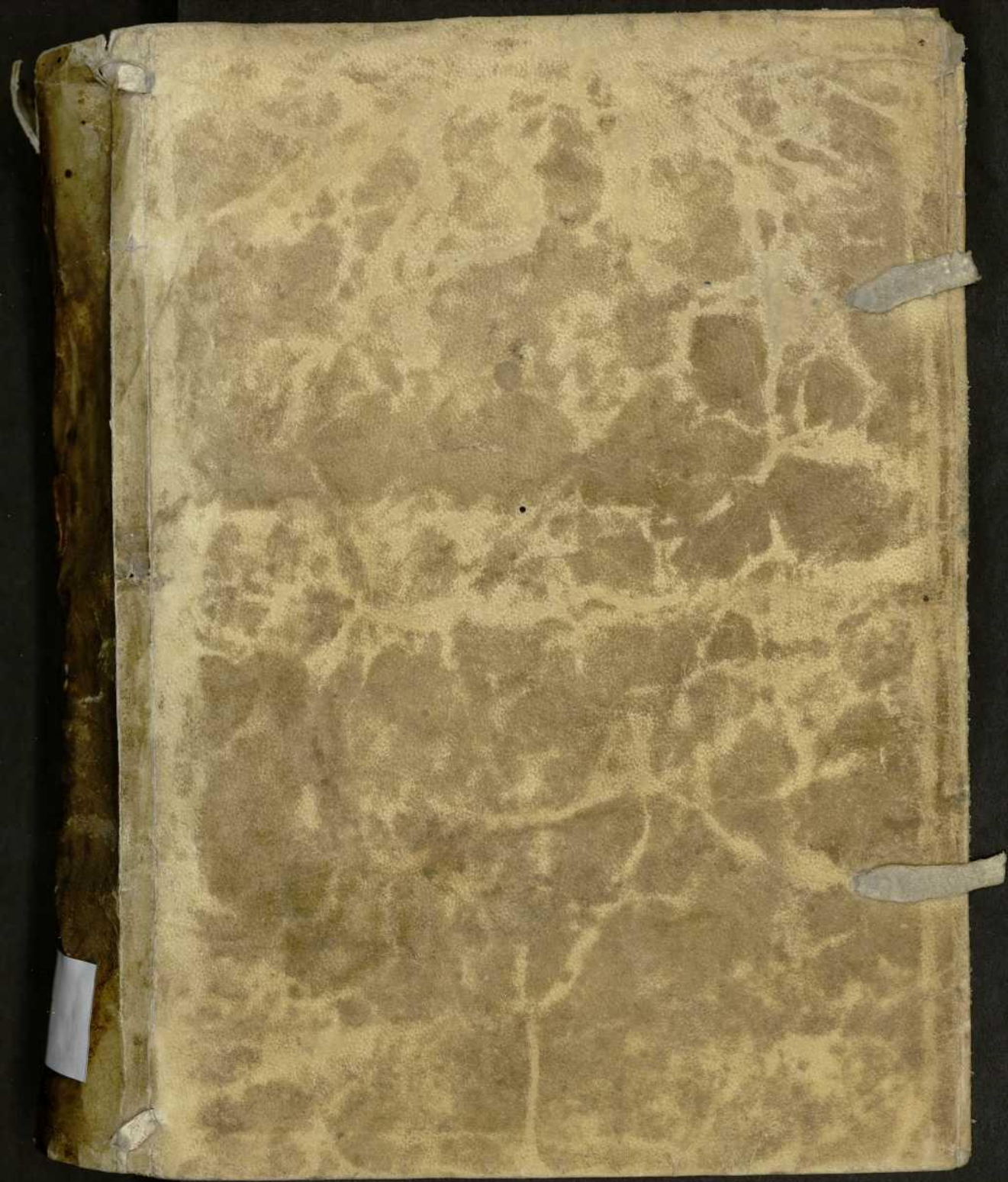

1162

66
169

Th. V
SVPER O

LIBROS ARI

DEPHYSICA A

Sibrua Cha. h. d. & Burg.
TATIONE

COMMENTAR

VNA CVM QVAESTIONIBVS SV

*vigillatissimo Pastore nostro Magistro Generali Fratre
Frācisco Salazar.*

A VTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burg. in Sacra Theologia Doctore, Prouin-
ciæ Castellæ, instituti Sanctæ Mariæ de Mer-
cede Redemptionis captiuorum de
Observantia.

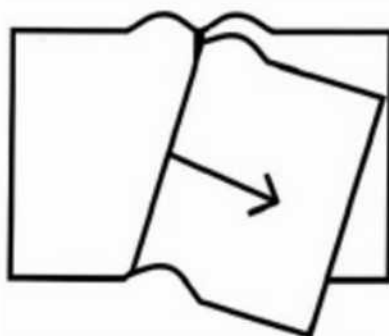
COMPLVTI.

Ex Officina Ioannis Gratiani.

Anno. 1592

ñna, S. Theologię publicus
Lectori veneuolo, S. D.

Accēperā animi beneuolentia gra
udineque (prudēs lector) publicā
itati, quæstiones supervniuersam
gicam Arist. consecrare: ipsa cōsu-
mare decreui: vt & quæ super octo li-
hyfico auditu se legeram, in eiuldē gra-
typis mandarem. sed profecto vbi adest vo-
ntas, semper deest possibilitas, quę vt inuida, al-
tiora vt deprimat, insidiatur: Effecit ergo, vt &
dici suspenderentur, & tādē me absente (quod
magis timeo) omnibus inseruirent. Ex quo turbi-
do fonte & principio, non dubito, quin & turbi-
da pręlorum mendis, & inculta Correctoris defe-
ctu, prę manibus circumferantur. In illis tamē scri-
bendis) quia logicalia abstrusa animis, difficiliaque
pro tyronū captu multorū oculis videbātur) ver-
borū lauauī habenas, & fusiorē me ipsum prębui,
ecitādis refellēdisve aliorū placitis, quā forte
Eūdē tamen ordinē semper obseruaui, vt
ē alienā a proprio instituto, nō solū non
, verū etiā in propriā sedē relegare fe-
pro diuisione librorū Arist. que intētū,
quæf

FALTAN DOCUMENTOS
(paginas, cuadernillos...)
ISO 9878/1990

sub humanitate, & alacritate suscepisti; ut quod maximū arbitror
ad quæstiones super libros Physicorum perscribendas, animū aduo-
cares, quas cum manu scriptas istinc relinquerim, dum ego à te corpo-
re longè absens, (Composuisti enim publicè sacram Theologiam do-
ceo) inimo tamen coniunctissimus, effecisti, ut hī mei commentarij,
subito, & quasi præter speciem excusi, in lucem prodirent, quos potius
dolere, quàm tibi consecrare, merito possem: licet enim eos, oculis, & ty-
pis mandatos non vidi, video tamen milites etiam fortissimos, duce
absente, terga vertere: si enim currus sine auriga datur præcipitio,
si domus Patre familia absente, latronibus vastatur, si denique Cui-
tas sine Rectore non coalescit, nec stare potest, quomodo (ut clarè lo-
quar) sine proprio Authore, Ordinatore, & Correctore, Prælio scrip-
ta mandari possunt? quis autem nescit quanta sit excipientium in cu-
ria, imperitia & (ut modestissimè dicam) festinatio mendosè ex-
cepta, mendosius in exempla transfusa, mēdosissimè, per manus homi-
num propagantur, ut fere nec Cæsaris imago, & circumscriptio re-
tineatur. Ita fit qui honos authoris videtur, sit multo magis nominis
dedecus, ac detrimentum, & tandem re & doctrina periculū, quod
si nominis dumtaxat iactura ageretur, ferrè certè (ut religiosos de-
cet) moderatè, nec enim tam mei amans sum, nunc autem ut incerta
pro certis, falsa pro veris, perniciose pro salubribus, eaq; nostro nomi-
ne passim circumferantur, id ferendum non est. Quapropter opus præ-
sens tibi (felicissima mater Academia) non solum dicandum, sed
corrigendum, & emendandum, propono sperans confidenter, quàm
brevissimè, cum tuis osados loqui, & tam ista, quàm super libros
de Anima Commentaria penitus emaculata, publicæ utilitati iterū
consecrare Vale in perpetuum, ut filios filiorum tuorum videas
pro Ecclesiæ sanctæ pace, & tranquillitate.

(?)

Tra ctatus iste super octo Aristotelis libros de Phisica auscultatione P.F. Petri de Oña, his
mendis consonat exemplari.

Fol. 1. columna. 1. linea. 16. lege sapientia, & 1. 10. vsurpatur. & 1. 34. quam. & c. 4. l. 17. adde
& non philosopho. f. 2. c. 2. l. 33. secundo, & sexto Methaphisicæ f. 3. c. 2. l. 22. sint f. 4. c. 2. l. 3 &
nota, & c. 3. l. 2. 1. tene f. 5. c. 1. l. 15. nobis. c. 3. l. 29. definitione. c. 4. l. 3. pluralitas. f. 6. col. 2. l. 11 f. 6
ita. l. 44. v. g. l. 45. homo est animal. f. 7. c. 1. l. 8. nomē, lege non ens l. 16. proprietates. lege par
tes. l. 21. proprietates. partes. c. 3. l. 29. sino. ligno l. 45. lege de quo quidā hic circa. c. 4. l. 3. adde
alios. l. 8. animal, anima. l. 27. & 28. propositiones. partes. f. 8. c. 1. l. 7. Ana. i. mander. f. 9. col. 1.
continui. c. 2. l. 24. dubiatum, dubium. l. 43. infiditui, infinities. c. 4. l. 45. defendunt. c. 3. l. 14.
adde concludit. c. 4. l. 4. tum. vnum. f. 11. c. 2. l. 4. æqualiter. f. 12. c. 1. l. 1 non tantum. notandum
c. 2. l. 33. cōpositorum. l. 40. eximium, extremum. l. 42. quauis. c. 3. l. 20. vnum subiectum. l. 1.
44. ens secundum quid. f. 13. c. 2. l. 39. scilicet, sicut. l. 43. quia. quæ. c. 3. l. 21. in. tantum. c. 4. l. 35.
vñone. vñde. l. 44. medio, extremo. f. 14. l. 8. denotetur, denominetur l. 22. alio quia. alibi. c. 2.
15. multitudo. c. 3. l. 23. secundum, scilicet. l. 41. quia. l. 43. dele tuor. c. 4. l. 16. potētia. l. 22. nec
est ens actu. f. 15. c. 1. l. 9. prima, idest. l. 15. prima, idest. c. 2. l. 9. lege & appetitus. l. 13. sicut. co. 3.
l. 18. inuoluit. f. 17. c. 1. l. 27. quodā. l. 34. modo. c. 4. l. 18. sancti Thomæ. f. 18. c. 2. l. 11. sunt, sicut,
obligantem. l. 16. mathematicus. l. 21. circa hoc iam. l. 23. textu. formam, adde an potius e
iusdem sit sciētiæ viranq; simul considerare l. 41. argumentum. ars. f. 17. c. 3. l. 10. gratia, ge
nera. f. 18. c. 2. l. 21. statuarius. c. 3. l. 7. effectus. f. 14. c. 1. l. 10. forma. l. 26. sumitur. l. 45. coniunc
tam. c. 4. l. 9. cūsam. f. 23. c. 1. l. 4. omne, ratione. f. 25. c. 1. l. 2. conditio. l. 4. forma. fortuna. l. 5.
dele in. l. 6. dele. vel. c. 2. l. 8. materia. c. 3. l. 1. prouo, c. 4. l. 1. constanter. l. 8. & vñ. l. 9. arca. l. 17.
habent. l. 30. eueniunt. l. 35. naturales. l. 37. sunt, quæ sunt. f. 26. c. 1. l. 1. aguntur. cordo. 5. pro
uenienti prouident. l. 31. & entia naturalia. l. 47. motiua. c. 1. l. 5. faceret ergo. l. 25. materia.
natura. c. 3. l. 31. quod ars est forma. c. 4. l. 4. dele numero. f. 27. c. 2. l. 10. genitæ. l. 26. libros. l.
29. mutationum. c. 1. l. 16. sape. specie. c. 3. l. 33. & adde & tantū illud poluere materialiter &
l. 40. secundum, quintum. c. 4. l. 8. quasi. quæ. l. 17. conflata. l. 16. est, cum. l. 35. alio. animal. l.
42. animalis. f. 24. c. 2. l. 2. sunt, fuit. c. 3. l. 13. capite. l. 31. expensis, exemplis. co. 3. l. 10. motus. l.
12. alia. l. 28. ratione. f. 29. c. 1. l. 8. male. l. 47. soluit. c. 2. l. 22. mouens. l. 52. mobile. l. 45. per. c. 3.
5. Tertium. l. 12. solutum. l. 31. proportionem. l. 33. dāduci, adduci. c. 4. l. 10. passio. l. 20. agēs,
habens. f. 30. c. 1. l. 1. fit, sic. l. 29. positua. c. 2. l. 5. perse perse notam. l. 10. perse nota. l. 37. qua
re. c. 3. l. 32. differt. c. 4. l. 16. pertineat. l. 20. Phisicus. f. 31. c. 1. l. 10. irradere, tēdere. l. 16. signo
mones pares. l. 4. cum nihil. c. 2. l. 26. decet, debet. l. 27. principium. c. 3. l. 1. extrahantur. l. 18.
illud. c. 3. l. 14. similem, similiter. l. 17. capite. l. 43. Plato. f. 32. c. 1. l. 19. totius. l. 33. fit. l. 36. sensi
bile. c. 2. l. 13. esset. adde esset vel esset. l. 8. puta. quia. l. 16. non secundum. l. 18. forte quod alia. l.
24. conuerteret. l. 46. inde, in se. c. 4. l. 2. sursum: rursus. l. 4. occupet totum l. 21. reicit. l. 29. ef
fe, est. l. 46. suam & in se quiescē. sua & in se quiescens. f. 33. c. 1. l. 16. situ finita, infinita & in
eodem, in suo inmanens, in suo situ manens. l. 25. infinitum, finitum. l. 26. & ex. c. 2. l. 41. cui.
c. 3. l. 24. continuum, c. 4. l. 11. quodā materia, quodā modo. l. 12. hoc, hac. l. 13. continuum. l. 21.
sicut diuisio. l. 36. partium. f. 34. c. 1. l. 29. procedit, l. 40. reperire, recipere. l. 47. fit. c. 2. l. 36. ap
positionem. l. 38. duplex, l. 45. numerum, c. 3. l. 11. capite. l. 31. in finitum, infinitum, c. 4. l. 8.
male. l. 13. autem. f. 35. c. 1. l. 9. ratione. l. 22. requirit, nequit. c. 3. l. 22. dubitationes. l. 42. na
turaliter. c. 4. l. 26. rationes adductas in quarto capite in quantum volunt. l. 34. continua, fo
36. c. 2. l. 6. soluta. c. 4. l. 16. in genere, l. 17. terminis. f. 37. c. 1. l. 10. dictorum. l. 24. vñde, vero, c.
3. l. 3. capite. c. 4. l. 20. extra nostra, ex nostra. f. 38. c. 1. l. 19. sed. l. 20. patet. c. 2. l. 18. quod omne
corpus. l. 19. repletur: confert. c. 3. l. 7. me immediatē. l. 22. locus, materia. c. 4. l. 37. animalis: a
liis. f. 39. c. 1. l. 14. species, c. 3. l. 5. proximus. l. 15. tolli. l. 44. 3. lege quintum. c. 4. l. 12. viam vñde,
via vero. f. 76. c. 4. l. 18. secundum, l. 37. sequitur. f. 77. c. 3. l. 6. quando. l. 42. actio. 78. c. 1. li.
34. carent. l. 48. contigē. c. 2. l. 17. actum: auctum. l. 44. aquisitio. c. 3. l. 7. apposito. c. 4. l. 27. fu

catas sedatas l. 48. scians, f. 87. c. 1. l. 24. prebat. probat. c. 4 l. 8. esse omnium l. 11. duricie.

In quæstionibus sic corriget. Falso. l. c. 1. l. 22. mater. materia. f. 2. c. 2. l. 11. de homine. l. 34. petur articulum secundum sequentem. f. 3. c. 1. l. 9. tractatur. l. 39. posito. f. 4. c. 1. l. 26. represen. tentor. f. 5. c. 1. l. 27. in exco. ex co. l. 32. species. l. 35. datur. c. 2. l. 6. conclusio. f. 5. c. 3. l. 8. quado. questio. f. 6. c. 1. l. 9. in intellectu. l. 45. autem aut f. 7. Gregor. ad quintum patet. l. 8. posito. l. 47. ab intellectu c. 4. l. 0. in materia in materialia. l. 1. siue. f. 8. c. 3. l. 31. a 2. 3. articulo. 3. l. 39. probatur. ad phisicum. c. 1. l. 29. alia. ita. f. 9. c. 3. l. 3. notandum. motum. f. 10. c. 2. l. 6. Temini. ex. f. 14. c. 3. l. 37. viam. etiam. f. 17. c. 1. l. 31. quam. l. 47. quam. quia c. 3 l. 16. dedere. dicere. f. 18. c. 4 l. 47. fundamentum. f. 19. c. 1. l. 36. dicendum. reit. retinet. l. 41. vna. vnde. f. 20. c. 1. l. 10. inte. lligentia. c. 3 l. 14. responderet. S. Tho. l. 15. realiter. f. 11. c. 1. l. 24. simplex. c. 2 l. 3. vari. Arist. c. 3. l. 16. quam. quia. l. 47. ultimo. verum. f. 2. c. 1. l. 17. phisica. siue metaphisica. l. 36. hi. ly. c. 2. l. 38. secundi. c. 4 l. 38. au. f. 16. c. 2. l. 4. d. f. iculter. c. 3 l. 11. aliunde. abunde. f. 24. c. 1. l. 5. pradi. cata. c. 4 l. 21. positiue. f. 17. c. 1. l. 40. mendicantia a forma. f. 30. c. 1. l. 1. vlt. sit. sicut. f. 31. c. 3. l. 17. quid. f. 32. c. 1. l. 35. tale. f. 33. c. 2. l. 38. confirmatur. f. 34. c. 2. l. 47. in intellectu. lligibilis. l. 48. disti. tum. dictum. c. 3 l. 34. distitur. dictum. f. 36. c. 3 l. 22. dulce. de luce. f. 40. c. 2 l. 4. esse. est. l. 26. quantitat. f. 41. c. 1. l. 3. respondeo materiam. f. 42. c. 3. l. 8. philosophic. c. 4 l. 46. quam. hic. An. gelus habuit heri. f. 43. c. 2. l. 4. produxit. f. 44. c. 4 l. 48. fortes. f. 45. c. 1. l. 12. idem. ideam. l. 46. intellectus. c. 2. l. 1. vlt. subiectanter subno. anter. f. 47. c. 1. l. 11. medij. f. 50. c. 1. l. 46. intention. s. c. 2. l. 27. ne que. l. 40. forma. firma. l. 47. distentio. o. d. 20. f. 52. c. 1. l. 17. ita. ut sit. negatio. s. aptitudine iniuncta. f. 58. c. 1. l. 9. proprie. c. 4 l. 25. quodammodo vnio. s. ratione cuius. f. 59. c. 2. l. 13. non. nam. c. 4 l. 35. virtutem. f. 62. c. 1. l. 1. desiderat. c. 2. l. 5. variis. c. 4 l. 6. argumens. l. 2. dic. tur ac compositio. l. 26. compositio. f. 65. c. 2. l. 6. figmentum. figmentum. c. 4 l. 16. ne. thaphi. l. 8. distinguit. f. 66. c. 3 l. 39. distinctio. f. 67. c. 1. l. 2. dele. secundum. f. 68. c. 4 l. 1. Thom. a. l. 6. quid. quid sit. f. 70. c. 1. l. 3. vtile. ut idem. c. 2. l. 28. ad quenda. modum. f. 71. c. 4 l. 12. suu. f. 74. c. 3 l. 31. mittitur. nititur. f. 75. c. 1. l. 1. per illo. per se illo. c. 4 l. 41. aliti. 76. c. 1. l. 2. assigna. o. f. 82. c. 1. l. 19. qui. desit. qui. definit. c. 3 l. 2. dicitur. dupliciter. c. 4 l. 36. natura. nostra. f. 85. c. 3 l. 27. circa. f. 86. c. 1. l. 243. c. 3 l. 13. distans. instans. c. 4 l. 22. precedat. f. 244. c. 2 l. 18. aptitudo. f. 145. c. 3 l. 24. quies. c. 4 l. 37. esse. nec. f. 246. c. 12. l. 15. viuentia. f. 148. c. 3 l. 22. rotatio. s. f. 149. c. 4 l. 36. inuisibilibus. inuisibilibus. f. 151. c. 1. l. 1. agit. l. 3. agit. l. 7. diuisibilis in semper diui. sibilis. l. 11. terminus animalis. l. 47. qua. c. 4 l. 29. grediat. f. 252. c. 4 l. 26. saltem viuentia. f. 254. c. 3 l. 38. tot. patet. c. 4 l. 46. ea. ratione. f. 255. c. 4 l. 48. tamen. tantum. f. 257. c. 2 l. 16. cecia. ras natu. itate. cecus a natu. itate. f. 261. c. 1. l. 1. doctrina. c. 3 l. 1. proximum. c. 4 l. 16. eorum. f. 256. c. 1. l. 1. corporeis. l. 42. asserere. agere. l. 44. parum. c. 2. l. 1. 47. postea. f. 260. c. 2 l. 47. transeat. f. 263. c. 3 l. 2. alter. itionis. f. 264. c. 1. l. 6. dotationem. f. 266. c. 4 l. 16. m. f. 169. c. 1. l. 5. pau. ceretur. l. 17. sequitur. f. 271. c. 1. l. 3. male. c. 27. in negatiuis quietibus differunt tamen in parti. bus motus. c. 2 l. 10. regul. l. 19. citis. citius. l. 45. mediocritas. f. 273. c. 1. l. 37. motu. f. 274. c. 1. l. 35. infinitum. in. f. 276. c. 1. l. 45. respondetur. c. 2 l. 1. r. sunt ea. l. 6. sese. esse. c. 3 l. 34. in. eta. f. 277. c. 2 l. 46. alio. f. 278. c. 2 l. 12. quo. f. 279. c. 2 l. 2. primum. c. 3 l. 17. perfectio. pac. fec. 3 l. 30. semper. f. 283. c. 1. l. 3. lumendo. l. 19. rei. c. 4 l. 8. processunt. praeferunt. l. 17. contra. cri. l. 27. explicare. f. 284. c. 1. l. 6. coeli. ille. c. 4 l. 17. mutabilitas. f. 285. c. 3 l. 7. quia. quia. f. 286. c. 2 l. 32. domine. vnum. c. 4 l. 1. r. recta sententia adducit. l. 1. controuersiam maximam. l. 6. corruptibilis. l. 31. infinito. f. 287. c. 1. l. 25. quia. quia. c. 4 l. 14. a parte. a parte. f. 288. c. 2 l. 2. s. cius. f. 289. c. 2 l. 30. debilitat. c. 4 l. 42. virtualis. f. 299. c. 4 l. 29. inuisibilis. in illo. n. viui. us. In cui. rei testimoniu. has literas subscripsi. dat. Cö. in insigni Lucen. Collegio. anno 3. die. 3. mensis Ianuarij. Libroru. castigato. regia. autoritate.

EL REY.

OR Quãto por parte de vos Fray Pedro de Oña presentado en sanct. Te-
ulugia y Lector della del Colegio de la concepcion de Nuestra Señora
de la ordẽ de la Merced, redẽcio de captiuos nos a sido fecha relaciõ que
vos auades compuesto vn libro intitulado super octo libros Aristoteles
de phisica abscultatione Commẽtariavna cum questioibus, el qual vos
aua, costado mucho trabajo, y sollicitud yera de mucha vtilidad y bien para toda la
religiõ y estudios generales como del parecia y costaua, a que os remitiades, por lo
qual nos pedistesẽ duplicastes os mandafemos dar preuilegio para le imprimir por tie-
po de veynte años o como la nuestra merced fuese, lo qual visto por los del nuestro cõ-
sejo por quãto en el dicho libro se hizo la diligẽcia que la prematica por nos fecha di-
sponẽ, fue acordado que deuamos mãdar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha
razõ e yo tuuelo por bien y por la presente por vos hazer biẽ y merced os damos licẽ-
cia, y facultad para q̃ por tiẽpo de diez años primeros siguientes q̃ corran, y se cuenten
desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante vos o la persona que vuestro po-
der viere, podays hazer imprimir, y vender el dicho libro q̃ de suso haze menciõ y da-
mos licẽcia, y facultad a qualquier impresor de estos nuestros reynos, q̃ vos nõbrarẽdes
para q̃ por esta vez le pueda imprimir, Cõ q̃ despũs de impreso antes que se venda lo
traygais ante los de nro consejo juntamente con el original que en el se vio que ba ru-
bricado y firmado al fin del de Miguel de Ondarça Cauala nuestro escriuano de ca-
mara de los que en el nuestro Cõsejo residen para que se vea si la dicha impressiõ esta
conforme al Original o traygais fee en publica forma, en como por el Corregidor nõ
brado por nuestro mandado se vio e corrigio la dicha impressiõ con el dicho origi-
nal y se imprimio conforme a el y quedã asĩ mismo impressas las Erratas per el apũ-
tadas para cada vn libro de los que asĩ fueren impresos y seos tase el precio que yuie-
redes de auer por cada volumen y mandamos que durante el dicho tiempo per sona a
guna sin vuestra licenciã no pueda imprimir ni vender sopena que el que lo hiziere
pierda quales quier libros, y moldes que del tuuere e incurra en pena de cinquenta
mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere la qual dicha pena sea la tercia
parte para el denunciador y la otra parte, para el Iuez que lo sentenciare y la otra pa-
te para la nuestra Camara y mandamos a los del nuestro cõsejo Presidente e Oydore
de las nuestras audientias Alcaldes Alguaciles de la nuestra casa Corte y Chãceller-
ya otros juezes e justicias qualesquier de todas las ciudades villase lugares de los nue-
stros reynos, y señorios asĩ a los que agora son como a los que seran de aqui adelante
q̃ vos guarden e cumplan, e hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula y merced
que asĩ vos hazemos y contra su tenor y forma os no vayays ni pades ni conueyays
ni pasar por alguna manera sopena de la nuestra merced, e de mil maravedis para
nuestra camara, dada en san Lorenço a tres dias del mes de Junio de mil e quinientos
y ochenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro señor.

Iuan Vazquez.

PRAEFATIVUM, DE AV- THORE MODO PROCE- DENDI ET ALIIS PRI- MA PARS.

Naturalē Philosophiam (Deo auspice) iam interpretandum agredimur, in cuius primo limine, (quia vt infra patebit, dignitate scientiarum prima est,) quādam praemittenda sunt, vt anuiguitate nominis ablata rei veritas clarius eniteat, hāc enim antiquitus Sophya, idest sapientia, postea modestiori vocabulo: Authore Pythagora Philosophia, idest amor, seu studium sapientia nuncupata est, quare solet sumi pro sapientia incoate, & non absoluta, qualis est in habentibus illius studium, sed nunc pro vna Metaphysica vsurpata: nam qui tenet omnes omnino causas rerū, quæ sub illius cōsideratione cadunt dicitur sapiens simpliciter, quam puto & ego definire Philosophiā esse artem artium & scientiarum scientiam alij enim non dicuntur sapientes simpliciter, sed tantum in certo genere vt sapiens medicus qui nouit morbum per omnes causas ad Medicinam spectantes, & hāc sit prima acceptio Philosophiæ. Nam in secunda acceptione Diuus Augustinus octau. de ciuit. capitulo primo rem altius considerans solos Dei amatores verē Philosophos esse testatur Deus enim est vera sapientia per quem facta sunt omnia. 3. vero acceptio- ne sumitur pro aggregatione scientiarū quæ in hac latitudine desinitur, quod sit cognitio rerum vniuersaliam, idest nō singulatiū, sed cōmuniū, à Platone autem dicitur mortis meditatio, & Dei similitudo, diuinarum humanarumque rerum cognitio, hoc est semperitarum eaducarumque, secundum Ammonium, vel secundum Honorium Augustudunū, incorporearum corporearumque, libr. 3.

de Phyllophosia mundi. c. 1. cui definitio- ni Cic. in Tusc. addit quæ causam, cuius- que rei contēplatur ab Arist. vocatur, ve- ritatis scientia ab alijs causarum inuesti- gatrix, & scientia rerum per causas, vt post Plato. in Theoretico docet Arist. 2. Methaph. 2. quia examinatione effectū ceperunt homines causas inuestigare ab alijs (vt Ammonius refert) dicitur cogni- tio rerum vt sunt, quia cum res omnes, quarum causæ quærentur habeant esse per illas: tunc illæ erunt cognitæ vt sunt cum omnes earum causæ ita fuerint per- ceptæ, vt nulla iam superior quærat. Philosophia ergo sic vniuersæ sumpta solet à diuersis diuersimode distribui. De quo in prohemio super vniuersā Arist. Logicam, vbi Philosophiā in cōmuni id est contemplatiuā, in Methaphysicā quæ de ente in cōmuni & in Mathematicā quæ de quantitate, & in Physicā quæ de sensibilibus tractat sumus partiti, quam partem, nunc conamur pro nostra inge- nij tenuitate enucleare, dicitur autē sic, quia de rebus naturalibus, idest habentibus principiū motus & quietis, (ita enim vsurpatur hic nomen naturæ) differit, & ita solet appellari ab Arist. scientia de natura principio. Physic. & 7. Meth. tex. 11. Ideo à Cic. c. 1. & 3. de Finib. sciētia, seu Philosophia naturalis ab Arist. vero 8. Meth. 11. Philosophia. 2. Meth. enim ap- pellatur Philosophia. 1. quia ens & eius causas contemplatur de quo Zauelus. 1. Physic. ca. 2. & Palat. libris de anima, ha- ber enim se Philosophia in cōmuni res- pectu aliarum sciētiarum sicuti iustitia respectu virtutum, & hic satis de nomi- nis Ethymologia.

De ordine partiū Philosophiæ variant omnes, quidquid tamen Aluerius &

a. Ammo-

F. P. de Oña, Cōment.

Ammonius dicant, ceteri sic & colligitur
clare ex dictis libris posteriorum circa
habitu principiorum, quod ex natura
rei prior est Meth. deinde Philosophia
naturalis. 3. Mathematica, ratio est cla-
ra, quia illa de primis entis causis tra-
ctat, Philosophia de substantia corporea
Mathematica vero de accidenti, puta
quantitate, quamuis ordo doctrinæ pro-
pter experientiam contrarium postulet
illud autem commune proloquium ma-
gis abstractum præcedit minus, intelli-
gendum est in eodem genere, non in di-
uerso: ut sunt Mathematica & Physica
cuius quidæ partes, (ut infra magis) plu-
res sunt, sine dubio tamē hæc est prima,
quia de rebus naturalibus in communi
diserit, utpote de ente naturali eiusque
principiis, & passionibus, quæ ex Arist. 1.
priorum. 1. & 1. Physic. 1. particularibus
debent anteponi.

Autor huius operis est Arist. viferē
omnes tenent præterquam in 7. libr. de
quo nonnulla est controuersia, ut suo lo-
co dicemus. De eius autem vita & lau-
dibus recentiores Physici, & Methaphy-
sici ex Diogene paginas implent, sed in-
tentio illius est agere de ente naturali,
eius principiis & passionibus, modus
procedendi per definitiones, diuisiones,
& demonstrationes, & per quatuor ge-
nera causarū, quæ Physicus considerat,
de quo statim. q. 1. dicam, dignitas & uti-
litas maxima est, est enim hæc sciētia sci-
tu dignissima, ita Arist. 4. Meth. rex. 24.
& 25. 6. Meth. tex. 2. 2. de anima. tex. 17.
vbi S. Tho. Simpl. & Philip. cōtra quosdā
oppositum tenētes Deus enim infundit
Adamo ut Theologi colligunt in mate-
ria de statu innocentie ex Eccles. 17. &
Genes. 2. illis verbis omne quod vocabit
Adam ipsum est nomē eius ex compre-
hensione enim naturarum nomina pro-
pria imposuit, Adam vero docuit illam
filiis, quæ vsque ad nos quasi per manus
diminauit, ut optime Iosephus lib. 1. cō-
tra Pinionem, Euseb. 7. de præparatione
Euang. Euge. de perēni phy. 1. & 3. quā-

Super vniuers Physic. Arist.

uis Arist. 1. Methaphy. 2. a nobis reperā
& excitatam, ita etiam D. Aug. lib. 2. de
ciuit. ca. 7. & lib. 8. c. 2. Titelman, vero 1.
Methaphy. Arist. facit inuentorem quod
incredibile iudico, sed de cursu tem-
poris degenerasse à vera illa doctrina
post vero à primis Philosophis adeo il-
luminatis fortē speciali auxilio, quam-
uis naturale sufficiebat, excitari & in ar-
tem redigi, ut Theologiæ reuelate me-
lus deseruisset, de qua Philos. extat mi-
ra encomia grauissimorum virorum.
Cic. 1. Tusc. Seneca ad Lucilium, libr. 2.
epist. 16. lib. 14. epist. 19. Arist. 10. Ethic. &
commentator hic per hyperbolem di-
cit nomē hominis equiuoce dici de Phi-
losopho, tātum enim homo homini Phi-
losophia præstat.

SECUNDA PARS præfationis.

Sed quamuis quæ diximus indubica-
ta sint inter auctores solæ tamē esse
lis, an Phyl. sit scientia, & qualis ab aliis
que distincta vna vel plures practica, vel
speculatiua, quodq; sit illius obiectum,
in quibus explicandis multum neoterici
loquuntur, quia tamen res est facilis
parumque proficua, & multa prohemia
libus ad Logicam à nobis sunt exarata
illis omnibus suppositis hac in parte pro-
dictorum explicatione breuiter.

Dico 1. Phyliso. naturalis est verē, &
propriissime scientia, ita communis Al-
uertus. 1. Phyliso. S. Thom. Simp. Temist.
Soto & Iuniores in Physica enim multa
demonstrantur absolutē, ut animā esse
immortalem, hominem aprium ad risum
verumtamen in Phyl. multas veritates
non esse omnino, & semper necessarias
absolutē, sed tantum naturaliter loquē-
do, quādam non semper etiam naturali-
ter, sed tātum ut in plurimum, quarum
omnium (ut dicebam in post.) potest ha-
beri scientia, licet in certitudine nō sit
æqualitas, & ut sic tantum, id est, ut in plu-
rimum

rimum demonstrantur hæc in Phys. vt docet S. Tho. lect. 16. ex Aristot. 1. post 7. tex. 21. & 2. Phys. 4. nam de mutabilib⁹ quod tales sint necessarium, quid est & perpetuum simpliciter, vt docet Arist. 4. Methaphy. vnde falso Caiet. tenet prædictas veritates analogice tantum esse necessarias & certas, nec valet quod sensibilia de quibus Physicus agit corruptibilia sint, vt argumentabatur Cratylus & Eractitus. vt refert Arist. 4. Methaph. tex. 22. & Prothomeus vt refert Aluertus, tract. 1. cap. 2. & contra quos scripsit Cicero academicam questionem. & Aug. 3. libr. aduersus academicos, imo ex Iunioribus Zimara cōtradictione. 2. supra ca. 1. lib. Metaphy. ergo non est scientia. Dicendum, vt dixi prohemialibus ad Logicam in communi esse incorruptibilia, dices animal, vt sic dicitur ens corruptibile dicendum in statu abstractionis, non est corruptibile, quia hæc, sicut & generatio in singularibus exercetur, sed tantum dicitur corruptibile, quia ea quibus illa ratio prædicata conuenit corruptibilia sunt, constat autem vt dicebam in multis quod sensus propositionum, constantium terminis communibus, dum absoluuntur à tempore, est quasi cōditiōnalis, idest animal, si existat, existet corruptibile.

Ex quo infertur hunc habitum Physicæ dicendum esse distinctum à potētiis sensitiuis, ab intellectu & aliis habitib⁹ nam licet multa quæ Physica docet, vt existunt in singularibus aliter se posse habere percipiatur sensibus verbi causa hic, aut ille motus, siue actio, non tamen in vniuersali, vt inquam habent vni formam & immutabilem rationem, nec horum propria principia & causæ, per quæ cognoscuntur proprietates & effectus certa & euidenti sciētia, quod enim sensibus apparet intellectus iudicio est corrigendum, vt patet in virga sumersa in aqua, nec enim intellectus solus sufficit ipse nāque solus solis principiis primis vniuersalissimis assentit, (vt dixi post.)

non tamen communibus ex illis illatis, nec tandem sufficiunt alij habitus: nam vt infra obiectum naturalis Philosophiæ ab aliis secernitur.

Dico 2. Physica naturalis non est vna scientia simpliciter, sed tantum generice, præterquam quod est S. Thom. 1. post lect. 41. circa finem, vbi ait corpus mobile, non minus quam Mathematicum in diuersas species sciētiarum diuidi & Caiet. & 2. 2. q. 62. artic. 2. Capreol. in epitome, q. 3. prologi conclus. 4. Socin. 6. Methaph. quæst. 8. Flandriæ, ex Arist. 2. Physicorum, text. 71. vbi ponit 3. scientias circa mobile. 1. Methaphy. 2. circa mobile incorruptibile, quæ explicatur lib. de cœlo. 3. circa mobile corruptibile quæ in libris de generatione & corrupt. & anima.

Probatur cōclusio ex dictis prohemialibus ad Logicā, sunt enim multa principia in Physica & cōordinationes passionum inter se non dependentes, aliæ enim probantur octo libris Physicorum de ente naturali, vt sic alię de viuente, vt sic alię de animali, vt sic de homine, & de aliis solet tamen aggregatio multorum habituum habentium mutuum ordinē inter se appellari vna scientia.

Hanc conclusionem statuo contra Sorum, hic conclusione. 4. & alios iuniores quæ magis libris de anima examinabitur, dum de veritate habituum agamus, si quæ autem sunt contra eam, infra.

Dico tertio Physica naturalis est speculatiua, ita communis ex Aristotele secunda & sexta Methaphysica, textu primo & secundo Physicorum tertio. Dicente hæc pertractatio sciendi causa est, quæ & colligitur ex Diuo Thoma potissimus finis est veritatis cognitio, sicque habitus & actus nostros considerat, licet sint operabiles, nec contra tamen obstat Aristot. capit. primo, de sensu & sensato dicens, vbi desinit Physicus incipit medicus: medicina autē secundū D. Th. opus. 70. q. 5. est practica quia ista

vt subest, Physicæ speculatiua est, si enim non applicat quid, sed heruarum naturas considerat. Adde quod non proprie subalternatur vt dicebam in posterioribus.

Dico quarto, omne corpus vel ens naturale est Physicæ naturalis obiectum, & non corpus mobile, sed naturale. Primum patet: nam obiecta scientiarum distribuenda sunt vt communissimæ rationes omnium entium ab vna considerentur, reliquæ vero minus communes in alia & alia iuxta illarum diuersitatem, vnde Metaphy. agit de ente, siue substantia vt sic, & de illis quæ illi vt talis est competunt alia vero partes Physicæ considerant alia entia, siue substantias magis vel minus inferiores de quibus vnaqueque considerare debet, tantum differentiam constitutam sui obiecti, &c. vt patet in scientiâ de animali vt sic, &c. obiectum autem potest significari, incomplexè, vt genus, vel species aliqua entis: vt significas hominem esse obiectum scientiæ de homine, vel complexè significando obiectum superius contractum per differentiam inferioris, quod nihil aliud erit quam differentia obiecti incomplexi, ita bene Caieta. Opuscul. de obiecto scientiæ dicens, quod mobile, non vt dicit aptitudinem, sed vt dicit fundamentum mobilitatis est obiectum.

Secundo patet eadem pars: nam ex Arist. Physica versatur circa corpora & magnitudines, &c. Adde quod ex post. illud est obiectum: cuius passionibus demonstrantur in tali scientiâ, constat autem quod motus locus tempus, &c. passionibus sunt corporis entis naturalis est enim natura principium motus & quietis vt infra.

Secunda pars patet: nam ineptè quis diceret hominem rationalem esse obiectum alicuius scientiæ: ergo nec corpus pus mobile, &c. patet consequentia, quia corpus constituitur inesse corporis per ly naturale, siue mobile, siue sensi-

bile, siue corporeum quæ omnes voces eandem important differentiam, loquorque de ratione quæ non sub qua hoc dico contra Albertum, tractatu primo in Physicam. capitulo tertio, & Egidium.

Ex quo infero primo conciliatio multarum sententiarum circa hoc, Sanctus Thomas, & suorum discipulorum ponentis obiectum ens mobile. Auerrois ponentis substantiam sensibilem, & aliorum ponentium substantiam naturalem, &c. Non enim differunt secundum rem, ens naturale, ens mobile, vel substantia naturalis, dummodo mobile sumatur pro denominato à motu large sumpto, vt comprehendit mutationem instantaneam, idest ens transmutabile, transmutabile inquam fundamentaliter pro radice aptitudinis ad motum subiectiue, non terminatiue, contra Caietanum, quia sic clauderet etiâ accidentia ad quæ motus terminatur, scilicet quantitatem, qualitatem, & vbi de quo lib. 5. Similiter ens debet sumi complete, prout inquam dicit ens completum, vel substantiam completam sic quæ materia & forma, nec sunt entia, nec substantia, sed solum incomplete: vt dicimus homines componi ex corpore & anima, & Aristot. 2. de anima dicit animam esse actum corporis, &c. vt bene Caietan. Soto: & Valles contra Ferrar. & Aquarium quendam existimantes Philosophiæ obiectum debere prædicari de materia & forma, sed nihil minus, materia & forma respectu huius obiecti, debent esse partes integrales, componentes totum hoc, ens naturale, non autem partes subiectiue: vt bene Sanctus Thomas, sic ergo ens mobile idem valet quod naturale, sed apertius significatur per ly naturale, quia hoc formaliter importat naturam, quæ definitur ab Aristotele, quod sit principium, non solum motus, sed etiam quietis ergo quod significatur hoc principio, vt constitutum debet significari,

ut capax vtriusque mobile autem ut sic sane solum significat principium alterius. Adde quod obiectum sciētię ut primo post. dicitur causa est suarum passio-
num illo ergo modo commodius de-
claratur quo vniuersa eius causalitas,
circa omnes eius passiones explicatur
constat autem quod sub nomine mobi-
lis solum explicatur causalitas circa
motum, sub nomine autem naturalis
etiā circa quietem quę sicut, & mo-
tus fluit ab isto subiecto, ergo clarius,
& melius explicatur penes naturale.
Nec valet aliquorum solutio cum Al-
berto hic capitul. tertio quod quia mo-
tus conuenit omni enti naturali non ve-
ro quies quia non conuenit celo, ideo
debet poni mobile ut vniuersalius non
inquam valet quia solum probat po-
tius debere poni mobile quam quiesci-
bile ut pote eo vniuersalius non tamen
probat quod non debeat poni natura-
le quod claudit vtrumque. Nec valet se-
cundo cum eodem dicere, quod quia
motus est passio possit quies veropri-
uatiua sufficere primam explicare cum
ad habitum priuatio reducat, quia
pari ratione in definitione naturę suffi-
ceret dicere quod est principium mo-
tus cuius oppositum facit Arist. secundo
lib. huius dicens natura principium est
motus & quietis.

Infero secundo Philosophię obie-
ctum debere esse ent. substantiale non
accidentale patet nam corpus vel est
de predicamento quantitatis (ut dice-
bam in logica capitul. de quantitate)
quod considerat Mathematicus sine a-
liqua prius mutatione, vel est substan-
tiale quod est Physici, quod Aristoteles
docuit plane secundo Physico. & primo
de celo in proximo Sanct. Thom. pri-
mo post. capitulo. vnde Physicus de his
quę non sunt quid substantiale non a-
git ut de obiecto sed ut ex quorum co-
gnitione pendet obiecti cognitio qua
ratio explicat motum localem ut est
passio aliquarum substantiarum, alte-

rationem, ut disponit ad substantiam au-
gmentationem ut reducit illam ad pri-
stinum statum &c. vnde ut supra dice-
bam mobile sumptū pro principio pro-
ximo motus non potest assignari subie-
ctum Physicę ut dicebat Paulus bene-
tus in summa Philosophię libro primo
mo. capit. secundo quia ubi agitur de
substantia ut de obiecto non potest ca-
dere sub illo ut sic aliqua proprietas il-
lius in Philosophia autē agitur de ma-
teria & forma quę sunt de substantia
entis naturalis & libro de celo de sub-
stantijs celorum, similiter in alijs, nec
est alia sciētia ad quam pertineat age-
re de substantia & de essentia entis na-
turalis.

Tertio colligo obiectum Philosophię
esse substantiam completam nam par-
tes & accidentia & causę entium phys-
icorum non cadunt sub Physica confide-
ratione ut quę cum non sint quę ha-
bent naturam, nec motu seu mutatio-
ne perficerentur primo & per se sed sunt
ex quorum perfectione pender perfec-
tio substantię completa.

Vltimo infero contra Ant. Andr. tra-
cta. de tribus principijs, quę est. i. & alias
physicum non agere de rebus in mate-
rialibus tanquam de obiecto, quod etiā
docet Aristoteles sexto Methaphysico.
text. vigesimo quinto: ubi id notat Sco-
tus & 12. Methaphysico. textu. 48. &
secundo Physicorum secundo & septi-
mo cum enim sit corpus de predica-
mento substantię ut dictum est non abstra-
hit a materia. Similiter non agit Physi-
cus de angelorum essentia nec conse-
quenter de eorum proprietatibus (ut de
eorum motu. Passiones enim ut dice-
bam in posterioribus) demonstrantur
per essentiam subiecti, de intelligen-
tijs autem quatenus sunt celorum mo-
trices imo de primo motore, 8. Phy-
sicorum agit Physicus non tamen ut
de entibus naturalibus, sed ut de causis
extrinsecis motum naturalium ut di-
cam Deo dante octauo Physicorum a-

gendum ergo hic solum est de motu & mutatione Physica & naturali, & quidem actio spiritalis secundum Diuum Thomā prima parte, q. 18. articulo primo, ad primum, & questione nona, articulo primo, ad primum, & ibidem latē sapientissimus M. Cumel, non dicitur proprie motus, seu mutatio, sed metaphorice, sicque Plato dicebat, primam causam se ipsam mouere, dum se ipsam intelligit, & Aug. quarto super Genesis ait spiritus creator mouet se, nec per motum, nec per speciem, nec contra dicta obstat quod cælum empyreum non est mobile, non ergo omne corpus est obiectum, cum non sit mobile: nam licet non moueatur localiter illuminatur tamen, adde quod etiam localiter est mobilis: nam si extraheretur à proprio loco habet principium restituere in illum.

Dico quinto & ultimo corpus, seu ens naturale precisum ab inferioribus est obiectum 8. libr. de Physica auscultatione, seu de physico auditu, hæc enim scientia plures habet partes. Primo enim, idest his octo libris agit de his quæ sunt communia omni enti naturali, deinde de ipsis in particulari de cœlis, de elementis, mixtis Methereologicis & mineralibus animalibus & plantis; quarū diuisionem consulo, prætermitto. Conclusio S. Tho. ex Arist. 4. Methaphy. & 4. Physic. & patet etiā ex discursu illorum librorum. Cur autem sic appellauerit eos (licet 2. post capit. 12. & 1. cœli textu 33 vocauerit eos de motu) omnes Doctores docent. Soto de Villap. & recentiores, qui desumpsere ex Cicero, quinto de Finibus, Gallen. de facultatibus naturalium substantiarum Ammoni. in præfatione prædicamentorum, Gellius, decimo nocturni, capitulo decimo quarto Eustr. primo Ethic. capitulo decimo tertio, & libro sexto, capitulo decimo quarto, dicam tamen operum Arist. quædam stillo facili & vulgari esse conscripta, quia ad res externas dirigebantur, vnde exoterica sunt dicta, alia stillo graui & difficiliore quæ indigent Magi

stri doctrina vnde, auscultatoria dicebantur quales sunt hi octo libri, quorum diuisio multipliciter fit, tam a Thomistis, quam a Villalp. & aliis dicendum tamen quod in duobus prioribus agitur de principis & causis in tertio incipit agere de motu & infinito, in quarto de loco tempore & vacuo necessario cognoscenda ad rationem motus, in quinto de speciebus motus, in sexto, de quantitate motus, in septimo & octauo, de causa efficienti motus, atque ideo probat esse quintum motorem.

Ex quo infero. 1. falso aliquos (qui profecerunt Physic. Theor. Simpl. & Vico me), ponere obiectum physicæ, principia rei naturalis: ex dictis enim de istis & aliis solam agitur, vnde pertinentibus ad obiectum, verum tamen est titulum illorum sic repetiri de principis & motu. Sed facile responderetur titulum non semper continere obiectum (vt dicebā in Logica) sed aliquid potius in tali obiecto reperiunt, & ita iam appellatur libri de Natura, idest de motu, vt libri etiam de Anima, cum tamen obiectum illorum non sit anima, sed animatum.

Secundo infero contra Antonium Mirand. libro decimo quinto de singulari certamine, octauo libro Physicorum propriissime spectare ad physicum nō ad Methaphy. de quo bene Fonseca. 2. Methaphy. capit. 3. q. 5. sectione secunda & tertia Methaphy. enim inscribuntur id est post naturalia, & Aristot. prohæmio Physica ait agendum de principis naturalis scientiæ, & libro primo, capitulo secundo, text. octauo, duodecimo, & trigesimo tertio, & libro secundo, capitulo secundo, text. vicesimo sexto idem.

Sed dices præfatiuncula libr. de cœlo est communis toti Physicæ, ergo ab illis incipit Phys. 2. in octauo libro agitur de causis quæ est tractatio Methaphys. dicendum quod ista præfatiuncula est summa eorum quæ in Physica traduntur, in Physicis autem non agitur de causis in

communi, vt in Metaphysica, sed de causis Physicis, vt etiam de motu Physico duratione Physica, &c. Nos tamen libro secundo, de causis in communi dicemus: paucis namque aditis totum quod in Metaphysica dicitur de illis habebimus, in quibus & in omnibus modus procedendi erit, vt in Logica: ita tamen vt literam Arist. quantum ad materiale omittam, ne studiosus à facili & clara intelligentia prepediatur & nauseam cau-
 fer lectori, quæ vero ibidem formaliter continentur in toto vno libro simul copulabo, singulis capitulis singulas anno-

tationes literales adiungendo, & similiter quæstiones omnes eiusdem libri in capite primæ rationem ordinis assignando offeram facit Deus labor iste ad cōplentum vsque perueniat, cedatque in aliqualem omnipotentis Dei, sanctæque Ecclesiæ Romanæ (cuius correctioni omnia libenter subicio) honorem, necnon sanctissimæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum: cuius habitum, licet indignus insignitus incedo, sitque in proximorum utilitatē & commodum: quorum præcipuè causa iste longum & difficile inceptum est.

LIBER PRIMVS DE Physica auscultatione.

INTENTVM ARIST. IN HOC LIBRO EST
 contra antiquos, principia rei naturalis determinare, continet nouè capita in textu. 83. partita.

(?)

Summa capitis primi: quæ methodus sit tenenda in dispositione rerum naturalium.

tex. 1.
 Quo-
 niam
 cog-
 nosce-
 re, ac
 scire.

QUOD est velut proximum totius Philosophiæ vt optime Simpli. 1. inquit quod oportet ante omnia determinare principia scientiæ naturalis probat, quia in omni methodo & scientiâ ubi sunt principia cause & elementa intelligere & scire, prouenit ex perceptione principiorum causarum. &c. tunc enim arbitramur scire ex primo post text. quinto, cum principia prima causas vsq; ad elementa quæ cognoscimus naturalis autem entis sunt Principia cause & elementa, istam mi-

norem non probat, sed Theophrastus supplet sic, quia omnia composita habent principia, res verò naturales cum sint corpora composita sunt, ergo ex eorum perfectione scire contingit.

Dicit secundo a text. 2. ab vniuersalioribus procedendum est in cognitione horum principiorum probat, quia in natura est nobis a notioribus ad minus nota vniuersaliora autem cum sint quædam tota confusa, quæ primo obiciuntur nostræ cognitioni nobis notiora sunt (hoc dicit in textu tertio) ergo ab illis est procedendum: nam non sunt eadem nobis & natura notiora, sed notiora nobis esse minus nata natura & è contra, quod autem confusiora sint nobis notiora probat, in textu

Quarto, tribus exemplis. Primum totū integrale, vt est domus, est notius nobis suis partibus, quia primo offertur eius cognitio in confuso quam singulæ eius partes. Secundum totū definibile prius enim cognoscimus hominem in confuso quam illum esse animal rationale. Tertium, quia pueri prius omnes homines appellat Patres, deinde distinguūt inter quendam hominem & proprium Patrem: ergo secundum sensum prius cognoscuntur confusa, & idem colligit de intellectu.

ANNO TATIO- nes circa literam b- us capitis.

Simpli. Auerro. & S. Thom. & Soto hic distinguūt inter intelligere & scire, quod intelligere, vel refertur ad cognitionem in communi, ita, quod per se: vt per quamdam appositionem limitetur ad cognitionem sciētificam, vel refertur ad cognitionem definitiōnis, & scire ad cognitionem demonstratiōnis, cum in vtraque cognitione suo modo reperiantur causæ in definitiōne genus & differentiæ: in demonstratiōne vero præmissæ, vel cande refertur intelligere ad cognitionem primorū principiorū, quorū habitus est intellectus: vt diximus libr. 1. post, sicut conclusiōnis est sciētia, quia cognitio principiorum pender ex terminorum apprehensiōne quasi ex principijs.

Secundo, aduerte quod quanuis methodus soleat sumi pro quocunque habitu speculatiuo, aut actiui: hic tamen sumitur, vt vult Auerro. pro arte & ratione qua res disponuntur in sciētia quæ quanuis iuuat ad sciendū, non tamen est modus sciēdi: vt dixi in sumulis, & in hac arte & ratione docet 1. Arist. quod est incipiendū à causis principijs

& elementis quando sciētiā est de re ca habenti.

Tertio considera ex Arist. 5. Metaph. text. 1. quod hæc tria principia causa & elementum habent se, sicut superius & inferius: principium namque solum dicit ordinem alicuius ab aliquo, scilicet id, vnde procedit, aut res, aut motus, causa vero super hoc addit influxum in effectum: vnde punctum principium est linea: non tamen causa. Rursus elementum addit rationem partis intrinsecæ rei compositionem intratis, & ita efficiens causa est, sed non elementum. Vnde bene valet esse elementum: ergo causa est causa, ergo principium non è contra, Arist. autem hic, vt notat Philoponus, distinctiue loquitur in illa maiori: nam quædam sciētiæ tantum considerant causam formalem: vt Mathematicæ quædam solum finale, quædam vero omnes causas, vnde sensus maioris est cum scire sit per causas rem cognoscere necesse est, quod in omni sciētia procedatur, à causis à quibus res scita pender, siue illæ sint extrinsecæ, siue intrinsecæ, vnde cum in eodem Syllogismo vitii sit equiuocationem admittere eiusdem nominis pro eodem semper sumuntur prima principia, & principia & sic de alijs: addendo tamen quod sint suprema in suo genere, & ita sensus illius, tunc existimamus, &c. quando causas cognoscimus, non tantū intrinsecas, sed extrinsecas, nō tantum suprema, sed immediatas.

Quarto, nota quod Arist. in hac doctrina duos ordines seruat, alterum naturæ doctrinæ alterum, naturæ in quantum procedit à causis & principijs ad effectus, & ita 1. libr. agit de principijs intrinsecis rei naturalis, 2. de extrinsecis vt potè, de fine & efficienti, in 3. vero de ipsa re naturali. Rursus in tractatione ipsorum principiorum seruat ordinem doctrinæ incipiendo à notioribus nobis, id est, ab vniuersalioribus. Primo enim inquit de principijs in com-

mutui deinde in particulari, imo si tota doctrina horum. s. librorum ad reliquas Phylos. partes comparatur seruaturs ordo doctrine, quia in istis agit de mobili, & motu in communi in reliquis vero de speciebus motus in particulari.

Quinto nota quod illis verbis sunt notis manifesta confusa postremo ex his sunt nota elementa, & principia his, qui diuidunt ipsa, & bene Auerro. per confusa intelligit tota sensibilia per elementa vero, & principia earum partes, vel aliter per confusa vniuersalia per elementa vero principia species sub illis contentas intelligit, vt patet ex text. sequenti, quo colligitur ex vniuersalibus ergo ad singularia est procedendum, & ita sensus est quod vniuersalia sunt vobis notiora ex quorum cognitione, diuidendo ea per differentias in inferiora, ipsa inferiora in notescunt ita S. Tho. Philop. Alexander Themist.

Vltimo nota quod quamuis totum integrale actu habeat partes vniuersales vtro in potentia solum, assimilantur tamen in hoc, quod vtrumque indistincte, & in confuso habet, ita quod per diuisionem vtriusque singularis partes in notescunt similiter secundo exemplo Arist. docet totum de finibile esse notius nobis suis partibus intellige, vt sunt actu partes, sic enim sunt minus vniuersales illo, cum vero alibi docet partes definitionis esse notiores nobis intellige, vt sunt tota vniuersalia in confuso includentia suas species. Tandem tertio exemplo quando pueri primo vocant omnes homines patres dicuntur phantasie cognitione non intellectus quidquid dicat Auerro. non dum enim sunt rationis compotes, vnde non cognoscunt verum vniuersale ab-

stratum a singularibus, sed tantum indiuiduum vagum nature vniuersalis.

Cap. II. Summa textus, explicantur varia questiones de principijs.

S Vpponit Arist. infra probandum quod sint principia rei naturalis, & vt refertur de illis varias sententias a diuisione incipit sic. Principium vel est vnum vel plura si vnum vel mobile vt posuere naturaliter loquentes vel immobile vt Parmenides & Melisus quos dicit non naturaliter locutus, quia abulserant motum rebus naturalibus debitum: si plura aut finita aut infinita, finita vel duo vel tria & c. infinita aut differentia tantum figura id est forma accidentali vt Democrit. possuit vel differentia accidentali contraria tamen, vt possuit Anaxag. apud quos inquit idem est quod est de ente, & de principio an sit vnum vel plura, quod vt Auerro. & S. Tho. explicauit dixit propter Parm. & Melis. contra quos subdit phylosophus, quod phylos. naturalis non debet arguere, quia ita negant principia entis naturalis, qui enim negat principium in communi negat etiam, & physicum a superiori ad inferius de ratione enim principij est quod distinguitur a principio, vel vno vel pluribus ad rationem, ergo principij duo ad minus requiruntur entia, isti vero solum ponunt vnum ens: ergo tollunt rationem principij de cuius ratione est quod ex illo aliquid fiat omne autem fieri dicit motum ponendo autem vnum ens immobile, & aufert motum & rationem principij, & ita datovno impossibili plura sequuntur.

In secunda parte, vt soluat rationes horum aduertit ex primo post. nono. q. questiones extraneas in scientia duplices sunt quedam factae intra materiam illius scientiae, sed falso, vt superatur a geometria quomodo diametris sit mensurabilis costae, aliae sunt extra materiam, vt si peratur ab eodem an equus sit animal perfectum, & istae non sunt discutiendae

in tali scientia primæ vero aliquo modo quamuis non supponant principia illius, quia statim sunt intra materiam scientiæ, & ideo contra Parm. & Meliss. disputat, quia quamuis non naturaliter fuerint locuti bene tamen de re naturali. Iam ergo sic arguit supponens quod ens potest summi, vel pro omnibus predicamentis, vel pro quibus seorsum, si omnia sunt vnum ens, vel quod sic simul substantiam & accidens, vel sola substantia sine accidenti, vel contra solum accidens sine substantia, si primum ergo iam non sunt omnia vnum ens scilicet genere substantia enim & accidens, siue cōiuncta, siue separata sunt multa entia, scilicet genere, nec secundum, quia sola substantia non esset finita, aut infinita: cuius oppositum isti docent, quia ratione quantitatis res dicitur finita, vel infinita ex parte materie: de hoc infinito est sermo. Tertiū etiam repugnat, quia nullum accidens potest separari a substantia: ita quod extra illam existat intelligi naturaliter, sic enim loquitur Arist.

Secundo, arguit ratione sumpta ex essentia vnius quod supponit triplex, scilicet continuū, vt lignum, indiuisibile, vt punctum, & tertia ratione & definitione, tunc sic omnium sunt vnum necessario aliquo horum trium, non primum, quia est vnum actu & plura in potentia: ergo si ponunt vnum cōtinuum ponunt multa, nec secundum, quia indiuisibile non est, quantum ergo nequit esse finitum, vel infinitum, quia ista sunt passionēs quantitatis non eius termini, nec tertium, quia ita duo contraria essent vnum ratione, scilicet bonum & malū: vt dicebat Erastri. & quia malum est, non bonum sequitur etiam duo contradiçtoria esse vnum ratione, & ita idē esset querere, an omnia essent ens, & an omnia essent non ens. Tertio, duo disparata erunt vnum ratione, vt homo & equus. Quarto, duo primo diuersa erunt vnum ratione, vt quātum & quale. Vnde subdit quod cum isti dicerent omnia

esse vnum ens, timebant de eodem dicere est albus est musicus, &c. ne ex repetitione verbi est, videretur poni pluras entium, alij per verbum alicuius dicendo, homo de albatu cale fit: cuius sententiæ Alex. credit fuisse Platonem sed Simpli. & Philippo. liberant ab ista nota; quorum turbationem irridet Aristot. ac si vnum inquit non esset multiplex, quæ enim sunt plura definitione possunt esse vnum subiecto, vt album & dulce & partes continui, sed nō eodem modo, quo sunt vnum, sunt multa: cōcludit ergo impossibile esse quod omnia sint vnum ens.

ANNOTATIONES circa literam.

TEXT. 13. vt probet consequentiā contra Parm. &c. Supponit ens dici multipliciter in quo non petit principium assumendo quod alij negant, sed tantum supponit significationē entis quam omnes consentiunt quod scilicet ens, aliquando se extendat ad substantiam qualitatem, &c. aliquando vero limitatur ad substantiam, vel quantitatem, significatio autem nominis necessario supponenda est, ne de iur equiuocatio peteret autem principii, si ens hoc, vel illo modo supponeret esse realiter multa.

Secundo, nota quod quamuis arguendo contra istos videatur peccari in forma procedendo a confusa ad determinata, sic omnia sunt vnum ens quod est substantia, ergo vel homo, vel equus non tamen id facit, quia ex concessis ab illis arguit, illi vero non dicebant omnia esse vnum ens, quod est principium genericū vel specificū, sed determinatē & in singulari, non enim ita insipienter genera, aut species vniuersalis ponebant principia entis Physici & realis, & ita arguit a determinato ad eius partes, sicut si quis diceret omnis homo est aliquid risibile, bene contra efficeret

seret de census sic, ergo vel hoc risibile ita Arist. omnia sunt vnum ens detestum natum, ergo vel hoc, vel illud.

Tertio, nota quod in alio sensu Porphy. vocat accidens separabile, quando scilicet realiter separatur à substantia per sui corruptionem, manente substantia incorrupta, Arist. autem hic vocat separabile illud, quod non tantum separatur à substantia, sed manet incorruptum extra illam, imò, hoc est proprie separari, (nam primum potius est non manere, aut corrumpi) & hoc modo nullum accidens, siue proprium, siue commune, potest realiter existere extra substantiam modo naturali.

Quarto, nota quod differentia inter substantiam & accidens quantum ad separabilitatem stat in hoc, quod eadem numero singularis substantia potest separari ab aliquibus accidentibus, ita ut naturaliter possit manere sine aliquibus, quibus fuit realiter semel coniuncta qualiter manet idem homo sine calore quem antea habuit. At nullum accidens singulare potest manere naturaliter sine substantia: cui fuit coniunctum. Secunda differentia, quod infra latitudinem substantiæ potest dari aliqua quæ sit naturaliter absq. omni accidenti, scilicet diuina, at in accidentibus è contra cõtingit, unde absolutè substantia potest vocari separabilis, accidens vero omne inseparabile.

Quinto, nota quod quauis text. 16. solum Arist. numerauit tres vnitates sũt tamen alie scilicet analogica & generica illas tamen solum adduxit, de quibus erat vero simile quod Parm. & Melis. loqueretur, quia certum erat eos non loqui de vnitare analogica, quia sic & verũ dicerent, & ab Arist. non dissentiant, nec de generica cum sit vnitatis rationis.

CAP. III. SUMMATEX.

in quo soluitur rationes Parmenidis,

& Melisii.

Intentum philosophi in hoc capitulo primo soluere rationes Parmenidis &

Melis. & primo soluit huius argumentũ inquit ergo ratio Melis. magis est onerosa, quã Parm. quia plus laboris, & minus difficultatis habet, quæ talis est, omne quod est factum non habet principium, ergo quod nō est factum non habet principium, ergo nec finē, & cõsequēter est infinitũ, tale autē est ens, cũ nec fiat ex nihilo, neque ex aliquo ente præsupposito, quia quod præsupponitur non fit, ergo est infinitũ, etiã vnum, quia tale omnia cõtinet cõsequitur immobile, quia replet omne locũ, mobile, aut nō debet omnia repleare. Sed priorē deferere, vt posteriorē repleat. Hanc ergo rationem soluit dicens quod peccat & in materia, quia assumit præpositiones falsas, nã principium duplex est, aliud durationis, & est primum instans in quo res incipit esse, aut illi immediatum tempus, de hoc autem non loquebatur Melis. sed solum infinitum secundũ magnitudinem ponebat, imò hoc nō colligeret, nam anima rationalis facta est, & habet principium durationis, & non finem, & similiter Angeli, aliud vero est principium magnitudinis, scilicet prima pars illius quod sit, vt cor in animali, & de hoc Melis. existimat omne factum habere principium, hoc modo, sed falsum ostēdit Arist. in illuminatione, in qua nō datur aliqua prima pars aeris illuminata, sed omnes simul, similiter, in congelatione aquæ, nulla pars aquæ prima cõgelatur. Sed simul omnes, ob quod istæ mutationes, licet fiant successiue vocantur momentaneæ, quia tota magnitudo simul mutatur, ita quod successio tantum se tenet ex parte termini acquisiti. Et nullo modo ex parte subiecti: cum omnes eius partes recipiant talē terminũ, simul in eodem gradu. Secundo inquit Philof. argumentum peccat in forma, quia cõsequētia est mala ab opposito antecedētis, ad oppositũ cõsequēns. verbi. q. quod est homo animal, ergo quod nō est homo nō est animal, ita arguit Melis. quod est factum habet principium, ergo quod nō est factum non habet.

secunda

text.
22. &
exqui
b² a.
stēdūt
solue
re.

Secunda ratio Melissæ, quæ ex infinitate infert omnimodam vnitatem, etiam secundum rationem. Sic reprehenditur ab Aristotele: nam quamuis ex eo quod principium materiale sit infinitum sequatur quod omnia sine facta ex illo, & ita quod omnia sint vnum subiecto, non tamen sequitur, quod omnia sint vnum etiâ ratione. Tum, quia unitas rationis non sumitur a subiecto, tū etiam quia sic contraria, & contradictoria essent vnum secundum rationem, quod est impossibile.

Tertio, discursum quo ex infinitate infert immobilitatem reprehendit. 1. quia sicut aqua finita in eodem quem replet loco potest moueri localiter, vt patet in aqua vasis, & maris, in suo albeo, per partium commutationem, quia vna cedit alteri, ita posset moueri aqua, etiam si esset infinita. 2. quia licet non possit moueri localiter, saltem per alterationem posset moueri, quia ad hanc non requiritur locorum diuersitas ergo male ex infinitate materiali, & quantitatiua omnimodam immobilitatem.

In secunda parte soluit rationem Parmeni, scilicet, quod est præter ens est non ens, sed non ens est nihil ergo quod est præter ens est nihil, sed ens est vnum ergo quod est præter vnum est nihil, sunt ergo omnia vnum. Respondet quod peccat in materia sumendo illam mino. falsam, scilicet ens est vnum, quia ens in communi, vt sumitur in hoc discursu, tantum est vnū nomine nō re, cum se extēdat ad primo diuersa, vt substantiā & accidens, quæ in nullo vniuerso conueniunt. &c. In fine capit. rursus dicit. 2. peccari in materia, quia illa minor. Sed nō ens, est nihil falsa est, vt ab illo sumitur nō ens, pro quo auertit Arist. quod non ens si sumatur pro negatione omnis entis, est nihil. Si tamē sumatur pro negatione entis perfecti, quod est substantia non est nihil, quia accidens, est hoc modo non ens, & tamen est aliquid, &

quia Parmen. per ens, tantum intelligebat substantiam, & per non ens, non substantiam, falso dixit. Non ens esse nihil, & contra. Plato verò dixit aliquid posse esse ens, & non ens. Vt accidens, quod est ens imperfectum, & non ens perfectum, quia nō substantia. Similiter peccat in forma, cum non valet in omnibus terminis similiter dispositis, vt debet valere bona consequentia: nā demus (inquit Arist.) quod omnia quæ sunt in mūdo sint alba non sequitur quod est præter album est nihil, ergo omnia sunt vnum, quia ipsum album includit diuersa ratione secundum subiectum & albedinem. Item optima similitudo, quia sicut album dicit diuersa secundum rationem, scilicet albedinem, & subiectū, quamuis sint coniuncta ita ens in communi dicit substantiam, & accidens, quæ sunt diuersa ratione, quia vt bene Arist. notat, non est idem aliqua esse cōiuncta, & esse idem, aut esse diuersa, & esse separata quia possunt aliqua esse diuersa, licet sint coniuncta, vt albedo, & dulcedo in lacte, in quo isti Philosophi dicebantur.

Modo Arist. reuertit ad impugnandū Parmen. dicens quod cum in aliquo conueniat cum Melissæ, quia ponit vnum principium, & immobile in hoc eandem cum illo habet impugnationem, sed quia in aliquo differt, quia istud principium ponit esse finitum, ideo in hoc peculiari, indiget impugnatione: & ideo vtitur communi impugnatione, nam postquā ex his docuerat, nō esse omnia vnū ens: vt se extēdat ad substantiam, & accidens, quia hic sūt, necessario plura. Ratione probat modo quod non sint omnia vnū ens quod est accidens, quia de ratione accidentis est quod sit in alio: ergo si extra accidens, nihil est, ergo erit inclusio: vt subiecto, & sic accidens erit nihil, aut si subiectum est aliquid: ergo iam sunt duo entia subiectum scilicet & accidens.

Tertium membrum, quod nō sit sola substantia

substantia, quia hic apta est denominari ab accidenti ergo si hoc est non ens, & nihil sequitur quod sit substantia ens & non ens quando dicitur substantia est alba, quia album accidens est, & sic non esset maior ratio cur diceretur ens quam non ens, nec valet (inquit Arist.) dicere quod accides est nomen tale, scilicet substantia, sicut homo est non ens tale, scilicet equus, quia compositum sit quod omne ens sit substantia, idem est non ens substantia, & non ens absolute, aut si non sit idem ergo iam sunt duo entia ens substantia, & ens accidens. Secundo, hoc idem membrum sic probat si omnia sunt unum ens quod est substantia, ergo aut est indivisibile, aut si divisibile est, ergo habet proprietates in quas diuidatur, sed ratio partium diuersa est a ratione totius ergo iam essent plura entia ratione, sed quia poterat aliquis dicere illas proprietates, non esse subiectum, & ita in casu posito, non esse ens & consequenter non se qui quod sint plura entia, sed unum ens, scilicet totum & alterum commune quod separabile est a subiecto, & sic in eius definitione, non ponitur subiectum alterum proprium quod inseparabile est, & in cuius definitione ponitur subiectum. Secundo supponit partes definitiues aliquod definitum per illud definiti non posse, ut animal & rationale non definiuntur per hominem ex his format hanc rationem partes substantiae non definiuntur per illam, ergo non sunt accidentia propria illius, ergo erunt accidentia communia, consequens est falsum, quia ista sunt separabilia a subiecto, ut partes a toto sunt, inseparabiles, aut si separabiles. Sunt & possunt alteri inherere ergo & earum tota substantia integra poterit alius inherere, quod est absurdum, consequentia probatur, quia de quibus partes definitionis dicuntur, dicitur, & totum definitum inferit ergo Aristot. quod cum necessario sequatur si ens habet partes quod sit plura indiuisibile debet poni, ut esset unum, & hoc ait aliqui non existimant inconueniens, ut

Zeno, & Xenoc. erat dicentes, magnitudinem esse indiuisibilem, quod hic Aristot. non reiecit, usque ad 6. Physic. sicut alij inter quos Plato, non putarunt inconueniens quod ens esset non ens concludit Aristot. caput, quod licet per ens absolute omnes intelligant, quod vere est substantia, ex hoc tamen non sequitur, quod omnia sint unum, quia praeter illa sunt plura alia entis entia, scilicet accidentia.

AN NOTATIO

nes circa literam.

Notatur, quod licet in terminis conuertibilibus, argumentum valeat, non tamen ab opposito consequens, ad oppositum antecedentis, sed etiam e contra, ut est homo: ergo risibile non est homo, neque risibile, & e contra, quia hic sumitur causa adaequata, in qua sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio negationis, tamen in terminis non conuertibilibus non valet ab opposito antecedentis, ad oppositum consequentis, ut si dicatur est homo ergo est animal, non est homo, ergo non est animal, quia hic sumitur causa inadaequata, qualis est homo respectu animalis vilate primo libro Periar. diximus, & quia esse factum & habere principium durationis & magnitudinis non conuertuntur siquidem aer illuminatus, & aqua congelata facta sunt, & non habent principium magnitudinis ideo male arguebat Meliss. quod est factum habet principium, ergo quod non est factum non habet principium: nam ut bene Iauellus quando argumentatur ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis argumentatur in prima figura minore existenti negatiua, quae consequentia mala est, quando vero ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis argumentatur in secunda figura, maiori existenti negatiua, quae consequentia est legitima, & formalis, & ideo tenet in omnibus

nibus terminis, & in omni materia, vt secundo & quarto libro Summularum dicebam, prima vero solum tenet inconuertibilibus terminis, vt dictum est.

Secundū, notat quod quando Aristot. text. vigesimo quarto dixit toto quiescētī, partes posse moueri debet intelligi in toto fluido, sicut est aqua, ne sibi contradicatur, scilicet Physicorum tex. 80. dicēti quod quiescenti toto partes non possunt moueri, & s. Metaphy. tex. octau. quod continuū est, cuius motus est vnus quibus locis apertē loquitur de toto solido in quo quia vnæ partes propter soliditatem non possunt cedere aliis, inde est quod non possint vnæ moueri, quin omnes moueantur, & consequantur totū.

Tertio considera, quod quādo Arist. dixit accidens inseparabile definiri per subiectum. Secus vero separabile sensus est quod inseparabile à substantia quod dicitur propria passio definietur per aliquod subiectū determinatum, vt potē per illud, ex cuius radice & essentia pululat illud: namque respectu peculiari quadam, & intrinseca habitudine, vt capite quarto, prædicabilium dicebam, accidens vero separabile ab essentia siue tale sit inseparabile ab indiuiduis, vt albedo à signo, siue ab eis separabile, vt calor ab aqua, quod dicitur accidēs cōmunis, seu quicquid prædicabilis non definitur per aliquod subiectum determinatum, quia cum à nullo determinato dimanet tantum illud respicit, cōmuni quadam habitudine, scilicet vt subiectū inhesionis, in quo omnia subiecta conueniunt. Et ita solum per subiectum in cōmuni describitur, qualiter autē accidens proprium, quod ab adæquata, scilicet radice oritur, a cōmuni distinguitur, qualiterque se habeat albedo, in Cigno & nigredo in coruo, an inquam dimanent à peculiari specifica complexione accidentium dixi in Logica capite de hoc, de quo circa hic text. trigesimo vbi Aristot. infert ex eo quod alicui conueniunt omnes partes definitionis,

super vniuers. Physic. Arist.

quod debeat conueniri definitum dubitant an partes definitionis sint etiā partes rei: ad quod solutionibus omisiss. Respon. dicendum quod dupliciter definitio potest tradi de re naturali alia Physica per præpositiones in obliquo dicendo homo est animal constans corpore & animal, & de hac certum est quod partes rei sunt partes definitionis & è contra, vnde nulla pars huius definitionis predicatur de definito, in recto. Alia vero definitio tradi potest Methaphisica per genus, & differentiam, vt homo est animal rationale in qua partes in recto de definito prædicantur, & in hac partes definitionis non sunt partes rei, sed quælibet dicit totam rem, diuersimode tamen, genus per modum materie in quantum scilicet gradus ille est principium operationum vniuersaliorum, & quæ amplius valent determinari in quo materie determinabilitati proportionatur differentia vero per modum forme, in quantum est principium operationum magis particularium, in qua assimilatur forme, vnde propositiones de quibus Arist. loquitur cum sint propositiones secundo modo, scilicet animal Vipes. Nam Vipes ponitur loco differentie rationalis, de quo iuniores hic.

Vltimo, considerandū quod hæc propositio tantum ens est vnū potest facere duplicem sensum. 1. est in quo hic sumitur à Philosophia, scilicet solū est vnū quod est ens, & non sunt plura, & ita est de extremo excluso. Dupliciter est omne ens est vnū, & omne vnum est ens, & hic sensus verus est, & tollit quæ sint plura entia sicut colligitur. qui ideo falsus est.

*CAP. II. III. SUMMA
tex. referuntur aliæ Philosophorum sententiæ.*

Arist. initio cap. disputat iam contra text. Physic. naturaliter loquentes. 1. concedentes motum & 1. eorum opiniones vt au. refert.

et phi
sici di
cunt.

refert, quas ad duo capita reducit, in 1. ponit illos qui tantū vnū principiu posuere, puta vnū ex tribus elementis dep-
ta, autē aqua, (quia hāc tantū posuit E-
fiodus qui inter poetas numeratur non
inter Philosophos) Vithalus, autē aerē,
vt Anaximēdes, aut ignē, vt Heraclit⁹,
aut vaporū mediū inter aerē & ignē, vt
posuere alij in 2. ca. ponit eos qui ponūt
plura principia, qui etiam partiti sunt,
quidam enim ponūt finita: vt Empedo-
qui posuit 4. elementa, alij posuere tria,
alij duo, vt cap. 2. huius latius dicitur, a-
lij vero infinita posuere, vel diuersa ac-
cidentaliter, vt Democritus, vel essentia-
liter, vt Anaxag. & Anaximāder, isti ta-
mē differebant ab Empedocle, qui infi-
nitates ponebat mundum genitū, & cor-
ruptum, generādum & corruptendum,
illi vero tantū ponebant mundum semel
genitum omnes tamen ponebant gene-
rationē accidentalem, media densitate
quam vocabāt excessum, media rari-
tate quam vocabant defectum.

In 2. parte cap. text. ponit Arist. duo
fundamenta Anaxago. 1. ex nihilo ni-
hil fit, ex quo colligebant nullas esse de
nouo generationes, sed tantum quādam
alterationes accidentales, in quantum
illud principium quod praeerat densaba-
tur, aut rarefiebat, alij vero vt Anax. di-
cebant generationem solum esse Atho-
morum congregationem vnius speciei
corruptionem vero esse separationem.
Alterum fundamentum istorum erat
quodlibet fit ex quolibet, vnde colligunt,
quodlibet esse in quolibet, quia vi-
debant res ad inuicem transmutari: vt
aqua in terram, & e contra, vnde sic ar-
guebant, quando ex terra fit aqua, aut
ibi praeerat aqua, aut nō, si non ex non
aqua, fit aqua, & consequenter ex nihi-
lo quod est absurdum, si 1. habeo inten-
tum.

Hanc ergo sententiam, 1. impugnāt
infinitum, vt sic est incognoscibile, prin-
cipia autem rei naturalis secundū Ana-
xago. sunt infinita, ergo incognoscibi-

lia, & consequenter rerum naturalium
nequit esset sciētia, quia scientia rei ex
cognitione principiorū pendet declara-
tur. 2. maior infinitum enim sub ratione
infiniti, non potest cognosci quidditati-
uē, & prout est in se, & limitatio ponitur
ad declarandum quod res infinita, secū-
dum vnā rationem potest esse finita
secundum aliam, in qua quidditatiue,
potest cognosci, vt a linea infinita dixi-
mus cap. de quantitate in Logica, ratio-
ne autem lineae infinitae, & longitudinis
infinitae, solū tantum nominis ethymo-
logiam cognoscitur infinita, 1. carens
terminis.

Secūdo arguit Arist. contra quoddam
dictum Anaxago. in quo dicebat omnium
rerum esse quādam particulas minimas,
ita, vt diuidi non possint: nā cuiuscum-
que rei partes possunt esse sub minori,
& minore quantitate, ergo nō possunt,
esse istae particulae minimae, sub quibus
sint omnes rei integrae: nam non quod-
cumque totum potest esse indifferēter,
sub qua cumque quātitate animal enim
non potest esse sub quacumque quantita-
te, & consequēter, nec eius partes, vt ca-
ro & os, quia totum pendet ex partibus
sed certā sibi determinatā, perunt quā-
titem ipsae partes sicut totum, quod
praeipue in ethereogeneis apparet. Ter-
tio arguit cōtra ipsum supponēs quādam
dicta illius, 1. omnia sunt in omnib⁹ se-
cundū non sunt res de nouo, sed tantū
ex pluribus principiis congregantur. 3.
ex his propriis cōgregatis denominatur
res, 4. quodlibet fit ex quolibet, cum in
quolibet lateant omnia principia, scilicet
omne finitū per ablationē finiti, tā-
dē corrumpitur debet intelligi per abla-
tionē partium equalium, 1. non se includē-
tium: nam per ablationē partium proportio-
narium, 1. se includentium bene potest
ablatio procedere, sicut diuisio infiniti,
tū, imo, hoc est de ratione cōtinui quod
dictū est, Arist. iam sic arguit, sumamus
aliquam partem aquae in qua dicis esse
particulā carnis sicut & aliarū rerū & ab
illa

illa separaretur caro, & rursus separaretur, certum est, ut quando magis fiat separatio, minor pars extrahitur, & minor, ergo tandem deveniemus ad aliquam minimam carnem abstractam, quæ minor extrahi non possit, nam talis separatio non potest in infinitum procedere, cum caro quæ ibi præerat esset finita, & finitum per ablationem finiti tandem consumitur quanto ergo magis ista minuitur quod amplius non possit minorari, tunc ergo ab illis inquiri an sit separabilis caro, vel non si non habet intentum quod non omnia sint in omnibus, quia si essent semper omnia possent ex omnibus separari, si autem potest extrahi caro cum illa non possit esse minor illa minima parte quæ fuerat extracta ab aqua debet esse æqualis, ergo per hanc ablationem finietur caro, quæ erat in aqua iuxta doctrinam scilicet dictam quod ablatione finiti partium equalium tandem consumitur, aut si nunquam consumitur, sed semper extrahuntur partes æquales, sequitur quod sint infinitæ partes æquales quod est absurdum. Alio modo probatur hoc argumentum à Magistro Soto, & Valesio clarius sic data aqua ex qua portio uncia carnis sit segregata, fiet amplius alia separatio, tunc sic, vel deveniemus ad aliquam ultimam separationem, ita quod amplius non possit extrahi caro: & ita destruitur primum dictum Anaxagoræ quod quolibet sit in quolibet, quia si esset posset separari ex quolibet, aut non datur aliqua ultima separatio, sed in infinitum procedent: tunc si ergo dabuntur infinitæ partes æquales carnis in aqua finita latentes, quod est absurdum, & contra ipsum Anax. Quia tamen poterat quis respondere pro illo, quod partes stractæ non sunt æquales, sed proportionales, semper una minor alia contradicit quod licet pars separata detur minor, & minor, non tamen excedit exiguitati omnem magnitudinem quod est dicere non est possibile

sem per minorem, & minorem sine termino extrahere, sed aliqua ita exigua debet extrahi quod sit minima omnium, tunc ultra, quando hac separata. Ulterius separantur alia partes ab eadem aqua; cum non possint minores esse illa minima extractæ erunt necessario, aut maiores, aut æquales; ergo si in infinitum procedit separatio poterit separari infinitæ partes æquales illi minimæ extractæ, aut minores, ea quod est absurdum & contra ipsum Anaxa.

Quartum argumentum sic format, datur minima caro quæ potest esse separata ab aqua, vel cōiuncta cum omne præexistens per ablationem suarum partium minuetur sequitur quod si ab ista carne est amplius separabilis caro quod datur minus minimo, si vero non est separabilis, destruitur primum dictum Anaxa. quod autem minima caro debeat dari iam probauerat Aristor. prima ratione probando quod res viventes postulant certam quantitatem, taliter quod non possint esse in minori.

Has duas evidentes rationes tripliciter, scilicet & quadrupliciter quasi vilipendendo soluit Valles, sed postea cavim examinemus, & verum magis Anax. quam Vallesio sit innotandum.

Quinto, sic insurgit Arist. si quodlibet est in quolibet ergo infinita in infinitis infinites erunt actu existentia & inter se distincta, sic enim in aqua, v.g. erunt infinitæ particule, & infinitarum specierum, ut ligni, &c. Ex rursus per idem principium si quodlibet est in quolibet, ergo in illa particula ligni erunt infinitæ particule infinitarum specierum ignis; 3o, per idem principium in illa particula ignis erunt rursus infinitæ, hæc autem omnia absurda sunt. Cum hoc tamen Arist. laudet Anaxa. dictum quoddam, scilicet quod quodlibet non possit separari ex quolibet (quamvis illud in se iter dixerit in alio sensu non vero) quia ad id verum habet in accidentibus cum non possit substantia separari, & in partibus.

partibus continē quæ similiter omni-
no separari ab illo nequeunt, cum non
possit omnino fieri diuisio. Hoc autem
non contradicit ei, quod dixerat supra
dari minimum capnē, illic namque lo-
quebatur de toto naturali & substantia-
li quod certam quantitatem ad sui con-
seruationē petio, vt magis patebit, lib. 6.
vbi nos de maximo & minimo dicemus
si autem solum loquitur de sola natu-
ra quantitatis. Vnde reprehendit cau-
sam efficientem, s. mentem, positam ab
Anaxa. de qua dixit quod primo, omnia
separauit in athomos; quia attentauit fa-
cere impossibile. s. omnia separari ad in-
uicem, cum multa sint inseparabilia, vt
vidimus; demum reprehendit modum
generationis Anaxag. per congregatio-
nem similitum, quia quamuis aliquando
hoc accidat: vt cū ex lutis aggregatis fit,
& lutum, aliquando tamen per aggrega-
tionem dissimilitum fit, vt lutum ex ter-
ra & aqua, domus ex lignis lateri-
bus, &c.

AN NOTATIO- nes circa literam.

Quidam adhuc ex iunioribus cū Ia-
bell. hac in parte plura de infinito
inmaturē tractant; cum lib. 3. de eo spe-
cialiter sit agendum, vbi etiam dicemus
a quo intellectu, & quomodo sit cognos-
cibile; circa id tamen quod Arist. docet
quod finitum per ablationem finiti cō-
sumitur tandem; aduertere quod partes cō-
tinui sunt duplices, vt lib. 6. magis pate-
bit, quædam dicuntur æquales, non quia
reuera sint æquales, sed quia vna omni-
no est extra aliam, in quo statu possunt
habere equalitatem; quæ in continuo
finito sunt etiam finitæ; & de his verum
habet omne infinitum, &c. alię enim sūt
partes inæquales, & se communicantes,
seu portionales, quarum, scilicet vna nō
est extra aliam, quæ quadam proportio-
ne partiūtur, v. c. hoc totum habet duas

medietates & rursus hæc medietas alias
duas seper in minores procedēdo. & iste
per ablationem non consumuntur.

Secundo notādum quod videtur Arist.
intulisse pro inconuenienti quod reuera
non est, scilicet, quod infinita non es-
sent infinites in infinitis, in linea, enim
infinita est necessarium hoc dicere, qui-
buscūque enim partibus ablati adhuc
manent infinitæ separandæ, si enim fi-
nitæ manerent, iam non essent infinita;
imò id modo accidit in quouis conti-
nuo, quia v. g. quantitas digitalis diui-
sibilis est in partes infinitas proportio-
nales, ita vt quælibet pars abscisa cum
sit continua, rursus est diuisibilis in par-
tes infinitas, ergo cum istæ præue-
runt in priori continuo; scilicet digitali
sequitur quod infinitæ partes erant infi-
nitæ in infinitis; & in tali continuo ap-
plicando rationem Arist. ad quoduis cou-
tinuum sequitur idē inconueniens quod
ipse intulit contra Anaxag.

Sanē dubitandum est satis acutum, &
communiter ab expolitoribus præter-
missum, cum hoc tamen. Respondeo di-
cendum, quod longē est alia ratio, quia
Arist. arguebat cōtra illud Philof. quo-
niam in quouis re etiam finita, secundū
extensionem ponebat infinitas particu-
las specie diuersas, vt in aqua, particulas
ignis, terræ, carnis, &c. vnde necessario
istæ particulæ debent esse, non se com-
municantes, & vna extra aliam, cum ha-
berent distinctam essentiam, & conse-
quenter diuersas extensiones vna, extra
aliam, & ita necessario erāt infinitæ par-
tes æquales, & ita faciebant extensionē
actu infinitam, cum ad hoc nihil aliud
requiratur, & hoc absurdum multiplica-
tum infert Arist. contra Anaxag. quod
in vna libra carnis quæ finita erat. v. c.
extensiuæ, essent infinitæ extensiones
infinitui inuicem non se communican-
tes; hoc autem maximum inconueniens,
nam sequitur quod eadem extensio sit
actu finita extensiuē, cum ita ponatur &
actu infinita extensiuē, quia hæc infini-

tas necessario, nascitur ex infinita secunda mixtionem posita ab Anaxago. ut vidimus, ac incōtinuo finito partes æquales sūt finitæ, ut vidimus, unde cessat hoc insonuens; partes autem proportionales sunt infinitæ, de quibus certum est, quod sūt infinites infinitæ, quod nihil aliud est, quā dicere quod quælibet pars continui est diuisibilis perpetuo, ex quo patet ad secundam probationem mino. ad primam dicendum, bene sequi, si datur linea infinita in actu, quod partes eam quales sūt infinites infinitæ, quod fuit in conueniens illarum, contra Anaxag. ex hoc vero tantum sequitur quod linea actu infinita sit impossibilis, sicut etiam sequeretur quod tota linea finita non esset maior parte sua, propter quæ & similia inconuenientia communiter dicitur lineam actu infinitam esse impossibilem; sed adhuc in isto casu non sequitur implicatio in adiecto, quod eadem linea sit actu finita & infinita, sicut sequebatur in causa Anax. ut visum est. Unde infinites infinita esse in aliquo, in actu nō est simpliciter conueniens irrationabile, sed modo dicto, sique Vall. explicat hoc inconueniens dicēs, inde sequi pusillū hominem esse infinitū, cum sūt in illo, infinitarum species particulae, quarū quælibet habet suam extensionem separabilem, id est, non communicātem, & ita esset infinita magnitudo in homine pusillo; sed non est inquit mirum, quia tam absurda est hæc positio Anaxag. quod nil non inde sequitur absurdi.

Vltimo in hac re examinanda est vis quartæ rationis Aristot. quæ incipit data minima carne, si aliquid separaretur ab illa, cum ipsa redatur hoc ipso minor, dabitur minus minime; videtur enim ut auctē Vall. notat quod nō concludat, quia supponit quod post aliā separationē maneat caro, ut sic sequatur minus minime postea autem dicere Anax. quod ex vitæ separationis destruitur caro, quia separari secundum Anaxag. erat generari, ergo id quod separaretur generaretur, &

cum generatio vnius supponat alterius corruptionem necessario, desineret caro, & ita cessat in conueniens contra illum, sicut nos de facto debemus respondere ponentes minimum, quod eo ipso quod ab eo separaretur aliqua quantitas corrumpitur, & sic non manet minus minus. Sed profecto non aduertit Vall. quod ad minimum ita exigua quantitas possimus deuenire, quod sub illa nullum aliud possit generari, & ita, nec illud minimum corrumpi, sed debere necessario manere. Vide, tunc optimè concludit ratio Arist. quod vel ab illo non potest separari aliud corpus, aut quod si potest, dabitur minus minime, quorum primum, licet absolute non sit inconueniens, & ita nos diceremus modo in casu, quod vero ad summi minimum deueniremus, ex suppositione tamen contra Anaxag. ad hominem ex concessa est absurdum; & secundum, quia vel illud, quod separabatur a minima carne, erat etiam caro, vel aliud corpus, si caro, cum esset pars extracta a priori, erat necessario minor; & ita saltē præcedens caro non maneret, & ita non posset manere minima, ad min⁹ illa quæ per separationem de nouo generabatur manebat, & sic dabatur minus minime aut pars non esset minor toto, si secundum vero illud corpus, quod separabatur non erat caro, sed aliud ut ignis, ergo aut ab isto poterat extrahi caro, vel non, si non; ergo iam quodlibet non est in quolibet & esse, a quolibet separari, si vero poterat separari currit idem argumentum aduersum, quia cum ista caro esset pars ignis, & ignis alicuius minimæ carnis: si. ad vltimū erat pars illa carnis prioris minimæ carnis, ergo ea minor, & ponebatur ab ea extracta ergo iam dabatur per se existēs aliquid minus minime nō ergo modestè Vall. notat Ar. quod læu ratione fuerit visus, & eorum expositiones reprehendit, quia has rationes, ut firmas defendendū, debuisse ergo ipsas perpendere, & id quod supra sua poterat replicare solutionem.

CAPITIS QUIN- ti summa textus, quod principia sunt cō- traria.

text.
41 me
li⁹ au
tē est
par-
tiora

Imougnatis Phylsophorum sententiis, instat naturalis agēcis, ex propria sententia determinare iam de principiis in hoc capite, ad quod pramittit hoc fundamentum principia necessario, sunt contraria. Probat primo ex communi sensu omnium Phylsophorum, qui omnes contrarietate ponebant in principio ubi rursus refert singulorum opiniones. Secundo suadet ratio, quia prima contraria sunt quæ nec sunt ex aliis, nec ex alterutris, sed omnia sunt ex ipsis, prima autē principia sunt huiusmodi: ergo sunt contraria prima principia, & per simplicem conuersionem principia erant contraria, minor patet: nam si sunt prima, non sunt ex aliis, aliis non sunt prima, si sunt contraria, ergo non sunt ex se inuicem, & ex alterutris. Terciam vero conclusionē, ut demonstrat, scilicet quod omnia sunt ex illis supponit, nec quodlibet fieri ex quolibet, nec agere, nec pati, a quolibet, duo posteriora supponit tractanda lib. de generatione, quod scilicet actio & passio, sint inter se contraria. Primum vero ostendit inductione, quia albu per se tantum fit ex non albo, & quia accidit hoc esse musicum, ideo per accedens fit ex musico, similiter musicum per se fit ex non musico, & quia accidit musicū esse albu, ideo per accedens musicū fit ex albo; ne autem quis putaret non album & non musicum sumi indifferentem, pro quacunque re habente horum negationem, ideo subiūgit non pro quacunque sumi nō album, sed pro nigro & medio colore, media enim induunt rationem vnius extremi, si ad aliud comparentur, idem autē quod dixerat de generatione dicit de corruptione, non quodlibet corrumpi in quolibet, sed in suum contra-

rium, aut medium: nam corruptio, hoc tantum differt a generatione, quod ista procedit a non esse ad esse, illa vero ad esse, ad non esse. Sed iterum ostendit principium assumptū, non quodlibet fieri ex quolibet, tam in generatione simplici, quam composita: vocat generationem simplicem, non substantialem, quia hic se conformat antiquis, qui generationem tantum ponebant accidentalem, sed vocat generationem simplicem, cum sit vnum extremum, ut musicum album, & compositam vero quando fit compositum, siue partes habeant secum compositionem, ut domus, siue secundum proportionem: ut consonantia, siue secundum ordinem, ut exercitus: hæc enim omnia: licet compositionem habeant diuersæ rationis semper sunt ex contrariis, & illa corrumpuntur, vel consonantia ex non consonantia, vel inconsonantia, aliquando tamen in compositionis deficiunt nomina, quibus hoc declaratur, quia non dicimus domus fit ex in domo.

Ex his ergo probat tertiam illam conditionem primorum contrariorum sic, omnia quæ sunt, ex contrariis, vel mediis sunt, sed media intrant rationem contrariorum: ergo omnia sunt ex contrariis: unde inferit omnia quæ sunt in rerum natura, aut esse ipsa contraria, vel quæ ex illis sunt, & ita prima contraria, aut quæ sunt ex illis, & ita prima contraria esse prima principia ex quibus omnia sunt; & ita per simplicem conuersionem prima principia esse contraria. Qualiter autem habeat verū hæc propositio infra patebit & hanc veritatem inquit antiquos Phylsophos attigisse, licet non rationibus persuasos, sed veritatis cōplectos (etiā sicut lapis inquit S. Tho. natura sua tendit in centrum, ita intellectus ad verum) sed nō eodē modo sunt loquuti, quia quidā illa posuere priora, quia notiora secundū intellectum, ut magnū & parū, par, & impar, & alij posteriora, quia notiora secundū sensū, ut cal-

F. P. de Oña, Cōment.

lidum, & frigidum, in hoc tamen omnes conueniebant quod ponebant contraria ex coordinatione, vel ambo priora, vel ambo posteriora, & non confundebant priora cum posterioribus, & ita omnes secundum proportionem & analogiam idem dicebant, sed non simpliciter, quia quidam vniuersalia ponebant & continentia contraria, vt magnum & paruū, alij vero particularia & contenta, vt calidum & frigidum, vnde quidam alij melius phylosophobantur illi scilicet, inquit Phyloponus qui ponunt vniuersalia cōtraria, ergo Arist. dicens illa esse notiora secundum intellectum quæ sūt vniuersalia illa secundum sensum, quæ singularia, intellectus enim vniuersaliū est, sensus verò singularium.

ANNOTATIONES
circā litteram;

ST A T I M dubitatio oritur qualiter qui ponebant vnum tantum, principium poterat ponere cōtraria, vt inquit Arist. cum hæc ad minus sint duo: Respondeo, quod ponebāt vnum secundum substantiam, ponebant tamen in eo plura accidentia, inter quæ esset contrarietas & transmutatio, vt arum & densum, calidum & frigidum, & ita consequenter tantum accidentales ponebant mutationes.

Secundo dubitatur, quomodo Arist. ex vna parte dicat cōtraria nō fieri ex se inuicē, quia sunt cōtraria, & statim subdit vnū contrarium fieri ex alio: Resp. quod diuersimodē particula ex sumitur in his duobus dictis, quia in primo dicitur habitu dinem partis componentis, & ita vnum contrarium non potest esse pars alterius cum sit illi extrinsecū, pars autē intrinseca debet esse, in secundo vero dicto dicitur habitudinem termini a quo, qui cum sit quid extrinsecum optime potest esse contrarium.

Tertio dubitatur, quare vnum contra-

super vniuers. Physic. Arist.

rium debet fieri ex alio, tanquam terminus a quo. Respondeo, quod quia debet fieri ex subiecto: prout est in potentia proxima, & quia quando habent cōtrarium, tum est in potentia proxima ad aliud, cum idem sit subiectum & potentia contrariorum, quia cōtraria sunt circa idē, vt in post prædicamentis dicebam, ideo vnum dicitur fieri ex alio, vt terminus a quo.

CAPITULUM VI.

Summa rextus quod principia rerum sint in numero.

SUPPOSITO ex præcedenti capite, quod principia sunt contraria in presenti docet numerum eorum, & i. docet prima principia esse plura quam vnum, probat, sunt contraria, vnum autem in se habens cōtrarietur, secundo, dicit quod nō sunt infinita; probat, scilicet cōpositi peccat ex principiorum cognitione; si ergo essent infinita, cum talia nō possent sciri, scientia rei naturalis destrueretur. Secundo in vnoquoque genere (sicut est substantia) non potest esse nisi vna. Prima cōtrarietas, vnus autem contrarietatis tantū sunt duo extrema, ergo cum principia sint contraria in genere substantiæ non possunt esse infinita; omnes enim contrarietates vniuscuiusque generis s. ad vnā primam reducuntur, per habitū & priuationem: vt in substantia, ad substantiam & non substantiam, reducuntur omnes alie: vt ignis, non ignis, homo, non homo, quæ improprie sunt contrarietates intra oppositiones priuationis. Tertio ad idem frustra sunt per plura quæ possunt fieri per pauciora, omnia autem quæ Anaxagor. facit per infinita, facit Empedocle. per finita, licet quadrupliciter ergo Quarto ad idē si sunt infinita & ex alia parte necessario contraria erunt infinita contraria, & consequenter omnia contraria erunt principia consequens tamē

men absurdum, quia album & nigrum, dulce & amarum contraria sunt, non rationem principia, cum ex alijs hanc utpote ex primis qualitatibus primo dicitur. *Ad idem* In secunda parte esse plura quam duo. Probat unum contrarium non facit aliud, ut in lectione constat, calidum enim non facit frigidum, nec rari densum, ergo præter duo contraria aliquod Tertium est ponendum in quo agant contraria, & à quo se expellant, imò hoc ita esse verum, quidam Philosophi sic dixerunt, quod infinita subiecta posuere secundo ad idem nulla contraria sunt componentia substantiam rei, quam principia componunt, cum sint de ipsa substantia rei, alias illi accederent, & essent illa posteriora, quod est contra rationem principij: ergo non sunt contraria. Tertio substantia non fit ex non substantiis contraria autem sunt non substantia, cum ex capit. de substantia, substantia nihil sit contrarium, ergo principia non sunt contraria, unde miro artificio Aristot. cum prius præcedenti capit. probauit principia esse contraria, hic probat non esse contraria, ut ex hac duplici infinita vera, colligatur necessario, dari aliquod Tertium diuersum à contrariis, & illis non contrarium, ut vnum ex contrariis, cum illo faciat compositionem, scilicet dari materiam, ut subiectum formæ & priuationis, quæ sunt contraria, ut cum illa forma faciat compositionem, & ita principia substantiaæ sint substantia, & contraria sunt non substantia, sed alterum eorum nempe priuatio substantia: unde subdit Aristotil. quod si illas duas in definitas voluerimus defendere: duas illas infinitas necessario, debemus concedere aliquod Tertium principium, sicut concessere antiqui ponentes contrarietatem, cum aqua, vel aere laudat. Item eos, qui principium dixerunt potius esse corpus medium, quam elementum, quia hoc

minus distat ab extremis contrariis, ratio huius est, quia principium æqualiter se debet habere ad recipiendum contraria, ad quæ non se habet æqualiter elementum, cum habeat qualitates inseparabiles, imò eadem causa in aer eos qui posuere elementa, melius dixere qui posuerunt aerem, & deinde qui posuerunt aquam, quam qui posuerunt ignem. Deinde ultimo probat Aristotil. Principia non esse plura quam tria. Primo vel multiplicantur ex parte subiecti, vel ex parte contrarietatis, non primum, quia ad patiendum sufficit vnum subiectum, præcipue respectu vnius contrarietatis, non secundum, quia si multiplicantur contrarietates oportebit multiplicare substantias, & hoc iniquia si demus vnum subiectum cum vna contrarietate hoc sufficit ad generationem, cum ad sint omnia requisita, subiectum scilicet & terminus à quo, & ad quem, quæ sunt contraria, ergo superfluum esset ponere plures contrarietates, & plura subiecta. Secundo ad idem vnius generis tantum est vna prima contrarietas, (intelligo communem) nam particulares possunt esse plures, priores quædam, quædam posteriores, substantia autem: cuius principia quærimus est vnum genus, in illa ergo debet esse vna prima contrarietas, & huius patet, sufficit vnum subiectum, & consequenter principia substantiaæ, de quibus agimus tantum erunt tria.

ANNOTATIONES circa litteram.

Primo notandum circa text. 51. vbi Aristotil. dicit quod principia debent semper manere, quod sensus est secundum Philosoph. debere inueniri in omni mutatione, unde probat secunda contraria non esse principia, quia non semper manent, id est non in omni mutatione reperiuntur: nam in illa muta-

nione contrariorum in qua illa sunt facta non praeficere, vel ut alij volunt principia debent manere, non tantum quia in communi temperantia neant, v. e. alij qua forma, aliqua materia, & aliqua privatio, sicut est etiam temper aliquis homo, quantum non sic aut ille, sed dicitur realiter manere, semper, quia eam ipsa sunt prima non sunt ex alijs prioribus & ita non datur aliqua mutatio per quam fiant, & sic non sunt mutabilia.

Secundo considera circa tex. 36. quod videtur difficile dictum Philosophi. v. nunc contrarietatis est vnum subiectum: nam possunt in eodem subiecto simul esse plures contrarietates, vt album, & nigrum, indices quod istae reducuntur ad vnam primam primarum qualitatum, scilicet calidi, & frigidi, &c. contra est plures contrarietates primae non reducibiles ad alias priores possunt esse in vno subiecto, vt calidum & frigidum, siccum & humidum in eodem mixto ergo.

Respondeo, quod verbene Iuniores hic primae contrarietates, aliae sunt, particulares, & secundum primae vt sunt praedicata calidi & siccis, & harum multiplicatio certe non multiplicat subiectum si autem dicuntur quia ad aliam vniuersalem & priorem possunt reduci, scilicet ad habitum & priuationem, ex Arist. enim prometh. radix omnis contrarietatis est forma & priuatio, & istae contrarietates dicuntur vniuersales, & primo. Primae cuius multiplicitas multiplicat subiectum sicut enim vnus generis tantum sunt duae primae differentie vniuersales v. e. animalis, rationale, & irrationale, quantum sub istis alijs latet per particulares differentias ita vnus generis tantum est vna prima contrarietas ad quam aliae omnes reducuntur, & de his loquitur phil. per quod patet ad obiecta.

Tertio circa tex. 37. vbi in quadam ratione assumit Arist. pro minori, quod contraria sunt non substantiae vel accidentia quod idem est cum circa substantiam solum sit accidens, dubium est, quia vel hic loquitur Arist. de contrarietate ergo

rosa & propria & ita verum dixit sed non ad propositum cum prima principia non sunt proprie contraria vel loquendo in propria, & sic falso dixit illis esse accidentia, quia forma substantialis & priuatio non sunt accidentia. Ab hoc label, hic, q. 25 quod modo Arist. procedit ex datis ab antiquis qui cum omnem generationem ponerent accidentalem dicebant omnes formas esse accidentales, & ita omni contrarietatem vnus forma, vel cum alia, vel cum priuatione, ad accidentia reducebant, & ita se non illam mutationem non vt simpliciter veram, cum ille sermo non sit demonstratiuus, quia ex veris simpliciter debet procedere vt dictum est primo post. 24. sed solum de figuratiuus qui scilicet vt concedat, tex. concessis ab alijs vt dicitur in top. Hae solutio communiter sic datur, sed forte

Melius responderetur quod haec non tantum disputatione sed demonstratione procedat, & ita communiter ex veris simpliciter inde dico quod Arist. notantes non dixit contraria esse accidentia sic enim argumentum in factum procederet, sed dixit esse non substantiam & satis acute vt solet, vt inde colligeret quod interpositas substantias, nulla sit nec improprie contrarietas, sed praeter illas debere negationem constitui cum qua aliquae eorum haberent contrarietatem aliquam saltem improprie & ita praeter materiam & formam quae sunt principia non contraria, quia ambae sunt substantiae debere poni priuationem vt formam, cum illa dicatur principia contraria unde quod dicitur contraria, esse non substantias, in plurali, debet intelligi expositione, vniusextremi, scilicet priuationis quia ab ista prouenit omnis contrarietas in substantia, itaque dico quod quantum extra substantiam quod est positum sit necessarium accidens, sed tamen negationem non est necessario accidens imone eius priuatio sed potest esse priuatio substantiae, & ita non valet. Arist. dixit contraria esse non substantiam ergo sunt accidentia.

Ultimo circa textum. 76. non tantum quod quando Aristote. dixit omnia principia contraria non differunt genere, sed tantum secundum prius, & posterius: sensus est secundum comonem in ratione principian- omnia principia conueniunt genere quia principiant, ut forma & privatio in quocunque predicamento considerentur in genere tamen rei differunt genere, vel aliter cum S. Thom. hic quod egir tantum de principijs in predicamento substantie, quae sunt entis naturalis principia, & ita omnia sunt vnius generis, scilicet generalissimi, in illud autem solum differunt ut prius & posterius, quia quidam sunt propinquiora contrariis primo primis, & ita robur habet sic ratio Aristot. Prima principia entis naturalis sunt prima, contraria quae necessario debent esse contraria primum autem genus est vnum scilicet substantia, ita ut non possint esse plura genera ergo nec possunt esse plures prime contrarietates sed vna omnium prima, vna autem contrarietas tantum dicitur duo extrema, & vnum subiectum illis substratum ergo tantum sunt Tertia principia rei, naturae in communi & in genere, haec in hoc capite ad quod reducit omnia praecedentia.

CAP. VII.

Summa texti quod principia rerum sunt 3. secundum rationem. 2. secundum rem.

Explicatis imo & probatis incommuni superiori capite tribus principijs naturalis entis in isto sigillarim de quolibet disputat & primo de materia quae est subiectum (ex dictis) contrarietatis, & primo probat quod in mutatione necessario debere dari aliquod subiectum commune sub utroque termino, pro quo praemittit duos modos loquendi

inmutationibus dicimus enim (inquit) aliud fieri ex alio, & alterum ex altero, primum dicitur propter mutationes substantiales, cum aliud dicat de essentia in substantia. Secundum propter accidentales, cum alterum dicat de essentia accidentis, in quibus solum exemplificat Aristoteles de substantia ad huc nihil erat actum, & subdit quod in accidentali mutatione aliquomodo dicitur fieri. compositum quando verumque extremum est compositum, ut cum dicitur homo musicus fit homo immusicus, aliquando dicitur fieri simpliciter, quando extrema factionis sunt simplicia, & hoc dupliciter primo quando ambo extrema sunt positiva tam primum, quod prout factum, quam secundum, quod vocatur id quod fit, ut cum dicitur homo fit musicus. Secundo quando primum extremum est negativum ut cum dicitur in musicus fit musicus, inter quos modos assignat duplex discrimen alterum secundum vocem, ut in casu licet aliquomodo posimus loqui & in recto, & in obliquo, ut homo fit musicus ex arte fit statua, non tamen semper posimus loqui in obliquo, non enim dicimus ex homine fit musicus, alio in secundo autem casu possumus loqui utroque modo scilicet, si immusicus fit musicus, & ex in musico fit musicus. Et quoniam compositores non meminerit Aristotelem, idem dicendum de illis quod utroque modo de ipsis positi fieri loquuto homo non musicus fit homo musicus & ex homine musico fit homo musicus ratio est quia includam extremum negativum. Secundum discrimen secundum rem est quod in primo casu primum extremum positum scilicet subiectum semper manet cum forma quae aduenit quibus praefuerit cum ea quae recedit ratio est quia nulli earum opponitur ut homo qui fuit sub immusico manet sub musico at vero in secundo casu tam in simplici, quam in composito primum extremum negativum recedit, quia

quia non manet immusicum, quando venit musicum, ex his concludit intentum, in omni mutatione esse vnum subiectum cōmune sub vtroque termino, & quando oppositum fit ex opposito in mutatione simplici, vt quādo ex immusico fit musicum, quia immusicum inquit dicit subiectum, & non distinctum numero a se, sed tantum ratione quod est dicere immusicum dicit subiectum cū forma aliqua contraria generanda, vel saltim, cum eius priuatione; vt ratione prioris maneat sub forma generanda, & ratione posterioris recedat, vel non maneat, & vt insinuat Aristor. quomodo hoc subiectum non erat realiter separatum a terminis generationis, sed modo esse cum vno modo cum alio, & ideo dicit esse vnum cum illis, idest, vnum subiecto differre, tamen definitione, vel ratione, idem dicit accidere in composito, quando, scilicet homo immusicus, fit homo musicus, & ad insinuandam distinctionem rationis oppositi termini a subiecto, adducit diuersam loquutionem illorum, quia in opposito magis loquimur per obiectum: dicendo ex immusico fit musicum, quam per rectum immusicum fit musicum, & contra vero in subiecto, potius per rectum homo fit musicus, quam per obliquum, quāuis in alijs contra accilat potius loqui per obliquū ex ære fit statua, quam in recto æs fit statua, sed in opposito, non tantum composito, sed simplici loquimur vtroque modo in obliquo ratione priuationis, vel formæ oppositæ, quam exprimit in recto ratione subiecti, quod sub tali forma, vel priuatione subintelligitur.

In secunda parte capit. vt ad mutationem substantialem perueniat, de qua est præcipua intentio præmittit diuisionem mutationis alias esse accidentales, in quib⁹ fit aliquid hoc, idest en. 2. quid, vt album, vel calidum, &c. Alias vero substantiales in quibus fit aliquid simpliciter, vt ignis, homo, &c. Colligit statim secundum diuersitatem harū esse

diuersa subiecta in accidentalibus est substantia prima, idest substantia composita, integra, quæ nulli inest, ipsi vero omnia accidentia cuiuslibet prædicamenti in sunt, & hoc dicitur mutari, quia modo recipit vnum accedens modo vero aliud: in substantiis vero cum ex materia quæ transmutantur, non sint accidentia, vt in prioribus sed integre substantiæ necesse est dicere has substantias esse compositas ex materia & forma: vt secundum formas sint ex materia transmutata, & secundum materiam subiectum transmutationis in quantum varias recipit & amittit formas. Et quod necessario debeat præsupponi aliquod subiectum semper manens sub vtroque termino colligit Aristor. a signo quia semper vidimus homines & plantas ex aliquo præsupposito fieri, scilicet ex semine: ergo materia illius seminis manet sub forma viuientis generi postquā inductione facta in naturalibus ostendit in omni mutatione debere poni aliquod subiectum commune. modo id probat inductione facta in artificialibus, quæ ad quinq; capita possunt reduci: quædam enim fiunt transfiguratione, vt quæ fiunt a figulo ex massa luti transmutata figura, quædam vero fiunt accessione, vel augmentatione alicuius liquoris, vt quæ fiunt a pictoribus: quædam fiunt per subtractionem, vt quæ fiunt ab scultoribus, quædam fiunt a compositione, vt quæ fiunt a domesticatoribus: quædam fiunt media aliqua nimia alteratione, vt quæ fiunt a quoquis & farmacopolis, in his omnibus ait Arist. datur aliquod subiectum cōmune quod vocat compositum, quia habet aliquid quod maneat ablata priori forma, vel priuatione sub forma aduenienti, & aliquid quod recedat, scilicet opposita forma, vel priuatio declarat id quod manet dicens, esse æs aurum, lapis, &c. & id quod recedit dicens esse in figurationem, quia ex insignurato fit figuratum, & informationem, quia ex infor-

ni sit formatum, & inordinationem, quia ex inordinato, & incomposito fit ordinatum, & compositum, & sic de reliquis: semper assignando duos terminos cum suo subiecto in qua uis mutatione.

Postquam uero probauit Aristoteles in quauis mutatione, tam artificiali quam naturali, tam accidentali, quā substantiali esse aliquod subiectum, vel materiam, vel formam, tamquam terminum probat hæc esse principia naturalia hac ratione. Ea, ex quibus vnumquodque primo, & non secundum accidens, sed substantiam est, & factum est sunt principia naturalia & causæ: sed materia & forma sunt huiusmodi: ergo sunt principia & causæ. Maiorem ponit Aristot. minorem subintelligendo, declaratur maior dicit primo ad excludendum elementa, ex quibus licet fiat mixtum, quia non fit primo ex illis, cum illa rursus fiant ex materia & forma dicit, non secundum accidens, vel ad excludendam priuationem: quæ non est principium per se rei in facto esse, sed tantum per accidens, quāuis sit principium per se in fieri, vel ad significandum ex primis principijs non fieri rem, secundum esse accidentale, sed substantiale mi probat exemplo totius accidentis quia si homo albus intrinsecè componitur ex homine, & albedine, cum per illa definiatur multo melius homo, secundum se componitur ex sua materia & forma cum per illa etiam definiatur patet, quia homo est totum per se, & homo est albus est totum per accidens, si ergo totum per accidens ex suis partibus suo modo intrinsecè componitur, ergo multo melius totum per se.

Statim dicit materiam esse vnum numero, & duo ratione, est vnum numero cum priuatione, quia ab ea non differt realiter, duo ratione, quia diuersa est definitio, & ratione materie, ratione priuationis explicat Aristote

tel. scilicet aliud est esse arisauri & materie, & aliud esse priuationis, & potius de materia dixit esse vnum numero, quam de priuatione, quia inquit materia est magis numerabilis, idest magis accedit ad compositum, quod est vnum numero, cum sit eius pars: at priuatio, vel contrarietas ait Aristotil. est accidens intelligitur rei factæ, quia non manet in ea, de forma expresse docet Aristoteles non esse duo principia ratione. Modo Aristotil. conciliat quasdam propositiones quæ videntur oppositæ, principia sunt duo, & sunt tria, & sunt contraria, & non sunt contraria, & sunt plura contrariis, conciliat sic, sunt duo numero, & tria ratione, sunt contraria forma & priuatio non sunt contraria materia & forma (ubi obiter notādū est, quod diximus præcedenti capitulo quinto) quod materia & forma non sunt vilo modo contraria aduersus Aquarium mordicus defendentem oppositum, planè enim contradicit Aristoteli hic) non sunt plura contraria secundum numerum, quia materia & priuatio faciunt vnum numero. epilogat modo Aristot. ea quæ dixerat, dicens, iam ergo constat, quomodo principia sint tria, & duo, & quomodo præter contraria, vnum, tertium subiectum. Quinto debet exponi, qualiter hæc sola sufficiant, quia vno adueniente contrario in subiecto, & recedente alio, sit omnis mutatio, subdit modo materiam esse cognoscendam per analogiam ad materiam artificialem, quia, scilicet hæc, est indifferens ad recipiendas plures formas substantiales, hoc tamen est discrimen, quod materia artificialium, est substantia integra, quia tantum est in potentia ad varia accidentia: materia vero naturalis est substantia partialis & imperfecta: & ideo est in potentia ad recipiendas formas substantiales. Concludit Aristot. dicere, non

teriam esse vnum principium rationem
id est formam aliud cōtrarietatem id est
priuationem aliud hæc de litera capitis.

ANNO TATIO

nes circa literam.

Primum dubium est Arist. preceden
ti capite dixit priuationem esse principi
um per se ergo male hic docet quod sit
principium per accidens. Respo. negando
consequentiam quia ibi comparauit pri
uationem ad fieri respectu cuius se ha
bet per se hic vero comparat ad factum
esse respectu cuius se habet per accidens.

Sed obijcit S. Tho. ut sit priuatio prin
cipium in facto esse adhuc per accidens
debet aliquo modo manere, sed nullo
modo manet aduentu formæ oppositæ
ergo nullo modo est principium. Respo.
S. Tho. quod licet non inaneat priuatio
illius formæ quæ generatur quæ fuit
minus a quo manet in priuatio aliarum
formarum sed mihi non placet hæc ex
positio quia de eadem priuatione cōce
ditur quod sit principium per se intrin
secum ad fieri per accidens vero & extrin
secum ad factum esse sed quæ est princi
pium per se in fieri est terminus a quo
generationis ergo quæ vocatur per acci
dens ad factum esse debet esse eadē pri
uatio quæ fuit terminus a quo & ita cō
cedit Albert. sed aliter exponit Arist. di
cens illam priuationem esse per se ad fieri
quia est de intrinseco conceptu illius sed
quia illud fieri & illa generatio est quo
dam acci dens rei factæ cum illo cessante
maneat res facta eo priuatio dicitur pri
cipium per accidens rei factæ id est se
cundum acci dens dictum rei factæ visic
a materia & forma differat quæ sunt
principia rei factæ secundum suam sub
stantiam sed magis consonat textui
ultimo. Expositio quod dicta priua
tio per accidens id est per aliud est prin
cipium rei factæ per materiam scilicet
cum qua identificatur & ita illa manen

te dicitur manere priuatio sed per aliud
ut sit ita principium per aliud ad in fieri
non per aliud sed per se vta materia dif
fert est principium quia ut sic inest in fi
eri ex parte terminia quovt vidimus præ
cedenti capite.

Secundum Dub. compositum ex ma
teria & forma est vnum numero ergo
materia & forma quæ illud componunt
non possunt esse diuersa num. ero. Respo.
quod compositum est vnum numero to
tali & perfecte materia vero & forma
sunt duo num. ero partiali & imperfecte
tanquam partes illius cum non sint due
substantiæ separate & per se existentes
sicut sunt due primæ substantiæ.

Tertium Dubium est priuatio adhuc
respectu fieri non est principium per se
ergo probatur non est principium acti
uum nec passivum imo nullus modus
principiandi eorum quos Arist. numera
uit quinto methaph. videtur convenire
priuationi ut inducenti patebit Respon.
ad primum concedendo quod non sit
principium actiuum aut passivum sed
nec hoc modo est principium forma quæ
est terminus ad quem generationis quia
præter illa sunt alij modi principiandi.
Ad secundum dico primo quod ibi Ari.
connumeravit modos principij qui pos
sunt esse in re positiua & priuatio non
est talis secundo dico ut bene Iauel. q. 3.
quod reducitur ad primum modum ibi
ab Aristotele allatum qui est principium
vix vñone incipit quis moueri. primus
terminus a quo motus localis sed priua
tio est terminus a quo mutationis quæ
est generatio ergo merito ad hunc re
ducitur modum.

Sed instabis si priuatio est principium
per se respectu fieri in quo modo perferi
tatis Respondetur cum Iauello quod in
primo quia est definitio ipsius fieri quia
cum sit transitus ab vno ex medio ad al
liud in sua definitione dicitur illa duo ex
materia quorum vnum est priuatio sci
licet extremum vel terminus a quo in
cipit & ita quia illum per se præsuppo
nit dicitur esse principium per se illius.

Si ulterius urgeas privatio saltem respectu fieri est principium per se cur semper, & absolute dicatur ab Aristotele principium per accidens. Respondetur quod cum fieri sit imperfectius factio esse, cum sit via & tendentia ad illud ipsum perfectum: hinc est, quod potius denotetur ab eo, quod habet respectu facti esse quam respectu fieri, quia ut bene labellus & hic intendit Aristoteles, principia sciendi & essendi tradere, sed principaliter principia essendi, vel in fac to esse respectu, cuius privatio per accidens se habet, ut bene commentat. 66. dicens generatum est, ex materia per se cum sit eius pars, ex privatione vero est aliquid per accidens, cum non maneat ita, ut sit pars generati.

Quartum dubium est, quo modo Aristoteles dicat materiam debere cognosci per analogiam, ad materiam artificialem cum alio quia dicat materiam cognosci per analogiam ad formam, imo hoc secundum videtur nimis difficile, quia cum materia sit pura potentia, non assimilatur forme quæ est actus, ergo per analogiam ad illam non potest intelligi: versat hoc dubium labellus, octavo metaphisices, & hæc de hoc capite dicta sufficiant, ad laudem Dei optimi maximi, Deiparæque Virginis Mariæ, ut ad eos nostrum dirigatur opus.

(.)

CAP. OCTAVVM

*summa textus dissolvitur ratio
veterum Philosoph. qui
collebant genera-
tionem.*

Tex. septuagesim. sept. quot igitur, & quæ sunt principia.

Intentum Aristoteles, in hoc capite est solvere obiectiones philoso. quæ ex ignorantia materia processere co quod referunt ad arguere principia per se, & per accidens, erat vero illorum obiectio, si aliquid sit, vel ex ente, vel ex non ente, non primum quia iam esset ens at quod est non fit: non secundum quia ex nihilo nihil fit, unde ob hoc negantur generationes, & consequenter dicebant omnia esse vnum, quia multitudinem generationum, videtur supponere, quia talis resultraverit multitudinem, & ut eas solvat inquit has propositiones ex ente fit, aliquid ex non ente fit aliquid similes esse aliis quæ indigent distinctione, scilicet non ens agit vel patitur, ens agit vel patitur ex medico fit aliquid ex non me dico fit aliquid siue alio quocunque modo loquamur, nam ista propositiones vel possunt sumi per se, vel per accidens per se, quando enunciatur aliquid de subiecto, quod ei convenit per se, & ut sic, ut de medico quod medetur per accidens, quando etiam denuntiatur aliquid quod re vera convenit subiecto, sed non ut fieri, vel per se sicut quando de medico dicimus, quod edificat hoc per accidens est, quia per accidens fuit coniuncta ratio edificatoris, non enim quia medicus edificat, nam hoc accidit illi qui medicus est, atque ita, medicus non sic sed per accidens est edificator, cum medico similiter & ita ex ente fit aliquid & ex non ente fit aliquid quia ex non ente per se nihil fit nam non ens per se nihil est, & ex nihilo nihil fit at ex non ente per accidens fit aliquid pro quo est notat, est quod hic sumitur particula, ex prout dicit habitudinem partis componentis, &

ita ex non ente per se ideo, ex priuatione, cum per se conuenit, ratio non entis, non fit ens, tamquam ex parte componente, sed ex non ente per accidens, sicut est materia ratione, priuationis fit aliquid, sed quia antiqui non cognoscebant, hoc non ens per accidens, quod est materia, ideo negarunt, aliquid per se de nono generari, nam tantum cognoscebant, non ens per se, quod est priuationis similiter dicit esse, distinguendas has propositiones ex ente: fit ens vel ex ente, fit aliquid quia in quodam sensu per se falsæ, sunt quia ens, ut ens per se non fit nisi quando inter terminos quo præcedit omnimoda negatio entis, ideo nihil, ex nihilo autem nihil per generationem de qua loquimur, per accidens, sunt veræ quia ex ente, fit ens non prout ens sed pro ut tale ens, ut ignis, aqua, & ita præcedit inter terminos a quo priuatio ignis, vel aqua, quæ priuatio non est omnino nihil, quia habet pro subiecto aliquid positum, reale secundum materiam primam & ita quævis ignis fiat ex non igne, non fit ex nihilo omnino, sed ex aliquo non igne primo ex subiecto positum habente priuationem eius quod fit.

Sed obiecit Aristotile hoc Ens ideo est ignis per se fit, sed hoc ens, est ens ergo per se fit ens. Responderetur negando consequentiam, sed tantum per accidens: scilicet per aliud, nempe per ignem in quo est, & declarat Aristoteles exemplo. Si v. g. ex cane fit vermis, per se fit quodam animal ex quodam animali, ideo, ex cane vermis, & quia vermis est animal, per accidens fit animal ex illo cane, quia iam præcesserat animal inter terminos quo, sed per se fit vermis, quia non præcesserat, cõcludit Aristotele, caput dicens quod quia ens, nec fit per se ex ente, nec ex non ente quia istæ propositiones, tantum sunt veræ tuor in sensu per accidens, imo nec fiunt ex ente, nec ex non ente, sed quia possent aliquis obijcere, quæ fiunt, ex aliquo fiunt, & nec ex ente, nec ex

non ente. Ergo iam iam inter contradictoria, ut sunt ens, & non ens datur medium. Responderetur quod ens & non ens in sua latitudine sunt contradictoria, & carent medio, sed tamen cum restrictione puta, ens aliquid, & non ens aliquid, non sunt contradictoria, ut aqua, quæ est ens aliquid, & non ignis, quod est non ens aliquid: Vnde fit generatio per se ex aliquo scilicet ex materia, quæ nec est per se non ens aliquid, sicut non ignis, sed ratione priuationis formæ generandæ, nec per se est ens aliquid, ex quo fit aliud scilicet aqua, sed est de se potentiora ad vtrumque secundo modo faciliori soluit objectionem antiquorum dicens. Id quod fit esse ens in actu, & ita fieri ex non ente in actu, quod tamen est ens in potentia, & ita fieri ex eo, quod nec est, nec non est: deest quod nec ens actu, nec non ens in potentia, sed ens in potentia, & non ens actu, quale est materia quam antiqui ignorantes dubitarunt dicto modo, sed eorum soluuntur rationes per illius cognitionem & hæc de hoc capite.

CAPUT NONVM.

In quo reprehenditur sententia Plat. de materia, & quod priuatio, & materia distinguantur.

Intendit Aristotele in hoc capite, agere de priuatione reprehendens antiquos, eo quod illius non meminerant, caput vero ita est breue, vnde egat partitione inquit, n. male aliquos antiquos inter quos

quos est Plato) cognoscentes materiam
eam non distinxere à priuatione conce-
dendo aliquid per se fieri ex non ente
concedendo. S. argumento Parmenidi
quidquid est præter ens (id est præter ens
perfectum) esse non ens, dicebantur ad
hoc, quia videbant priuationem & mate-
riam esse vnum numero, id est subiecto ex
quo inferebant esse vñ, potentia prima
ratione, sed male, quia quæ sūt numero
idem possunt separari ratione, & probat
id de materia & priuatione. Primo, priua-
tio est per se non ens, ita quod ratio non
entis sit per se in essentia priuationis, at
materia est per accidens, non ens prima
ratione priuationis, ita quod ratio non
entis non ingrediatur in eius essentia,
ergo distinguuntur priuatio & materia.
Secundo probat materia est propè sub-
stantiam (intellige primā perfectā) quia
est pars intrinseca illius: at priuatio non
est propè substantiā, quia non est pars il-
lius, imò ei opponitur ratione forme in-
clusæ in substantia ergo materia & pri-
uatio differunt, sed quia posset aliquis
respondere pro Plato. dicendo illum po-
suisse priuationem, vt diuersum princi-
pium à materia: siquidem posuit magnū
& paruum, inquit A., per magnū, &
paruum vnum, & idem principium intel-
lexisse Platō. Nēpē materiam quam du-
plici isto nomine significauit neglecta
priuatione, ratio ob quam illam negle-
xerat quia priuatio maleficiū & cor-
ruptionem potius machinatur quam esse
& generationem rei, quia ob id corrū-
pitur res, quia materia est aliis formis
priuata materia, est mater eorū, quæ
sunt & permanent in re facta, quod nō
habet priuationem. Suam tamen Aristō
til. opinionem constituit dicens esse tria
principia primum diuinum quid & ap-
petibile, non quia sit Deus, vt vult The-
mist. sed quia est forma quæ est partici-
patio & imitatio diuini esse iuxta illud.
1. de celo. capit. nono ab illo supremo
principio omnibus aliis, exactius aliis
essentius esse viuere qui dependet, al-

terum principium huius oppositum esse
priuatio. Tertium est ipsa materia hanc
formam appetens, & ex hoc probat iterā
materiam distinguī à priuatione, quia
priuatio non appetit formam, cum vñ
oppositū nō appetat aliud per se, alias
sui appeteret corruptionem per se, cum
ex opposito eueniat vñ, nec forma se ip-
sam appetit, quia se caret, cum appetitus
dicat carentiam rei appetitæ relinquit,
ergo quod materia sit diuersa à forma,
& priuatione, cum appetat formam; vt
sui perfectionem, scilicet turpē appetit
pulchrum, sed inquit materiam non esse
turpem, nisi ratione priuationis, quæ pri-
uatur pulchritudine formæ. Vnde A., in-
tentum est quod cum forma sit appetibi-
lis debere illius poni appetitum, & hunc
nō posse esse priuationem erit, ergo ma-
teria non tamē sola, sed cum priuatione
quia ex hoc prouenit appetitus, est ergo
ponenda priuatio: vt distincta à materia
ratione. Deinde connumerat materię
proprietates dicens illam esse incorrup-
tibilem per se, quia eius substantia & potē-
tia semper permanet, dicitur vero corru-
ptibilis per accidens ratione priuationis
quam amittit, & quod sit per se incorrup-
tibilis per se probat, primo quia si esset
corruptibilis: ergo fieret (intellige per
generationē), quia generabile & corrup-
tibile conuertuntur, sed quod genera-
tur præsupponit aliquid subiectū prius
se ex quo fiat, ergo si materia generatur
per se erit antea quam sit, quia antea quā
generetur, præsupponitur illud primum
subiectū, ex quo debet fieri, sed ipsa est
primum subiectum ex quo aliquid fit,
ergo iam esset antea quam fieret, & quia
fieri, est via ad esse fieret anteaquā esset
& eodem modo probat, quod non sit per
se corruptibilis, quia cum incorrupto de-
beat vltimum aliquid manere: nempe
subiectum in quo fiat resolutio, sequitur
quod corrumpetur anteaquam corrū-
peretur cum corruptio sit prior illo sub-
iecto remanēte, quasi vellit dicere A., ma-
teriam esse primum subiectum præce-
dens

Mate-
riæ pro-
prietates.

Tri-
a princi-
pia in
opin.
Arist.

cedens generationem, & vltimum manens post corruptionem, ergo nequit generari, aut corrumpi: postquam de materia egit breuiter de forma prima, id est substantiali agit dicens, quod determinare, an sit vna, vel plures, quæ, & quot sint, est metha. negotij, de formis vero generabilium differere ad Physic. ait pertinere, & hæc de litera.

AN NOTATIO. nes circa literam.

Primum dubium text. supra hæc capitula verum sint idem per se non ens, & simpliciter nō ens. Respondetur quod non, quia per se non ens est priuatio, cui per se conuenit ratio non entis, sed tantum pro formali, quia pro materiali ens posituum inuoluitur: at simpliciter non ens est nihil quod totam entis rationem tollit adhuc pro materiali: ab his autem duobus distinguuntur membra opposita per accidens non ens, sicut est materia condistinguitur contra priuationem, quæ est per se non ens, non ens simpliciter condistinguitur a simpliciter non ente, hoc enim est nihil, illud vero est materia quæ est non ens simpliciter, id est ens imperfectum, quod non est simpliciter, & perfectum ens.

Secundum dubium, quare sicut datur vna materia prima communis omnibus compositis, non datur vna forma prima pariter communis. Respondetur primo aduertendo, quod communitas materie nō tantū est secundum rationem, & in prædicando: nam & hoc dicit forma, quæ potest abstrahi a pluribus formis, & de illis ut communibus prædicari, sed est communitas secundum rem, & in essendo, quia eadem prorsus entitas realis materie secundum se, quæ antea erat sub forma corrupti remanet sub forma geniti.

Secundo, dico rationem esse, quia forma concurrat ad generationem tamquā terminus ad quem, qui non semper est, sed variatur, quia antea non fuit, & modo iam est per generationem, & contra incorruptionem, ubi est terminus, a quo, cū antea fuisset, iam tunc non est: vnde per illius variationem sumitur variatio generationis: ad quod requiritur pluralitas formarū, vt sunt plures termini inuicē, sed succedentes in materia, sicut requiruntur plures priuationes in materia, quia sunt termini, a quo generationis, & ad quem corruptionis, ita quod non detur aliqua priuatio secundum rem communis omnibus, sed pro varietate formarum variantur: at materia concurrat: vt subiectum commune vtrique termino, ergo debet semper eadem manere, debet ergo esse vna numero, & ita secundum rem communis, vt in ea fiant generationes, & corruptiones taliter, quod ipsa ante generationem sit, & post corruptionem maneat, aliās si res taliter fieret de nouo secundum formam, & materiam, & pariter destrueretur totaliter: iam generatio nō differret a creatione, nec corruptio a annihilatione, in quibus hoc ita contingit. Et si dicas cum Auicenna potentia materie est potentia communis, ergo debet habere aliquam formam communem sibi conuenientem scilicet corporeitatis. Respondetur negando consequentiam, quia potentia materie tantum datur communis, quia indifferens est ad plures formas recipiendas, & ita est illis communis succedens habendo plures vnā post aliam, non vero dicatur communis, quia respiciat aliquam formam illis communem secundum rem, quia nulla talis datur, sed de hoc agere ex professo, pertinet ad librum de generatione, vbi explicabitur, vtrum sit aliqua forma materiae corrua, & hæc de hoc capite.

SVPER SECVN- DVM LIBRVM ARIS- TOT. PHYSICAE AVS- CVLTATIO. COMMEN- TARIA.

VNA CVM QVAEST. AVTHORE P. F.
Petro de Oña, S. Theologiae Praesentato.

text.
n. co-
rūque
sunt.

INTENTVM Arist. in hoc libro variè explicatur, ab aucto. Iuniores: namque dicunt quod postquam Arist. egit in 1. de principiis generationis & rei genitæ hic agit de principiis motuum, qui tales res genitas consequuntur, & sic agit de causis motuum, vt in 3. libr. de ipso motu disputet S. Thom. aliter declarat, quod intentum sit agere de principiis incomplexis physice demonstrationis, qualia sūt subiectum, vt ens naturale eius passio: vt motus & subiecti definitio, & quidditas, vt est natura: & tria in toto lib. præstat. 1. definit naturam, & de illo disputat. 2. assignat differentiam inter Physicum & mathematicum, qui de eadem re videntur agere. 3. agit de causis, vt declarat quomodo natura habeat rationem causæ.

CAP. PRIMVM SECVNDI
lib. Summatex. Quid sit natura
que dicantur habere naturam?

Intentum Ar. in hoc cap. est declarare quid sit natura. capit. diuiditur in duas partes, in 1. ponit differentiam inter naturalia & non naturalia, in 2. ponit definitionem naturæ. In 1. parte, vt colligat definitionem naturæ quandam adducit diuisionem, sicut fecit in lib. de anima, vbi ad colligendum definitionem animæ præmisit diuisionem organis inanimatum & non animatum, &

eorum differentiam, inquit ergo hic. Eorum quæ sūt alia à natura, alia ob alias causas scientia sunt naturalia: alia vero non naturalia, differunt autem inter se, quia naturalia, vt sic habent in se principium intrinsecum sui motus, vel quietis. Secus vero non naturalia, vel artificialia prima naturalia eo ipso quod naturalia sūt aliquo motu mouentur: cuius principium resideat in tali remota, vt talis est, scilicet grauitas deorsum media sua grauitate intrinseca, leuitas vero sursum, media etiam sua leuitate iste autem motus triplex est, inquit Arist. localis, augmentationis, & alterationis: at vero artificialia, prout artificialia sunt prima ratione sui artificialis figuræ in se non habent aliquem motum aut localem, augmentationis, aut alterationis, sed vt sic omnino ab extrinseco mouentur, vt patet in cathedra, quod enim in cathedra (inquit Arist.) moueatur deorsum, vel alteretur id non habet ex artificiali figura, sed ex materia naturali illi substracta, scilicet ex ligno, quod graue est, vt deorsum feratur, & corruptibile, vt possit alterari. In 2. parte definit naturam, sic, natura est principium, & causa motus, & quietis eius, in quo est. 1. & per se, & non secundum accidens: cuius definitionis explicatio modo omittitur, quia longe est in genere postea tractanda, tantum explicat, quæ dicantur entia naturalia, & inquit quod sola substantia

Definitio
naturæ.

com-

F. P. de Oña, Cōnent.

composita, & probatur quia natura, vel est subiectum, idest materia, vel in subiecto, idest forma, sed sola substantialia composita habent materiam & formam ergo tantum sunt entia naturalia, deinde declarat quid sit ens secundum naturam dicens, hoc sumitur, & pro ipso enti naturali & proprietatibus illius, sed in inuoluit vsus: vt pro solis proprietatibus sumatur, & communiter hæc tria natura ens naturale, & ens secundum naturam declarantur sic: natura est principium in trinsecum motus: ens naturale est quod habet tale principium: ens secundum naturam sunt proprietates dimanantes ab illo dubitat tamē A. cū prior sit, quæstio an sit quæ quid cur ante quæstionē quid sit de natura non fuit eius, an sit declaratum, & respondetur quod an sit natura est per se notum, vt non conueniat in dubitationem verti non indiget aliqua declaratione, vnde dubitare de per se notis est signum hominis non valentis distinguere per se nota à non per se notis, cui accidit id quod accidit cæco disputanti de coloribus qui tantum habet scientiam de voce, non de re ipsa, quia illam videre non valet, ita qui distinguere non valet per se nota, à non per se notis: nam habet aptitudinem, vt habeat scientiam de ipsa re: statim probat Arist. quod materia sit natura adhuc ex sententia antiquorū si enim id quod secundum se est informe permanens in generatione & corruptione vocabant materiam: vt in artificialibus lignum, æs, aut aurū, quæ destructis formis artificialibus manent, & dicebatur hoc argumento quod est substantia: cuiusque rei est eius natura, sed materia est substantia: ergo est natura probatur id quod in aliqua re semper permanet quantumvis patiatur est eius substantia, sed materia est huiusmodi materia: ergo est substantia, & consequenter erit natura, & à signo sic ostendebat Anthip. imponatur lignea statua sub terra, talis quod possit germinare ex illa producit lignum, non statua, ergo lignū quod

super vniuers. Physic. Arist.

materia erat eius substantia non forma, vel figura artificialis. & eadem ratione ostendit in rebus naturalibus materiam esse naturam, quia sicut lignum, aut æs manentidem sub diuersis figuris artificialibus, ita materia permanet eadē sub diuersis formis substantialibus, siue aque, siue aeris, siue aliorum concludit Arist. antiquos omnes posuisse naturam, sed nō eodem modo, quia quilibet vt naturam ponebant substantiam illā quam existimabat principium, sed sicut in huius assignatione inter se erant diuisi: vt vidimus in primo libro, ita in assignatione materie, sed dicebant omnes formas tantum esse quædam accidentia & dispositiones materie, quam materiam, vel principium dicebant non corrumpi, sed perpetuo manere, reliqua vero dicebant mixtione diuersa corrumpi, sicut Empedocle qui quatuor elementa ponebat perpetua mixta vero ex illis corruptibilia a probat autem Arist. sententiā antiquorum in eo quod materie dicebant esse naturam, nō vero in modo assignandi materiam.

Postea vero contra antiquos probat, quod forma substantialis, à qua sumitur definitio sit natura. Primo sic, sicut se habet artificiale ad formam artificialem, ita naturale ad formam naturalem, sed nō denominatur aliquid artificiale à potentia quam habet ad talem formam, sed ex eo quod illam habet in actu: vt pater de ligno, antea quā habeat formam lecti, ergo non dicitur aliquid naturale per se lam potentiam: quousque habeat formam naturalem, sed id à quo aliquid denominatur naturale est natura, ergo forma est natura, imò inquit formam esse magis naturam quam materiam, quia vniuersum quodque est magis tale cum est in actu, ac quando est in potentia, sed per materiam sit aliquid ens naturale in potentia per formam vero ens naturale in actu: ergo magis natura est forma quam materia, ipsum autem compositum inquit est nō natura, sed ens secundū naturā id est ens naturale, & inquit Ar. se hic non loqui,

loqui de forma quæ est realiter a materia abstracta sed de illa quæ est.

Et secundo probat formam substantialem esse naturam ideo forma statuarum non ponebatur natura quia statua non germinabat aliam statuam similem in figura illa sed tantum in materia scilicet lig non aut homo producit alium hominem, non tamen similem in materia sed in forma ergo non tantum materia sed forma habet rationem naturæ.

Tertio probatur mutatio denominatur a termino ad quem ut de albedo ab albedine sed generatio dicitur natura ergo terminus ad quem debet dici natura sed forma est terminus ad quem generationis ergo forma est natura.

Sed obiicit contra se medicatio est mutatio & tamen non denotatur a termino ad quem quia non dicitur medicatio quia sit a medicina sed quia a medico procedit ergo nec generatio dicitur natura quia redit ad naturam Respondetur quod est dispar ratio quia medicatio significatur per modum actionis procedentis ab agentis & ita ab illo denominatur & ita vocatur motus a quodam inquit aut generatio per modum passionis ex aliqua materia in aliquam formam quod ex ipso concreto nasci clarius luce esset dicitur enim ex aliqua materia mutari ad aliquam formam imo cum privatio sit principium generationis ut terminus a quo aliquo modo inquit convenit natura aut secundum se aut ratione formæ cui coniungitur in tali termino an vero hoc ita sit generaliter verum quod privatio talem formam dicatur in termino a quo disputandum inquit erit in libro de generatione.

Ex hijs ergo omnibus constat, quid sit natura & quod sit duplex materia & forma in eo quod hæc sit magis natura & quod esse possumus sit ens naturale, & secundum naturam accidentia vero propria tantum sunt entia secundum naturam non entia naturalia hæc de litera capitis.

ANNOTATIONES CIRCA LITERAM.

Primum dubium text. est quid intelligat Aristoteles per illa verba alias causas quando dicit quædam sunt a natura quædam ob alias causas & quævis Themistius dicit quod intelliguntur electio a qua sunt actus morales, fortuna aqua monstrata ens a quibus artificialia nam hæc omnia dicuntur non naturalia nihilominus magis ad mentem Aristotelis est quod per ea quæ sunt ob alias causas intelliguntur artificialia. Tum quia ista maiorem habent cum naturalibus proportionem quam reliqua, tum quia hæc non est sermo de accidentibus ut sunt morales actus ex electione provenientes sed tantum de rebus compositis quarum alie sunt naturales alie vero artificiales nec hic naturalia contra monstra & fortuita distinguuntur sed ea omnia includuntur nomine naturalis ut distinguitur ab artificiali.

Secundum dubium quare Aristoteles non tantum dicat animalia esse entia naturalia sed eorum partes scilicet manus & caput & quævis Alex. Philopo. & Themistius dicant id fecisse ut poneret discrimen in hoc inter naturalia & artificialia quod tam prima quam eorum partes sint a natura ac vero secunda & ipsa sint ab arte non tamen eorum partes sicut domus ab arte & non tamen ligna & lapides non placet expositio primo quia & partes artificialium sunt ab arte ut cubacula muri & tecta respectu domus secundum quia ligna & lapides respectu domus non sunt partes integrantes domus sed materia partium & hæc non mirum quod non sit ab arte quia nec materia naturalium est a natura sed est ipsa mater natura & tertio quia eodem modo posset loqui de partibus elementorum dicendo quod sunt entia naturalia quod tamen non fuit sed peculiariter id de vivib.

ribus dixit. Vnde placet expositio To-
leti, quod id fieret ad remouendum id
quod poterat esse, an cum partibus eo-
rum sint diuersa denominationis á to-
to cum sint etherogeneæ, debeant dici
entia naturalia, sicut ipsum totum. Et re-
ponderetur, quod sic, quia in hoc non sunt
diuersæ denominationis á toto, sed tan-
tum secundum peculiarem formam,
ut viuientia sunt, & ita quia in non ui-
uentibus partes sunt eiusdem denomi-
nationis, non id dixit, sed ut clarum sup-
posuit.

Tertium dubium est erga finem
textus primi, ubi diuidit Aristoteles
motum localem alterationis, & augmen-
tationis, quibus conueniant isti motus,
& quomodo, an omnes simul, an verò
seorsum, & prætermissa explicatione
simplici, ut merito hic á Toletis præter-
mittitur, placet expositio Themistij, &
Alexandri, quam hic sequitur Toletus
quoque scilicet hic non fuerit facta diuisio
mobiliū, ita ut cuius motus co-
uenit, non possit alius conuenire, quia
patet quod est idem possunt isti omnes
conuenire scilicet animalibus, sed tan-
tum est diuisio diuersorum motuum
inter se iuxta diuersos terminos ad quos
ita quod quædam fin mobilia, cui om-
nes conueniunt scilicet animali, quæ lo-
caliter moventur, augentur, & alteran-
tur alia, quibus vnicus tantum est scili-
cet cœli, quibus tantum conuenit mo-
tus localis, non alterationis, nec aug-
mentationis, reliqua vero reſidua cor-
pora, & moventur localiter, & alteran-
tur, & ita duplex iste motus eis conue-
nit, quia augmentatio, quæ extra viuē-
tia inuenitur, non est propria augmen-
tatio, cum nō sit perintussumptionem,
sed per iuxta positionem. His ergo sub-
iectis, & hoc modo conueniant dicti
motus.

Quartum dubium, quomodo hic A-
ristoteles dicat quosdam posuisse terrā,
ut principium naturæ, siquidē primo

de Anima tex. 32. ait, quod omnia ele-
menta accepere iudicem, præter terrā
quia nullus philosophus eam dixit esse
principium, nec valet dicere, quod hic
loquebatur de terra simul cum alio e-
lemento, quia ratione aliqui eam posue-
re principium, non de ipsa sola, qui ra-
tione nullus eam posuit esse principium,
ut dicitur citato loco de Anima non in-
quam valet, quia hic Aristoteles loqui-
tur primo de illis, qui ponebant vniciū
principium dicens illud esse, vel terrā,
vel aquam, &c. dicens quidā vero que-
dam horum posuerunt. Vnde responde-
tur, quod nullus, qui esset, philosophus
posuit solam terram esse principium,
& hoc docet in loco citato de Anima se-
cundum sanctum Thomā expositionē
postea verò Hesiod posuit eam, & hunc
hic Aristot. intelligit quando ait, quidā
vero terram, &c.

SVMMA TEXTVS

CAP. SECVNDI.

Quomodo differat philoso-
phica naturalis á mathematica?

Intendit Aristoteles in hoc capite po-
nere discrimen inter physicum ex v-
na parte, & mathematicum ex alia. Po-
nit Aristoteles dubium an scilicet physi-
ca differat á geometria, quam intelli-
git nomine mathematicæ, ut Simplicius do-
cet, & ratio dubij est, quia artifices dis-
ferentes de eisdem rebus non vidētur
differre, sed de eisdem disputant ma-
thematici, & physici, scilicet de corpo-
ribus superficiebus lineis, & punctis, er-
go non differunt.

Aliud dubium ponit, an scilicet physica
differat ab astrologia, quæ quodāmodo
á mathematica differt cū sit subalter-
nata geometriæ, & ratio dubij est eadē
quia vtræque disputat de cœlo, & astris
& reli.

& reiecit quandam solutionem dicentem, quod differunt in hoc quod plures agunt de sola substantia cœli, non de acci- dentibus de quibus astrologus disputat reiecit inquit quia eadē est scientia, quę substantiam & eius accidentia considerat, præterea quia Physicus agit de cœlo ut sphericus est de alijs eius acci- dentibus ut de motu & reliquis soluit ergo dubium dicens quod, & si tractant de iisdem rebus iuxta tamen ratione & hoc sufficit ut fiat diuersæ scientiæ nam physicus illa considerat de corpore naturali & sensibili considerando, v.g. superficies prout termini sunt corporis naturalis at vero mathematica considerat illa absolute & secundum se.

Secundum differentiam est quod physici hæc non abstrahunt a motu & materia sensibili, sed potius illam concernit geometria, vel mathematica, ab illis abstrahit non re sed intellectu, quod non inconuenit cum abstrahentium non sit mendacium nam ista abstractio est simplex consideratio vnius, sine alio sine aliquo iudicio neganti eorum coniunctionem realem & ita non est tibi aliqua falsitas eodem enim discrimine primo fit physica ab astrologia quia physica considerat figuram cœli & eius motum, secundum qualitatem primo ut sunt naturalia & a substantia naturali procedunt & ut sunt causæ motuum horum inferiorum at vero astrologia agit de figura & motu cœli secundum quantitatem primo prout conueniunt corpori quanto abstrahendo a quacunque qualitate sensibili & anima ipsius cœli unde reprehendit Platonem qui ponebat ideas rerum naturalium abstractas realiter a rebus naturalibus & sensibilibus quia mathematici quatenus agunt abstrahunt a materia sensibili, ab illa secundum rem [ut vidimus] non abstrahunt sed secundum rationem ergo multo minus separabunt res mathematicas quam

physicæ: probat sic quia definitiones rerum physicarum concernunt materiam sensibilem ut patet in carne; & alijs quæ non possunt sine materia sensibili definiti at vero definitiones de rebus mathematicis bene possunt sine materia sensibili definiti & sunt numerus par impar figura curbum rectum &c.

Et declarat hoc exemplo dicens, quod sunt simum & curbum dicuntur obiquitatem diuersimode tamen quia curbum dicit causam in communi non determinando aliquam materiam. Simum vero in particulari determinando materiam scilicet assumptam mathematicis suas res definit non concernendo aliquam materiam determinatam sicut est materia sensibilis at physice causam determinando sed de opinione Platonis circa tam diximus in logica quatio. 2.

Deinde textus secundo intendit Aristoteles solvere illud secundum dubium quod de physico & astrologo possit esse quod similiter poterat esse de musico & perspectiuo cū hi omnes aliqui sensibiles & naturales concernant unde medici sunt inter pure physicum & pure mathematicum ut est geometria vel arismetica & consistit in hoc quod physica non agit de lineis superficialibus & figuris & secundum se sed ut sunt termini & proprietates substantiæ naturalis quod est dicere physice habet pro obiecto substantiam naturalem & de hijs dictis solum tractat ut de consequentibus suum obiectum at vero tam pure mathematica ut geometria & arismetica quam mixta ut musica perspectiua, & astrologia agunt de hijs rebus secundum se primum tanquam de obiecto diuersimode tamen qui pura mathematica agunt de hijs rebus secundum se & in communem descendendo ad materiam sensibilem sicut geometria de linea in communi, & de figura in communi

arithmetica similiter de numero in communi ac vero perspectu de linea in particulari scilicet visuali & musica de numero in particulari scilicet sonoro astrologia de figura in particulari scilicet caelesti vnde merito istae duae dicuntur mediae inter philosophiam & pure mathematicam quia a primis accipiunt determinationem materię sensibilis per quam differunt ascendunt quibus accipiunt agere de his rebus secundum se scilicet ut de obiecto in quo differunt a primis, ex hoc infertur philosophiam non tantum per formam sed etiam per materiam definiri sed non per solam materiam quod significat illaverba Aristotelis philosophia non sunt sine materia ac non sunt secundum materiam ut diximus quae sunt prima prohemiali ad logicum.

In secunda parte proponit aliud dubium duobus modis & est cum sit duplex natura, alia materia, alia forma de qua disputet philosophus an potius de utraque & iterum idem dubium proponit inquirens an vnius scientiae sit considerare materiam & alterius considerare formam & Respondet quod secundum antiquos facillime huius dubii solutio quia isti vel tantum cognouerunt materiam & non formam vel parum de forma cognouerunt ut patet in Empedocle qui pluram possint principia materialia forma quodam modo differentia sed iuxta suam sententiam Respondet Aristoteles absolute quod utriusque consideratio pertinet ad philosophum & probat triplici ratione prima ars in quantum potest imitatur naturam ergo sicut se habet ars in consideratione artificialium ita se debet habere philosophus agens de natura in consideratione rerum naturalium sed quolibet argumentum non tantum formam considerat sed & materiam usque ad certum limitem ergo & philosophus utrumque debet considerare scilicet materiam & formam. Nam cum considero naturam & haec sit principium motus, & quietis cuius in quo est,

& non solum materia, sed etiam forma sint principium motus & quietis, consequens est, ad philosophum tantum materiam quam formam spectare, patet, quia philosophus considerat ens ut mobile ergo ut compositum ex materia & forma, quae sunt principium motus. Deinde hoc probat Aristoteles inductione quia ars medicina non tantum sanitatis formam considerat sed etiam materiam ut bilem & pituitam & ars domificatoria non tantum formam domus considerat sed materiam puta lateres, & ligna &c. sed dixi usque ad certum terminum quia tantum materiam proximam considerat non remotam scilicet ars domificatoria lateres considerat, & ligna non vero arbores, & terram ex quibus ista sunt quia sunt remota materia similiter medicus corpus sanabile respicit in quantum humoribus contrariis constat non vero in quantum est substantia vel corpus quia ut sic nullum habet contrarium, & neque est corruptioni expositum cui occurrere officium est medici secunda ratio est eiusdem scientiae est finem, & media eiusdem considerare, sed materia est medium ordinatum ad formam tamquam ad finem ergo eiusdem est scientiae utrumque considerare & aduerte quod finis non sumitur hic pro extremo alicuius rei ut solet sed pro causa finali qui est id cuius gratia est aliud probat minorem id quod est terminus alicuius motus continui, & non interrupti est ultimum & cuius gratia illius sed generationis continuae forma est terminus ergo est ultimum & cuius gratia illius.

Sed ut intelligamus vim huius rationis est notandum quod de ratione causae finalis sunt duo, secundo quod sit extremum operationis, primo quod sit illud extremum cuius gratia fiebat talis operatio & quod primum non sufficit patet quod non est exire

est extremum vite sed quia eius gratia non fit vita ideo mors non est causa finis vite ob quod reprehendit postea quod Euripidem esse doctorem Philosopho quod de morte cuiusdam loquens dixit extra finem cuius gratia factus est, & ad hoc in finem addunt in sua ratione Arist. posuit illam particulam non interrumpi quia dupliciter aliqua operatio habet terminum vel ex aliquo adueniente impedimento sicut si quis intendat iter ad templum & consequatur indulgentiam & in medio itinere derideatur aliquid extremum motus non est quia finis quia non est illud ad quod ordinabatur talis motus vel quando consequitur extremum intentum sicut si absque aliquo impedimento iste talis venires ad templum illud extremum esset finis quia est id ad quod ordinatur actio quia ergo forma est terminus generationis non interrupta bene sequitur quod sit illud extremum ad quod ordinabatur actio, & ita quod sit verus finis cuius gratia sed postquam Arist. probabit quod forma sit finis cuius gratia materia probat de materia quod sit medium ordinatum ad formam quia si sicut se habet materia in artificialibus, ad formam & eius opus ita se habet in naturalibus sed in artificialibus materia est propter formam non dicitur fieri quia materia naturalium non fit a nobis sicut fit materia artificialis ergo etiam si sed ut hanc maiorem probet Arist. in virtute adducit hanc divisionem asserentem lunt enim interea differentia quedam enim faciunt materiam vel absolute ut ars faciendi lateres & regulas. I quodam modo disponendo materiam ut ars dolandi ligna & sciendi lapides & has vocavit rationem materiales effectrices non vero speculantes & cognoscentes alie vero sunt quae in facta materia introducunt formam ut ars edificatoria quae ex lateribus & lapidibus iam scisis domum construit & has vocat non factrices sed speculantes quia efficiant sed non materiam sed dum taxat formam & has in

quit esse architectonicas vel edificatorias primarum quia illis imperant quo modo debeat facere materiam tunc formam inducendam accommodatam sicut Triremis imperat olatrici ut debet leuigare & dolare ligna ad formam Triremis ab ipsa inducendam edificatoria imperat laterariae ut debeat facere lateres ad formam domus inducendam ab ipsa alie sunt artes in tertio gradu quae re in facta videntur & iste dicenda sunt, vsuales & dominatrices secundarum, sicut nata respectu Triremis quia imperat illi qualem formam debeat tribuere nauis ad motus & vsus quibus ipsa vult uti & hoc etiam ordine imperat militaris equestri, equestris vero frangens quia haec materiam frangit eam disponendo equestris vero iubet qualiter debeat materiam disponere ut formam frangat ab equestri intentam illi inducat militaris demum imperat equestri qualem pebeat formam intendere ad motus & vsus quibus debet militaris uti freno, & vsus quibus debet militaris uti freno.

Reddit vero rationem harum artium dicens eam esse quia nos sumus quodammodo omnium finis, duplicem autem esse finem alterum cuius gratia scilicet res quae desiderabitur a tepta, alterum finem quod est adaptionem & consequentiam praedicti finis sed de ijs modo non disserit, sed differt ad sequens cap. ex toto tamen hac diuisione haec potest minor primatio deduci ars factiua materiam est subiecta & ordinatur ad architectonicam vel factiuam formam vel vsualem ut medium ad finem ergo materia considerata a prima arte est medium ordinatum ad formam & vsuum considerata a secundis & consequenter in artificialibus materia est medium ordinatum ad formam & eius opus quod erat minor intentum, & ita videtur quod materia

Tertia ratio eadem est sciencia corre latiborum sed materia & forma sunt correlata ergo pertinet ad eandem scienciam declarat minorem quia materia est ad

formam & alia materia ad aliam formam.

Dubium deinde Arist. mouet quomodo phisi. considerat formam & Respondet quod sicut medicus morbum & faber æs considerant non absolute sed ut luc accedat modum formæ ita phisi. formam considerat ut aptam ad generationem, tales autem formæ sunt inquit illæ quæ realiter sunt in materia quæuis ratione possint separari sicut sunt hominis & solis formæ de quibus dicitur sol & homo generant hominem de formis vero. omnino separatis quid sint methaph. inquit est contemplari.

ANNOTATIO nes circa literam.

Primum dubium text. est quo modo abstrahentium non sit mendatum cum mendatum consistat in hoc quod est aliter cognoscere quam est in se & qui abstrahit rem aliter, cognoscit quam in se est quia res est coniuncta & extracta alijs & abstracta & separata intelligitur.

Respondetur quod est duplex abstractio alia præcisiua & hæc sit simplici actione intellectus cognoscendo vnum sine alio & in hac non est mendatum quia tota abstractio se tenet ex parte intellectus abstractus non ex parte obiecti abstracti quia nullum ibi. adeest iudicium quo iudicetur vnum esse sine alio, alia vero est abstractio negatiua ubi adeest iudicium negans ex parte obiecti vnum coniungi aliter & in hoc consistit mendatum vnum ex rationem dub. Respondetur, quod cognoscere rem aliter; itam est sit dupliciter primo ita quod tenet intellectus aliquid attribuit ab intellectu quod ipsa in re non habet vel aliquid de trahit quod habet & in hoc consistit mendatum sed hoc solum fit secunda operatione intellectus secundo ita quod illa manente re intellecta ex parte obiecti intellecti aliquid illius ab intellectu

tu cognoscatur non cognito alio & hæc fit per primam actionem & ita in eam non est mendatum. Respondetur quod Arist. docet quod de formis a materiis ad phisi. sed ad methaphi. pertinet agere contra. Anima rationalis est forma separata a materia siquidem incorruptibilis est & ex illa non eductur; & tamen de illa agit phisi. naturalis ergo.

Respondetur quod esse separatum a materia stat dupliciter ita quod nec dependeat nec recipiatur in materia & hoc modo naturæ angelicæ sunt formæ separatae primi actus per se subsistentes secundo quando erit recipiatur in materia ab illa non dependet; & hoc modo est anima forma separata; unde dico quod de formis primo modo separatis inquit Arist. quod pertinet agere ad methaphi. non ad phisi. sed de forma; secundo modo tamen separata bene pertinet agere ad naturalem re probat dub. & ratio est quia est aliquo modo coniuncta materiæ in quantum illam informat & cum ea constituit compositionem sed replicabis octauo phisi. agitur de Deo & de angelis qui sunt formæ separatae primo modo ergo solutio est nulla Respondetur quod non agitur de illis secundum se ut sunt a materia separata sed in quantum sunt causa motus phisi. in compositione mali recepto sed de illis in se agit meth. sed replicabis vltimis etiam agit phisolo. naturalis de anima prout est causa motus phisi. in corpore phisico ergo pariter est ratio illius & Angelorum Respondetur negando consequentiam quia non tantum agitur de anima ut est causa motus sed secundum se, considerando omnes gradus illius vltimo in vltimum intellectui; & potentias intellectus & voluntatis quæ inde nascuntur quia talis gradus est si sit in materialis quia materia non dependet verum tamen in illa recipitur Postremo obicitur ille gradus non tamen recipitur sed dependet ergo probatur quia homo adhuc secundum hunc gradum dicitur genera

in media omnia ergo illa generabilis est
sed omne generabile a materia de pen-
des ergo & ista omnia secundum illam.
Respo. quavis quod generatio attingat
essentiam hominis geniti & coniungat
hunc gradum animae ipsi materiae sed
men non attingit ipsam essentiam, ani-
ma quia haec a Deo immediate creatu-
ra & ita possunt saluari haec dico, quod
anima in se generabilis est & indepen-
dens a materia & tamen sit simul id quo
medius homo generatur, & ita ut bene
aduertit Iauel. q. 1. lib. 2. ex positione
ultima intendit Arist. hoc loco ostende-
re duo de anima & quod pertineat ad
considerationem physica quia est species id est
forma in materia siquidem ab agmina-
tura ut ab hoc & sole medijs dispositio-
nibus introducit in materia in gene-
ratione hominis & ad hoc adduxit hanc
propositionem sol & homo generant ho-
minem, & quod anima sit supremum in
consideratione physica quia inter formas
in materia receptas sola ipsa est separata
& independens & ita eius consideratio
differtur ad lib. de anima & haec de hoc
capite pro nunc dixisse sit satis.

SUMMA TEXTVS

CAPIT. TERTII

De causis rerum naturalium

INtentum Arist. in hoc tertio capi-
tulo agere de causis in communi & di-
uidit in duas partes in prima causas
in communi connumerat, & tria quae
illis insunt declarat in secunda omnes
causas reducit ad quatuor genera, &
quasdam aduertit diuisiones earum in pri-
ma parte ait quod cum scire sit rem per
causam cognoscere quilibet scientificus
artifex debet eorum quae tractat quod
& quae sunt causae docere unde cum
philosophus sit scientificus artifex naturalium
mutationum earum causas omnes de-
bet tradere quod specialiter est verum

in physica cum omnes modos earum co-
siderat & adducit causam materiale di-
cendo eam esse id ex quo aliquid fit cum
insit ut ex argento phiala ex aere statua.
Dicitur cum insit ad denotandum quod
causa materialis debet manere in re cu-
ius est causa ad differentiam terminam-
que, ex quo dicitur fieri aliquid non in
manendo in re facta ut ex nocte dies ex
non albo album quae cum rei factae op-
ponantur certum est quod non manent
illa, adiectum Arist. quod genera & su-
periora causae materialis sunt & causae
quod reperit in quacunque alia causa
ut si argentum est causa materialis
phialae & genus argenti est mixtum, &
corpus, etiam sunt ista causa materialis
phialae.

Aliam causam statim adducit scilicet
formalem quam vocat formam quia
dat esse. Nam ynum quodque est tale a sua
forma, haec vero forma a logico appella-
tur differentia a physico vero forma quia
materiam in formam format. Forma etiam
appellatur exemplar quia est ratio facie-
di aliud ad sui similitudinem unde est
pars nobilior definitionis & ex hoc vlti-
mo causam definit dicens quod est ratio
& quod quiderat esse hoc est forma est
quod dat esse rei, & constituit in esse co-
pleto, & specie perfecta & huius etiam
genera connumerat pro causa formali si-
cut fecerat in materiali unde quia in mu-
sica Diapason est causa formalis quod est
perfectissima consonantia consonans in
dupla proportionem ideo numerum & pro-
portionem quae sunt eius superiora con-
numerat ut causas huius generis.

Postea aduertit causam efficientem
dicens eam esse unde est principium mo-
tus & quietis id est unde primo hoc in-
cipiunt & procedunt siue sit causa mora-
lis efficiens, siue sit causa physica. Nam
etiam dicitur causa efficiens unde in-
cipit motus licet non faciat motum,
quia hoc non est de ratione causae effici-
entis & ponit varia exempla satis apta & cla-
ra quia consultor est causa eorum quae co-

filio fidei per quod intelligit causas morales & pater filij, per quod intelligit causas physicas productiuas substantiarum, & faciens facti per quod intelligit agens artificiale, & mutans mutati per quod intelligit causas physicas alterantes rationem quas alij dicant quod duo hæc vltima ponuntur ut priorū generata ita quod faciens sit conservatoris genus & mutans patris quia etiam in hoc genere debet intelligi quod superiora pertineant ad idem genus causarum, sicut in reliquis diximus.

Vltimam causam scilicet finalem describitur dicens esse id cuius gratia aliquid fit ut sanitas porionis amariæ & quia finis antequam sit causa ob quod poterat esse dubium an esset causa quæ remoueret dicendo quod cum finem reddimus, causam reddidisse putamus, declarat quorum sit causa finis & ait quod omnium eorum, quæ sunt inter primum efficiens & finem ut inter medicum, & sanitatem quasi dicat omnium mediorum siue illa sunt actiones ut purgationes eius curationes dictæ scissions venarum siue sint instrumenta quibus ista sunt omnium inquam horum finis est sanitas & idem omnino est de reliquis finibus.

Deinde tria declarat quæ causis in cōmuni in fine primum est quod eiusdem effectus possunt esse plures causæ per se in diuersis tamen generibus ut eiusdem stature as est causa malis, figura, formalis, statuarius, efficiens, & id est gratia fuit facta, finalis secundum est, quod causæ sunt sibi inuicem causæ in diuerso tamen, genere nam sanitas est finis de ambulationis at de ambulatione est efficiens, sanitatis forma est causa formalis materię, quia eam perfecit sed materia est illius malis causa quia eam sustentat & recipit. Tertium est quod eadem causa potest esse per se causa duorum, oppositorum vnius positiua & alterius priuatiua ut sol sua presentia est causa diem & sua absentia causa noctis aliud exemplum non ita generale adducit Arist. sicut nau-

is presentia est causa conseruationis, bis intelligitur quando si non esset presentis submergeretur, & sua absentia est causa submerisionis. eodem casu intelligitur & quod sit suo modo causa horum non totalis quia venti & aqua sunt etiam causa huius submerisionis, vel conseruationis.

In secunda parte omnes causas reducit ad quatuor gratia relata primo ad materiale reducit materiā factibilem, & litera respectu syllabarum quarum elementa dicuntur corpora simplicia ut aquam ignem &c. respectu mixtorum quorum etiam elementa dicuntur partes respectu totius, & præmissæ respectu consequentis, vel solius alterationis, vel solius compositionis, vel vtriusque simul & quia in adiectis exemplis simul tenigit materiā & formā ideo subdit harum scilicet rerum aliarum materia alię forma nam literæ syllabæ materia sunt, syllabæ vero forma partes similiter, & præmissæ materia totius & consequentia forma, hanc tamen triplicino mine vocauit, totum, compositum, & speciem, ut triplicem denotaret formā triplici respondentem materię ut notant Themisti. Ale. & Auerr. quia materię alterationis respondet forma alterationis, quæ vocatur spiritus vlti vna pars compositi respectu alterius per cuius transformationem fit compositum materię vero compositionis responderet forma compositionis ut partibus domus ipsa domus forma & figura, quæ ob hoc compositio vocatur materię vero alterationis, & compositionis simul responderet forma alterationis & compositionis simul, ut forma mixtorum quæ ab Arist. & metha. dicitur mixto hic vero nomine alias communi appropriato dicitur totum, ut forma oximelis respectu aceti, & mellis alteratorum, & manentium in illo.

Deinde ad causam efficientem redditur omnia illa, unde incipit motus, tam semen per quod intelligitur causam in-

instrumentalem, quam faciens omnia per quod intelligit principale in quo a Platone deferretur qui duo genera causarum ex his faciebat, quam consultorē per quem intelligit causam moralem, quā medicum per quem intelligit causam artificialem. Tandem adducit causam finalem, dicens esse bonum cuius gratia sunt reliqua ita quod semper habeat rationem boni aut tantum a parenti ut contingit in appetito animali, vel sensu uo rationali. Voluntarie qui appetitus quia propria appetitus cogitatione ducuntur in qua potest esse error possunt tendere ad bonum non verum, sed a parentis aut rationem boni non tantum a parentis sed veri ut contingit in appetitu naturali qui solam Dei dirigentis cognitionem supponit in qua cum error esse non possit semper talis appetitus in sibi reuera bonum tendit. Concludit ergo ex dictis tātum esse generatū causā, materiā, formā efficiētem, & finem, ad quem reducuntur media sicut instrumenta ad efficientē modum dividit quodcunque genus horum multiplicatur, primo causā quādam est prior & vniuersalior quādam posterior & particularior sicut si licet medicus sanat causā est particularior & posterior sed atrox vel agēs sanat prior & vniuersalior eadē potest fieri distinctio in mali & formalis & finali sumendo ex vna parte prædicta superiora & ex alia parte constitutum talis rei.

Secunda diuisio causā quādam est per se quādam per accidens per se est quando ut talis influit in effectum ut statuarius in statuam per accidens quando ut talis non influit sed coniungitur cum influit ut polyclethus ut sic nō influit in statuā sed coniungitur statuarii & sic est causā per accidens & quælibet harum est duplex vniuersalis & particularis ut vidimus in prima diuisione quæ etiam se extendit ad causas per accidens ut polyclethus est causā per accidens particularis homo animal viuens &c. quæ secundum eius directā superiora sunt causā vllis & per accidens,

Tertia diuisio causā quādam est in actu quando scilicet actu operatur quædam in potentia, ut quando nō actu operatur sed potest prioris sit exemplum ædificator posterioris ædificator qui nondū exprimit actum quæ diuisio cuiusque causæ siue per se siue per accidens potest a parenti, & cuiusque generi ex quatuor relatis. His omnes diuisiones iterum explicat ex parte effus, ut est facile videre hæc statua est effectus particularis statua, vel imaginis vllis quodcunque horum est effus, per se respectu statuarii, sed si his iungatur album & musicum ista sunt effus, per accidens patet potest accommodari distinctim effus, in actu & in potest respectu cuiuslibet quæ horum. Quarta diuisio causā quædam est simplex sicut est causā per se seorsum & causā per accidens seorsum quædam vero connexa vel composita quando, ista due simul funguntur ut polyclethus statua tus vnde hijs ex quatuor diuisionibus ductis duodecim colligit mēbra nā tres diuisiones faciunt sex mēbra, scilicet, vllis particularis per se & per accidens simplex & connexa & omnia ista diuiduntur per actum & potest quæ erat tertia diuisio ita, 12. confluunt causæ ut facile collat & omnia ista possunt fieri in quouis genere causæ & ita magna hinc emergit multitudo causarum assignat tū discrimen inter causas actu & potest quod primæ siue viles, siue singulares sint sic nō debet intelligi simul sunt cum effectu ut sic hic ignis comburit hoc lignum comburitur, & ita simul vtrūque existit ac vero secundum non sunt simul cum effectu, productio nā potest esse ædificator qui est causā in potest siue homo quæ est eius effus, & postea subdit quod causā in potest est simul cum effectu, in potest quæ contradictio postea debet tolli. Tria deinde proponit Ar. Theoremata circa prædictas causas primum est quod effus, propositi vel assignati est redenda summa principalis causæ quæ ut sit summa debet habere tria. Primo quod sit per se secundum quod sit particularis. Tercio quod sit immediata ut si sanctitatis causā quæ

ras debet reddi medicus in quantum habet artem medicinæ quia iste est causa per se & particularis & immediata cum inter ipsam & effectum non detur alia principalior immediatio & idem potest dici de quocunque alio genere causæ.

2. Theorema effectus communis causæ sit quærenda communis & particularis patiensularis veltatarius est causa statum & hæc statarius huius statum. 3. Theorema effectus in actu causæ debet reddi in actu & effectus in potentia causæ in potentia sicut si sit domus in actu domificatio est qui eam facit & si est domus in potentia domificatio est in potentia quia eam potest facere hæc doctra cap. 13.

ANNOTATIONES

circa literam.

Primum dubium tex est quare in definitione causæ malis fuerit ommissa illa particula per se primo & non secundum accidens quæ fuit posita in definitione materię lib. 1. tex 8. Responsetur rationem esse quia tantum ibi definebatur materia prima quæ est pars per se constitutiva entis naturalis tanquam primū & radicale principium motus & ita adhuc significandum posita est illa particula primo & per se & non secundum accidens at vero hic definitur materia tam prima quam secunda tam substantialis quæ accidentalis tam artificialis quam naturalis tam per se quam per accidens cū fuerit materia in tota sua latitudine definita & ita solū illa verba ex quolibet situm in se communi sunt omni materię rellatæ Secundum dub. tex est quomodo loquitur de causis cū earum consideratione vel ad meth. vel ad logicū pertineat. Respondetur tripliciter potest agi de causis in quantum sunt media ad per se tam demonstrationē sicut est demonstratio a priori & hac ratione pertinent ad logicū secundo in quantum sunt causa mutationum & hac ratione pertinent ad physicū Tertio ut sunt causæ essentialis quod res naturales rāscōdit cum extra illas possit inueniri & hac ratione

pertinent ad meth. ratio est quia de eis debet sub diuersis rationibus bene possit agere diuersi artifices. 3. dub. est quare ad explicandā materiam compositionis posita fuerit Ar. duo exēpla elementa respectu syllabarū & partes respectu totius. Responsetur quod ad insinuandū varios modos compositionis quodam sola appogatio ne componuntur ut cum multis quædam colligatione ut manipulus alia cōglutinatione ut nauis alia ordinatione ut exercitus. Quod significandā diuersitatem materię alterationis duo etiam subiungit exēpla præmissa respectu conclusionū & materię factibilium ad significandā cōiunctionē materię compositionis & alterationis simul vnicum tantum exemplū aduixit elementa scilicet respectu mixti.

2. dub. est quod duplex sit materia alterationis. responsetur quod duplex est illa quæ requirit aliquam præuiā alterationē & dispositionem & non in se inmediate ut ex ea fiat aliquid ita quod quauis ipsa corruptatur per se aliquid tamen ab ea expellatur sicut sit priuatio tuæ formationis ne cuius dicitur per accidens corruptio. 2. est præbrie materia alterationis quia si corruptio per se exigit ut ex ea aliquid fiat sicut est alimentū respectu alitū quod prius debet in se corruptū quam ex eo alitū nutriatur. Tercia est quæ immediate in se aliquid aliam exigit in mutationē ut ex ea aliquid fiat non in sua destructione totalē ut 2. materia dicta sicut prius debet mutari aliquas partes per denotio vel scissio vel contusio quæ ex illo fiat statua. Sed dices videretur quod secunda materia alterationis nullo modo possit dici materia quia de ratione materię in cōmuni est quod maneat in illa re cuius est materia sed materia ista secunda non mater sed portus corruptitur ut patet in alimento respectu alitū imo ea de difficultas est de alimentis respectu mixti quomodo possint vocari materia compositionis & alterationis si mulcum non maneat in mixto sed corruptum. Responsetur quod de ratione materię in cōmuni ut ad has omnes se

extēdit solum est quod maneat in re cuius est materia, vel secundum se, vel secundum aliquid sui & quia aliter respectu alii & elementa respectu mixti manere ratione suae materiae, quae ablatā eorū forma mixti & alii forma recipit. Nam in mixto & manet materiae elementorū & eī virtutes eorū, s. dub. est quare partes materiae dicantur materia cum suprasit de illis dist. 23. quod sit forma. Respondetur si partes cōparetur respectu definitionis habere se ut materia & tota definitio se habet ut forma & hac ratione est forma de illis hīc sed si respectu definitionis sumantur sic se habent ut forma illius sicut & tota definitio se habet ut forma definiti quāvis materia includat & formam, quia humanitas forma totalis hominis dicitur quāvis materia includat & sic sumuntur partes re. 23. quando dicitur quod definitio & eius partes sunt ratio & quod quid erat esse subiecti.

S. dub. quomodo praemissa possunt dici causas materiales respectu conclusionis? cum sint efficientes Respondetur quod praemissa sunt sumuntur dupliciter. In secundo iudiciū complexum quod importat & hac ratione sunt causae efficientes, con. ut videmus in r. cap. de post. res. sol. quia assensus earum effectus generat assensum conclusionis si vero sumatur ratione terminorū quibus cōstat, s. maiorē & minorē autem iudiciū haec ratione sunt causae materiales con. quia ex illis extremis factibus ut materiae sic conclusio. Secundo possunt dici materiae comparate ad totum iudiciū quia ipse se habent ut determinabiles conclusio ut determinans determinabilitatem autem materiae est conditio sicut determinatio est conditio formae.

Ultimum dub. est quomodo Ari. dicat quod effectus in actu & causa in actu sunt simul non tamen effectus & causa in potentia cum statim indicat quod causa in potentia statim cum effectus in potentia. Respondetur quod diversimode fumit effectum ut hic simpl. adnotat quia in primo casu sumit pro eo quod est extra causam in

factum & productum & ita ait quod iste effectus non necessario continetur cum causa in potentia quia potest esse talis causa ut est edificator antequam sit domus & potest manere domus producta quāvis non maneat edificator & ratio est quia hic non sit bona assignatio quia sumitur causa potentia cum effectus iam actu productus & in secundo casu sumuntur effectus pro illo quod est possibile produci & ita sit conveniens assignatio ut in maturo respiciant potens facere & effectus possibilis fieri ita sunt simul sicut effectus in actu & causa in actu.

SUMMA TEXTVS.

CAP. QVARTI.

De casu et de fortuna ansint

In eodem Ari. in hoc cap. agere de casu & de fortuna. Caput dividitur in duas partes. In prima agit de quorūdam opinionibus quae minus tolluntur fortunā in secunda alias circa hoc sententias refutat acute. Intendit ergo Ari. de casu, & de fortuna tria examinare quae casus & quid sint & quomodo oriatur & an fiat sed ab hac tertia parte incipit. Merito quia primo omnium quae huius est ante reddit in prius r. tionem quare agat de his quia scilicet sunt causae coniunctae cum generatione & esse multarum rerum. prima ergo sententia est quorūdam negantium oīo casum & fortunā. s. quia quod a fortuna sit habet aliquā causā & particularitatem aqua procedat, ergo non est fortuna quia haec esset incerta causā exigeret sicut & ipse esset si esset probant aut quia si aliquis emendat panem gratia tamen eat in forū & ibi forte occurrat debitor & ei soluat pecunias debitas hac solutio dicitur a fortuna & in causā habet determinatam scilicet iter ad forū, sed hac sententiā refutat Ari. ex cōi. a plausu quia oēs etiā iustici scilicet talē causam determinatā esse cum fortuna coniunctam & in omnes concedunt fortunam ergo huius ratio non tollit determinationē causae adiunctae.

Secunda

Secunda ratio horū erat, quia si fortuna esset, de illa egissent antiqui, sed de illa non egere quāuis de reliquis egerint cauis, ergo non est. Respondet tamen Aristor. ad hanc rationem raptum ex illa sequi antiquos esse reprehendendos, vel quia non posuerunt fortunam, contra omnium aplausum, vel quia illā ponentes de illa non egere, eam inuestigando inter causas, & specialiter illi debent reprehendi, qui fortuna viētes & casu de illis tamen non egere, vti Emped., quia fortunā dicebat esse, quod ser esset supra aquam, quia in alia mundi generatione non sic erit, sed contra similiter animalium partes a casu esse dicebat.

2. opi.

Secunda sententia erat aliorum, qui aliquo modo ponebant fortunam, & casum in mundi, scilicet generatione, & in precipuis partibus illius, non tamen in reliquis eorū naturalibus, & huius sententiæ fuisse democritum testatur Philo soph. & Themist. quia isti ponebant mundum infinitis genitum, & corruptum, & fortuito atomorum concursu. Vnde rogatus cur potius hoc loco, quam alio fiat hic mundus genitus redebatur pro causa fortunam, & similiter in cœlis & elementis, quæ sunt præcipue partes non in reliquis, vt in plantis animalibus & aliis huiusmodi, quia hæc ex determinatis dicebat causis procedere, scilicet ex semine hos tamen reprehendit, quia si imperfectorum effectum determinatas possidere causas citra fortunam, & casum multo magis debuerit ponere perfectorum, & diuinorum, vt sunt mundus & cœli supra quod ab eis hæc omnia concedebantur genita, imo propter hoc absurdum admissum, quod cœli generentur a casu, & quod in his inferioribus non sit casus, quod est absurdius oportet, ait Aristor. agere in finem casus & fortuna: Vnde opposito modo ac iij docent debere euenire, probat Aristor. quia cœlorum motus sunt regularissimi & uniformes contra

uero horum inferiorum desiccantes: & irregulares, ergo potius in his debent poni casus & fortuna quāuis in illis cum casus & fortuna sint illorum quæ raptim occidunt.

3. opi.

Tertia sententia est aliorum, scilicet stoicorum, vt autem simplici qui ponebant fortunam sed dicebant esse diuinam, quandam & occultam nobis causam, ob quod illam vocabant Deam: his tamen dictis iterum, redit, ad determinandum quod ordine debeat agere de illis rebus quæ proposuit quid sint casus & fortuna, & quo modo differant, & quales causæ sint, & hæc de hoc cap.

CAP. QUINTVM

Summa textus, Quid sit fortuna.

Intentum Aristor. in hoc cap. est explicare, quid sint fortuna & casus ea præ dividit in duas partes in prima, quibusdam diuisionibus adueniens qui esse aut dicuntur fortuiti, & casuales explicat: in secunda ex hoc colligit quid sit fortuna, in prima ergo parte præfectum, quædam semper & similiter eueniret, vt solis oras & occasus, & quod animal habeat sensum, &c. quidam vero ita frequenter, quod raro deficient, vt quod homines in senectute canescant, & quod duplioi nascantur oculi, & in neutro horum est casus, & fortuna alij vero sicut qui nec semper nec frequenter eueniunt, sed raro, vt quod fodiens terram thesaurum inueniat, & in his est casus & fortuna, quia ista sunt eorū quæ non semper aut frequenter sed raro eueniunt.

text.

48. pri

mum

igitur

cum

videamus.

Secunda diuissio eorū quæ sunt, siue semper frequenter aut raro quædam sunt ob determinatum finem, vt descensus lapidis ob quietem naturalem, & quædam non sunt ob determinatum finem, vt frictio barbæ, cum quis hoc in

confi

considerate facit aliud intendendo.

Tertia diuisio est eorum quæ sunt propter finem quædam sunt ex electione cognito sine sub omne finis quod solū accidit operationibus naturæ intellectualis quædam sunt sine electione ut sunt opera naturæ quæ talem finem non cognoscit modo hæc secundam diuisionem & sub diuisione applicat 3. membro diuisionis dicens quod ea quæ raro fiunt aliquando fiunt propter finem & aliquando non & quæ propter finem aliquando ex electione & aliquando non sicut quod cogitabundus non aduertens fricat barbam sit raro & non propter finem, sed quod tauro pressus murum ascendat raro sit sed propter finem modo ergo colligit quod illi effectus dicuntur casuales & fortuiti quia raro fiunt & præter finem intentum per accidens consequuntur, & quod sint aliqui effectus per accidens probat Aristoteles quædam sunt per se quæ ut tales insunt in effectum ut edificator edificij quædam per accidens quia cum hijs per accidens iunguntur ut albumen edificatore ergo similiter effectum quidam erunt per se ut edificium respectu edificatoris quidam per accidens scilicet quicum his per accidens iunguntur ut inuentio thesauri & rursus assimilatur causas per accidens effectus per accidens dicens quod sicut sunt indeterminatæ causæ per accidens quia vni multi accidunt & causæ per se sunt determinatæ scilicet effectus per se sunt determinati & effectus per accidens indeterminati ex quo inferuntur quod hi effectus sint fortuiti quia indeterminati debent esse effectus fortuiti.

Modo ponit convenientiam inter casum & fortunam ut postea melius indaget differentiam & primo conueniunt quia sunt in causis quæ agunt propter finem ita quod talis effectus casualis, & fortuitus sit.

Propter finem intendi & probat Aristoteles quia receptio pecuniæ a creditore in foro quando alio animo se ad forum contulit est fortuita quia est extra mentem

& tamen posset esse intentata quia si hoc sciuisset creditor iret certe animo recipiendi pecuniam & idem habet casualis effectus secundo etiam conueniunt quia quauis possunt intendi ab agente propter finem sed quando aqualiter fiunt & dicuntur casuales fortuiti non intenduntur sed præter illius intentionem accidunt & si consequantur quod alias posset intendi. Tertio conueniunt quod talem finem nec semper, nec frequenter consequuntur sed raro, sed id quo differt fortuna a casu insinuat dicens quod fortuna est inagente per intellectum & electionem ut est dicta receptio pecuniæ quod non habet casum.

Modo in secunda parte capituli definit fortunam sic est causa per accidens in his quæ ratio fiunt propter finem & ex electione sed præter intentionem accidunt quæ definitio postea in questionibus magis declarabitur varia modo aduocit epitheta fortunæ primo dicitur occulta & immanifesta hominibus cuius ratio est quia est causa per accidens quæ ob sui multipliciter est ignota, secundo de fortuna verificatur hæc duo quod nihil fit ab ea & quod aliquid nihil per se sed aliquid per accidens Tertio quod ex causa & non est causa, quia est per accidens causa sed non simpliciter & reperit causas per accidens esse in finitas scilicet in determinatas ob suam multipliciter & hoc sicut contingit in causa per accidens ex parte causæ quia multa ille possunt per accidens coniungi ita in causa per accidens ex parte effectus quia multa possunt illi effectus per accidens coniungi quarto dicitur fortuna sine ratione quia non intendit finem quem raro consequitur at ratio intendit finem quem semper aut frequenter consequitur & ita fortuna irrationalis dicitur. Sed dubitat Aristoteles cum fortuna sit causa per se vnius effectus cum quo per accidens coniungitur effectus fortuitus & possint esse plures causæ illius effectus per se quædam proximæ & quædam remotæ quales harum

rum fuerit fortuna aut remota & Respondet quod proxima sicut si aliquis tendat in forum emendat aliquid gratia & ei occurrat amicus cum quo moram faciat taliter quod si non faceret ei non occurreret debitor. Ob quo l talis mora est causa receptionis pecunie quæ effectus foredicitur est & postea tendat in forum quia si non tenderet non inueniret debitorem hæc postremaque est causa proxima illius occursus est fortuna non quæ est remota alia communia epigera fortunæ sunt, quod dicatur bona vel mala pro diversitate effectus convenientis ita quod si sit ingens malum dicatur infortunium si vero ingens bonum seu fortunam seu sors fortunæ immo quando malum etiam ingens excidit dicitur infortunium vel prospera fortuna sicut quando ingens bonum casu perditur, dicitur infortunium vel adversa fortuna & non solum est ita censendum quando bonum aut malum sunt perditum, sed quando proxima sunt ut si bonum ingens quod sperabat casu proximo perdidit infortunatus dicitur si vero malum quod proxime imminerebat casu fortis natus appellatur quia quod parum distat a re parum distare videtur, & hæc de hoc capite.

SVMMA TEXTVS.

CAPIT. SEXTI

In quo differant casus, & fortuna.

IN tenent Arist. hoc capite est declarare differentiam inter fortunam & casum, & facit hoc in prima parte positis illis in quibus conveniunt dicit in quo differunt & probat unico argumento in prima parte dicit quod conveniunt casus & fortuna quia uterque est causa per accidens effectus contingens

ris raro in hijs quæ sunt propter finem sed differunt ut superius & inferius quia generationis fortuna est casus non contra & probat primo sic fortuna solum convenit hominibus in quantum agunt ex electione casus vero non solum convenit hominibus sed alijs ergo superius est ad fortunam casus probatur maior fortuna solum convenit hijs quæ dicuntur fortunata sed solum homines ut agant ex electione dicuntur fortunati ergo illis tantum inest fortuna ut agant ex electione quod vocat Arist. ut eis inest actio quia hæc ex electione procedit probatur minor vel est felicitas secundum eos qui in bonis externis & voluptate componebant quia hæc bona fortuna dicuntur quia fortunatis casibus sunt exposita vel prope felicitatem quod dicitur propter se quæ felicitatem in se & contemplatione ponebat sed ad eam habere dicebat bona externa & amicos & eius intractabilia felicitas non est quæ cum operatione sed ex electione procedens & ratione ut primo ethicorum capitulum dicitur ergo tantum convenit fortunatos esse eis qui ex electione agunt ut sunt homines.

Ex quo Arist. infert bruti & pecores escentes usu rationis non dici fortunatos, proprie quia non agunt ex electione sed tantum methaphorice sicut dicitur Plutarchus lapides altaris dici fortunatos quia honorantur ab hominibus lapides vero soli infortunatos quia ab hominibus conculantur cum sint eiusdem speciei rursus secundo modo dicitur fortunati passivè inanimata quia illis modis nos sumus fortunati non quia illa in se habeant fortunari sed quod in hijs rebus si casus probat duplici exemplo quia si aliquis equus ex prælo sciens tendat ad fluvium & amnes alij equi occidant in oratio ille dicitur casu felix non fortuna quia non erat apertus ex electione fugere tale malum est aliud exemplum si subiectum tripes ab alto cadauit ea forma ma-

accidens quod super illum possuit felix
exerceri casu dicitur succedisse non for-
tuna quia id non potuit intendere ex
quo colligit definitionem effectus ca-
sualis dicens esse effectum rarum &
per accidens qui sequitur ad effectum per
se intentum in causis agentibus prop-
ter finem casus dicitur quod sit causa
per accidens eorum quæ sunt propter
finem & raro accidunt super addit for-
tuna quod ista sit semper in agente
quod ex electione agit ut sic ur-
de sit quod ea quæ accidunt ho-
mini in quantum brutis communicat
in sensu non a fortuna sed a casu sunt
debet autem intelligi ista electio ac-
tue primo quod illa agentia quæ ex
electione agunt si cum effectu inten-
to per se accidunt & raro alius contin-
gatur dicuntur respectu illius fortu-
nata quia illa quæ tantum passive di-
cuntur eligibilia passive & improprie
dicuntur fortunata quia ipsa in se non
habent fortunam sed sunt id quibus
alia habent fortunam.

In secunda parte capit duplici alio
argumento id probat primum est ab
ethimologia sic frustra reperitur in
omni agenti propter finem sui agebat
ex electione siue non non quia dicitur
carentia finis debiti scilicet quod non
consequatur finis intentus sed casus est
ipsum frustra aut illi proximum ergo
casus reperitur in omni agenti prop-
ter finem, siue ex electione, siue non
minor probatur ab ethimologia quia
latine idem est ipsum quod *græcè* au-
thos & frustra quod *matim* sed casus
latine dicitur *græcè* authomatos ergo
idem est quod casus ipsum frustra vel
illi proximum id etiam Aristot. probat
exemplo sicut si aliquis lapis descendens
in suum locum aliquem in itinere per-
cutiat talis percussio est casualis quia
est præter intentionem, & est frustra
quia in tali percussione lapis non conse-
quitur finem intentum & soluit tacite

Aristoteles hanc objectionem lapis
non potuit intendere talem percus-
sionem sed casus est in hijs qui pos-
sunt propter finem intendi ergo illa
non est casualis.

Respondetur quod et si lapis non po-
tuerit intendere potuit ab alio medio
lapide intendi.

Tertium argumentum est casus pro-
cedit multoties a principio intrinseco
ut patet in monstris quæ casualia di-
cuntur & tamen a materia procedunt
& fortuna procedit a principio extrin-
seco quæ est humana actio cui multa
extrinseca accidunt ergo casus differt
a fortuna, colligit ergo duas quæ-
siones esse absolutas quid sint & quo-
modo differentiam casus & fortuna
Tertium vero modo soluit quæ nam
causæ sunt & Respondet esse efficien-
tes quia vel ista sunt natura siue agens
naturale vel intellectus seu agens li-
berum sed ista sunt causæ efficientes
ergo casus & fortuna ad genus effi-
cientis pertinet sed quia sunt per ac-
cidents sunt indeterminate sed subdit
quod causæ per accidens ex parte ef-
fectus & probat quia casus & fortuna
sunt agens naturale & liberum inquan-
tum eum effectu per se intento ha-
bent alium per accidens intentum &
raro coniunctum sunt ergo causæ per
accidens ex parte effectus, & ita
concludit casum & fortunam esse
posteriora agente naturali & libero
id est prius hæc agentia, habent ali-
quem effectum per se intentum, &
postea cum illo habent alium per ac-
cidents coniunctum respectu quorum
sunt casus & fortuna ex quo conclu-
dendo reprehendit Democritum qui
celos dicebat esse a fortuna & casu
cum tamen non poneret alium ef-
fectum priorem illis per se intentum
ab agenti libero aut naturali sicut
necessario requiritur ad fortuitum, &
casuale effectum.

ANNO TATIO- nes circulariteram.

Primum dub. est. Quorsum Arist. hic agat de casu & fortuna. Respondetur, quod hoc dubium optime Arist. soluit quia scilicet fuerat antea actum de causis & fortuna & casus communiter recensentur inter causas & ideo ad inuestigandum quales causae sint & quomodo agat de illis.

Secundum dub. erga secundum capit. tex. 50. quomodo intelligat Arist. quod casus & fortuna sunt causae per accidens. Respondetur quod causa per accidens est duplex alia ex parte causae ut quae locum per se alia ratio coniungitur per accidens ut cum statuario qui est causa per se statum per accidens iungitur album. & ideo est per accidens causa statum alia ex parte effectus quando per se causat aliquem effectum cum quo coniungitur per accidens alius respectu cuius dicitur causa per accidens sed iste effectus per accidens tripliciter potest coniungi cum effectu per se, vel semper ut si ignis comburat trabem cui tota domus ininitur est combustio effectus per se & ruina inde procedens effectus per accidens sed semper coniunctus quia semper ex tali combustionem sequitur ruina alias connumeratur raro ut inuenio Theaurum cum a ratione terrae & hoc dupliciter, vel ita quod intendatur talis inuentio vel ita quod non intendatur est ergo effectus fortuitus & casualis ille qui effectus per accidens & raro conuenit praeter intentionem suae causae & consequenter casus & fortuna sunt causa per accidens non ex parte causae, sed ex parte effectus quod si postea Arist. in hoc tex. adducit exemplum causae per accidens ex parte causae ut est musicum respectu edificationis non ideo adducit quia putat fortunam esse causam per accidens ex parte causae sed ut ostendat quod sicut ex parte cau-

sae est duplex causa per se & per accidens ita ex parte effectus est duplex effectus per se & per accidens.

Tertium dubium erga tertium capit. quomodo Arist. tex. 61. dicat quod casus est a principio extrinseco quia scilicet eius causa est extra & postea tex. 64. dicat casum differre a fortuna quia casus est a principio intrinseco ut patet in multis quae ex materia quae est intrinseca habent illum defectum quo casualis vocatur fortuna est a principio extrinseco sibi enim videtur Arist. contradicere cum dicat casus ab extrinseco, & non ab extrinseco provenire causa versa lauell. hoc dub. lib. 2. q. 24. ubi demissa duplici expositione comm. & S. Th. aliam adducit Egidius Burleus & Gradu, dicens causam esse extra effectum possunt dupliciter intelligi, vel secundum intentionem quia illum non intendit, sed extra illius intentionem sic & hac ratione casus dicitur a principio extrinseco aut quod eius causa sit extrinseca & hoc commune est & fortunae quia haec est inferior casui unde quae hinc in communi conueniunt & illi conueniunt, vel secundum executionem quia quantum ad esse est causa extrinseca illius & hac ratione intelligit quod casus sit causa intrinseca quia contingit in naturalibus quorum natura est principium intrinseco cum aqua proveniunt causales effectus & in hoc differt a fortuna quae & hoc modo est a principio extrinseco quia eius agens quod est liberum extrinsecum est sub effectibus unde cum diversimode sumatur esse extra vel extrinsecum tollitur contradictio quantumvis alio modo facilius meo iudicio posset tolli sumendo & eodem modo extrinsecum quia casus cum sit superior fortuna sicut animal ex hoc se extendit ad rationale, & irrationale quae sunt inter se opposita, sed non cum animali propter eius amplitudinem ita casus se extendit ad hoc quod est procedere a principio extrinseco in executione ratione materiae ad procedere

re ex principio intrinseco insecutione extrinseco casus stricte sumpti ut cum diuissio a fortuna qualiter est in brutis ubi nō est forma quare sicut iste quia sūt in ratione finitæ non sunt in contradic-torie animal vel extrinseco & animal, lele est irrationale sed diuersificantur ratione diuersorum inferiorum ita isteca sus procedit a principio extrinseco in e- xecutione & casus procedit a principio intrinseco in executione non sunt cōtra-dictorie sed verificantur ratione diuer- sorum inferiorum & hoc consonat tex. quia differentiam inter casum & fortu- nam claram & manifestam nondum po- ssuerat tex. 61 vsq; ad 64. & ita in primo sumit casum ut amplectente in finem nam ratione cuius est a principio extrinseco & in secundo sumit casum ut distinguitur a fortuna & ut sic non procedit nisi ab in- trinseco & hæc de hoc capite.

SYMMATEXTVS

CAP. SEPTIM.

*Quod Physicus consideret
omnia genera cārum &
perea demoſtret.*

INtentum Arist. in hoc cap. est proua- re quod genera causarum tantū sint quatuor & quod per illa demoſtret phis. primum in parte prima præstat, secundū in secunda parte cap. ad primam accede- do ait quatuor tantum esse genera cau- sarum & probat sic rārum sunt quatuor propter quid seu media vltima in quare solbuntur demoſtrationes ergo tantum sunt quatuor causarum genera, patet cō- sequentia quia in ista debent resolui de- moſtrationes, & probat inductione quia in mathematicis demoſtrationes reducū- tur ad formam ut est definitio, non vero ad efficiens cum abstrahant a motu quē concernit efficiens, deinde in moralibus reducuntur ad efficiens & sic sicut præ-

ter quid certauerunt aut qui furati sunt alludens ad ad bellum Thebanorū quorum templum quia inuasserunt, & spoliauerunt Oenses ideo prælati sunt sed propter quid certauerunt redit cau- sam finalem ut dominarentur alludēs ad bellum persarum contra græcos tam- dem propter quid solet sumi a materia ut propter quid terra est dura quia est de materia ferrea, cum ergo tantum sint quatuor genera eorū ad quæ reducitur omnis demoſtratio & cum hæc procedat ex causis sequitur quod causæ sint tantū quatuor sed ne aliquis putaret has cau- sas semper esse realiter diuersas inquit quod aliquando coincidunt in idem nume- ro ut forma & finis & aliquando in idem specie ut forma & efficiens nam eadem num. ro forma in quantum dat esse ma- teriæ dicitur forma & sic cadit sub consi- deratione mathematica in quantum ve- ro est cuius gratia generationes ad eam terminari finis est & sic cadit sub consi- deratione physica in quantum vero eia generante vniuoco est eius em speciei cum forma genita.

Ut ergo probeat q̄ præc. 4. genera ph. de- moſtratur ponit hoc fundamētum quod efficiens est duplex quodam quod a suo repatiatur passo ut ignis ab aqua quodam nō ut Deus, & cōlū ab istis inferioribus & primum ait secundum se, & directe esse negotij physici, secundum vero me- thaphysici absolute & secundum essentia vnde tria distinguuntur mouentia quedā omnino immobilia motu physico ut De- us & intelligentiæ quedā mobilia sed incorruptibilia ut celi quedā mobilia & corruptibilia ut sunt hæc inferiora & ita ait esse tria negotia idest tres consi- derationes prima dicit pertinere ad me- tha, secundam ad libr. de cōlo tertiā ad reliquas partes philosophia.

In secunda parte cap. probat quod phi- si. demoſtrat per hæc omnia genera hæc ratione phisicus considerat rerum gene- rationes sed in hijs inueniuntur hæc omnia ergo illa omnia ad phisicum expe-

est propter minorem quia in generatione est quod fiat & hoc est forma & quid prius faciat & hoc est efficiens & quid passum est & hoc est materia modo aut quod etiam moues sit duplex aliud motum, aliud immotum motum physico id est uod agens repulsionem & quodam cum illa nihilominus utriusque motus hanc inferiorem motum physico, moues autem immotum aut esse Deum vel primum omnium ens vel principium & cum hoc explicuisset consequenter declarat, quod sit moues motum & inquit esse formam & quia poterat illi obijci quod formae mathematicae vel metaphysicae nullomodo ut sic mouetur ideo se explicat dicendo se loqui de formis quae sunt in materia & termini generationis ob quod dicitur mobiles, sed quia finem intrallatas causas non aduxerat ideo ait & ad illud expeccare demonstrare per ipsum ratio est quod natura est propter finem & physica naturam considerat concludit ergo capite pilogando quod ad physicum pertinet agere de qua dicitur in genere causarum de efficiendi scilicet quod vocat quia hoc est de materiali quod vocat quod hoc fiat de formalis quod appellat quod quid erat esse & de fine quod vocat & quia melius est propter rem hanc & hanc de hoc capite,

CAPITULO CTAVVM

Quod natura agat propter finem.

IN rectum Arist. in hoc cap. est declarare si natura agat propter finem quod te riget praecedenti cap. diuiditur in duas partes in prima determinat quaestione dictam a natura agat propter finem se. si laparte quodam alia mentum antiquorum excludit prodest vero questio ad declarandum non tantum physicum per materiam sed per finem demonstrare & pro parte negatiua quia nuius ponit auctoritate antiquorum qui dicebant res non esse aut fieri propter finem sed esse tales quia ex tali materia

constatur ut dicitur durus quia ex dura materia, lingua molis quia ex moli materia sed materiam esse duram vel molis a casu vel fortuna, & probat antiqui quia ideo sit plubiam ut sit frumentum sed quia vapores a secedunt & ita cogelatur quod sit necesse in plubiam vertus descendere & patet quia si fieret ob frumentum & finem quando est in area frumentum non debet & plures cum potius illi abire quae praesentis consequentia ut patet experientia esset sum ergo antecedens non ergo sit plubiam propter finem & consequenter nec aliae res naturales.

Et consequenter dicebat antiqui quod si cur per accidens se habet plubiam ad augmentum frumenti ita per accidens se habet partes viuens ad suas actiones ut quod oculus sit in loco rameti ad videndum, imago quod est res non existat aut conseruetur nisi apte & ordinata ad suos fines totum hoc per accidens esse sicut dicebat Empedocles quauis monstrum habens medietatem aequi & medietatem Tauri non possit conseruari quia non potest exercere suam operationem totum hoc est per accidens horum ergo sententia primo redarguit prouando naturam agere propter finem hac ratione quaecumque vel semper vel frequenter eueniunt non sunt a casu & fortuna ut supra diximus sed effectus naturales vel semper vel frequenter eueniunt ut quod sit in hyeme plubiam in aestate calor imo hoc concedunt antiqui ergo effectus naturales sunt finis propter finem patet consequentia propter finem & non fieri propter finem non est medium sed sunt a casu vel fortuna non sunt propter finem ergo quae non sunt a casu, & fortuna debent fieri propter finem.

Secundo argumento idem probat si ubi est aliquis finis ubi sunt priora, quae consequentia sunt propter illum, sed in arte est aliquis finis cum sit secundum electionem, & intellectum, ergo in ea tam priora sunt fundamenta, quam consequentia ut recta sunt propter finem sed

sed quæ ab arte agunt propter finem ex sua natura sunt natura sic fieri, quia si natura domū fieret pariter, ac ars faceret & si ars faceret hominē vel plantā pariter ac natura ergo sicut ars suos effectus agit propter finem ita & natura, & confirmatur. Ars vel perficit vel imitatur naturam, sed ars agit propter finem ergo & natura.

Tertio comprobatur inductione, animalium, & plantarum actiones sunt propter finem, & ita ut videantur tales res artium, & intellectum habere cum reuera non habeant, ergo & reliqua opera naturæ erunt propter finem, probatur antecodēs inductione araneæ enim cōtutūtelas ut capiant mūsas, & aues nidum ad suam habitationem, plantæ mittunt folia, ut fructus defendant ab externis iniuriis, & mittunt radices ut alimentū externum sugere possint, & sic de reliquis, ergo.

Quarto probatur, duplex est natura, materia & forma, sed forma est finis & propter formam est materia, ergo materia est & agit propter finem.

Quinto, soluendo quandā obiectionē antiquorum probat intentam, dicebant enim illi, quod si natura ageret propter finem non erraret ut errat in monstris, sed hinc Arist. sumit argumētum, nam qua ratione in arte, est peccatum vel error, nisi quia finis intentus non cōsequitur, ergo nec erit peccatum vel defectus in materia nisi quia finis intentus nō cōsequitur sed ex ratione peccati in arte necessario inferitur quod agit propter, ergo similiter in natura, & ita reprehendit Empedoclem, qui dicebat homines in principio mundi nasci cum dimidio bouis casu quodam: non quia ageret propter finem natura, reprehendit dicēs quod nunquam illa talia essent monstra nisi ab intento debuissent fieri, sicut de fructu in aliis animalibus sunt monstra, quia debeant ab intento fieri ob defectum seminis.

Sexto eadem antiqua reprehendendo

probat intentum sic, ubi est aliquis ordinatus vnum est propter aliud, & propter finem, sed in generatione animalium ordo est constitutus, quia non sunt animalia nisi ex proveniente semine, & non statim nisi prius mollescat, & disponatur, ergo hæc generatio secundum finem fit.

Septimo hoc probat specialiter contra Empedoclem, qui monstrat ex variis animalibus dici fieri, quia a casu, & non propter finem agit natura, sicut sunt illa animalia, quæ habent dimidium hominis, & dimidium bouis, ob quod dicuntur bouigena, bouipera, & arguit sic, si talia monstra fierent a casu & nō propter finem, ergo ubi minus appareat finis, & magis collectus casus ut in plantis, quæ nullo modo cognoscunt finem frequentius talia monstra deberent euenire, sed non eueniunt, imo compositū ex duabus speciebus plantæ, ut vitis, & oliuæ sicut dicitur vitigenum oleoporum non dicitur monstrum.

Octauo probat, si natura nō propter finem, sed casu ageret ergo ex quolibet semine posset fieri quodlibet cum nullū sit destinatum ad certum finem: quod tamen est impossibile, ergo agit propter finem natura, quod probat, quia in de sequeretur quod natura, & naturalia destrueretur, probatur sequella quia entia naturalia sunt illa, quæ ab aliquo principio interno mota non cessant quousque suos fines attingant, & in omnibus quiescant, ita quod illos non transgrediantur, imo nec in omnibus est idem finis, nec in singulis omnis finis, in quibusdam vnus finis determinatus & in aliis alius, quem frequentius attingūt, & semper attingerēt, si nō impeditur, ergo agit natura propter finem, & ita experientia docet in quibus plantarū, animalium, & elementorum quæ nunquam quiescunt, nisi obtento fine proprio.

In secunda parte capituli alia motina antiquorum excludit, qui dicebant

effectus naturales esse a casu quia et si a natura sequantur sed ab illa non sunt intenti hoc reijcit Ari. quia ad rationem fortune & casus non tantum requiritur quod sit præter intentionem sed quod nec semper nec frequenter eueniant sed effectus naturales, aut semper aut frequenter eueniunt ergo non possunt esse casuales, & fortuito imo eo ipsa quod semper aut frequenter eueniunt sunt intenti si non a natura saltem addirigenti illam vltimum motuum excludit quia dicebant antiqui naturam non agere propter finem quia non deliberat nec vitur consultatione & hoc reijcit quia aliud est agere propter finem aliud vero agere ex proposito quia agere propter finem solum est quod actio agentis tendat, & dirigatur in finem non vero importans cognitionem illius finis sub ratione finis quod requiritur ut agens sit a proposito Ari. autem hoc pr. quia ars agit semper propter finem & tamen non vitur deliberatione ergo non recte ex hoc sequitur non agere propter finem antecedens patet, quia faber lignarius non deliberat an ex ligno debeat facere arcam sed hoc facit sine deliberatione ergo similiter natura poterit agere propter finem quauis non agat deliberatione, & assimilatur naturam arti quia solum differunt in hoc quod dat esse fortuna externa effectui artificioso at vero natura est forma interna effectui naturali, imo subdit Ari eodem modo faceret ars suum effectum ac si esset in ligno ergo sicut tunc ageret propter finem sine deliberatione ita, & modo ageret propter finem & præter deliberationem & hæc de hoc capite.

CAP. NONVM.

*Vnde petatur necessitas
in rebus natura-
libus.*

INtentum Aristot. est declarare vnde petatur necessitas in effectibus naturalibus in prima parte determinat hanc questionem in secunda declarat quomodo duplex necessitas hic declarata pertineat ad phisic. ad primum deueniendū supponendum est esse duplex necessarium absolute vel ex parte materiae alterum ex suppositione vel ex parte finis si cut est necessarium terram esse duram primo modo & ex parte materiae, & si cut est necessarius eiūsecundo modo modo ex parte finis ad conseruandam vitam citat opinionem antiquorum h. j. enim cum non poneret finem totam necessitatem ponebant in materia vnde o. gati quare domus habeat quasdam partes sursum & quasdam deorsum dicebat quod habent quasdam partes graues & quasdam leues ut lebes sint sursum graues vero deorsum Responder ergo Ari questionem citat quod necessitas in materia materia sed rursus necessitas in materia a fine desumitur vnde domus est talis quod habet talem materiam sed ad huc habet talem materiam quia ad tale finem ordinatur scilicet ut nos defendat ab iniurijs exlestibus vnde concludit necessarium esse a materia sed non ut in fine explicat autem hanc necessitatem dicendo ita se habere sicut præmissa veræ inferunt necessario conclusionem veram sed conclusio vera non necessario supponit præmissas veras valet tamen quod si conclusio non est vera præmissæ non erunt veræ.

Finis vero habet rationem præmissarum & maioris conclusio quia sicut conclusio habet veritatem desumptam ex principio numero non vero est contra ita materia habet necessitatem desumptam a fine non vero est contra nempe finis a materia & ideo solet communiter dici quod finis in practicis est sicut principium in speculabilibus sed quia posset aliquis dubitare cuius sit finis principium Responder quod est principium non actionum, & operationum quibus

res sit sed cogitationum quod est dicere non est principium motus executionis inopotius terminus & effectus sed est principium motus intentionis excitando appetitum agentis, ut res statim proponit exempla eorum quæ dixerat dicens bene valet est finis domus qui est forma ergo lapides, & ligna quæ sunt materia, sed non valet sunt lapides & ligna ergo forma vel finis & valet valet ferra est ergo est ferrum quod est eius materia non contra, & negativè etsi valeat non est ferrum ergo non est ferra sed non valet, non est ferra ergo non est ferrum, sicut diximus valere præmissæ sunt veræ ergo conclusio, sed non contra negativè verò bene valet, conclusio non est vera, ergo præmissæ concludit ergo in rebus naturalibus esse necessarium ex parte materiæ, & ex parte motionum materiæ ut quæ re aliquis rubens factus quia scilicet mutatio sanguinis facta est circa faciem. In secunda parte dicit utraq; necessitate materiæ, & finis pertinere ad physicum, magis tamen pertinere necessitatem finis, quod probat primo quia ratio necessitatis, modo sumitur ex fine non contra, Secundo quia in demonstratione potius utitur forma quæ se habet ut finis quam materia in qua principio demonstrandi & hoc tam in naturalibus quam in artificialibus sed non ob id excludendam esse materiam quæ etiam solet in demonstratione assumi ut ad demonstrandum quod ferra fecerit assumimus ut medium quod habeat dentes duros, sed hoc ita habet quod ferrea est & hæc de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

Primum dubium text. est erga septimum caput text. Tertio quare Arist. dicat quod forma & efficiens coincidunt in sepe non semper sed frequen-

ter Respondet rationem esse quia in generationibus uniuocis generans & genitum sunt eiusdem speciei, & ita forma generantis quæ dicitur efficiens coincidit in specie cum forma geniti quæ dicitur absolute, forma quia non est ut sic efficiens & finis generationis pro cuius intelligentia est notandum quod duplex est finis, alter generationis, alter rei genitæ finis generationis est ad quæ proxime ordinatur generatio & iste est ipsa forma & de hoc Arist. loquitur quædo ait quod forma, & finis in idem numero coincidunt, finis vero rei genitæ est ad quem tota res genita ordinatur & hic est operatio de fine ergo primo loquitur Arist. in hoc capite, & reliquis duobus & ita dicit quod forma mathematica non est finis quia non consideratur sub ratione generationis ad quam necessario dicitur habitudinem dictus finis non tamen coincidunt in idem specie forma, & efficiens in generationibus æqui uocis quæ rariore sunt.

Secundum dubium erga text. 71. quare Arist. seorsum numerauerit libro de celo a reliquis philosophiæ Respondetur rationem esse quia magis abstrahit calum a sensibilibus & a mutationem varietate quia nec subditur qualitatibus sensibilibus nec diuersis speciebus motus sed tantum uni motui scilicet locali.

Tertium dubium quomodo Arist. hic text. dicto & 73. dicat mouens immotum ut est Deus non esse physicè sed metaphisicè considerationis cum octauo philosophi expresse egerit de primo motore primo immobili Respondet cum Iauello q. 27. quod dupliciter potest agi demouente immoto primo quantum ad essentiam & prædicata quid sit ut quæ sit purus actus immalis incorruptibilis &c. & hoc est metaphisicè negotij secundo quantum ad existentiam & hæc ratione quia eius existentia nobis innotescit ex motu quem in nobis causat ideo si sic pertinet ad physicum eius consideratio & ita factum est. 8. phi. sed dices salte ratio hæc

hæc ab Arist. aducta nulla est quia tedit pro ratione quod mouens immotum in se non habet principium motus quod falsum aparet cum in se habeat potentiam motuam quæ est principium motus cuius motus Respondetur quod Arist. tantum intendit quod non habeat principium motus in se ipso quod est dicere non esse eius naturale nec receptum sui motus & ita cum non contineatur sub obiecto philosophiæ non pertinet ad physicum quia illa potentia motuæ est principium motus in alio.

Quartum dubium text. est erga text. 73. cap. quomodo Arist. dicat antiquos omnem necessitatem ponere in sola materia si quidem Arist. exempla in ea & efficienti aducuntur aducit enim calidum & frigidum ex quibus quia talis sunt nature dicit talis fieri effectus ut quia frigidum est potens descendere deorsum ideo ex eo sunt radices & quia calidum est natum ascendere sursum ex illius ascensu sunt flores in arbore calidum autem & frigidum ex Arist. secundo de generatione actiue sunt aliud etiam exemplum text. 76. de aqua sursum tracta & illic ingrossata ut in plumbam conuertatur causa dicit efficientem tractionis Respondetur cum label. q. 1. 5. quod cum intentio finis in agente sit ratio formalis agendi nam ex eo quod a fine mouetur & illud intendit formale est actiue & antiqui substulerunt finem consequenter substulere efficiens formaliter & hac ratione debet intelligi quod dicunt necessitatem pendere ex sola materia & non ex efficiente formaliter quia istud aufertur ablato fine.

Secundum dubium est erga text. 83. contra istam septimam rationem Arist. qui probat non esse in animalibus monstrum compositum ex diuersis speciebus ut hominæ & boue quia inde sequeretur quod deberent esse in plantis cum sit minus sollicita natura in eorum generatione & quod Arist. aducit re vera non est quia per insertionem videmus duas species

plante coniungi ergo iam tunc Arist. ratio Re Alex. q. loquitur de naturali generatione per quam partes rei genitæ continua produciunt & hac ratione nunquam duæ species plantæ coniunguntur quia quæ species differunt non possunt continuari alias eum continuam sit vnu numero darentur duæ substantiæ specie diuersæ quasi vna numero esset & repugnat ac inferio dicta non per naturam sed per artem fit & partes ibi tantum sunt coniunctæ non continuæ vnde hoc non tollit vim argumenti Arist. quod in hoc cōfinit ratio casus magis apparet in plantis quam in animalibus cum sint minus inter se a natura & imperfectiores sed ad casus sufficit quod in animalibus sint monstra ex duplici specie nata ergo & in plantis sufficit contra est falsum ergo imo cum in monstris nunquam generetur effectus omnino dissimilis ei quod intendebatur sicut non generat homo pro homine equum aut equus pro equo hominæ sed aliud magis accedens ad naturam proprii effectus probatur plane quod proprius effectus erat intentus est monstrum non multum ab illo possit descendere.

Sextū dubiū est erga text. 84. videtur enim ratio. 8. Arist. siue formetur secundū. S. Th. qui eā sic format, si omnia sunt a casu ergo eadē species animalis ex quo vis semine posset indistincte & indeterminate produci cum casus sit omnino indeterminate sic ergo quodlibet semen posset aquo bis alio produci videtur in quā nulla quia quāuis nos de facto ponamus casum non recte sequitur homo monstruosus sit a casu ergo potest aquo vis alio agente citra hominē fieri & quāuis inuentio thesauri sit casualis non sequitur potest aquo vis alio citra hominē fieri ergo non debet sequi contra antiquos & quod si sit casus in omnibus quod possit eadē species alijs ex quo vis semine generari aut ab eadē specie animali quod vis semine produci Resp. cum Iauel. q. 34. negando pariter rationem quia etsi nos dicamus aliqua fieri a casu plurima alia dicimus fieri ex intentione nature imo omnia naturalia agentia esse ex fide

finata

Minata ad certos fines, & effectus quantis aliquando in eorum actionibus fide effectus aliquis a fine intento quia ex eo quod non potest esse tantus quod a quo vis alio agente posset fieri arguitur ut videmus effectus esse a natura incertos & ita contra nos non concludunt at vero cum antiqui omnia dicunt fieri a casu nullam posunt ponere determinationem in hoc a

gente ad potius producendum hoc quam illud, & ita sicut sunt hæc res casu producta ab hoc poterit produci ab alio aut si ab alio quam hoc non potest signum est quod ab illo intendatur, & ita quod non omnia sint a casu sed aliqua sint a natura intenta ob suam peculiarem finem & hæc de hoc capite.

SUPER TERTIVM LIBRUM Ari. Physicæ, auscultationis

Cómentaria vna cum quæstionibus.

A VTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Sacrae Theologiæ Presentato.

CAP. PRIMVM

Physico agendum esse de motu & de alijs affectionibus naturalibus.

ARIST. in hoc cap. proposita intentione tertij & quarti libri quidam adducit suppositiones ad definitionem motus inquit ergo quod cum in secundo libro actum fuerit de natura & hæc sit principium motus agendum est modo de motu, & quia motus sepe solet definiri per infinitum, cum sit de genere continuorum quorum ratio est per se diuidi in infinitum ideo dicit se acturum de infinito, sed quia mo-

tus mensuratur per tempus & fiti in loco vel ad illum terminatur, & antiqui dixerunt locum esse vacuum ideo dicit, se acturum quarto libro de his, & secundo quia hæc sunt communia enti naturali, & hic traditur scientia communium. Sunt inquam, communia tempus locus, & motus.

In secunda parte quatuor supponit.

Primum est eorum quæ sunt quedam sunt in actu, quedam in potentia: Et quæ sunt in actu subdistinguntur in decem predicamenta. Secunda suppositio, ea quæ sunt ad aliquid, quedam secundum excessum, & defectum quedam secundum modum & mobile actuum, & passiuum Tertia suppositio motus non est præter res ad quas est motus. Quarta suppositio inquit libet prædicamento est duplex actus, & forma sicut est duplex oppositum alterum perfectum, al-

eorum imperfectū, secundum quod duplex est motus in quouis predicamento, aliter ad perfectum, & aliter ad imperfectum, ut in substantia, generatio, & corruptio in quantitate, augmentatio, & diminutio in ubi, sursum, & deorsū & in qualitate sunt varia contraria. Vnde colligit, tot esse species motus, quot sunt species entis, & hæc de hoc capite.

CA. SECVNDVM.

Quid sit motus.

Aristoteles in hoc capite primo definit motum, secundo probat eius definitionem, ad primam partem deveniendo ex prima suppositione colligit definitionem motus, dicendo esse actum in potentia secundum quod in potentia, ut alteratio est actus alterabilis, & alterabile est, & generatio est actus generabilis, & generabile est, & latitudo, seu motus localis est actus mobilis localiter, prout mobile est. Vnde ex dicta inductione concludit omnem motum esse actum entis in potentia secundum quod in potentia.

In secunda parte eam incipit probare, & primo, quod motus sit actus probat sic. Id quo posito, quod erat in potentia, sit in actu, est actus, ut edificabile posita edificatione actu edificatur, & ulterius aliis multis expensis: ergo motus est actus. Ad probandam verbò ad primam partem definitionis supponit hoc fundamentum, quod idem potest esse in actu, & in potentia, vel successus respectu eiusdem, vel simul respectu differentium. Ex quo infert, quod mouens philosophum mouet, & agit, mouetur, & patitur, primum est in actu secundum prout est in potentia. Vnde agendo reparatur, & reparatio agit, ut calidum actuale facit, & ut frigidum in potentia frigescit.

Verum vero omne agens & mouens simul moueatur, & reparatur, ut Heraclitus & Democritus dicebant, posita videbitur, modo ergo probat inten-

tum sic. Quamuis motus precedat ab aliquo existente actu tanquam ab agente, vel in se, vel in alio, sed recipitur in passio, non quia, & in actu, sed alia de causa scilicet ut est in potentia. Et probat, quia motus, quo fit statua non est ære, prout actu est æs, sed prout est in potentia statua, nisi velis dicere, quod idem sit formaliter actu æs, & potentia statua, quod est falsum, est ergo motus actus entis in potentia secundum quod in potentia. Et quod differant ratione esse actu subiectum, & esse potentia ad talem formam, quamuis realiter idem coincident, probat. Si idem est aliquod subiectum esse egrum absolute actu, & esse in potentia sanum, ergo similiter erunt idem esse absolute sanum actu, & potentia ægrotum, cum nec illic sit maior ratio quare una potentia identificetur cum actu absolute subiecti, quam alio, ergo sequitur, quod idem erunt potentia sanum, & potentia ægrotum, & consequenter erunt idem actu sanum, & ægrotum. Quia sicut potentia aliis diuersis quia vniuntur in subiecto cum illo identificantur ratione, ergo & actus similiter debent identificari, quod est absurdum. Ergo dicendum est, quod esse actu subiectum absolute, & esse potentia tale differant & ita ait notanter fuisse dictum motum esse actum entis non prout eūque, sed ut in potentia est. Modo ergo probat definitionem conuerti cum definitione sic. Illud est motus, quo posito mobile mouetur: sed posito actu dicto entis scilicet in potentia secundum quod in potentia mouetur res, ergo talis actus est motus, & contra motus est talis actus: & probatur minor, quia edificabile mouetur ante edificationem, vel post, vel quando illa est, non ante, quia tunc sola est edificabile, & nullo modo edificatur, cum sit ante edificationem: nec post illam, quia iam res est edificata, ergo non edificatur cum post edificationem non maneat edificabilis: restat ergo, ut moueatur

notatur quando actus est adificationis, ergo adificationis motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia, & ita inquit esse dicendum de quocunque alio motu cuiuslibet mobilis.

Probat definitionem hanc bonam esse primo comparando illam ad definitiones antiquorum, quæ sunt multæ. Secundo, quia difficile est aliam inuenire, quia motus sub aliquo genere, quam actus non potest contineri, & ad primum adducit definitiones antiquorum, quidam dicebant, motum esse alteritatem, alii inæqualitatem, alii nonens, quod est falsum, cum tamē possint hæc tria reperiri ubi non est motus ut patet, & secundo probat ex termino ad quem, quia aliquando motus terminatur ad simile, vel ad æquale, vel ad ens, ergo potest reperiri motus sine alteritate inæqualitate, aut non ente patet consequentia, quia motus non est præter res ad quas est motus, ergo si illæ res inveniuntur sine illis tribus, ergo & ipsi motus. Tertio probat ex termino a quo, quia non semper motus procedit ab altero, ab inæquali, & non ente, ergo potest motus sine his reperiri patet consequentia, quia motus est quodammodo inter prædictos terminos, ergo tales termini possunt sine illis inueniri ergo & motus.

Reddit vero Arist. rationem quare antiqui dicebant esse non ens, quia non est in aliquo prædicamento determinare substantiæ, qualitatis, quantitatis: &c. Vnde rursus reddit causam, quare motus ab antiquis dicebatur esse indeterminatus natura, quia nec videbatur esse potentia cum ea, quæ præcise sunt in potentia, ut sic non mouetur ut patet in calefactione ubi sic nec actus: quia quæ sunt in actu non mouentur ad id quod habent in actu ut quantum actu non mouetur ad quantitatem, sed hæc rationem solui Arist. dicit, nec esse actum perfectum, nec potentiam, esse tamen actum imperfectum quia ens in potentia cuius est actus, imperfectum quid est. Declarat modo quid sit subiectum motus, & primo ponit hoc fundamentum, quoniam

mouens, & mobile moueri possunt diuersimode, quia mobile per se ut mobile est, mouens vero per accidens. Secundo ait illud mouens per accidens moueri, quando mouetur, quod est aptum moueri quod dicit ad excludendum agentia immaterialia, quæ non sunt apta moueri, motu scilicet physico, quauis illo moueantur actiue, & addit alium signum, dicens, illud mouens esse aptum moueri quod quando non mouetur dicitur quiescere, ratio est, quia quies, & priuatio motus in subiecto apto ob quod excludit corpora cælestia, quæ ita mouentur quod non quiescunt, & ita omni specie motus mouentur, & tamen ipsa solum localiter mouentur. Nam alterantur, & non alterantur generantur & non generantur, augentur, & non augentur, & localiter motu recto mouentur elementa, & tamē localiter recte non mouentur, constat ergo ex his non omnes mouens mouendo moueri & ita non conuenire per se mouenti, ut moueatur, quia quod est per se conuenit omni habent eandem rationem, & ratio est, quia mouere ut sic solum est agere in aliquo mobile, sed quia hoc fit tangendo mobile, hinc est quod ab illo moueatur & ita mouens ut mouens per accidens mouetur quia non ut mouens: sed in quantum per accidens in idem coincidunt, mouens, & mobile. Ex quo inferre, quod intendebat, motum esse per se actum mobilis, ut mobile est, quia motus in motu, aut mouenti tantum est per accidens in quantum, tacta agendo patiuntur. Reddit vero rationem quare mouens, ut sic, non mouetur. Et respondetur quia ut sic est in actu per aliquam formam, vel substantialem, vel totalem, id est qualitatem vel tantam id est quantitatem, quæ forma est principium motus cum mouens mouet: mobile vero est in potentia ad talem formam. Vnde cum motus sit actus entis in potentia sequitur quod sit per se actus mobilis, ut mobile est, non vero mouens ut sic & maior sic confirmatur ex his. Quia homo actu ex homine in potentia facit alium

hominem actu, & calidū actu ex calido in potentia facit alium calidū actu, motus vero perse subieciatur in'en, ex quo fit terminus. Et hæc de hoc cap.

CAPVT TETIVM.

An actio, & passio sint motus & in quo sint.

Intentū Arist. in hoc cap. est probare quod actio & passio sint idē motus realiter, & facit duo. In prima parte proponit plures dubitationes. In secunda probat intentū, in prima ergo parte ait solū esse ex dictis hoc dubium, vtrum motus sint in mobili, vt subiecto, & declarat sic, quia motus est actus huius ab hoc, id est, ab vno procedit, vt à principio actus, scilicet a mouēti. in alio vero recipitur, vt in principio passio, vel subiecto, scilicet in mobili. Vnde infert eundē esse actū mouentis, & moti, sed ratione diuersa sicut diuersæ potentie, quia mouentis potentia actiua est ad posse mouere, moti vero potentia passiva est ad posse moueri, vnus ergo, & idem actus in quantum per illum, quod poterat mouere, mouet, est actio, vt in quantum per illum, quod poterat moueri mouetur, est passio, etiam si sit ratio diuersa, quia est duplex ordo, sicut etiā si sit idem spatium duorum ad vnū, ac cōtra vnus ad duo, sed ratio est diuersa, quia primo modo dicitur proportio est duplam secundo vero modo sub duplam. Alia similia dā ducit exempla.

Sed cōtra hoc logicē arguitur pro vtraque parte, & primo pronegauit sic. Actus agētis est actio, patiētis vero passio, sed actio, & passio differunt, sicut agens, & patiēns, ergo non sunt vnus, & idē actus. Secundo probat, habent diuersos fines, & effectus ergo non sunt idē actus probatur antecedens, finis, & effectus actionis est ipsum factū, finis vero, & effectus passio nis est ipsum receptū. sed factū, & receptū differunt, ergo actio, & passio non sunt vnus actus.

Sed pro contraria parte quod non sunt

duo motus sic arguit. Si non essent idem vel vterq; esset in agente, vel in passio, vel actio in agente, & passio in passio, vel cōtra, sed nullū horū, ergo primum non excludit, quia sufficienter manebat exclusum ex præcedētī, vbi fuit probatū, quod motus subieciatur in mobili, ergo sine sint duo motus actio & passio, siue vnus, & motus aliquis debeat poni in mobili, vel passio, nō potest vterq; motus esse in agere. Quartum etiā mēbrum, & magis notum statim reiciit, quod non sit actio in passio, & passio in agēte, quia tunc esset equiuocatio in nomine vocando passio nē, qd est actio, & actionē, quod est passio. Tertium vero mēbrum, qd maiorem habet apparentiam, quod sit in agere, & passio in passio, hac ratione excludit, quia si actio est in agente cū actio ita sit motus, sicut passio: ergo sequitur, quod hoc agens agens agendo moueatur quod supra reieciimus, vel quod aliquid habēs motū nō moueatur, quod ita est falsum: ac quod habens albedinem non sit album.

Secundū vero mēbrū, quod vtrunq; esset in passio reiciit. Primo quia iā sequeretur, quod actus alienius non esset in eo cuius esset actus, siquidē alio est actus agētis, & non est in agente. Secundo: quia sequeretur quod vnus mobile simul moueretur duplici motu tendente ad vnā formā altero passionis, & altero actionis.

Iterū reddit ad impugnandū, quod non sit vnus actus. Primo, quia diuer sorū, vt sunt agens, & patiēns, esset vnus actus. Secundo, quia sequeretur quod idē esset doctio magistrī, & disciplina discipuli cū primum sit actio, & secundū passio. Tertio quia idem esset agere: & pati. Quarto quia docens esset dicens, & dicens docens, & agens patiēns, & cōtra si actio, & passio sunt vnus actus.

In secunda parte determinat veritatem qd actio, & passio sunt vnus actus, ita qd vtrunq; sit in patienti, vel mobili, & incipit à solutione vltimarum rationum, dicendo non esse inconueniens vnū esse actum duorum, quando sic est in vno, quod

quod ab altero procedat quia & si sit vnus
re, est duo ratione, si vero re, & ratione
est vnus, vt velis, & indumentū non po-
test esse actus duorum. Alia tria vltima ar-
gumenta soluit eodem modo, quia si ac-
tio, & passio essent vnus actus re & ratio-
ne, tunc quidquid verificatur de altero,
& contra, & ita bene sequitur, quod esset
idem doctio, & disciplina, agere & pati,
discens, & docens, ac cū sit vnus actus re,
sed diuersus ratione dicitur propositiones
falsę sunt, potest vero exemplū, quomodo
actio, & passio sint idem re, & ratione
diuersa, sicut est eadē via Thebis Athenas
& Athenis Thebas, ratio tamen diuersa
prout est Thebis, & prout est Athenis, &
probatur, hoc non est idē distare Thebis,
& distare Athenis. Vnde cōcludit, forma-
liter non debere concedi, actionē esse pa-
ssionem, aut cōtra. Quia actio est, motus
prout ab hoc passio vero motus prout in
hoc. Epilogat dicta dicens, se dixisse in ge-
nerali quā sit motus, ex cuius definitio-
ne facile esse singulos motus in specie de-
finire, vt alteratio est actus alterabilis,
vt alterabile est: & augmentatio est actus
augmentabilis vt augmentabile est. Et quia
potentia duplex est altera actiua, & alte-
ra passiva, & non declarauerat quam po-
tentiam diceret, an sit potentia cuius ac-
tus est motus, ideo dicit illā sumi vtroq;
modo, & ita motum esse actum motiui,
& mobilis inquantū talia sunt, & simili-
modo definit omnes species illius, quod
scilicet alteratio sit actus alterantis, &
alterabilis. Et hæc de litera.

AN NOT A T I O N E S

circa literam.

PRIMUM dubium erga caput primū
circa primum textum est, quomodo
dicat Aristoteles ignorato motu naturā
ignorari, cum supra dixerit naturā esse
perse notā, quod vero est perse notum,
in sui cognitione non pender ab alio: &
sic est alterius ignorantia non potest ig-

norari. Respondet Toletus dupliciter pos-
se cognosci naturam. Primo quantū ad
quætionem an sit, & hac ratione nequit
ignorari, & ita debet intelligi Arist. cum
supra dixit naturam esse perse. Secundo
quantum ad quætionem quid sit, & quia
in hac cognitione definitiua pender natu-
ra a motu per quem definitur, vnde co-
gnorato potest ignorari. & ita non est
hoc modo perse.

Secundum dubium, quare Aristoteles
continuum sepe definiuit per infinitum
non tamen semper. Respondit ratio tū
esse quia continuum potest dupliciter de-
finiri, primo per ordinem partium ad ip-
sum, & hac ratione non definitur per in-
finitum, sed potius dicendo, continuum
est cuius partes copulantur termino com-
muni prout vidimus in Logica. Secundo
per ordinem ipsius ad partes: & hac ratio-
ne definitur per infinitum dicendo est di-
uisibile in infinitum, & quia hæc defini-
tio est frequentior, ideo ait sepe defini-
ri per infinitum, sed non semper.

Tertium dub. est cum ad predicamenta
pertineant tam actus, quam potentia,
quare Arist. tex. 3. per solum actum diuis-
sit predicamenta. Respondetur cum To-
lero rationem esse, quia multiplicatio
actuum multiplicat omnia predicamen-
ta, non vero multiplicatio potentiarum:
actio & passio sunt duo predicamenta,
quia sunt duo actus ratione diuersi, arpo-
tentia ad actionem, & passionem sem-
per est in eodem predicamento quali-
tatis.

Quartū dub. quare Arist. inter ea quæ sūt
ad aliquid solū hæc cōnumerauit, ea quæ
fundantur in quantitate, & actione: &
non reliqua. Respondetur cum Grecis, &
Toleto, quod quia ad præsentē materiā
sat erat horum enarratio, quia motus de
quo est sermo, quantitate, & actione in-
cludit, ponit tamen actiū, & passi-
uum, tanquam inferius ad motiū, &
mobile, quia actiū: & passiū
dicunt qualitates elementales, qui-
bus agunt: motiū vero, & etiam
mobile

mobile qualitates in communi tam primas, ut sunt elementales, quam secundas, ut sunt motus, & gravitas.

Quintum dub. est erga cap. secundum quare Arist. non tantum dicat motum esse eum ens in potentia, sed ponat reduplicatiam secundum quod in potentia. Respondetur cum Tolle in fine, 6. tex. rationem esse quia idem mobile, in quo recipitur motus potest esse in actu per unam formam, & in potentia ad aliam, & ita ad declarandum quod motus sit actus entis in potentia non tantum materialiter, rei quæ est in potentia, sed etiam formaliter ideo addidit secundum quod in potentia.

Sextum dub. quomodo hic Arist. dicat quod potentia passiva contrariorum est diuersa cum alibi dicat esse eandem potentiam contrariorum dicendo simul in esse potentiam ad opposita: sed non ad habenda simul. Respondetur hic cum tot. tex. 10. & Auerr. de celo cap. 12. duplicem esse potentiam ad contraria recipienda, alteram proximam & hanc esse diuersam, & ita hic Arist. loquitur. Demum est notandum, quod quando Arist. hoc retat, sanguinem esse subiectum sanitatis, & aegritudinis eius nomine accepit totam massam sanguinariam amplectentem omnes humores non vero liquidum sanguinem ut contra alios humores deferret.

Septimum dub. erga tex. 15. ubi Arist. probat motum esse actum imperfectum, quia ens in potentia cuius actus est motus est ens imperfectum contra ergo forma substantialis erat actus imperfectus imo imperfectior motu. Quia eius subiectum scilicet materia est imperfectius ens quam subiectum motus, cum hoc sit totum compositum. Respondetur quod ens in potentia potest dici imperfectum vel in genere entis, & ita concludebat hęc ratio, & sic non loquitur Arist. vel in genere potentie, & sic loquitur Arist. & nota, quod tunc aliqua potentia est imperfecta, si quando non actuatur consummate per actum quem respicit: sed ulterius

relinquitur in potentia, & quia talis est potentia quam ens dicit ad motum cum vltra illum remanet per se in potentia ad terminum motus: ideo actus motus esse actum imperfectum quia ens in potentia cuius est actus, est imperfectum in ratione potentie ut dixi, & materia in ratione entis sit imperfecta, in ratione tamen quæ est imperfecta, quia actuatur consummate per formam. Ethas.

GAP QVARTVM.

Pertinere ad Philosophum

agere de infinito.

Intendit Aristoteles agere de infinito, & facit duo primo tradit rationem quare hoc pertineat ad physicum, & proponit sententias antiquorum erga hoc. Primo quedam supponit ad disputandum, an sit infinitum. In prima parte assignat primam rationem, quæ hæc est, physica agit de magnitudinibus motibus & temporibus sed horum omnium passio est finitum vel infinitum ergo de infinito agere pertinet ad physicum, sed ne aliquis putaret omnes passionem physicas esse finitum vel infinitum subdit non ita est. Nam punctum, & affectus nec finiti, nec infiniti sunt quauis sint physici.

Secundam rationem reddit quare ad physicum pertineat agere de infinito, & reddit hanc. Quia omnes physici qui bene egerunt de naturalibus de infinito fecerunt mentionem imo illud faciendo principium entium sed diuersimode. Nam quidam dixerunt infinitum esse substantiam & ita esse principium per se, & ita fecerunt Nichagoræ, & Plato sed alij dicebant infinitum esse accidens illius substantiæ quæ erat principium, & ita infinitum dicebant esse principium per accidens sed inter primos ponit hoc disserimen quod Pythagoræ ponebat numerum, & infinitum in ipsis sensibilibus coniunctum, ut horum sub

substantiam, & rursus illud ponebat intra
cælum, & extra. Quia intra cælum tan-
tum non poterat habere infinitatem, at
vero Plato nihil ponebat extra cælum, &
ipsas idæas, sed tam in illis, quæ separata
ab eo ponuntur, quam in sensibilibus nu-
merum, & infinitum ponebat.
Secundum discrimen est in causa infinita-
tatis. Quia Plato dicebat esse magnū, &
parvū. Nam videbat diuisionem tra-
dere in infinitū, siue versus maiores pro-
portiones, siue versus minores, at vero
Pythagoras dicebat esse causam numerū
parem. Quia videbat diuisionem in duas
medietates semper tendere, in infinitum
& reddit rationē signomonis partes or-
dinatæ applicentur, semper sit diuersa fi-
gura numerorum sicut sit in lineis, si ta-
men impares nuquam variatur figura,
quod etiam contingit in linea, & ideo v-
nitatem numero impari tribuebant di-
uisionē vero & multiplicitatē numero
pari. Modo explicat sententias eorū, qui
in infinitum ponebant esse per accidēs prin-
cipium, quia cum principio iungebatur,
& ait quod quosdam posuisse vnum tan-
tum principium, aut ignem, aut aquam,
aut aerem, aut medium vaporem, alios
vero posuisse plura, sed finita, vt Emped.
alios vero plura & infinita non secundū
quantitatem continuam, sed secundum
discretam, numerum, vt Anaxag. & De-
mocritus, primus ponebat illa similia,
secundus vero diuersæ figuræ. Secundo
differebant, quia Anaxag. non solum in
ipso Chaos ponebat omnia permixta, sed
in quavis particula quantumuis minima
dicebat omnia esse permixta ad quod ad-
ducebatur, quia videbat quodlibet fieri
ex quolibet, & nihil poneret de nouo fac-
tū dicebat omnia latere in omnibus do-
nec per generationem aliquid peculiariter
appareret. Vnde sicut duas has permix-
tiones ponit, ita & duas separationes, al-
terā, ex qua vis particula, in qua dicit om-
nia etiam latere. Adducit quæ duas ratio-
nes, quibus fuit Anaxagoras adductus ad
talem segregationē vniuersalē ex Chaos

ponendam: altera est quia nihil putat fte-
ri de nouo, nisi ex suo simili, tanquā ma-
teria & putabit omnia generabilia fieri
licet non simul, sed successue, & ita neces-
sarium fuisse omnia prius in illo Chaos
fuisse permixta, vt inde fieret separatio
ad successuam eorum generationem. Al-
tera ratio erat, quia datur vna causa effi-
ciens, puta mens illa ab Anaxag. posita,
ergo debet illi vni principiū materiale
correspondere sicut crathusmodi Chaos
at vero Democritus singulas particulas
ponit impermixtas, & differentes figurā,
ex quibus dicebat Chaos fuisse composi-
tum, tanquam ex partibus infinitis. Con-
cludit ergo, quod cum omnes philosophi
egerunt de infinito ad physicum pertinere
de illo agere. Commendat statim philo-
sophos non quod posuerint infinitū, sed
illo posito consequenter posuerint quæ
ad illud sequebantur, primū est esse prin-
cipium quia cum omne quod est, aut sit
principium, aut principiatum, & infinitū
non possit esse principiatum, quia habe-
ret principium & per consequens non ef-
set infinitum, ergo infinitum debet esse
principium ne sit frustra, supposito quod
sit, secundum est, quod infinitum sit in-
generabile & incorruptibile, quia si ge-
neraretur haberet principium & si corrū-
peretur haberet finē. Tercio dicebat om-
nia continere, & gubernare, quod Ana-
xagoras non infinito, sed menti tribue-
bat, & Empedocles lvi, & amiceix, hoc
vero tertium Arist. non laudat. Demum
concludit plurimos philosophos illud
principium materiale & infinitū posui-
sse diuinum, immortale, ita vt petire nō
posset.

In secunda parte ponit quinque motiua
quibus posset aliquis suadere quod sit in-
finitū. Primum est quod tempus sit in-
finitum successue sine fine, & initio. Secū-
dum est, quod diuissio continui procedit
in infinitum. Tercium est perpetuitas ge-
nerationis, quæ cum ex aliquo præsuppo-
sito fiat, non videtur quod possit in infi-
nitum durare, nisi quia sit aliquod infini-
tum

tum ex quo paulatim extra habeant partes ad generationem. Quartum est quod libet corpus circumscribit aliud ut terra aqua, hanc aer hunc ignis: & sic de alijs ita ut non sit peruenire ad aliquod corpus non circumscriptum.

Quintum moribum est quod nostra imaginatio in nullo dato numero sistit, in nullaque magnitudine sed quouis horum multo potest intelligere maius, cum ergo sita non sic sed rebus ipsis ut sunt in se quia mens non cogitat impossibile per se erit profecto in rebus numerus, & magnitudo sine termino & infinito.

Confirmat hæc motiua, quia extra cœlum est infinita spatium: aut ergo est repletum & ita est infinitum corpus, repletum illum vel est vacuum & hoc non quia non esset maior ratio quare una pars huius vacui fieret repleta hoc modo quam alia pars eiusdem. Secundo quia vacuum est locus non repletus corpore aptus tamen repleri & in æternis est simul esse & posse, ergo cum illud spatium sit æternum & aptum repleri, erit actu repletum & ita dabitur actu infinitum. Concludit dicens habere difficultatem hanc materiam de infinito siue illud dicamus esse, siue non. Quia utrinque sequitur in convenientia, & dato quod sit multæ manent difficultates an sit substantia accedens & an sit infinitum in magnitudine an vero in multitudine, sed quia non hæc omnia pertinent ad physicum ideo ait ad illum solum pertinere disputare, an sit aliqua magnitudo sensibilis.

Modo aggreditur disputationem de infinito assignatione nominis sumitur enim quinque modis. Primo pro inpertransibile negatione, quia non habet spatium quod possit pertransire qua ratione punctum est infinitum, sicut vox inuisibilis negatione, quia nec videtur nec potest cum non habeat colorem. Secundo pro spacio inconsumabili, quod dupliciter potest fieri, vel quia eius extensio aut multitudo est in terminata, vel

quia habet figuram circulearem: in qua non est assignabilis terminus.

Tercio pro eo quod licet finem, & transitum habeat sed difficilimum, vel ratione longitudinis sicut solet dici longa via id est infinita, vel ratione figuræ ut contingit in labyrintho quarto sumitur pro eo, quod & si possit ex se pertransire aliquid tamen habet impedimentum ne non possit pertransiri, ut via pelagi in profundam aquæ quinto pro eo quod neque in additione neque in divisione habet terminum sed potest illo additio, in infinitum fieri & simulam deractione per divisionem subdit tamen omne infinitum esse huiusmodi, & de hoc esse disputandum, & hæc de hoc caput.

CAP. QUINTVM.

Nau esse actu infinitum.

INteudit Ari. continuare disputationem de infinito quam fuit præcedenti cap. aggressus & facit duo. primo probat solam substantiam non posse esse infinitum, & hoc est quod dicit infinitum non esse separabile a sensibilibus secundo de infinito in sensibilibus incipit disputare rationibus logicis. Ad primam partem accedendo probat substantiam solum non esse infinitum sic. Nullum indiuisibile est infinitum eo modo quo agitur hic de infinito, sed omnis substantia se sola est indiuisibilis ergo nulla substantia se sola est infinita probatur minor quia omne diuisibile aut est magnitudo aut multitudo, sed substantia nec est magnitudo nec multitudo, ergo non est diuisibilis, sed quia posset aliquis dicere quod substantia ratione quæritur est diuisibilis per accidens & consequenter infinita, hæc rejicit dicens, inde sequi infinitum secundum id quo est infinitum non esse originarium & elementum per se entium ut Pilato volebat.

Secunda ratio magis in separabile est infinitum.

Infinitum a quantitate cum sit eius passio, quam quantitas ab infinito cum sit eius subiectum quod minus dependet a passione, quam passio ab illo sed quantitas nequit esse sine finito vel infinito quæ sunt eius passionem ergo nec infinitum sine quantitate quæ eius subiectum ergo neque in substantia sola nequit esse infinitum. Tertia est si substantia est infinitum tum debeat esse principium sit simplex sed in simplicibus idem est esse & quod est ut in forma idem est forma & esse formæ ergo idem est esse infiniti & infinitum & consequenter quidquid habuerit esse infiniti erit infinitum tunc sic formatur ratio, vel substantia est indivisibilis & sic non erit infinita vel est divisibilis & ita cum sit simplex quælibet eius pars participabit esse totius sed esse totius est infinitum ergo quælibet pars illius erit infinita sicut quælibet pars aeris est aer quia habet partes eiusdem rationis consequens est falsum ergo unde colligitur quod cum substantia per se non possit esse infinita id erit medio aliquo accidenti & ita iam infinitum non erit principium, sed potius illa substantia cui per accidens inest ratio infiniti & ita repræhædit Pythagoræ qui infinitum per se dicebat esse substantiam & cum hoc ponebant esse partibile quod non nisi ad quantitatem potest pertinere sed amplius disputare an in mathematicis & intelligibilibus sit infinitum limitis physici transcendit ad quos solum pertinet an sit aliquod infinitum in corpore sensibile. In 1. cap. parte incipit agere de infinito sensibili rationibus logicis & 1. probat quod non sit corpus nec sensibile nec math. quod vocat intelligibile, quia corpus est quod terminatur superficiem sed infinitum non terminatur ergo infinitum non est corpus.

Secunda ratio est ad infinitum multitudine ad quod supponit numerum non esse separatam a rebus numeratis & arguit sic. Numerus habere numerum potest computari & numerari sed infinitum nec potest computari aut numerari er-

go infinitum non est numerus modo ratione physici. probat non esse infinitum corpus sensibile quia si esset simplex, ut elementa, vel mixtum sed neutrum horum ergo. Non secundum quia si esset mixtum vel componeretur, ex infinitis elementis & principiis in multitudine, & hoc non potest iam fuisse secundum liberos. Annexæ ergo reiectum, vel ex elementis numero finitis puta his quatuor igne a qua terra aere, & nec hoc quia, vel quoduis horum esset infinitum continuum unum tantum vel nullum. Non tertium quia ex finitis numero & magnitudine non potest componi infinitum non quia mixtum componitur ex contrariis in æquabili proportionem ita ut non sit aliquid ita in fonte quod alia in se converteret sed si esset unum infinitum illud converteret alia in se ergo nequit unum tantum esse infinitum patet mihi, propositio quia infinitum quodcumque illud sit fortius est multo quovis finito ergo illa convertere in se. Primum vero quod non sint, omnia aut plura infinita hac ratione probat quia corpus infinitum cum habet tres dimensiones si est infinitum secundum unam debet esse secundum alias, cum non sit maior ratio de una quam de alia & quia corpus ut corpus triam dicitur dimensionem ergo ut sit infinitum in ratione corporis secundum triam dimensionem debet esse infinitum sed quod est hoc modo infinitum omnia replet ergo posito unico corpore infinito cum hoc repleat omnia reliquis infinitis non relinquunt locum.

Modo probat alteram partem quod non sit corpus simplex elementale nec ut possuit Anax. qui decebat principium esse substantiam simplicem mediani inter aerem, & ignem infinitamque quia ad hoc moveatur ex eo quod elementum cum habeat qualitatem actinam & aliis contrariam si esset principium cum deberet esse infinitum omnia alia inde converteret & ita non posset sequi mixtio & ita ponit illud principium medium in

medium inter elementa vt quauis esset infinitum non corrumpere omnia modo ergo. *A*ri. reprobatur hoc corpus medium hac ratione omne mixtum resoluitur in elementa ex quibus componitur: sed sensu tantum percipimus quatuor elementa in quæ mixtum resoluitur & non aliud medium corpus ergo non datur tale corpus quæ ratio apud phisic. insipientem sensibilia bona est quia si tale corpus medium sensibile daretur etiam aliquo sensu perciperetur, & in illud conuerterentur aliquando elementa, quæ in ipsum agunt, sed neutrum horum aparet ergo non est tale corpus medium sed quod nullum simplex corpus adhuc elementale posset esse infinitum esse præter hoc, quod est impossibile quia non relinqueret alijs locum ex alia parte repugnat quia omnia in se coniungeret quod est absurdum quauis male illud concesserit Heraclitus dicens omnia tandem esse in ignem esse conuertenda eam lemque dicit esse rationem de corpore medio, & elementali vel esset simile, vel dissimulare non primum quod probat secunda ratio iterum etiam probat in communi nullum corpus sensibile posse esse infinitum hac ratione supponendo primo omne corpus sensibile esse in loco proprio, & naturali & locum naturalem esse cuiusvis corporis sensibilibus secundo supponit eundem esse locum totius & partis vt Globa terræ & totius terræ. Est argumentum sumamus partem abscissam ab hoc infinito corpore sensibilibus illa esset mobilis vel immobilis neutrum: ergo non est tale corpus possibile probatur primum omne quod naturaliter mouetur ad certum locum & naturaliter tendit: sed si pars non potest tendere ad certum locum, ergo pronatur minor quia idem est locus illius & suitorius, sed locus totius cum sit infinitus non est certus sed omnia continet tam sursum quam deorsum ergo nec locus partis, & ita non mouebitur quia non erit maior ratio cur ascendat sursum quam descendat

deorsum cum vterque locus sit etiam equalis naturalis & sursum cum secus locus tendat in infinitum & illa iam non occupent locum in infinitum tendat sine termino sicut tendit ipse locus probatur secundo, quod locus totius est locus partis, & ab ea non repletur, ergo non est maior ratio hic, quæ ibi quiescat, non ergo potest esse corpus simile infinitum: quod vero non sit dissimulare probat sic, totum dissimulare habet partes diuersæ rationis, & speciei, sed infinitum nequit has partes habere, ergo: probatur minor, quia si partes sunt diuersæ speciei ergo vel illæ species sunt finitæ vel infinitæ, neutrum, ergo. Non primum quia ex infinitis speciebus partium non potest infinitum componi nisi altera sit infinite magna, sed si vna esset infinita alias ad se traheret, & canuerteret, & ita efficeret eiusdem rationis. Secundum reii quod scilicet sunt diuersæ species infinitæ, quia inde sequeretur quod essent infinita loca & elementa in specie, quod 2. de Generatione. 2. rejicitur, & quia posset aliquis dicere quod quauis locus sit finitus, potest dari infinitum corpus locatum, reii cit sic, quia locus, & locatum debet esse æqualia, quia si locus esse minor iam locatum esset extra locum suum naturalem si esset maior non repleretur totus a locato & ita esset vacuum ex illa parte, quæ duo sunt absurda manifesta.

Modo laudat quosdam antiquos qui cum posuissent infinitum elementum non dixere illud esse ignem aut terram quia hæc nimis ad sensum decernant sua loca ignis sursum terra deorsum, sed posuere, vel aerem, vel aquam quæ partim sursum partim deorsum petunt cum nec tendant ad simpliciter sursum nec ad simpliciter deorsum.

Tandem reprehendit Anaxagoræ, qui dicebat infinitum esse immobile ex natura suam & insequescera, quia est in se ipso interponendo hanc parenthesis, nec enim potest dici quod sit in seipso sicur quarto phisicorum dicitur de amphora

phora vini ratione vini quod in se continet, quia infinitum nihil in se continet: reprehendit sic non recte sequitur corpus est in hoc loco, ergo natura sua est in hoc loco quia corpora sunt. saepe non naturaliter sed violenter detinentur ergo nec recte sequitur, infinitum est in se ipso ergo naturaliter est in se ipso reprehendit secundo quia licet verum sit quod id quod est in se ipso maneat immotum inde non colligitur, quod natura sua sit immobile quia multa manent immota quæ ex sua natura sunt apta moveri, unde huius immobilitatis, naturalis alia debuit causa assignari sicut si terra esset infinita & in se ipsa, existeret ea in suo immans tunc immobilis esset ex natura sua, non quia infinita sed quia gravis & graue naturaliter quiescit in centro sed quod infinitum non sit in se ipso probat sic partes sunt eiusdem rationis cum toto, & sic eodem modo sunt in loco sed partes non sunt in se ipsis ergo nec totum minor. Probat quia cum partes sint finitæ sequeretur quod infinitum esset in se ipso, & ita hoc non proveniret ratione infinitatis.

Secundum argumentum principale est ad probandum non esse infinitum corpus naturale, & est huiusmodi omne corpus (intellige generabile) cum sit graue aut leue aliquem certum locum determinat cum omnia non repleat, ergo non potest dici quod dimidium sit deorsum, & dimidium sursum quia cum infinitum non habeat primum, & ultimum non habeat medium,

Quartum argumentum si esset corpus infinitum esset locus infinitus: sed hoc non potest esse, ergo patet sequela quia locus & locatum sunt equalia minor probatur quia differentie loci, & species sunt sursum & deorsum ante, & retro, &c. non tantum respectu nostri sed ex natura rei: sed tales differentie in infinito esse non possunt ergo quinto concludit omne quod est in aliqua specie est & quod est in aliqua specie in aliquo individuo sed

corpus infinitum est in loco ergo in aliquo loco vel sursum vel deorsum bicubito aut tricubito sed hæc omnia repugnant, ergo non potest dari infinitum corpus naturale & hæc de hoc capite

CAP. SEXTVM.

Quod non sit omnino tollendum infinitum.

IN tendit Arist. in hoc capite dari infinitum in potentia, & facit duo in prima parte cap. ponit argumenta pro parte affirmatiua ad probandum, quod detur infinitum. In secunda parte quadam diuisione adueta, & soluit hæc argumenta & declarat quomodo detur infinitum in potentia in prima parte ponit tria argumenta primum est si non esset infinitum sequeretur quod tempus haberet principium, & finem sed consequens est falsum ergo secundum si non esset infinitum sequeretur quod magnitudo non esset diuisibilis in semper diuisibilia: sed quod terminaretur diuisio ab indiuisibili ut dixeret antiqui, consequens est falsum ergo. Tertium si non esset infinitum numerus non posset augeri in infinitum, sed consequens est falsum ergo colligit itaque Aristor. ex omnibus dictis opus esse iudice cum sint utriusque difficultates adueta.

In secunda ponit hanc distinctionem Duplex est infinitum alterum actu, & hoc non posse esse, probant argumenta pro parte negatiua alterum est infinitum in potentia & hoc posse esse probant argumenta pro parte affirmatiua infinitum in actu est quod habet quantitatem actui in consumabilem nulloq. limite circumscriptionem, infinitum vero in potentia quod est si habeat quantitatem actu finitam eius potentia est in exhausta vel in appositione ut in numero cui potest in infinitum fieri additio vel indiuisio, quia contra semper diuiditur per diuisibilia ita ut nunquam perueniat indiuisio ad aliquam indiuisibilia sed de hoc latius dicit lib. 6.

Declarat enim istam potentiam quia duplex est altera perfecta ad hoc quod aliquando fiat totum ad id quod est in potentia, ut est potentia domus quæ aliquando reducit ad actum, ita ut sit domus actu perfecta, & simul alia verò est potentia imperfecta ut fiat illud ad quod erat in potentia non simul, sed successive sicut potentia ut sit diu certamen, nunquam enim hæc sunt tota simul sed successive vnum post aliud hoc. Secundum modum itaque est infinitum in potentia non ut aliquando sit infinitum in actu, sed ut continuo, & incessanter præcedat diuissio vel additio, ut patet in numero, & continuo, ita quod semper id quod sit, vel additur, actu sit finitum, sed quia restat aliud & aliud sine termino addendum, vel siendum adeo dicitur potentia infinitum declarat hoc Aristoteles in triplici infinito quod ponit, alterum successuum continuuæ temporis alterum successuum discretum ut sunt generationes rerum alterum continuum permanens hæc enim omnia conueniunt in hoc quod semper assumptum sit finitum siue dies siue sumamus in tempore, siue homines in generatione siue partes in diuisione, continui, & ita hæc omnia sunt actu finita sed quia semper restat amplius, & amplius incensanter aliquid ideo sunt infinita in potentia, & ponit discrimen, inter infinita successiva & permanentia quod in primis partes transeunt & non manent, at verò in permanentibus manent partes sed tempore quæ manent sunt actu finitæ. Postquam explicuit dari infinitum in potentia declarat, quæ ratione habeat existentiam dicens eam non habere, sicut habent permanentia, quæ tota simul existunt, sed sicut successiva quæ altera tantum eorum parte existente dicuntur, existere, sicut dies, & cenæ, sic ergo quia diuissio fluxus est, secundum aliquas partes, dicitur existere in infinito, quia et si tales partes sint finitæ, nihilominus series eorum quæ restat, infinita est, quia nunquam pote-

rit exauriri, & quia duplex infinitum in potentia Aristoteles posuerat, alterum secundum diuisionem, vel diminutionem partium versus paruitatem & alterum per additionem versus magnitudinem, illa declarat dicendo quod sunt quodam modo vnum id est eiga eadem quantitatem coniunguntur, sed diuerso id est diuersa ratione sunt propter quod non dixit esse simpliciter vnum sed quoddam materia quod hoc ratione potest intelligi, diuidatur continuum in duas medietates distinctionis gratia, alteram albam & alteram nigram, & medietas nigra maneat indiuisa, medietas vero alba diuidatur in infinitum per alias minores, & minores medietates, ita quod medietates manentes indiuisæ semper applicentur primæ medietati nigræ manenti indiuisæ tunc sicut per vnas medietates procedit in infinitum siue termino ita & augmentum per alias quæ coniunguntur, primæ medietati nigræ procedit in infinitum, ratio est quia cum omnis diuissio, debeat esse ad minus bimebris, sicut prima membra in quæ sit diuissio versus infinitum non habent terminum, ita nec secundamembra inde desumpta habent terminum in augmento quia quantum ex primis augetur minuitur, in secundis, & ita si diminutio primorum infinita est, & sine termino augmentum secundorum infinitum est sine termino verum quia partium diuissio duplex potest esse, & secundum partes æquales & secundum partes proportionales, partes vero proportionales dicuntur aliquantæ, quia non adquant totum, partes vero æquales dicuntur aliquotæ, quia alicoties sumptæ adequant totum hoc secundo modo ait debere fieri ut in infinitum procedat quia si fiat primo modo potest diuissio finire verbi gratia, sit lignum habens duodecim pedalitates, & ab illo extrahatur vna, & postea alia, & alia finietur, quidem diuissio continui,

nui si hoc modo fiat, quia fit secundum partes equales, nam secunda pedalitas est æqualis in magnitudine primæ pedalitati, & tertia pedalitas secundæ pedalitati, & sic deinceps, & ob hoc dicitur hæc diuisio secundum partes æquales, scilicet secundum magnitudinem. Ratio vero obquam facta diuisio hoc modo exauriatur est, quia istæ partes adhuc in potentia sunt finitæ, partes vero istæ non dicuntur proportionales, quia & interser se habeant æqualem magnitudinem, tamen quarum earum ad suum totum vnde fuit abstracta non dicit eandem proportionem, quia fuit abstracta prima a ligno habenti duodecim pedalitates, secunda a ligno habenti vnde decim. Ratio vero obquam diuisio facta per partes proportionales fit in exhauribilis, est, quia tales partes sunt infinite in potentia, dicuntur vero istæ partes proportionales, non quia in se habeant æqualem quantitatem, sed quia æqualem proportionem dicit quævis pars abstracta ad suum totum, nam sicut prima medietas a suo toto excedebatur in duplo, ita medietas in suo, & consequenter diuisio facta per suas medietates semper in infinitum præcedit, & hoc est, quod Aristoteles significat quando ait, quod si in diuisione eandem magnitudinem accipias finitur diuisio, id est si sumas partes proportionales, concludit ergo Aristoteles non aliter esse infinitum, ac dictum est, hoc est partem in actu, vt sunt successiva, vt dicitur verbi gratia, & partem in potentiam, vt materia, quæ licet aliquam formam habeat actu, plures tamen, & plures potest reperire sine termino & quia poterat aliquis intelligere in infinitum secundum appositionem esse quantitatem, ita magnam quod omnem datam excedat, ita quod nulla data possit esse æquale. Hoc reuertit dicens, quod cum extra eorum nihil sit quantitas totius orbis erit ita magna quod non sit dabilis maior, & infinitum secundum appositionem,

quod intra ipsam continetur non posse excedere, nec æquare eius quantitatem, imo nec potest hoc in infinitum excedere illud continuum, ex cuius diuisione resultat. Cuius ratio est, quia infinitum secundum appositionem non fit partes equales, sed tantum per proportionales, & ita inquit, quod hoc infinitum non est separabile ab eo, quod per diuisionem fit, id est per additionem earundem partium, quare manent indiuisibiles diuisione continui infinite per partes proportionales resultat infinitum tantum appositione, & ita nunquam potest æquare illud continuum primum, ex cuius diuisione ista dicitur finita processere secundum diuisionem non datur aliqua quantitas, ita parua, quod non sit dabilis alia minor, & minor. Quæ doctrina nititur in illis, quæ de maximo, & minimo traduntur. Philosophia in quantitate secundum se nullus dat terminus augmenti, & decrementi, sed et diuisio potest in infinitum crescere per partes proportionales ita vt non sit dabilis maxima quantitas, nec minima, at vero in magnitudine versus quæ procedit in infinitum secundum appositionem est aliqua quantitas, ita magna absolute, quod non possit excedi a tali infinito, scilicet quantitas totius orbis, vt Aristoteles docuit, sed proportionally in additione procedendo intra illud continuum erga quod fit diuisio nulla datur quantitas ita magna quod non sit dabilis alia maior. Et maior per continuam appositionem vocatur partium.

Confirmat Aristoteles hoc duplex infinitum ex sententia Platonis, qui per magnam intelligebat infinitum secundum appositionem, & per partium secundum secundum diuisionem, sed illum reprehendit, quia cum duplex posuerit istud infinitum nullo eorum utebatur, qui nunc erat in quo ponebat rerum substantias dicebat esse finitum & versus paruitate, quod sinit in vno, versus magnitudine, quia non sumit de ariis

nam reliquos numeros denario dicebat esse compositos, & ex præcedentibus, & ita non sibi constat Plato ponendo ex vna parte principium esse infinitum, & illud esse numerum (quia in hoc ponebat omnium rerum substantias) & ex alia parte dicendo numerum esse finitum, & hæc de hoc capte.

CAP. SEPTIMUM

Quid sit infinitum.

INicatum Aristotelis in hoc copite est declarare quid sit infinitum, & facit duo. Primo excludendo definitiones antiquorum explicat quid sit infinitum. Secundo quædam theoremata adducit, ad primam partem deveniendo reprehendit definitionem Anaxagoræ, qui dicebat infinitum esse, cuius nihil est extra, vel extra quod nihil est, quasi omnia compræhendat, & nihil sui sit extra ipsum, & inquit non ita esse definiendum, sed sic cuius semper aliquid extra est accipere, id est cuius partes accipientibus semper restat alia accipere, & probat ex concessis ab antiquis, quia nullum improprie, & ratione figuræ dicebant esse infinitum, quia in eius figura nullus est terminus, sed propter illius vniformitatem, quibuscunque partibus acceptis semper restant alie accipiendæ, ergo debet diffiniri in infinitum dicendo cuius partes semper restant accipere, sed dicebant, & merito nullum improprie esse infinitum, quia res sumuntur priores partes per continuum illarum repetitionem, at vero in infinito proprie non debent eadem partes numero, sed semper nouæ, & distinctæ & propter hoc adducit Aristoteles illam particulam, Extra, ad denotandum diuersarum partium sumptionem in definitione infiniti.

probat que definitionem infiniti antiquorum nullam esse, quia per illam

non infinitum, sed totum definitur, quæ duo valde differunt, & probat inductione quia totus homo dicitur cui nulla pars deficit, similiter tota cistella cui nulla pars deficit, & sic de reliquis, ergo totum in communi est cui nulla pars deficit, vel extra quod nihil est sui materiale, ergo per hæc definitur infinitum, quod vero totum, & infinitum differant probat, quia totum, & perfectum vel sunt numero idem, aut valde proxima, sed infinitum non est perfectum, aut hoc terminum dicat, & finem, quod repugnat infinito, ergo differunt totum, & infinitum, quæ ratio videtur supponere infinitum, quia non terminatur sicut imperfectum, nam corporis perfecti terminus esse debet, ratio vero desumi potest ex Aris. 1. de Cælo, ubi dicitur totum, & perfectum esse idem, perfectum autem, & tria idem valere, sed tria terminum habent, ergo perfectum terminatum debet esse, sed infinitum non habet terminum, ergo non est perfectum. Ex hac doctrina reprehendit Melissum, qui dicebat mundum esse totum & infinitum quæ duo non bene coherent quia mundus perfectus est, ut probatur 1. lib. de Cælo, nam habet trinam dimensionem, & trina dimensio est omnis dimensio, atque ita mundus continet omnem dimensionem, ergo perfectus est & ita habet terminum, quare dicere mundum esse infinitum & perfectum repugnat.

Ostendit vero Aris. causam obquam antiqui ita definebant infinitum, & dicebant causam esse, quia infinitum putabatur esse quodammodo totum, & illi assimilarunt in hoc quod compræhendit suas partes sicut totum, & ita illi tribuebant hoc quod est continere, & gubernare. Hanc sententiam reuocat dicens infinitum non esse totum actu, sed potentia, & probat quia totum non habet diuisionem ex parte formæ cum illa permaneat eiusdem rationis in omnibus partibus, sed ex parte materię & infinitum ex se habet diuisionem ergo

ergo infinitum ex se non est totum inae-
tufed potius potentia vt materia illius
secundo quia totum secundum se est cō-
pletum & notum at infinitum secundū
se non est completum aut notum ergo
infinitum de se non est totum, minor pro-
batur infinitum solum completur ratio-
ne formæ vt patet in toto, cuius partes
colliguntur a ratione formæ ergo per a-
liud completur & non ratione sui & ita
infinitum est ignotum sicut materia, &
ita concludit infinitum cum se habeat vt
materia potius partis quam totius ratio-
nem habere & iterum probat præcipue
contra Plat. quod infinitum non conti-
neat, nec sit totum quia Plat. ponebat in-
finitum & in idæis ergo si infinitum cō-
tineret & sequitur quod idæas etiā cōtine-
ret & determinaret cum sit in illis conse-
quens est falsum, ergo probatur minor
quia infinitum cum sit materiale & ig-
notum requirit intelligibilia continere
& determinare, vt sunt idææ, quibus vt
formis potius hoc conuenit.

In secunda parte ponit Arist. quædam
Theoremata quorū primum est illud dis-
crimen supra aductum, inter infinitum
indiuisione & appositione quod infinitū
secundum diuisionem non habet quan-
tatem, ita parbam quod non possit am-
plius & amplius diuidi quod vocat Arist.
seperari, at vero infinitum in appositio-
ne non transgreditur quantamcūq; mag-
nam quantitatem, quia cæli magnitudi-
nem non transgreditur sed solum trans-
greditur illam magnitudinem, quæ re-
sultat ex additione partium ex quibus sit
ita quod ex illis non fiat magna quod nō
possit maior & maior fieri soluit. Prete-
rea Arist. tacite obiectionem quæ hinc possit
oriri quare secundum diuisionem om-
nem paruitatem absolute superamus a-
liam semper assignanda minorem, at ve-
ro secundum appositionem transgredi-
mur omnem magnitudinem absolute,
at minus totius in quo apponimus, &
Respondet rationem esse quia infinitum
habet rationem materiæ, & materia

continetur & est intra rem, forma vero
continetur quasi dicat cum diuidimus des-
cendimus ad materiam quæ indetermina-
ta est, & infinita vt cum apponimus as-
cendimus ad formam quæ determinata
est & continetur.

Alterum Theorema est quod diuersi-
mode reperitur ratio infiniti in numero
& magnitudine quia in numero ratio in-
finitæ demitur iuxta augmentum sur-
sum quia nō datur numerus ita magnus
quod non sit dabilis maior, at vero ver-
sus deorsum datur minimus numerus,
& habet finem quia peruenimus ad vni-
tatem, contra vero in magnitudine ratio
infiniti sumitur iuxta decrementum de-
orsum quia nulla est dabilis quantitas mi-
nima quia non sit dabilis minor alia sed
ascendendo datur maxima quantitas, &
ita versus ascensum non desumitur ra-
tio infiniti in magnitudine reddit quæ
rationem quare versus paruitatem nu-
meri diuissio terminetur, non tamen
magnitudinis & est quia numerus com-
ponitur ex indiuissibilibus vnitatibus ad
quas cum peruenimus non restat aliud
ad quod possit descendere at cōtra mag-
nitude est composita diuissibilibus & ita
non habet in quo sit diuissio ex quo
fit quod cum ista diuissio continui pro-
cedat in infinitum, & ex illa numerus
augeatur etiam augmentum procedit
in infinitum, redit vero causam quare
numerus componatur ex indiuissibili-
bus, & dicit illam esse quia componitur
ex vnis vel vnitatibus vt patet qui indiu-
sibiles sunt vt vnus homo diuidi non po-
test in plures similiter vnus leo & ne ali-
quis existimaret Arist. ponere omnes
separatos a sensibilibus vt dicebat Pla-
to ideo ait numerum esse plura vna
vel plures partes continui cuius resi-
nitas non actu sed in potentia est asse-
renda eo modo quo sunt tempus, &
morus quæ non sunt actu tota simul
sed partim in toto partim in poten-
tia iterum Aristote. reperit quod mag-
nitude non est infinita versus maxi-

num sed est tanta magnitudo in actu quanta naturali, & esse potest scilicet magnitudo orbis quia si non esset aut magnitudo determinata daretur corpus infinitum in actu quod esse non potest ultimo concludit cap. dicendo quod infinitum se extendit ad magnitudinem tempus, & motum sed non ut genus sed potius ut analogum quia per prius conuenit magnitudini, & illa media motui & medio motu tempori sed quare magnitudo non componatur ex indiuisibilibus sicut numerus remittit ad librum sextum in quo late de hoc agit, & ita pro nunc sit satis, de hoc capite.

CAP. OCT AVVM.

Soluuntur argumenta

quarto capite posita.

IN tentum Aristotelem est soluere quoddam dubitationem contra determinationem quam fecit de infinito, & prestat duo. In prima parte ponit quoddam theorema in secunda soluit dubitationes dictas, ad primam partem diueniendo proponit, primum theorema geometricum quo respondet ad quoddam dubium quod videtur nasci si non sit infinitum in actu quia destruitur illud theorema geometricum lineam rectam posse in infinitum protrahi quod cassaret si non esset quantitas actu infinita aut saltem excedens omnes sensibiles Respondet primo in mathem. vel geometria non indigere infinito ad suas demonstrationes, quia lineae minimae aequali proportionem possunt diuidi & numerus, sicut Euclides prob. olib. Theorema primo, & geometria secundum dictam proportionem illis utitur imo quauis aliquando lineas fingit maiores quam naturali esse possunt scilicet quando lineam imagina-

tur extra coelum, nihilominus id quod ipse intendit probare de illis in minoribus potest esse scilicet infinitis quae sunt intra coelum, unde si lineam infinitam aliquando fingit non inde sequitur eius infinitate indigere sed id facit ut habeat quoddam lineam finitam, & in illa ostendat, quam intendit proportionem.

Quartum Theorema ponit dicens quod etsi sint quatuor genera causarum infinitum solus materiae rationem habet & non prout materiae est una cum forma sed cum priuatione, & ita infinitum dicitur duo pro materiali, quantum sensibile pro formali vero priuationem vel negationem actus perfectiuiam est quidam imperfectus actus in continua successione consistens & hoc inquit cōcessisse antiquos utendo infinito ut materia quauis male illi concesserint rationem continentiae actus, cum haec materia non conueniat sed potius opposita scilicet passiva continentia.

In secunda parte incipit soluere rationem adductas in quatuor cap. in quantitate vim prouare infinitum dari non tantum impotentia sed actu & ait quasdam earum non esse necessarias nec prouare quod intendunt, quasdam vero habere obiectiones in oppositum, id est quod illis oppositae sint veriores, & certiores & tertiam rationem soluit, ex continua serie generationum, dicens ad hoc non requiri materiam infinitam, sed sufficere finitam quia vnus generatio est alterius corruptio, haec vero solutio corroboratur ex doctrina, quae traditur in libris de ortu, & interitu ubi docet Arist. & cum eo omnes philosophi. vnus interitū esse ortū alterius, quia cum materia non possit esse sine forma corrupta hac forma necessario debet introduci alia forma, ne deat materia sine forma & ita genitum non indiget noua materia, sed quod materia corrupti prior expellatur forma, & inducatur posterior.

Soluit quartum dubium, quo dicebatur, omne finitum aliquo circumstanti fieri, & illud alio, & ita dari processum in infinitum, usque deueniatur in corpus infinitum nullo alio circumstanti finitum, soluit hac ratione dicendo, quod aliud est tangere, aliud vero finiri, vel finitum esse. Nam tangere est ad aliquid extra se, ac finiri, vel finitum esse non est ad aliud extra se, sed in se res finitur suo termino proprio, quasi dicat omne tangens præponit extra se aliud, quod tangat, ac finitum non præsupponit aliud extra se, quo finiatur, sed suo proprio, & intrinseco termino finitur, & ita cessat obiectio. Quia non indiget aliquo circumstanti extra se, quo finiatur, & quod tangere sit ad aliud extra se probatur, quia non quodlibet corpus tangit aliud, sed quod potest agere in aliud. Vnde corpus elementare hoc modo non dicitur tangere celeste, quia non dicitur agere in illud, cum non habeat materiam communem,

Quintum dubium soluit, in quo dicebatur, possumus maiorem, & maiorem quantitatem sine termino imaginari, ergo ita est in re, & ita datur infinitum actu.

Respondet, hanc intellectiōem, & imaginationem non esse credendam, quia non ab eo quod res imaginetur esse, vel non esse, reuera est, vel non est, imo potius contra ab eo quod res est, vel non est imaginatio, vel intellectio, quæ cognoscitur finiri, & quod sint aliquando nostræ imaginationes factæ sine fundamento in re sic ostendimus, quia possumus numerum maioris quantitatis imaginari, quam sit in se, & existentem extra urbem, intra urbem esse, soluit primam obiectiōnem de motu, & tempore dicendo ista esse infinita, sed successiua, & ita tantum probari dandum esse infinitum in potentia adhuc secundum imagina-

tionem, vel intellectiōem, vt hic Aristoteles ait, quia id quod augetur non est permanens, & ita inquit, quod magnitudo nec additione, nec diuisione potest imaginari infinita, duas vero rationes dicit soluras iam fuisse ex dictis & ita epilogando colligit, quod sit in finitum, quomodo sit, vel non sit iam constet ex dictis, hæc de litera.

ANNOTATIO- nes circa literam.

RIMVM dubium textus erga caput quartum est quomodo Aristoteles dicat punctum non esse infinitum, nec finitum si quidem in sequenti capite ait, punctum esse infinitum, similiter quid intelligat per affectum quando ait illud non esse finitum, aut infinitum.

Ad primum responder, quod infinitum potest sumi dupliciter, vno modo priuatiue, alio vero modo negatiue, primo modo dicitur sic, quod punctum non est infinitum, secundo vero modo dicitur postea quod punctum sit infinitum, sumitur autem priuatiue quando est aptum esse habere terminos, & non habet ad quod requiritur esse quantum. Nam huic debent termini conuenire, vnde cum punctum non sit quantum non est infinitum priuatiue. Sumitur autem negatiue quando, nec habet, nec potest habere terminos vt est illud, quod non est quantum, & ita punctum quod non est quantum est infinitum negatiue, quia terminari non potest cum ipsum sit terminus.

Ad secundum aliqui dicunt, vt Themisti, & Philopon, per affectum omnes qualitates intelligi siue primæ siue, secundæ,
E 4 siue

que sensibiles siue non quia cū hæc omnia de se careant quantitate carent etiā passionibus illius vt sunt finitū, vel infinitū at Pselbas latius sumit affectū pro ōni accidēti intra quātitatē quod ratione dicta nec est de se infinitū nec infinitūscit nec est quantum cuius sunt istæ passionēs sed melius cum simplici San. Tho. & toll. hæc posset dici per affectū intelligi qualitates sensibile. quia de his agere pertinet ad phis. in cuius passionibus volebat Ari. aducere instantiam non vero de qualitate in tota sua latitudine aut de accidēti in tota latitudine ex tra quātitatem.

Secundum dub. erga tex. tertiu in quo Ari. probat quod infinitum debeat esse principium quia nequit esse principiatū cum hoc habeat principium quo debet carere infinitum dub. est, hæc ratio laborat in equiuoco quia. i. sumit principiu pro principio generationis & rei quando dicit principiatum debere habere principium. Secundo sumitur principium pro principio magnitudinis quo solo debet carere infinitum ergo ruit ratio Ari. cū in quatuor terminis arguat, & nihil concludit quia bene pōt fieri quod aliquid habeat principium rei & generationis quia est aliquid adeo creatum & tantū non habeat principium magnitudinis, quia resistat creati infinitam magnitudinem habet ad hoc. Respondet. S. Tho. concedendo quod petit sed inquit hanc rationem non esse iuxta mentem Aris. sed tantum esse antiquorum & tam quā illorum narrari & ita non inconuenit, quod non sit efficax & ita hic Respondet etiam Iauell. q. 7. quauis etiam græci, vt Ari. propriam & bonam causam dēdat dicendo quod infinitum in actu eo ipso quod caret principio magnitudinis debet carere principio rei quod postea nos examinauimus inquirendo an possit esse infinitum in actu.

Tertium dub. est erga cap. 5. te. vbi 35. Ari. probat substantiam non posse esse infinitam quia de se indiuisibilis est, est er

go dubium substantia Dei est vere indiuisibilis vt quod nec sit magnitudo nec multitudo & tamen est infinita ergo ex indiuisibilitate substantiæ male colligit infinitam non esse substantiam. Respondet duplex est infinitum aliud entitatum aliud vero quantitarum infinitum entitatum est quod nullo prædicamento limitatur sed omnium perfectiones in se continet eminenter & hoc non indiget diuisibilitate ad suam infinitatem imo requirit entitatem nullo prædicamento clausam sicut quātitas clauditur infinitum vero quantitarum est quod & si ingre quantitatis limitetur sed intra illud terminus caret & hoc requirit diuisibilitatem vnde cum hic solū sit sermo de infinito quātitatiuo optime exia diuisibilitate intulit earentiam illius.

Quartum dub. erga cap. 7. quid intelligat Ar. per annulum non habentem palam. Respondet quod annulum vniformem nō habentem gemmam ista enim ratione suæ vniformitatis nec habet finem nec principium & ita dicitur quodammodo infinitus vt vidimus in tex. nā ille qui pallam habet cū habeat vniformitatem ratione dictæ pallæ principium videtur actu habere & ita infinitatem ad huc secundum quid non habet.

Quintum dub. est quæ sit differētia inter totum & perfectum quod Ar. ait definiri per hoc quod extra illud sit nihil. Respondet primo differre quia totū necessario dicit partes ex quibus componitur si proprie sumatur, perfectum vero non necessario dicit partes, sed quod habeat sibi debitam perfectionem, vnde Deus dicitur proprie perfectum quia dicit omnem perfectionem sibi debitam sed non dicitur proprie totum cum non habeat partes nisi sumatur totum perfectum vt solet aliquando sumi quauis frequentius pro cōposito vsurpetur. 2. differre quod totum dicit partes cum quadam coniunctione & compositione inter se, at vero perfectum, in quantum nulla earum ei deficit huiusmodi autem

tem perfectum inquit Aristoteles pugnare cum infinito cum non habet finem vel terminum infinitum vero illi habet autem semper sermo de infinito quantitatiuo.

Sextum dub. est quid Arist. intelligat tex. 63. per coniuncti sicut linum & lino. Respondet quod vt Philipe. notat erat proberbium ad denotandum conformitatem doctorum.

Septimum dubium est in tex 67. quare cum descendimus inferius diuidendo procedamus secundum materiā quando vtroque superius ascenden do procedamus secundū formā R. vero. S. Th. ratio nem esse quia quando descendimus procedimus a toto ad partes. quæ materiæ rationem habet propter suam indeterminationem quia possunt multoties sumi quædam maiores, quædam minores &c. at vero quando transcendimus procedimus a partibus ad totum quod habet rationem formæ cum contineat omnes partes simul continere vnde est proprium formæ & hinc est quod in descensu nulla sit assignabilis paritas qua non sit alia minor at vero in ascensu aliqua est assignabilis magnitudo quæ non potest excedi imo nec æquari scilicet quæritas illius totius cuius partes diuidendo & iterum coligendo coniungimus.

Octauum dubium. erga textum. 62. quomodo Aristoteles dicat. quod datur aliqua magnitudo ita maxima quod non possit per additionem separari si quidem apofitio potest tendere in infinitum & hoc modo tendente quāvis magnitudo data potest separari. Respondetur quod dupliciter potest imaginari apofitio primo secundum partes æquales & si hoc modo fieret optime probat obiectio quod quamlibet magnitudinem doctam potest excedere etiam cœlestem, sed quia non sunt in rebus infinitæ partes æquales vt hac ratione fiat additio ideo naturaliter non potest excedi per appositionem partium magnitudo celestis sed omnes partes quæ adduntur intra cœli ambitum continentur. Secundo modo potest fieri apofitio secundum partes proportionales & hac ratione loquitur Aristoteles & ita non solum cœlestis magnitudo non potest excedi imo nec illius totius vnus indiuerfas partes coacerbando procedit apofitio in infinitum quia semper remanet illa pars. quæ diuiditur amplius & amplius diuisibilis & ita nunquam exceditur magnitudo illius continui primo

diuisi & hæc de hoc

libro.

[.:]

SVPER QVARTVMLIBRUM Ari. Physicæ auscultationis

Cōmentaria vna cum quæstionibus.

AVTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Sacrae Theologiæ Presentato.

CAP. PRIMVM.

Quo probat locum esse.

Intentum Aristotel. in hoc caput, est disputare an sit locus & facit duo in prima parte tres quaestiones de loco proponit an sit, quomodo sit, & quid sit in secunda parte incipit agitare primam quaestionem an sit ad primam partem deveniendo constituit Aristot. hanc propositionem ad physicum expectat disputare an sit locus, quomodo sit & quid sit & eam probat duplici ratione prima est omnia quae sunt in loco sint & econtra quae non sunt in loco non sunt, ut chimera & mors trum pertinet ergo ad physicum agere de loco, secunda est quia motus omnium communissimus & maxime proprius est localis & iste terminatur ad locum, & ratio dicitur sed agere de motu pertinet ad physicum ergo & de loco, dicit autem eius tractatum esse difficile duplici de causa prima est quia quando passiones indicant difficile essentiam difficile est cognitu talis res sed hoc habent loci proprietates nam quaedam indicant illam essentiam quaedam formam quaedam neutrum cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipsius passionibus difficile erit quod sit cognoscere altera causa est quia nihil habemus de illo ab antiquis traditum, vel dubitatum multum autem iubar aliorum doctrinae etiam dubia nam pars facultatis est bene dubitare.

In secunda parte incipit declarare primam quaestionem an sit locus & primo proponit propositionem affirmativam hoc argumentum ubi erat unum corpus aliud subintrat ut experientia docet ita quod eodem loco succedant pluralocata ergo locus est quid distinctum a locato siquidem enim illius unitate stat huius diversitas.

Secundum argumentum videmus gratia, & levia moveri sursum & deorsum

sum quando non prohibentur ab alio, sed moventur ad suum locum naturalem ergo re vera est locus patet, consequentia quia motus realis debet habere terminum realem, imo ait Aristotel. hoc argumentum probare quod locus habeat virtutem conservativam locati & attractivam quod ex eiusdem dicto probat quod est nescio quia natale solum dulcedine cunctos ducit subditque Aristot. non sursum & deorsum sed etiam dextrum & sinistrum est species loci & ne aliquis cogitaret hos duos sursum, & deorsum solum esse versus nos versus sum dicatur quod est supra caput & deorsum quod sub pedibus inquit hos duos esse ex natura rei & patet quia quae sunt ex parte materiae per nostram varietatem & mutationem variantur sed naturalia loca sursum & deorsum extra nostra variatione non variantur & fixa manent, locus enim quolibet feruntur semper est sursum, & quo gravior semper deorsum nam partes mundi semper servant eundem situm etiam nobis variatis. Ex quo colligit duplex esse sursum, & deorsum & similiter de reliquis quodam naturale & quodum positione solum: naturale inquit Aristoteles non mutatur nec relatio est imo opponuntur haec duo contrarie, positione vero, & mutatur & relatio est ut modo dicit respectu nostri columna dextra modo sinistra & exemplo hoc confirmat quia quantitas mathematica non habet naturalem locum nec eius dubij quia est a qualitatibus sensibilibus abstracta, at vero positione ad nos habet duas sursum & deorsum, potest habere ergo habere illas naturaliter & positione ad nos dicunt.

Tertium argumentum ad probandum locum esse distinctum a corpore locato est huiusmodi. Vacuum est locus non repletus corpore, aptus tamen repleti, ergo difert a corpore locato, alias ipso non posset pruar.

Quarto confirmat ex sententia Hesiodi

siodi qui dicendo terram de nouo factam ante illam dixit esse Chaos, in quo reciperet tam quam in loco quia existimabat omne corpus esse alicubi & esse in loco inferre ex hijs Aristotel. quod si loci natura est vt Hesiodus ponit antecedens locatum miranda quidem est quia est prior naturis omnium corporum quod pater quia illud est prius, quod potest esse sine alijs non tamen alia sine illo sed locus potest esse sine corpore non contra ergo est prior. Deinde accedit Aristoteles ad quaestionem, quid est de loco, quantum & simul aliquid tractet de quaestione an & primum argumentum est erga genus loci quod non sit corpus omne corpus habet tres dimensiones longum latum & profundum se hæc impossibile est in esse loco ergo locus non est corpus pater mihi, quia locus debet esse æqualis locato sed si haberet tres dimensiones non posset adequari locato nisi penetraretur cum illo quod est impossibile ergo locus non est corpus.

Secundum argumentum facit ad prouandum quod locus non sit receptaculum succedentium sibi inuicem in loco quia si esset ergo esset receptaculum linearum & punctorum quæ sibi etiam succedunt sed hoc non quia puncti non est alius locus nisi aliud punctum sed hoc non quia sequeretur quod locus corporis esset corpus iam vero supra prouauimus locum non esse corpus.

Tertium argumentum est ad prouandum quod si locus haberet aliquam magnitudinem non posset assignari quid ipse sit quia vel esset elementum, vel ex illis compositum, & sic, ex elementis, vel ex his corporeis, vel ex incorporeis vel intellectualibus principijs, sed nullum horum ergo. Quod non sit elementum vel ex elementis corporeis patet quia non est corpus quod non sit ex principijs intellectualibus pater, quia magnitudinem habet & quia posset aliquis exi-

stimare quod locus sit causa ex eo quod ponitur prior locato hoc remouet quarto argumento quia non est materia aut forma cum ex hijs fiat res at ex loco non sit nec sciens & finis quia ista cum forma coincidunt vel secundum speciem vel secundum numerum.

Quintum argumentum est Zenonis, quo probabat non omne ens esse in loco vt prima parte capituli supposuimus, & est huiusmodi omne ens est in loco locus est ens ergo est in loco & idem argumentum fiet de illo loco & ita dabitur processus in infinitum sequitur ergo quod non sit locus & ita nullus erit naturæ, sexto patet quod non sit locus supponendo primo quod locus est æqualis locato. Secundo corpus est in loco & quod omnis locus repletur corpore ne detur vacuū tertio corpora augeriet fieri maiora & tunc facit argumentū si corpus locatū augeri debet eius locus etiā augeri debet quia per primā suppositionē sunt æqualia sed locus nequit augeri, ergo nec esse & quia posset aliquis dicere quod augetur locatum, vel acquirendo nouam partem in alio loco vel sine loco ideo utrunque refellit per primam suppositionem quia nec potest dari corpus sine loco nec aliquis locus vacuus vel alius possit subintrare & quod non possit locus augeri patet quia non est unde possit augeri & hæc de hoc cap.

CAP. SECVNDVM. Quod locus non sit materia, aut forma.

Intentum Arist. in hoc cap. primo est pro utraque parte ponere rationes, quibus probatur locum esse materiam, & formam & non esse materiam & formam supponit tamen locum esse duplicem communem, & particularem locus communis est qui continet locatum & alia plura præter illud quia ratione aliquis nostrum potest dici esse in loco, quia

quia est in terra, & hæc in aqua, & hæc in aliis, quæ sunt in cœlo, cœlū autem respectu ignis non dicitur locus cōmunis, sed proprius quia nihil præter ignem est immediate in illo, locus vero proprius, & primus est qui non nisi talem rem cōtinet sicut locus qui immediate circumdat dicitur esse locus proprius, ex quo colligit argumentum, forma est terminus magnitudinis, & ipsius materiæ cui inest magnitudo, at locus est talis terminus, ergo est foras: sed quod sit materia alia ratione patet, locus non est aliud, quam interuallum, & spatium quo magnitudo, & quantitas totius continetur, ut locus vini interuallum, & distantia inter latera interna vasis, quod si hæc est locus, est materia composita totius, quia hæc, est distantia a quantitate, & in ea recipitur quantitas, & quæ ipsam determinat cum secundum se sit indeterminata, quod ergo sit materia patet, quia ablata quantitate: & forma nihil aliud manet quam possit esse materia nisi ipsa materia; & confirmatur ex dicto Platonis qui idem dicebat esse locum, & receptaculum, hoc autem dicebat esse materiam quam sic vocat in Thimeo in dogmatibus vero non scriptis magnū & partem appellat quem ideo Arist. cōmēdat quia ipse solus primus fuit agressus quid esset locus disputare sed quoduis horum sit materia, vel forma difficile est de loco differere, quia harum speculationi altissima est præcipue quod vna sine alia non potest considerari.

Deinde in secūda parte capitis multis argumentis probare nititur locum, nec esse materiam, nec formam, & primum est, materia, & forma nequeunt separari a re ipsa manente, at locus separatur a re ipsa manente, ergo neutrum horum est materia vel forma, in eo nec pars habitus vel aliud quiddā a re inseparabile maior consistit, & minor experientia probatur sicut vas permanet recedentibus liquoribus, ita & manente loco abeunt, & recedunt locata: & confirmatur de

forma, quia ista nullo modo est separabilis a re siue maneat siue non maneat, at materia aliquomodo est separabilis a re quia illa manet recepta, & quia ex hoc videbatur sequi, locum aliquem habere cum materia similitudinem, hoc reiecit alio argumento ex nominis energia, quia cum dicimus locatum esse in loco & alicubi significamus quod sit in alio extra se ergo non in materia, & forma, cum istæ sint intra se post hoc redarguit Platonem, eo quod ex vna parte dixit numeros & idæas non esse in loco, dixit tamen idæas participari a materiis & earum participatione constare composita, & magnum & parum sine materiā locum esse ergo sequitur idæas in loco esse quorum primū antea negauerat. Tertium supponit quod res nunquā moueatur sursum, cum intra se habeat id, ad quod deberet moueri, differt ergo locus a materia, & forma cum ad illū moueatur res motu locali non vero ad has. Quarto si materia & forma sunt locus ergo sequitur quod loci esset locus quod est falsum, præbatur sequella, quia materia & forma sunt in loco ab eis diuerso, siquidem mutare debet locum, quod dicitur moueri: at non mutat materiā, nec formam, ergo si istæ sint locus sequeretur quod aliquid præter illas sit earum locus & ita quod vnus locus sit in alio, rursum patet quod locus non sit materia quia quando rarefit aqua non manet idē locus, sed minor manet locus aquæ eorursus locus in animalis non manet idē quia non est idem locus naturalis aquæ & aeris, at materia non corrumpitur, sed manet ergo locus non est materia. Concludit dicendo se posuisse rationes veras quibus locum esse probatum est, & rationes disputatiuas, quibus quid sit locus discussum est, & hæc de hoc cap.

CAP. TERTIVM

An aliquid possit esse in seipso

Intentum Ari. in hoc cap. est declarare V. aliquid posse esse in se ipso & facit duo in prima parte explicat quod modis dicatur esse in alio in secunda quo modo aliquid dicatur esse in se ipso. Ad primam partem deveniendi quia loco precipue convenit quod in ipso sit aliquid de se bit quod modis dicatur esse unum in alio & enumerat. 8. 1. est quo pars est in toto ut digitus in manu & anima in homine, secundus est quo totum in suis partibus simul & ne videretur totum non esse in partibus ideo ait totum non esse extra partes. 3. est quo spiritus est in suo genere, vel particulare in suo vili ut homo in animali. 4. est quo genus est in spe ut animal in homine, & quavis pars definitionis in ipsa definitione. 5. est quo forma est in toto composito ut sanitas in animali. 6. est ut in causa efficiendi ut in rege est iudicium & in patre sunt filij. 7. est ut res in fine sicut animans in animato. 8. sicut aliquid est in vase & in loco & hunc dicit esse modum maxime proprium reliqui vero dicuntur per analogiam ad hunc in quantum id quod dicitur esse in loco conservatur & recipitur in eo.

In secunda parte intendit probare an aliquid dicatur esse in se ipso an potius in aliquo extra se ita ut vel nunquam dicatur esse res, vel in alio dicatur esse & pro huius declaratione not. est quod secundum se esse in loco contingit dupliciter, vel secundum se totum aut secundum sui partem & subdit statim quod quando aliquid totum habet plures partes, & earum una est alia dicitur esse ratione illius in se ipso sicut amphora vini dicitur duas partes amphoram & vinum & ratione vini dicitur esse in amphora subdit quod non alio modo dicitur aliquid esse in se ipso quam secundum partem sicut album dicitur esse in corpore per superficiem & scientia in homine per animam & non diceretur ita esse in se ipso si illa essent separata & non essent partes, similiter quando vinum &

amphora seorsum sunt non dicitur amphora esse in se ipsa nec vinum in se ipso sed quando simul coniunguntur tunc amphora vini dicitur esse in se ipsa & ad denotandum quod totum est in se ipso ratione partium hoc exprimit hoc exemplum ut album dicitur esse in homine quasi dicat album dicitur esse in homine ratione partium hoc est secundum aliquam partem scilicet corpus in corpore vero secundum superficiem & quod nihil sit in se ipso secundum totum patet primo inductione omnium modorum eorum quibus unum dicitur esse in alio inter quos nullus est quo dicatur aliquid esse in se ipso secundum se ratione secundo sic probatur si amphora vini est in se ipsa secundum se sequitur quod sola amphora sit amphora vini & quod solum unum habet amphoram vini & ut probet hoc ponit quod siue amphora vini sit in se ipsa siue non nec potest poni aliud quod contineatur, quam amphora nec aliud contineatur quam vinum quia nec amphora continet ratione vini nec vinum continetur ratione amphorae & tunc ita format argumentum si amphora vini est in se ipsa secundum se totam ergo amphora vini est est quod recipit & quod recipitur aliter in se ipsa primo non esset sed ut supra vidimus solum continet amphora ratione amphorae & solum continetur vinum ratione vini ergo amphora vini est per se amphora & per se vinum sicut intulimus deducendo ad inconueniens concludit ergo nihil est in se ipso, secundum se sed ratione partis.

Modo vero patet non esse aliquid in se ipso ratione accidentis, aut secundum accidens. 1. quod est in eo quod est per se quia sequeretur duo corpora esse simul penetratque in eodem loco & patet de mus aliquid quod sit in se secundum accidens & hoc sit amphora sola ergo in alio quod secundum se est in amphora, sed supposito quod sit plena vino nihil aliud est secundum se amphora quam vinum ergo amphora est secundum acci-

dens in

dens in seipsa quia est in vino quod secū
dum se est in amphora tunc sic quando
vnum corpus est in se secundum accidēs
quia est in alio, quod secundum se est in
illo tunc proximus est quod per se est in
loco sed amphora dicitur esse in se quia
est in vino quod secundum se est in am-
phora ergo magis est vinum proximum
amphoræ quam ipsa sibi sed ipsa non est
maior seipsa nec occupat nisi vnum locū
ergo vinum cum sit magis propinquum
amphoræ nec per se, nec per accidēs di-
citur esse in loco sed tantum secundum
partem Respondet modo argumento Ze-
nonis dicendo tolle processum in infini-
tum quia non omne quod est in aliquo,
est in illo tanquam in loco sed locus dici-
tur esse in locato tanquam forma extrin-
seca vnde ad quintum modum essendi in
alio debet reduci concludit ergo locum
nec esse materiam nec formam quia if-
fere sunt partes compositi at vero locus nō
est pars illius quod est in loco, & hæc de
hoc capite.

CAP. QVARTVM.

Quid locus sit, & quashabear proprietates.

Intentum Ar. in hoc cap. est declara-
re ex propria sententia quid sit locus,
& facit duo primo proponit quæstā pro-
prietates loci secundo tradit definitionē
loci ad primam partem deveniendo pri-
mo propriū loci est continere locatū
hoc est ipsum circumscribere & termina-
re. Secundum est non esse aliquid intrin-
secum locati nec materiam nec formam
nec aliquid eius in hærens aut eius par-
tem sed solum externum continēs. 1. pro-
priū est locum primū & propriū
equale nō esse locato dicit vero propriū
ad differentiam communis quæ est maior,
Quartum propriū est quod licet nunquā
sit locus absque aliquo locato a quo libet
tū pōt separari, tertium propriū est m-
nem locum vel esse sursum vel deorsū. 6

est vnunquodque corpus naturale in suū
locum naturaliter vbique manere & quī
escere. In secunda partē dicit tradidit
esse definitionē loci cum triplici cōditio-
ne. 1. est quod dubia proposita soluat cum
posita fuerint circa quiditatem loci. 2. est
quod proprietates cōueniētes loco non
auferantur. 3. est ut causa difficultates &
dubiorum apperiatur ita ut omnia relin-
quantur clara si enim talis fuerit defini-
tio data omnia erunt demonstratio in apti-
simam via vnde indagandi locum ponen-
di dicendo eam esse ex motu, vel pluriū
corporū successiue in eodem loco, vel v-
ni⁹ corporis per plura loca migrantis sicut
ex diuersa mutatione formarū in vna ma-
teria accidenū in vno subiecto fecit cog-
nita materia substantialis & similiter acci-
dentalis confirmatur ex antiquis qui ita
ex motu indagabunt locum quod cœlū
dicebant maxime esse in loco quia maxi-
me mouetur sed hoc non ita est secundū
mentem Ar. & dicit duos esse motus qui
bus locus est cognitus primus est latitudo,
qua vnus locus deseritur totaliter & ali⁹
acquiritur. 2. est augmentatio vel dimi-
nuitio qua maior pars loci acquiritur vel per-
ditur modo vero distinguit mobile a qui-
bus conuenit motus dicendo quædam sunt
quæ mouentur a se & per se ut sunt ip-
sa tota quibus per se nō est motus ut ho-
mo ignis & illa vero per accidēs quæ
mouentur quia sunt in eo & per se nō que-
tur quæ sunt duplicia quædam nō per se apta
moueri, ut sunt partes integrantes quia
dū sunt in toto illius motū mouetur per
accidēs possunt tñ ab illo separari, &
per se moueri alia vero mouentur per ac-
cidēs ita ut separari non possint ut per se
moueātur sicut sūt albedo & reliqua alia
accidentia quāvis ergo hoc triplicem motū
aliquid dicatur moueri ex tri, præteritū &
2. indagatur natura loci quæ in hoc cōsi-
stet quod non ut pars, sed ut externum cir-
cumsans contineat locatum, & ita po-
nit discriminem inter modum quō conti-
net pars & quō continet locus, & quia
inter locum commune, & partem
non est.

non est similitudo in continentia quia locus eorum non proxime, & immediate continet, sed tantum inter proprium locum & partem, quia locus proprius, proxime & immediate continet, ideo hincursus hic reperit illam diuisionem loci in communem & proprium & eam declarat & quod differant patet quia locus generationis non est aequalis locato, locus vero proprius est aequalis locato.

Modo aducit tres differentias inter id quod proxime continet & locus, & totum ipsum & suam partem, Prima est, quod pars est continua ipsi toti at locus non est continus locato sed tantum contiguus, ita ut se tantum tangat: & secundum superficiem ultimam corporis continentis, & contenti alteram conuexam, & alteram concavam quae ita sunt aequales, ut nec una aliquid aliud quam alia ambiat, nec e contra quia simul sunt, inquit alias, simul aducit differentias ex ratione continui & contigui, &c. Primo quod id quod est contiguum mouetur per se in illo, adhuc illo manente immo eo, ut patet in aqua, quae in vase immoto mouetur ad quod alteri est continuum mouetur in ipso, id est per se non habet motum intrinsecum ipso toto, & nunquam potest moueri, nisi moueatur ipsum, in quo proxime est. Tertia differentia est, quod id quod est alteri continuum est in illo, ut in parte quod vero est contiguum, est in illo ut in vase qui duo modi essendi in alio, differunt, ex quibus patet locum esse ultimum corporis continentis aequale, primo contento ipsi contiguum, & proximum nihilo ipsius intrinsecum.

Modo ex aductis proprietatibus aducit genus loci hac ratione locus, vel est materia vel forma vel intervallum interceptum inter latera superficiei continentis aut ipsa superficies continens, sed non est forma vel materia vel tale intervallum ergo est ipsa superficies continens, & ita soluit rationem propositam qua dicebatur locum esse formam eo quod utraq; est terminus continens & Respondet dis-

parem esse rationem quia forma est terminus intrinsecus existens in re, cuius est, id est terminus at locus, est terminus extrinsecus existens extra illud cuius est terminus, ita quod forma sit locato intrinseca locus, vero non ostendit preterea locum non esse intervallum ponendo ratione ob quam videbatur esse, & erat quia existimabant antiqui inter latera superficiei continentis esse quodam spatium id est, quasdam dimensiones interminatas quae penetratiue se habebant cum quocunque corpore aduenienti, ita ut per illum recessum nouum corpus adueniret, loco vel spatio isto similiter cum illo penetrato, & quo ad profunditatem eo quod videbant quolibet corpore contento, & contiguo recedente spacio illud in quod recipiebatur idem manere quod est proprium loci haec Arist. rejicit dicendo inter latera continentis, non esse aliud spatium & intervallum rationale quam cuiuslibet corporis contenti, quod incidit, & succedit ut spatium inter latera vasis est aqua quando aqua est plenus & aer quando est plenus aeris vel aliud quoduis corpus quod dicitur repleri, ita quod si inter talia latera nullum medieret spatium iungerentur statim latera utrisque interius substracto aere iunguntur statim dicitur autem istud spatium esse quodlibet corpus eorum, quasi apta sunt tangere ita quod sit discontinuum corpus quia si esset continuum non posset tangere dupliciter vero patet tale intervallum non esse locum, primo quia id se sequeretur esse infinita loca in quouis corpore succedente quia quaelibet pars per se haberet suum locum cum quaelibet se penetraret cum illo spatio & cum sint partes infinitae essent loca infinita modo vero quauis sint partes infinitae, sed quia non ponuntur in loco ratione sui, sed ratione ultimae superficiei qua terminantur tale corpus, ideo contra nos non sequitur quod sint infinita loca primo probat quia sequeretur locum esse per se in loco & uno locati esse duo loca vel multa quod tam est falsum & patet ponat vas repleum aqua

quo cuius spatium cum aqua pene-
trata dicitur esse locus in alio vase ubi
est aliud spatium cum quo etiam pene-
tretur ergo sequitur quod vnus aquæ
erit duplex locus per se alter spatium
illud primum cum ipsa penetratum al-
ter spatium, secundum cum illa simili-
ter penetratum imo cum possit peni in
alio & alio spatio sequitur quod vnus
locati sint duo imo & plura loca per se
& rursus sequitur quod vnus locus sit in
alio ostendit vero Ari. hæc inconueni-
entia non sequi ex sua sententia ponendo
vltimam superficiem continentem, &
concabam illius vasis vnde quando vas
mutatur non manet idem locus respec-
tu vasis quia alium diuersum acquirit,
sed manet idem locus respectu aquæ quia
manet eadem supercies concava vasis vnde
de non sequitur quod illa aqua habeat si-
mul duos locos proprios sed tantum vnum
scilicet superficiem concavam corpo-
ris continentis quauis illud continens
modo sit in vno loco modo in alio quia
localiter mouetur & ita in hoc casu aut
quod non manet locus mundi. i. totius
vasis sed tantum maneat locus aquæ
proprius & proximus scilicet superficies
interna vasis.

Deinde A. probat non esse materiã licet
aliquam cum illa habeat similitudinẽ,
quæ in hoc consistit quod sicut eadẽ ma-
teria eadem manens modo suscipit vnã
formam modo vero aliam ita quod nun-
quam sine aliqua inueniatur ita locus
idem manens est quiescẽs modo suscipit
vnum locatum modo vero aliud ita vt
nunquam sit absque aliquo ostenditque
triplicem differentiam prima est in trã-
mutatione non in mutatione materiæ
quod erat aer dicimus modo factum a-
quam et nihilo eo solum diximus vbi e-
rataer nunc esse aquam non ergo eo-
dem modo materiæ & locus sunt recep-
tina altera differentia iã est quod materiæ
est pars rei & non separabilis ab ipsa ma-
nente quia manere non potest aqua sine
sua materiæ at vero manet res separata

a loco in quo erat tertia differentia ma-
teria continetur & determinatur a lo-
cus continet & determinat non ergo
sunt idem, & ita concludit quod lo-
cus non sit materiæ, vel forma, vel inter
vallũ debet ergo vltima superficie esse
corpora continẽtis declaratis verò quod
debeat esse illud quod continetur dicen-
do illud debere esse corpus mobile.

Genere loci iam de claro pergit ad de-
clarandum differentiam nam omnia dicta,
eo vltimam superficiem corporis conti-
nentis nondum attingunt loci differen-
tiam, quia vas etiam conuenit, quod sit
vltima superficies corporis continentis,
& tamen non constituit locum, & dicitur
sed difficultatẽ talem inuenire differenti-
am quia locus cum aliis pluribus habet
conuenientiam & similitudinem præci-
pue cum intervallo, quia sicut hoc ma-
net quiescens & immotum motis corpo-
ribus ita & locus, & ob hoc videtur,
quia istud intervallum sit locus & ponit
motuum antiquorum penentium tale
intervallo, & erat, quia cum aer sua
immediata raritate inuisibilis appareat
putabant inter latera continentis. v.g.
vasis esse spatium aliquod, vel inter-
uallum penetratum cum ipso locato, cũ
tamen reuera non sit sed tantum aer oc-
cupans talem locum, qui nec vacuus est,
neque aliquod spatium vel intervallo
habens præter aerem quando aer est cõ-
tensus sicut est corpus crassum quando
istud continetur.

Ponit tandem differentiam, & con-
uenientiam inter locum & vas & modos
continenti vtriusque conuenientiam enim
quod vtrique continet, differunt tamen
quod vas est mobile locus vero non est,
vas similiter trahitur & mouetur cũ re-
contenta, at vero locus non simul trahi-
tur cũ re contenta sed manente loco re
trahitur & mouetur, & ponit exemplum
de umbra quasi comparatur ad aquam quæ
subtus illam est simul cum illa trahitur
& hæc respectu illius non habet ratio-
nem loci, si vero comparatur ad totum
flubidũ

Ambium quo manente immoto in eodē, nempe situ mouetur umbra, & habet iste respectu illius rationē loci & sic omnis.

Ex dictis colligit integram definitionem loci quæ sic se habet, locus est terminus, primus continens, immobilis, dicitur terminus vel superficies, ad excludendum interuallum materiam & formam dicitur primus ad excludendum locū cōmunem qui non secundum, sed medio proprio continet, dicitur immobilis ad differtiam vassis quod non manet immobile & fixum, quod sit locus immobilis confirmat ex omnium sententia ponentū duo esse loca omnium proposita, alterum sursum, & alterum deorsum, Primum est superficies cōcaua lunæ quæ versus nos est,

Secundum est medium cæli puta terræ locus sed hæc dicuntur propriissimè loca propter immobilitatem, quia superficies cæli, semper seruat eundem situm, quantuncūq; moueatur, & similiter terra in eadem manet proportione, & quod sint ista loca sursum, & deorsum, patet ex motu quia leuia dicuntur moveri, sursum cum ferantur ad cōcauam cæli superficiem quæ versus nos est, in qua quia ignis immediate cōtinetur, dicitur esse sursum, grauius vero dicuntur ferri deorsum cum ad cōcauam superficiem aquæ vel aeris vbi, id est cooperta terra ferantur in qua quia terra immediate continetur ideo dicitur esse deorsum, & cōcludit solvendo hanc obiectionem, si locus nō est interuallum se penetrās cum locato quo modo poterit esse in loco, & in eo coniungi. Respondet hanc coniunctionem esse secundum superficies ultimas quibus se tangunt, scilicet coniungitur finis cum eo, cuius est finis quorum coniunctione secundum extremitatem. Et hæc de hoc capite.

CAP. QUINTVM.

Quo modo cælum sit in loco.

IN tendit Ari. in hoc capite ex loci definitione declarare quæ dicantur esse

in loco, & facit duo, Primo declarat quæ dicantur esse in loco, Secundo quasdam soluit obiectiones, & loci proprietates adducit ad primam partem deueniendo dicit illud corpus secundum se esse in loco quop habet extra se, aliud cōtinens illud vero quod extra se non habet, aliud continens secundum se non esse in loco, esse tamē posse secundū partes, vt si aqua extra se, nō haberet aliud corpus quo contineretur non diceretur esse in loco secundū se totū nec hoc modo moueretur sed secundum partes moueretur quia vna earum in altera continetur, vt in loco, & ita subdit Ari. quod totū, id est vniuersum quodammodo mouetur & quodammodo non secundum se nō mouetur cū vt si cōmuter locū, at secundū partes mouetur secundū quasdam circulariter, vel secundū orbis celestes secundū alias vero sursum, & deorsum vt secundū elementa grauiā, & leuiā quia secundū has est in loco aliter tamē & aliter pro partium diuersitate omnū iam explicauit quo modo moueatur hoc totū modo vult declarare quomodo sit in loco quia per motū appareret locus & dicit dupliciter posse esse aliquid in loco actu, & potentia, sicut pars inest toti cōposito cōtinuo similari non actu sed potentia quia diuidi possit ab ea & contigua manere actu quādo iā sunt diuise partes adinuicē, ea vero quæ sunt actu in loco sicut subiunxit quādā secundū accidens, & declarat exēplis dicendo, quod per se est in loco omne mobile sū locum vel sū augmentum vel decrementum vocat vero mobile sū locum quod totum locū deserit quādo mouet alium acquirēdo nouum & hac ratione mobile circulariter vt cælum nō dicitur mobile sū locum quia iste motus nō dicitur, vt primus latius sed circulatio modo ergo subdit quod cælum, in vniuersum, sū se totum nō est sic in loco per se quia nō est extra se aliud corpus quo ambiat partes tamē ipsius sunt hoc modo quia vna cōtigua est alteri & ab illa ambit alia vero in vniuerso esse in loco per accidens vt anima & cælum & quia du-

bitate quis poterat vniuersum est solo
co, secundum, quas sit in loco, & que
sit aliarū loc? hoc declarat dicendo om-
nia esse in celo, terra, & terra sit in aqua
hæc in aere, iste in igne, & ignis in celo,
cælū vero, est quoddam totū in quo ista cōti-
nēt & ipsū nō in alio, & quia cælū nō
cōtinet, nisi tantū vltima super ficiēte
cundū quā tangit mobilia corpora id est
elementa ideo aut esse locū hōrū, secun-
cum vltimum terminum quem ideo qui
esse cōtinet, quia non mutat secundum se
totum locum sed intra illū mouetur.

Modo vero soluit argumenta antea aduc-
ta ea recitando nam solutiones expresse
non ponit, quia potest sunt ex declaratio-
ne loci vnde ad primum dicitur puod nō
necesse augere locū augēto locato & ra-
tionem reddit phisice, quia augmentum
corporis sit secundum tria dimensio-
nem longitudinis latitudinis, & profunditas,
at locus non dicit profunditatem, sed tan-
tum superficiem ambientē vnde satis est
quod ista superficies extendatur eodem
tenore quo est locatum augmentum, & non
requiritur quod augeatur locus.

Ad secundum negat punctum habere lo-
cum ratio est, quia locus est superficies
ambiens ac sola corpora per se ambiunt
Ad tertium negat sequi penetrationem
loci cum locato quia non sunt æqualia,
secundum profunditatem ex qua sequere-
tur hæc penetratio sicut sequeretur pos-
sibile interuallo, sed tantum sunt æqualia
secundū vltimas superficies quibus possi-
sunt se optime tangere sine penetratio-
ne soluit quintam rationem Zenonis di-
cendo nō quid est in loco esse debere sed
satis est habere alium modum essendi in
alio, & ita locus est in locato non vt in lo-
co, sed vt terminus in terminato id est tā-
quam extrinseca forma.

Sextam aduocit proprietatem dicendo,
omnia ferri naturaliter in locum suum
& ibi manere vt quiescere vt ignis ad cō-
cubum lunæ aer ad concubum ignis aqua
ad concubum aeris de cuius rei ratione,
quia locata habent quādam cōuenientiā

& conformitatem cum locis quod vocat
Aris. congenia id est cōsequenter, & im-
mediate se habentia vt ignis, & aer iste,
& aqua hæc, & terra, & cōnaturalia vel
simbola iuste cōuenientia, vna in quali-
tate sicut cōuenientia aer cum igne in cal-
ditate, & cum hoc aqua in humiditate &
cuncta terra in frigiditate sunt, & iam
cōadunata, & cōpassibilia quia a natu-
ra sic ordinata sunt vt cum ibi sunt tan-
quam in locis proprijs nō se destruat mu-
tuo & ratione etiam celestis in fluxu & re-
verso quando exera illa se agunt in quo
se destruat reddat vero rationem quare
locatum maneat, & quiescat in suo loco
naturali dicendo eā esse, quia sicut pars
diuisa tendit ad suum totum, ita locatū
ad locum, sed pars quādo suum attingit
totum vltius nō progreditur ergo nec
locatum obento loco suo naturali, & os-
tendit quomodo locatum se habeat, vt
pars & locus vt totū ratio est, quia aqua
quæ est locatum se habet vt materia aer
vero quæ est locus, se habet vt actus & for-
ma at materia rationem habet partis ac-
tus vero, & forma totius, quia per ipsum
consummatur & quia aqua sit materia,
aeris patet quia est in potentia ad ipsum,
quauis, & etiam ad aquam sit aer in po-
tentia, sed diuersimode pro quo est notan-
dū, quod elementa quanto sunt perfectio-
ra alijs sunt minus materialia & superio-
rem occupant locum magis accedendo
ad cælum, secundo est notandum quia
quando ex aliquo imperfecto, & inferio-
ri sit superius & perfectius, dicitur ge-
neratio quando vero ē contrē potius cor-
ruptio dicitur ex quibus Aristoteles col-
ligit quod inferiora elementa cum sint
imperfectiora se habent vt pars, & ma-
teria ex qua generantur, superiora ista
vnde ē contrā se habent, vt totum, &
forma vnde cum ista sit locus illa vero
locata bene, sequitur quod locatum se
habet vt materia, & pars nō q̄re vera cō-
ponat sed q̄ se habet ad modū partis mate-
rialis inquantū determinat, & cōtinet,
& cōuerso vt totū, & forma quia cōti-

ner, & determinat, huius vero tractatum em ite. it ad lib. de generatione. Concluditur vero Aristoteles quod cum aqua & ignis quodcumque simul sit actus & potentia, diuersi modo tamen, quia est aer qui dicitur actus: est vero actu materia ipsa, dum materia est aqua est materia & pars in hoc statu perseverans aerem tangit & est in eo tanquam in loco & cum conuersa fuerit in aerem iam non erit in ipso loco sed vnum cum ipso, quauis aliter & breuiter hunc locum declarat Toletus dicendo quod locus & locatum constituunt quodammodo vnum totum in quo locatum se habet vt materia: locus vero forma & ita sicut materia tendit ad totum se copulando formam, & alterius non procedendo ita locatum ad suum naturalem locum & ita hunc de loco tractatum Aristoteles concludit dicendo se de loco explicuisse an sit, & quid sit, quo modo, & qualis.

ANNOTATIONES circa litteram.

Primum dubium textus est erga cap. primum tex. i. quid intelligat Arist. per quaestionem quomodo sit locus. Respondent Themistius & Auerroes, quod intelligit quaestionem an sit substantia, vel accedens, Simplicius vero quaestionem qualis sit locus, anteposuit vero quaestionem qualis quæst. quid sit, quia licet quidditas, & essentia in re sit prior passionibus, quæ pertinet ad q. qualis sit, sed quæritur ad nos priores sit passionibus ipsa essentia & quidditate eû per illas indagetur & inuestigetur essentia & quidditas rei ipsius.

Secundum dubium, quomodo Aristoteles dicat, omne quod est, esse in loco cû spiritualia sint, & non sint in loco circûscriptiuo, de quo est sermo, & quomodo Aristoteles hoc prober dicendo, quæ non sunt, nō sint in loco, ergo quæ sunt, sunt in loco. videtur enim arguere ab opposito antecedentis, ad oppositum consequentis, quæ argumentatio est viciosa. Respon-

detur quod vt metha. interpretantur Arist. loquebatur ex sententia antiquorū, qui existimabant ens & corpus conuerri & ita, cum omne corpus sit in dicto loco similiter & ens. & hoc significauit Arist. illo verbo existimabat, vt Simpl. & Alex. notant: nam omnes antiqui erant in hac sententia nisi qui tollebant omne incorporeum, in terminis autē conuertibilibus bene valet dicta argumentatio ratione materiæ sicut vidimus cap. 10. post. & hæc est ratio propter quam, secundū hos antiquos, qui omnia dicebant esse in loco confundebant phisicū, cum methaph., quia ens, de quo metha. & corpus, de quo phisica confundebantur, & vnum non erat alio superius.

Tertium dub. quomodo motus localis dicatur communissimus & maxime proprius cū hæc duo videatur pugnaré. Respondetur, qd dicitur communissimus, & quæritur ad nostrā cognitionem, quia omnis, qui cognoscit esse motū, communiter cognoscit localem motum, & ita ratio prius in eius termino a quo fuit primo cognita, vt Arist. docet. 5. metha. & primo dicitur communissimus extensius, quia se extendit ad omnia corpora tā animata, quā inanimata, tā mixta, quā simplicia, tā corruptibilia, vt sunt elementa, quā incorruptibilia vt sunt celi, ad quos nullus alius motus augmentationis, alterationis, vel diminutionis extenditur, dicitur tñ propriissimus non sumēdo propriū videtur cōtrā cōmunē, quia hac ratione esset repugnantia in dictis, vt patet dub. sed principali ita vt sit principalissimus omnium, qd debet intelligi ex parte subiecti, quia conuenit principalissimo mobili vt est celeste, nā ex parte termini alius motus potest esse præstantior, sicut est alteratio terminata ad qualitatem, quæ præstantior est ipso vbi ad quod motus localis terminatur, vel dicitur propriissimus ratione continuitatis, quæ maxime propria est motui cū sit de genere continuorū vt 3. phis. dixit, nam propriissime habet continuitatem, sicut cū habet spa-

tium supra quod fuit, cum ergo proprietates neutro modo dicto excludat quantumque communiter extensivam, hinc est quod communissimum & maxime proprium possunt simul coherere in motu locali. Et si ulterius quæras cum ad philosophum expectet agere de motu, & entium mobilium, quare agit de loco, qui in mobilis est ut ex eius diffinitione patebit. Respondit Toletus & bene, quia licet in se sit immobilis, est tamen terminus motus, cuius gratia sit motus, alij vero vertunt aliter hunc Arist. textum dicendo motum localem esse communissimum, & primum loco propriissimum, vel quia colorum motus est omnium primus, cum tamen sit localis, vel quia in quolibet mobili est prius esse in alio quod per motum localem acquiritur, quam reliquos motus exercere cum hi præsupponant motum.

Quartum dub. erga secundum text. quare Arist. probat locum esse, cum sit per se notum, in persevero notis nulla requiritur probatio. Respondet Averroes, quod tantum id probat Arist. fecisse, quia tam est difficile cognoscere quid sit, ut videtur non esse unde ad hoc dub. propulsum id Arist. probavit, melius tamen respondit Toletus, quod aliud est locum esse, & hoc est per se notum, & ita non probatur hic ab Arist. & similiter probatur de quocunque corpore, aliud vero est distinctum a corpore locato, & hoc non est per se notum, & ita probatur ab Arist. & similiter probatur cuicunque corpori se sibi suum debere correspondere locum quod per se notum non est quantum illis locum esse absolute sit per se notum.

Quintum dub. quid intelligat Arist. text. 4. quando inquit sursum, & deorsum ante, & retro, & reliqua esse species & partes loci. Respondetur cum commentatore & Toletus hic, quod istæ differentie loci possunt considerari dupliciter. Primo in quantum sunt termini motuum naturalium, id est quædam ubi diversæ terminantur diversos motus. & hac ratione sunt species loci, & tantum duæ sursum

& deorsum quia corpora naturalia tantum moventur sursum aut deorsum naturaliter, & ita vocavit has differentias, species loci. Secundo possunt considerari in quantum integrant unum locum naturale, aut unum locatum, & hac ratione dicuntur partes loci, & sunt sex, sursum, deorsum, ante, & retro, dextrum, & sinistrum, quæ in animalibus sunt in se esse, & ex natura rei distinctæ ut patet in celo etiam sunt distinctæ, ut hic docet Toletus, quia Septentrio est deorsum, Austro sursum, Oriens dextrum Occidens sinistrum, &c. de quibus in secundo de Celo latius agemus, & hanc ad insinuandam diversitatem dixit Aristoteles esse species quasdam localiarum vero partes.

Erga secundum caput sextum dubium est, quomodo Aristoteles dicat locum communem differre a proprio quia iste per se continet, ille vero non, contra etiam locus communis per se continet ergo nulla est differentia, minor patet quia celum quod est locus communis per se conunct hæc inferiora, ergo per se. Respondetur quod continere per se stat dupliciter, vno modo immediate, & primo non medio alio loco continenti, & hac ratione continet locus proprius. Secundo mediate intercedente alio loco intermedio, & hac ratione continet locus medio proprio & in hoc voluit ponere discrimen, unde non sumitur per se ut distinguitur contra per accidens, sed ut distinguitur contra per aliud quando ait, quod locus proprius proprius per se continet non vero communis & sic tollitur difficultas.

Septimum dubium erga textum 17. quomodo Aristoteles dicat quod manente vno & eodem loco variantur successus locata siquidem recedente vno locato aer, qui erat locus continuatur successus alteri, & ita locus novus advenit quare non videtur possibile quod sit unus numero locus a quo unum locatum exiit & aliud ingreditur. Respondetur, quod in loco dupliciter possunt variari superficies

facies aeris ambientis vt postea latius dicetur, primo maliter, quādo manet in eodem situ & distantia ad partes fixas mundi ac antea erant, & hæc variatio non variat locum cum forle illius maneat inuariatum, secūdo modo possunt variari formaliter quando variatur distantia ad partes fixas mundi & hæc variatio infert variationem loci cum eius formale varietur modo ergo dico quod per recessum vnus locati & accessum alterius solū possunt, variari superficies primo modo & ita bene Ari. dixit quod manet idem locus cum quauis alia succedens superficies in eadem distantia, & continentia succedat ac præcedens.

Erga cap. tertium est. 8. dubium quomodo hæc proposito amphora vini est in se ipsa concedatur vt vera ab Arist. ratione partis quia vinum, quod est vna pars est in amphora quæ est alia quia in propositione identica sicut ista videtur eandem suppositionem habet res in prædicato ac in subiecto sed in prædicato supponit amphora vini pro aggregato ex utroque ergo in subiecto ergo sequitur iam quod idem sit in seipso secundum se totū quod repugnat rationi & Ari. hic respondet cū lauello q. 11. quod aliud est prædicari aliquid de seipso identice aliud vero esse in se ipso quia ad primum nulla requiritur distinctio inter subiectum & prædicatum & ita sunt in hac petrus est petrus vtrūque supponit Petrus eodem modo similiter in hac amphora vini at vero ad secundum requiritur necessario distinctio inter id cui aliquid inest quod habet rationem continentis & id quod illi inest quod habet rationem cōtenti vnde quando aliquis tertius significat aliquid compositū habens duas partes quarum vna continet & alia continetur quauis inducitur possit sumi aut pro solo continenti vt quando dicimus amphora vini continet duos giatos vini quod his pane dicimus esse jarro de vino cane dos azumbres, aliquādo pro solo contento vt quando dicimus fortes viuūt ciatum vini quod Hispanie dici-

mus, se beue media arroba de vino, quia quia certum est quod non viuūt ciatum vini, vel vas continens sed tantum liquorē contentū & nihilominus in illa propositione in qua prædicatur vnum continere in alio nec a parte prædicati debet sumi pro solo contento & a parte subiecti pro solo continenti vnde dicere quodam phora vini sit in seipsa facit huic sensum vinum solum continetur in amphora sola vnde in forma. Respondet quod ista propositio non est identica, sed potius est formalis requirens diuersitatem extremorum dictam secundum quam debet supponere vt vera sit quia secundum communem vsum loquendi æquualet huic vinum est in amphora vbi patet diuersa esse extrema.

Nonum dub. erga tex. 14. quomodo A. dicat quod forma continet materiā cū potius contra contingat, quia materia est receptaculum formarum sed receptaculum continet id quod in eo recipitur nō contra ergo materia continet formā non contra. Respondet cū telles. q. 1. quod non sunt idem recipere & continere, & ita quauis materia recipiat formam non sequitur quod contineat ratio est quia continere proprie loquēdo est trahere cōtentum ad proprios terminos continentis sicut vasor continere aquam quia illū trahit ad suum proprium terminū ita quod si vas sit triangulare aqua sit triangularis si quadrangulare erit quadrangularis cum ergo formā trahat materiā ad suos terminos proprios dicitur illam continere & determinare quod si forma sit aeris quia est sua natura rara materiā extendit & dilatat si est terre aut lapidis quia est densa e contra materiā cohaerent & ita dicitur materiā continere quauis in illa recipiatur quia non trahitur ad eius terminos sicut trahitur aqua contenta ad terminos vasis imo potius suum receptaculū vt est materia trahit ad suos terminos proprios.

Erga capitulum. 4. est decim dubium erga text. 3. 4. quid Aristote. intelligat quan-

do ait quod superficies loci, & loca sunt in eodem quia si vellet dicere quod sunt in eodem subiecto verba sonant est falsum cum vna sit in huius in locante, & alia in locato locans vero & locatum diuersa sunt subiecta si autem velit dicere quod sint in eodem loco hoc est falsum quia iam locus esset in loco quod Arist. reprehendit disputando contra antiquos Respondetur quod neutrum horum intelligit sed tantum quod istae superficies sint simul ita quod se immediate tangunt nulla inter eas realitate mediante.

Erga caput quintum text. 43. dubi. 11. est quid intelligat Arist. per illud totum quod secundum se totum non est in loco sed secundum partes ad hoc respondet S. Tho. quod intelligit vltimam sphaeram coeli quae alio vltiori corpori non continetur & ita secundum se totum non est in loco cum secundum se totum non habeat externum ambiens, est tamen in loco secundum partes quia vna continetur in alia tanquam in loco non aequa quia sunt continuae sed non potest quia si essent diuisae vna esset actualiter in alia non ad talem modum essendi in locorequiritur inter continens & contentum discontinuitas sicut diximus in textu explicatio ne. Graeci aliter respondent quod per totum intelligit aggregatum ex orbibus celestibus tanquam ex partibus & hoc non est in loco ratione dicta secundum se totum est tamen secundum partes in loco quia vnus orbis actu continetur in alio cum tantum sint contingui sed melior est expositio Alberti dicentis quod per totum intelligit vniuersum quod non potest esse secundum se totum in loco cum extra se habeat nullum corpus circumstantes si quidem omne corpus intra se includit dicitur tamen esse in loco secundum partes secundum quam scilicet circulariter scilicet secundum orbem celestem secundum vero alias sursum & deorsum & secundum elementa quia haec omnia includuntur in vniuerso haec est ratio ob quam ista expositio magis consonat text.

quam reliqua quia totum in prima & secunda expositione non potest habere partes quae moueantur sursum & deorsum quia solum dicitur sic vel vltimam sphaeram coeli id est primum mobile vel omnes sphaeras celestes at vero totum in tertia acceptione cum omnia corpora comprehendat etiam graua & leuia scilicet ista habet partes secundum quas dicatur moueri sursum & deorsum & secundum sphaeras celestes circulariter his absolutis ad graues questiones de loco peruenimus diuiditur haec loci tractatio in tres partes in prima discutiemus an sit locus in secunda quid sit in tertia vero qualis sit, & ita in prima parte est prima questio. utrum sit locus, & haec de hoc capite

CAP. SEXTVM.

De vacuo an sit.

Postquam Ari. egit de loco intedit in hoc cap. agredi disputationem de vacuo & facit duo in 1. parte proponit ea quae de vacuo dicturus est in secunda parte ponit argumenta antiquorum qui vacuum esse intendebant ad primam partem deueniendo ait duo de vacuo esse tractanda. 1. an sit. 2. quid sit & primo assimilatur vacuo loco in hoc quod sicut locum esse ex rationibus vtriusque rationis apparuit de facili ita & vacui esse ex rationibus similiter vtriusque rationis apparet de facili & hoc est quod dicit habere fides & incredulitate & subdit ad philosophum pertinere agere de vacuo quod habet communionem cum loco nam antiqui locum vacuum esse plenum putabant esse idem subiecto non ratione quia id quod est receptibile corporis vocabantur locum quando actu illud habebat plenum & quando carebat vacui tria vero dicit se de vacuo tractaturum ea quae dicunt affirmantes illud secundo ea quae dicunt negantes, tertio ea quae de vacuo communiter insunt sed prius inuehitur contra illos qui ar

qui arguebant contra vacui positio-
nem non sunt argumentati contra prin-
cipalem intentionem ponentium vacuū
sed potius contra illud quod ex alio erro-
re dicebant pro quo est notandum quod
ponentes vacuum duo dicebant primo
quod illud esset quodam opacum distin-
ctum a corporibus sensibilibus ita quod
careret omni sensibili corpore dicebant
secundo nihil esse in rerum natura nisi
corpus sensibile vnde cum aerem nō per-
ciperent sensu putabant illum nihil esse
& ita Anax & illi de quibus Arist. hic ait
quod non recte impugnabant vacuū de-
tinebantur in prouando quod aer esset
corpus quauis non sit sensibile cum ta-
mea deberent derineri in prouando quod
non esset tale spacium quale ab illis po-
nebatur vt esset in ea ratio vacui & quod
aer esset corpus probant isti duplici ex-
perimento primo quis vt res pleni aere
quando os habent ligatum fortiter resi-
stunt pōdēri & nō suprimuntur at quan-
do habent os non ligatum partes com-
primuntur, & cedunt facile ponderi sig-
num est quod aer intus existens aliquid
erat, secundo quia clepsidra habens orifi-
cium superius clausum non valet aquā
recipere quousque aerem emittat ergo
aer inclusus aliquid erat demum colli-
git Ari. quod ad impugnandam prædic-
tam sententiam debebat prouari nullum
spacium diuersam esse a corporibus illa
se iungens vt ponebat Democritus & leo-
cipus siue spacium sit separabile. r. actu
non habeat corpus siue actu habeat imo
nec extra celum posset dari continuum
spacium & ita inquit istos non occurre-
re directe huic questioni quod vocat nō
occurrere problemati secundum partes
& sic ait quod qui vacuum ponunt magis
directe procedunt quia probant directe
quod intendunt.

In secunda parte ponit argumenta eo-
rum qui dicunt vacuum esse & primum
est ex motu ex locali sic corpus q. moue-
tur, vel recipitur in vacuo si in primo er-
go haberetur intentum si in secundo sequi-

tur quod corpus maximum recipitur ad
equatē in minimo probatur sequella
quia si primum corpus v.g. pedale recipi-
tur penetratiue in alio pedali corpore
pleno adequato ergo pariter potest reci-
pi istud duplex pedale penetratum in alio
pedali pleno cum exui penetrationis
non occupet maiorem locum duplex pe-
dale penetratum quam vnum sine pene-
tratione rursus illud duplex pedale pe-
nestratum poterit recipi in vno pedali ple-
no & ita sequitur quod tripedale habēs
tres pedaliitates distinctas poterit cum
vno pedali penetrari quod est absurdum
quia licet vnum corpus æquale posset
cum alio penetrari non tamen minus
cum minori quia alias ei adæquaretur.

Et confirmatur ex Melisso qui ita pone-
bat motum cōiunctum cum vacuo quod
mundum ponebat immobilem quia ne-
bat vacuum esse in quo posset moveri ac
motus datur in rei veritate vt experien-
tia patet ergo & vacuum debet dari, se-
cundo probant hæc experientia si dolium
plenum vino sit & tale vinū mitatur in
vires postea vero simul vinum cum vtri-
bus intra idem dolium possunt recipi
hoc non posset fieri nisi quia in partibus
vini datur vacuum quod postea in vtri-
bus comprimitur vt minorem occupet
locum ac antea & ita remaneat locus v-
tribus recipiendis ergo.

Tertio id probant ex augmentatio-
ne quia quando animal augetur sum-
pto cibo vel ille cibus recipitur in pleno,
& hoc non quia esset penetratio dimen-
sionum vel recipitur in vacuo & sic habe-
tur intentum.

Quarto id probant alia experientia,
quia si vas plenum cum aere impleatur
aqua tantam aquam capit simul cum ci-
nere ac si sine cinere esset, sed hoc non
potest intelligi nisi quia talia corpo-
ralia habent intra se vacua spacia, quæ
in conjunctione comprimuntur vt mi-
norem ac antea occupent locum & pro-
bant ex Pitagora, qui corpora, quæ
immediate se habebant ponebat dif-

discontinua esse medio tali vacuo, imo & numeros ipsos tali vacuo dicebant discontinuari, & per cælum ad nos peruenire tale vacuū, ex magno, illo vacuo quod supra cælum est, & ita esset quædam spiratio illius, vnde mundum eodem modo ac vacuum animal imaginabatur, quia sicut istud dilatatur cum spiritum vel ventum recipit, & cum illum emittit contrahitur, ita mundum dilatari ponebāt magna receptione vacui, & cōstringiper compressionem illius, & hæc de hoc capi.

CAP. SEPTIMUM

Quid sit vacuum.

IN tentum Aristo. in hoc capite est. agere de natura vacui, determinando andetur vacuum, & facit duo, Primo ponit quandam definitionem vacui, Secundo soluit rationes in oppositum, ad primam partem, deueniendo ponit definitionem nominis, vacui quætebantur antiqui, qui dicēdo vacuum esse locum, vbi nihil est & primo reddit rationem huius vltimæ particulæ quia antiqui ens, & corpus dicebant conuerti, & ita quod nō erat corpus, dicebant nihil esse, & consequenter, quia in vacuo non est corpus, dicebant nihil esse.

Reddit rationem secundæ particulæ quia cum in puncto non sit corpus, nec graue nec leue nihil erit, esset ergo punctum vacuum nisi de ratione vacui esset locus qui non est de ratione pñcti, colligit ergo ex dictis quod vacuum nō plenum corporis tangibilis, seu grauis, & leuis, sed quia his nondum sufficienter declaratur definitio vacui ponit quandam dubitationem, ad hoc rogans, an si in vacuo non esset corpus tangibile, seu graue, & leue quod est idem, & esset color, sonus, obiectum alterius sensus, an esset vacuum, & Respondet cum distinctione, quod si ad huc esset susceptiuum corporis tangibilis esset vacuum, sicut autē minime quæsi diceret in regra vacui, definitio est, quod sit locus carens corpore tangibili aptus tamen il

lo repleri sed aliam ponit vltiorem descriptionem vacui, secundum accidens dicentes vacuum esse in quo nulla est substantia sensibilis, sed repræhēdit eos qui ex hoc inferebāt materiam esse vacuum quia cū vacuum sit quidam locus, sicut iste est talis quod ab eo possit res integra manens separari similiter vacuum debet esse tale quod ab eo possit res separari, sed a materia non potest res separari, ergo sicut hac ratione non est locus nec vacuum debet esse, quid sit tamendicēdo de vacui existentia secundum suam sententiam dici debeat colligi ex definitione loci supra aduēta nā cum vacuum sit quidam locus priuatus corpore, sicut dictum est locum esse vltimam superficiem ambientis non vero aliquod spatium ita vacuū deberet esse si esset superficies ambientis, non aliquod spatium at omnes qui ponūt vacuum dicunt illum esse spatium ergo sicut, non datur tale spatium vt constat ex dictis vt in eo consistat ratio loci ita vt nec in eo consistat ratio vacui, quod vero vacuum locus esse debeat ostendit, Primo quia nulla alia ratione, vtilitas aut finis vacui potest excogitari, nisi vt locus sit Secundo quia eodem modo probatur locum esse & distinctum a loco ex successione diuersorum locatorum in eodem numero loco erat vacuū probatur esse distinctum spatium ab spacijs corporum ex eadem successione quia si ut gratia motus ponitur locus, a quibusdam ita gratia motus ponitur ab alijs vacuum, vnde secundum hos non est differentia loci & vacui si ergo locus, vt supra vidimus non potest esse tale spatium ergo nec vacuū erit, quod in tali spatio preesse ponitur.

In secunda parte soluit rationes aduersas ad prouādum esse vacuum, & primo illā quæ desumebat ex motu dicēs vacuū ad min⁹ nō esse necessariū ad motū alterationis q̄ cū iste fiat secundū qualitates optime pōt fieri in pleno ex quo repræhēdit Melisum, qui mundum ponebat omnino immobilem, quia vacuum negabat,

bat, patet enim illum decipi quia ad motum saltem alterationis est necessarium vacuū, sed quod ad motum etiam localem nō sit necessarium, probat, quia corpus quod localiter mouetur, nec recipitur in pleno ita vt se cum illo penetraret utroque manente in illo loco nec recipitur in vacuo quia nō datur, sed recipitur in loco in quo licet antea esset aliud corpus, sed ad ingressus aduenientis de nouo antiquum recedit ab illo loco, & illi cedit ita quod tantum corpus cedat quantum ingreditur, sicut si piscis aquam ingreditur tantum de aqua cedit, ac est piscis intrans, & ita nec piscis se penetrat cum tali aqua, nec in aliquo vacuo recipitur.

Ad secundum argumentum de vtribus responderetur, id posse fieri sine aliquo vacuo ex eo quod vinum habet quosdam poros subtilis plenos aere per constrictionem in vtribus expellitur ille aer portis vini & ita vinum compressum maiorem locum occupat ac antea, ita vt vice huius possint poni vires in doleo simul cum vino & hoc plane apparet in spongia, quæ si aqua sit plena in poris, & compressione illius aqua exprimitur minorem occupat locum ac antea & idem dicendum est de aqua recepta in vtribus ad quod nulla requiritur positio vacui.

Ad tertium argumentum responderet primo, illud reprehendendo ex eo quod tantum procedat de augmento facto per receptionem cibi cum possint res aliter fieri maiores quam per receptionem cibi vt per alterationem, & corruptionem contingit quando ex aqua fit aer, maior enim est quam aqua ex qua fuit factus, & tamen ibi nullū est alimentum receptio & statim hoc argumentum de augmentatione, & quartū de cinere retorquet Aristoteles in antiquos eos deducendo ad aliquod inconueniens ex quatuor, quæ hic adducit, quorū primum est quod nō qualibet pars viuētis, quod augetur, augetur, quod est plane falsum, secundum quod alimentum non esset corpus, tertium

quod duo corpora se penetrarent, quartū quod totū corpus viuētis esset vacuū & hæc ratio in aliquod eorū adduci, vel quādo viuētis augetur, qualibet ei⁹ pars augetur, vel non, si non, ergo iam datur primum inconueniens, si sic, ergo ad tale augmentum requiritur vacuū, vel nō si non, habeo intentū, & manet argumentum solum, si sic, ergo cum qualibet pars augetur, qualibet debet habere vacuū, & ita totum corpus viuētis esset vacuū, quod est quartum inconueniens.

Si vero dicas nec vacuum dari, & omnes partes augeri, necessario debes, nec dēre in secundum, vel tertium inconueniens, quod scilicet alimentum adueniens ad augmentationem, vel non est corpus, & ita nō requirit vacuum in quo recipiatur, vel si esset corpus, & non requirit vacuum quod penetratiue se habet alimentum adueniens cum corpore alito & prorsus dicit de cinere idem, quia cū totus modē fiat per aquam receptā in vase, vel ad ingressū aque in cinere requiritur aliquod vacuum in aqua & ita totus ciner erit vacuus quia cū totus modē fiat totum illud aqua contingit, vel si vacuū non requiritur, sequitur, vel quod aqua adueniens penetraret cum cinere, vel quod aqua non sit corpus. Vnde inquit, quod per positionē vacui non possunt isti soluere communem difficultatē de modo quo augmentatio est possibilis, & hæc de hoc capite.

CAP. OCTAVVM Quod non detur vacuum.

Intendit Arist. in hoc cap. probare quod sit vacuū separatū a sensibilibus, & facit. 2. in prima parte ponit 5. argumenta ad id probandū: in secunda alia quinque. Primum argumentū si esset vacuū maxime, vt esset vacuū causa efficiēs mot⁹, sed hæc ratio nō, ergo, probat mot⁹ naturales sunt omnino determinati procedētes a causa omnino determinata vel a gravitate, vel a leuitate, sed vacuum cum sit in

hil indifferens est, ad quoduis horū ergo nequit esse causa efficiens motus, & cōsequenter non erit vacuum. Secundum argumentū si esset vacuum, esset causa finalis motus ipso posito gratia illius fieret motus sed potius contra cōtigit quod posito vacuo spacio cessat motus, quia cum sit vniforme non est maior ratio cur mobile potius ad vnam, quam ad aliā partē moueatur, & ita manebit quiescens, imo a huc hoc modo videtur, quod non possit manere, quia ratione eiusdem vniformitatis nō est maior ratio quare potius quā ibi quiescat, imo cū hij qui vacuū ponūt dicant illum esse locum debent illic cōuenire differētiā sursum, & deorsumque ratione vniformitatis cōuenire non possunt. Tertium argumentum, si esset vacuum iam quod non esset efficiens autū nō maxime, quia esset locus sed hac ratione nō ergo, probatur, si esset locus maxime quia in illo reciperetur corpus, vt in toto permanenti, id est penetraretur cū ipso spacio quiescente, sed hac ratione nō ergo, probatur si esset locus maxime quia inde sequeretur, quod pars existens in toto haberet locum actū, & per se sicut, & ipsum totum, quia eodē modo penetrat tale spacium vacuum cum parte corporis receptū in illo, ac totum corpus receptū, sed consequens est falsum, quia totum & pars illi inexistens non habent eundem modum essendi in loco. Quarto sic arguit, si esset vacuum res vndiq; illo vallata quiesceret quia ex comuni parte aqua liter se haberet ad illū, sicut illi philosophi ponūt terram immobilem, quia equaliter, & vniiformiter, se habet ad omnes circūferentias celi cum sit illius centrum, sed cōsequens est falsum quia motus re vera est ergo accidit his auctorib; oppositum illius quod iure dunt, quia ipse vt sic motus ponit vacuum cum tamē expositio nō vacui potius mor? cesset vt argumētum faciat supponit omē motum aut esse naturalē id est sū internā inclinationē, sed sicut est mor? sursum respectu leuium, grauium aut violētum, i cōtra internam, sicut est mor? sursum respectu

tu grauium & deorsum respectu leuium.

Secundo supponit motū naturalē priore esse violētū vt hac ratione ablato motu naturali auferat mot? violētus, & cōsequenter omnis mot?, quia iste sū est duplex naturalis, scilicet & violētus ex hūmodo colligit argumētū in forma posito vacuo auferit omnis motus, ergo falsa est talis possessio, probatur antecedenza ablato motu naturali auferit omnis mot? vt patet ex positione secūda sed posito vacuo auferit mor? naturalis, ergo auferitur omnis motus, probat minor mor? naturales solū differūt per sursum, & deorsum, sed posito vacuo auferūt ita differētiā sursum & deorsum quia ista sunt possessiue vacuum vero est nihil & priuatiuū ergo posito vacuo auferit motus naturalis sicut illius duae auferuntur,

In secūda parte ponit alia argumenta ad primum ergo in ordine proponendū prius quodā dubiū prae mittit & soluit dubiū est cū lapis sursum projicitur & aprojiciente distat aquo fert & subtrinet ne statim cadat in terrā, imo velocius ascendit sursum licet cōtra naturā ascendat quod postea descendat, scilicet sū naturā descendat eius antiqui duas causas redebāt, Prima erat q; quādo lapis ita sursum projicitur ad replendū vacuum ab ipso relictū tāto impetu mouent partes aeris vicinā q; percussa in projectione lapidis simul cū illo ascendit diuidendo & separādo alias partes ne lapidi obstitāt, & ita facit, ne cadat imo vt ulterius progrediat vehementer iuxta naturā impetus illi parti impressi aprojiciente sed quia horū sit quod latius. 8. In declarabit certū est aliquod corpus in spacio requiri ad motū proiectorem. Ex hijs formatur sextū argumētū re vera proiecta mouēt & ad horū motum requiritur aliquod corpus in spacio vt vidimus, sed in vacuo nullū corp? dātur ergo vacuū dari nō possit. Septimū argumētū est, si daret vacuū auferēt mor? naturales & similiter quies, ergo nō daturale vacuū probat cū vacuū nullā habeat differētiā, sed sit de se vniforme nulla erit maior ratio ob quā mobile motū in ipso

una parte quā in alia sistat, ergo mouet in infinitū sed hoc est cōtra rationē mot^o naturalis, ergo aufert mot^o naturalis, & cū ob eandē vniūformitatē nulla sit maior ratio quare in vna, quam in alia parte quiescat, nūquā in vacuo quiesceret nisi ratione alicuius corporis impediētis, nec tendat vltērius mot^o, sed quies ex tali impedimēto proueniens non est naturalis, sed violenta, ergo posito vacuo tolleret motus, & quies naturalis, q^{uod} est absurdū.

Ostendū argumentū, si vacuum esset necessariū maxime vt cederet corpori moto, sed hāc ratione non, ergo. Probatur, quia cū vacuū ex omni parte cedat, sequitur, quod tale corpus ex omni parte mouetur, quod est impossibile si nō diuidatur in omne sui partē q^{uod} similiter est impossibile aut nullo modo, mouetur cum nulla sit maior ratio ob quam moueatur versus vnā partē, quā versus aliam.

Nonū argumentū, si motus localis esset in vacuo, esset in instanti, sed consequens est falsum, cum localis motus sit successib^{ilis}, ergo nō potest dari vacuum, sequella p^{ro}batur, si aliquod mobile moueatur in aliquo spatio pleno in aliquo tempore, & postea idē mobile moueatur in alio spatio pleno quanto minus resistit hoc secūdū spatium, quā primum, tanto est min^{us} tempus, quo mouetur in secundo, quā in primo, vt si in aqua mouetur per horā & aer est duplo min^{us} resistens, quā aqua quia est duplo subtilius idē spatium aeris pertransibit idē mobile in dimidia hora, & si minus adhuc resisteret, adhuc in minori, sed vacuū nullo modo resistit, ergo in nullo tempore per illud mouebitur, patet consequentia, quia sicut nulla est proportio non resistentiæ ad resistentiā, ita nulla est proportio, non temporis ad tempus. Declarat vero Arist. quā spacia dicantur magis resistere, & ait, quod si vtrūq^{ue} est eiūsdē rationis, v.g. vel vtrūq^{ue} aqua, vel vtrūque aer illud dicitur magis resistere, quod mouetur cōtra mobile, q^{uod} debet illud seindere vt moueat sicut quādo nauts mouetur cōtra vētū ad fēmotū, illud vero minus, quod quiescit, quādo ve-

ro sunt diuersæ rationes & vtrūq^{ue}; quiescēs illud dicitur minus resistere quod est subtilius sicut est aer respectu aquæ. For-
mat autē Arist. in litteris, sed nos claritatis gratia in significatiuis terminis posuimus, & quod nulla sit proportio vā cui ad plēnū probat Arist. sic, quia ad proportionē inter duo requiritur quod vnū includatur in altero, & rursus, quod illud aliud aliquid supra ipsum adat, vt est proportio vnus ad quatuor, quia in illis includitur, & addit supra illud alia tria, similiter est aliqua proportio duorum ad quatuor eadem ratione ad vacuum cum sit nihil nō potest includi in pleno, quēd est aliquid, ergo vacuum ad plēnum nulla erit proportio.

Argumentū .10. est, si mobile moueretur pe vacuum sequeretur, q^{uod} æque velociter moueretur per plēnum ac per vacuū sed cōsequēs, vt patet est falsū, quia incōparabiliter minus resistit vacuū quā plēnū sed postea minori resistentia in spatio respectu eiūsdē virtutis motiū mobilis repugnat q^{uod} sit vtrūq^{ue} æqualis velocitas ergo, sequella p^{ro}batur, si mobile per vacuū mouet in tempore, ergo in aliquo determinato tempore, sit v.g. 4. pars horæ & si in plēno etiā mouet in tempore ergo in aliquo determinato tempore, sit v.g. vna hora, partū n. refert in hac vel in alia p^{ro}portionē sit excess. s. vel cōparatio, tū sic moueat vtrūq^{ue}; mobile alterū per vacuū, per plēnū alterū, istud v.g. in aliqua parte horæ s. in 4. per plēnū pertransit, & similiter q^{uod} mouet in vacuo in 4. parte illius horæ mouetur ergo in eadē parte horæ alio plēnum & vacuum possūt pertransire Dices nullum esse incōueniens, quia in illa 4. parte horæ multo maius vacuū pertransit quā plēnū quia minus resistit vacuū & ita non sequitur q^{uod} vtrūq^{ue} motus sit æque velox, sed potius erit velocior qui sit in vacuo, quia velocitas ex duplici parte potest attendi, vel quia equale spatium pertransit in minori tempore ab vno mobile, quam ab alio, v. hic contingit, & ita non sequitur illud incōueniens adductum, quod motum per
vacuum

vacuum sit aequale velox sed contrahoc est
scilicet facili replica demus duo spacia
aqualis longitudinis alterum vacuum &
alterum plenum & sit casus datus, quod
motus per vacuū quia est velocior sit in
quarta parte horæ & per plenum in vna
hora, tunc sumamus aliquod spatium du-
plo subtilius primo spacio pleno tunc in
duplo minori tēpore scilicet in dimidia
hora per transibit tale spaciū & rursus
fiat spaciū in quadroplo subtilius pri-
mo pleno tunc in quadroplo minori spe-
scilicet in quarta parte illius horæ per-
transibit tale spaciū apositum fuerat
aqualis spaciū vacuum in quarta parte
horæ per transiatur a mobili eiusdē virtu-
tis & ponderis ergo sequitur quod erit v-
terque motus aequale velox cum equale
spaciū in tempore aqualis ab vtro-
que mobili pertransiatur quod au-
tem hoc sit impossibile patet quia ta-
lis proportio est inter velocitates motū,
& eorum tempora ac inter resistentias
spaciorum sed vacuū & plenum nullam
habeat proportionem in resistentia ergo
nec possunt in velocitate at si sunt aqua-
les motus certum est habere aliquā pro-
portionem ergo vltimate ex dictis colli-
gitur quod motus non potest fieri in va-
cuo.

Vndecimū argumentum est si motus fie-
ret in vacuo sequitur quod magis graue
& minus graue mouerentur aqua velo-
citate & similiter magis & minus leue
consequens autem est falsum vt elare pa-
ret in pleno nam id quod est grabius ve-
lotius descendit & quod est lebius velo-
tius ascendit & ratio id dicitur quia quod
fortiorem habet virtutem motuam vt
gravius vel lebius velociorem motū de-
bet causare quod sequatur probō ideo in
pleno grauius velocius quia minus ei re-
sistit spaciū quam minus graue prop-
ter excessum virtutis motiue sed in va-
cuo nulla est resistentia ad quodcunque
corpus comparatur ergo eque velociter
mouentur vnum ac aliud patet quia vbi
nulla est resistentia nec potest esse maior

aut minor vnde concludit ex dictis quod
licet isti ponent vacuum propter motū
vt in illo possit esse oppositū illi^o euenit
quod scilicet non potest esse motus si in
vacuo fiat & hæc de hoc capite.

CAP. NONVM.

Quod non detur vacuum cor-
poribus infinitum.

Intendit Ar. in hoc cap. vltius proba-
re quod non detur vacuū & facit duo
primo alia argumenta aducit ad proban-
dum, quod nullo modo detur vacuū nec
actu coniunctum cum corporibus sensi-
bilibus & illis penetratur, nec separatū
vt potens sit cum illis penetrari, secundo
impugnat aliorum sententiam, qui va-
cuum dicebant esse necessarium ob rari-
tatem & densitatem ad primam partem
deueniendo facit argumentum duodeci-
mū in ordine ad hoc prouandū & est hu-
iusmodi vnum corpus male non potest cū
alio penetrari sed cedit illi ac vacuum est
eiusdem rationis cū quobis corpore ma-
teriali ergo similiter non potest pene-
trari cum illo sed ipse cedit maior pro-
batur si aliquod corpus v.g. cubicum, siue
lignum siue est ferreum immitatur a-
quā, tum experimur illi cedere aquam &
idem fit si mitatur in aerem quanuis id
non experiamur sensu propter aceris in-
sensibilitatem ergo certa est maior quod
vnum corpus male non penetratur cum
alio sed illi cedit minor, quia quem ad-
modum cubicum corpus est quædam di-
mensio ita etiam vacuum est quædam di-
mensio sunt ergo eiusdem rationis di-
mensiue & corpus vicubicum & parum
refert quod vacuum careat sensibilibus
qualitatibus, & tale corpus illas habeat
nam ratio, obquam vnum corpus cedit al-
teri non sunt qualitates sensibiles, sed po-
tius quantitas & dimensionis & patet ex
perientia quia pro modo quantitatis cor-
poris

poris materialis cedit illi illud corpus, ita quod si corpus aquæ emittitur sic triangulariter cedit aqua non autem pro modo qualitatis quod siue corpus quod dimittitur sic frigidum siue calidum &c, dummodo habeat eandem figuram quod parum refert colligitur ergo nullo modo esse possibile vacuum ut possit penetrari actu penetraretur cum quouis alio corpore.

Tertium argumentum in ordine facit, quod est huiusmodi si corpus cubicum preparatum ab omni qualitate sensibili poneretur alicubi tanquam in loco non indigeret aliquo spatio & intervallo diuerso a corpore locante & locato sed vacuū est eiusdem rationis vel cum illo corpore a sensibilibus separato ergo non est necesse ponere, illud esse aliquod spatium diuersum a corporibus continenti & contento, & consequenter non est vacuum, quia hoc modo separatum ponitur, & quod idem sit modo dicendo de corpore qualitatibus sensibilibus coniuncto, probatur primo qualitas de se non habet hoc quod est occupare locum, secundo quia quantitas de se non habet quod qualitatibus sensibilibus coniungatur ergo si ex se non requirit aliquod spatium diuersum a corporibus continenti & contento nec pro ut sensibilibus iungitur habet aliquod spatium distinctum a corporibus continenti & contento.

Vltimum argumentum si esset tale vacuum aliquo sensu perciperetur sed nullo sensu percipitur ergo non datur tale vacuum nec valet dicere quod propter similitudinem cum quantitate corporum sensibilem non apparet distinctum non inquam valet quia licet hæc similitudo impediret quominus uno tantum sensu perciperetur non tamen omnibus sicut si pisces essent cerulei quauis non distincterentur ratione coloris a visum sed tantum distinguerentur a tactu propter diuersas qualitates tangibiles quæ sunt in piscibus & aqua unde cum non possint conuenire cum omnibus qualitatibus

sensibilibus necessarium esset quod si haberent duo corpora diuersa spatium quod dicitur vacuum & locatum quod in ipso constituitur eorum distinctio aliquo sensu perciperetur.

In secunda parte cap. proponit sententiam eorum, qui ex raritate & densitate colligebant esse vacuum, sic condensatio non potest aliter fieri quam posito vacuo sed necessarium est esse condensationem ergo necessarium est esse vacuum probatur minor quia si non esset condensatio sequeretur vnum ex his inconuenientibus, aut quod cessaret motus localis nam aliter non videtur posse transire mobile per aliquod spatium, nisi quia illud condensatur & hoc succedat & quod mundus fluctuaret ex motu curvulsi corporis, quia si hoc posset moueri sine condensatione maxime quia vna pars aliam impelleret & illa aliam vnde ex motione vnius omnes dicerent moueri & ita mundus suos limites exiret per fluxum & refluxum sicut facit vter, tertio si hoc non sequitur quod si vnum corpus crescat & augeatur ut cum ex aqua fit aer qui maiorem debet habere quantitatem quam aqua ex qua fit alibi deberet aliud corpus decrescere in tanta quantitate nec mundus fluctuaret si talis condensatio non est possibilis, ut ergo hæc inconuenientia tollantur, debet condensatio poni & ad hanc requiritur vacuum ergo necessarium est dari vacuum dicebat quidam philosophus nomine Xantus.

Hanc sententiam sic Aristoteles impugnatur aut isti puniunt multavacua separata aut vacuum non separatum, secundum vero minus impossibile inquit esse rarefactionem & condensationem ideo illud dimittit & reddit ad primum membrum impugnandum quia si tale vacuum sitile vel solum deferuit ad motum sursum ergo ex tali positione vacui non omnis saluaretur motus secundo quia si vacuum esset causa motus non posset esse rationem in quo existit mobile ut supra vidimus sed potius tanquam id quod secum deterrit mobile

mobile sicut aer inclusus in vere secū de-
fert id quod cōiungitur viti sed hoc mo-
do non potest vacuum deferre mobiletū
quia quod hoc modo defert debet esse in
alio tanquam in loco tum quia si vacuū
defert mobile non posset ad aliud defer-
re quam ad aliud vacuū, sed ad hoc non
quia cum sit eadem huius & alterius va-
cui ratio nulla esset maior ratio quare
ad illud tenderet quam vt in primo ma-
neret, & ita deberet in illo manere,

Est præterea tertium inconueniens quia
sequeretur quod cum grabe sit densum
carens poris ex vacuitatibus non habe-
ret causam sui motus quod magis habe-
ret de vacuo velotius moueretur ergo ip-
sum vacuū velotius moueretur sed conf.
est falsum ergo probatur minor quia se-
queretur quod vacuum deberet moueri
in non tempore sed hoc est impossibile
cum localis motus sit successibus ergo
probat sequela, quia ideo motus fac-
tus in vacuo debebat esse in instanti vt su-
pra vidimus quia nulla erat proportio
spacij vacui & pleni per quæ siebant ta-
lis motus sed si ipsum vacuum mouea-
tur nulla etiam erit proportio inter ip-
sum & mobile plenum cū ergo hoc mo-
ueatur in tempore illud in non tempore
debet moueri ergo sicut hac ratione
probanimus supra non posse dari spatij
vacuum supra quod fiat motus, ita hic
probat quod non sit mobile vacuum,
quod possit moueri.

Et quauis Ar. supra negauerit dari va-
cuū modo tū probat tria illa inconue-
nientia illata necessario sequi si nō sit de-
sitas aut nō erit mūdus aut fluctuabit
aut fiet illa æqualis mutatio corporum,
quod tātū hic deferat quod alibi quiescat
sed quia posset aliquis dicere necessariā
qui tem esse cōdensationē sed illa fieri si
ne vacuo per expulsionē corporis subti-
lis inclusi intra corpus densandum hoc
reijcit dicēdo non sufficere quia tale cor-
pus inde expulsum aliud mouebit & istud
aliud vt inde sequatur prædicta fluctua-
tio mundi sed quia posset aliquis dicere
rō sequitāle fluctuationē & exitum ex

tra limites proprios quia corpus inde ex-
pullum aliud mouebit & istud aliud, cir-
culariter mouetur quod non dicit exitū
extra proprios terminos hoc repræhen-
dit dicens nō esse necessarium corpus
inde expulsum moueri circulariter, sed
posse recte moueri.

Suam vero sententiā erga cōdensationē,
& rarefactionē Ar. ostendit sepponē-
do quatuor. 1. quod eadem sit materia cō-
trariorū. 1. idē subiectum quod recipit
vnū cōtrarium est potens recipere aliud
quia cōtraria dicūtur illa quæ circa idē
subiectū mutuo se expellunt. 2. nihil fie-
ri ex nihilo sed omne quod fit ex aliquo
fieri quia adducitur ad actū quod erat in
potētia sicut fit actū calidū ex eo quod erat
potentia calidum actū aer ex eo quod e-
rat potentia aer. Tertio materia nūquā
est sine aliquo cōtrariorū. 1. absque ali-
qua forma quanuis aqualibet sit separa-
bilis manendo cum alia & ita eius ratio
diuersa est a ratione formæ. Quarto di-
cit quod non quomodocunque est eadē
materia contrariorū sed eadem nu-
mero ita quod idem prorsus subiectum,
quod antea erat nigrum si postea album
& eadem materia quæ antea erat cum
vna forma est postea cum alia applicat er-
go probatur maior dicēdo qd cum mag-
num & paruum sine corpora diuersa, &
contraria eadem erit vniūque materia,
ita quod sicut illa materia, quæ antea
erat sub forma aquæ, eadem posuit sub
forma aeris ita eadem materia quæ an-
tea erat sub corpore parbo ponitur sub
magno & ecōtra in quo plane Arist. insi-
nuat quod sicut iste trāsitus fit sine vilo
vacuo, ita trāsitus a raro in densum, & cō-
tra cum rare fieri nihil aliud quā ex par-
bo fieri magnum & cōtra de sari ex mag-
no fieri paruum modo ergo Arist. duplici
exēplo declarat quomodo fiat cōdensatio
& rarefactio dicēs quod sicut actū calidū
fit ex pōa calidū & magis calidū actū ex
minus calido actū in pōa cū ad maiorem
calorē sine alicuius vacui aut externi cor-
poris ad mixtionē sed per aduersionē de
pōa ad actū ita pōa densum actū fieri ex
densum

denſo in pōa & rarum in actu ex raro in pōa ſine admixtione alicuius vacui, aut externi corporis per reductionē de pōa ad actū. 1. exemplū eſt ſi ſumam⁹ peritē circū ferētē circulus maioris & fiat circulus minor id quod antea erat min⁹ curbum ſit magis curbū nullo alio curbo de nouo adueniēte ſed quia totū. 1. curbum q̄ erat antea min⁹ curbū quādo erat pars circuli modo eſt magis curbum eſſe. Quia maiorem cōparauit circuitatē per reductionem illius de pōa ad actū ſic ergo ex raro ſit denſum & cōtra ſine vlla interpoſitione vacui inter partes illi⁹ iterum repetit hoc exemplū de circulo rādem ex dictis cōcludit, nullo modo eſſe vacuum nec ſeparatum iſteſt ſine villo corpore nec ſimpliciter iſteſt extra corp⁹ nec in raro iſteſt intra corpora nec in pōa iſteſt cum corporib⁹ cōiunctum quāuis ab illis diuerſum ratione, niſi quis xqui voce ſumat nomē vacui pro illo quod eſt cauſa motus hac, n. ratione graue & leue dicūtur vacua cum ſint cauſa motus latioris ſicut durum & mole ſunt cauſa cuiuſ ſcā alterationis ſcilicet paſſionis impaſſionis cā mole cedit diuiſioni, durum vero reſiſtit cōcludit ergo iam eſſe dictū quo modo ſit vacuum & quomodo non ſit, & hac de litera.

AN NOTATIONES

circa literam.

Modo ergo ad dub. tex. breuiter deuenientes ſit. du. erga primū tex. ca. 6. quo ait ad phyſicum pertinere agere de vacuo, & ratio dub. eſt quia ad phyſicum pertinet tū agere aut de entenatu tali, aut de natura, aut de ente ſecundum naturā ſed vacuum nō eſt aliquid horū 1. quia hac ſunt formaliter poſitiua vacuum vero formaliter eſt originatum. 2. quia natura & ens naturale ſunt cauſa mot⁹, et vacuum nullo modo eſt cauſa motus nec ens ſecundum naturam, quia hoc eſt proprietas & affectio entis naturalis illi inherens at vacuum nō eſt talis proprietas inherens, ſed potius per ſe exiſtens

ponitur a quibus ponitur eſſe ergo nullo modo pertinet ad phyſicum agere de vacuo. Reſpōdetur negando contē quētiā quia ad phyſicum dupliciter pertinet agere de aliquo aut directe & hac ratione tractat de illis trib⁹ aut de indirecēte, & reductione & hac ratione agit de illorum oppoſitis ſicut quia ad phyſicum directe pertinet agere de viſibili indirecēte etia pertinet agere de inuiſibili et tractat A. in lib. de anima ſic ergo quia vacū ſi ponitur pleno de quo phyſicus tractat di recte ideo de vacuo tractat indirecēte.

2. dub. ix. eſt erga cap. 7. tex. 58. quid Ar. intelligat per colorem quādo dubiat an ſi vacū intra ſe haberet colorem nō vero aliquod corpus graue, vel leue adhuc eſſet vacuum. Reſpondet quod non intelligit purum accidens ſeparatum a ſubiecto omnino quia certū erat hoc nō poſſe eſſe ita ſeparatum, ſed vt bene themi, intelligit corpus non graue, vel leue habet tū aliquid ſenſibile accidens ſicut eſt cor lum habens viſibilem lucem & ita bene Reſpondetur quod quāuis non eſſet tale corp⁹ graue, vel leue ſi eſſet aliud corpus tangibile 1. habens quantitātē & ſenſibilia accidentia non ob id eſſet vacū ſed re vera plenum. 3. dub. erga text. 6. 3. quid ſit dicendum ad illam inſtātiā de vaſſe pleno cinere quod tantam capit aquam ac ſi intus non eſſet cinis cum Ar. hic nihil. Reſpōdetur dico quod ſolutio deſumitur ex illo in proble. ſc. 25. q. 8. eſt autē ſolutio q̄ cinis habet quod ſubſtiles poros plenos aere vt eī⁹ leuiſas oſtendit qui ad ingreſſum aque comprimitur & aer expellitur, & ex alia parte cū cinis ſit nimis ſiccus & aqua nimis humida ipſam facit euaporare, & ita tū minuet aqua per iſā euaporationē, & cōtra expulſione aeris comprimitur cinis q̄ ſi re vlla poſitione vacui poſſint ſimul eſſe in eodē vaſſe dico illa corpora cineris & aque quorum quodlibet ſuſciperet ſecurum ac replendum tale vaſ.

Quartum dub. eſt quid ſit dicendum ad illam difficultatem de augmentatione, quam hic Ariſtotel. reliquit in ſolutam. Reſpon

Respondetur primo quod quando dixit augmentationem non tantum fieri alimentum sumptione sed sola alteratione, & corruptione passi prioris loquitur de augmentatione impropriaque in animis conuenit difficultas tamen hæc præcipua manens insoluta de sola viuendi augmentatione que propria est procedit ad quam breuiter. Respondetur quod fit hoc modo augmentatio dicta quod in quolibet membro & parte dissimilari nostri corporis sunt quidam porus, vel vacuitates replere, vel aere, vel alio humore subtili alimentum vero iam versum in sanguine qui est proximum alimentum per minutissimas venas distribuitur & hos omnes poros subintrat ex eunte prius illo aere aut subtili humore ibi contento ut ita pars illa solida viuens per alimentum sibi iuxta positum augeatur absque eo quod vel dictur vacui vel penetratio vel quod alimentum non sit corpus vel quod non omnes partes augeantur eius quod augeatur, augentur enim omnes solidæ partes alimento iuxta posito in partibus porosis.

Dubium quintum erga tex. 27. cap. 8. est contra illam rationem qua probat Arist. quod si esset vacuum in æquali tempore pertransiret æquale spacium plenum ac vacuum & dub. est quod ratio Arist. supponit quod potest dari aliquod plenum tanto subtilius primo pleno quod excedit tempus vacui tempus pleni id est tempus in quo mouetur per vacuum excedit tempus in quo mouetur per plenum hæc tamen suppositio videtur petitiio principij nam hoc erat probandum, quia posset dari aliquod corpus habens eandem proportionem in subtilitate ad tale plenum ac habet tempus in quo res mouetur per vacuum ad spiritus in quo res mouetur per plenum nam id esse realiter possibile facile quis posset negare imo subtilitas & tempus contrario modo se habent quia quanto est maior subtilitas est minus tempus & contra quanto maior subtilitas est maius tempus & possibile, non

esse habere hæc ratio eandem proportionem.

Respondetur tamen omissa alia duplici expositione quam hic omittit Tollerius quod Arist. non loquitur de proportionem a Arithmetica subtilitatis ad tempus. 1. de æqualitate rei ad rem imo ut bene probat obiectio quo magis augeatur subtilitas medij minuitur tempus & contra sed loquitur de proportionem geometrica quæ est proportio duarum propositionum quasi dicat quod in illo excessu quo tempus vacui excedit tempus pleni sine sit duplum siue quadruplum in eodẽ potest vna subtilitas aliam excedere & quænis in particulari. 1. realiter, & phisice non sit possibilis tanta subtilitas id est in tanto excessu ad tale plenum ac est excessus temporis vacui ad tempus pleni in communi tamen & logice non repugnat corpus ita sic quia cum illa proportio temporis vacui ad tempora pleni sit inter duo tempora finita & determinata ipsa etiam debet esse finita & determinata unde parum refert dicere quod sit dupla, vel quadrupla & tunc currit argumentum quod non repugnat aliud corpus in duplo, vel in quadruplo subtilius primo pleno imaginari quamuis realiter non sit possibile sed ex hoc sequitur, quod tempore æquali aliquod idem moueatur per æquale vacuum & plenum quod est impossibile etiam in communi et logice quia nullus ad aliquod ut est vacui ad plenum nulla est proportio dabilis nec realis possibilis nec in aliqua imaginatione & ita ex hoc infert non esse possibile vacuum cum se quatur ex illo tale inueniens quod logice est impossibile & repugnans unde sensus huius rationis secundum S. Th. & Tolle est quod potest imaginari aliquod corpus in tanta proportionem subtilitatis ad corpus, quod modo mouetur per plenum, in quanta proportionem tempus vacui ad tempus pleni ac nullo modo potest imaginari proportio vacui ad plenum ergo nec quod motus in vacuo fiat.

Dub. sextum est tex. 8. cap. 9. quid intelligat

ligat Aristot. pervacua separata, quando arguendo contra antiquos colligit quod si esset vacuū aut esset in separabile, aut essent vacua separata Simp. linquit, quod per vacua separata intelligit aliquid vacuum, continuum residens intra corpus, quod quia totum est continuum & sine admixtione pleni dicitur vacuum separatum, per separatum vero intelligit quoddam vacuum dispersum per corpus, sed hæc expositio non placet Tolle: quia si ita esset non diceret Aristoteles esse minus impossibile secundum membrum quā primum quia supposito quod vacuū illud dispersum omni careat corpore tam est impossibile ac p. inuacuum melior tamen est expositio. S. Th. quod per vacuum separatum intelligit illud, q. intra se caret omni corpore per non separatum vero intelligit quosdam poros ex se vacuos sed semper aliquo corpore coniuncto plenos, vel aere, vel alio amore subtili, & ita declarat Tolleret & sic est verum, quod hoc secundum membrum sit minus impossibile, imo re vera est possibile: sed quia hoc non conducebat ad faciendum, rarum cuius gratia ab antiquis ponebatur tale vacuum ideo rationes, quas Arist. format text. sequenti non contra hoc, sed contra primum vacuum separatum, vel carens omni corpore contento procedunt.

Dub. septimum est quomodo, tex. 85. dicat Ari. ignem esse calidum, & album si quidem albedo est color, qui tantum mixtis conuenit non elementis ut est ignis. Respondetur cum eodem Arist. lib. de coloribus quod improprie & similitudinarie tribuntur colores elementis, non quia re vera habeant colorem, quod est mixtorum, sed quia habent aliquod illis simile, ut ignis, lumen quod vocat Arist. ignis colorem, cui albedo assimilatur indifregando visum duas tamen proprietates subiungit corporum rarorum prima est lebitas secunda molities, & duas oppositas densorum grauitas sci licet & durities.

Sed contra hoc octauum dubium ferum est minus graue quam plumbum, & tamen ferrum est illo durius ergo non iungitur in densis durities & grauitas. Respondetur negando consequentiam, quia aliud est non coniungi in eodē gradu: aliud est non coniungi absolute quia tamen. i. probat argumentū, & secundū hoc Ari. docuit quæ tamen non apostita, & ratio est quia licet frequenter in densis grauitas & durities soleant adhuc in eodem gradu coniungi aliquando in hoc defuit hic contingit ratio est quia plumbum est magis terreste quam ferrum, quare est grauius, quia terre conuenit sua grauitas quia habet plumbum partes æquales mirus concomitans & terreas min⁹ resolutas ideo est mol⁹, quia ex humiditate aquæ prouenit molities contra vero ferrum, quia partes aqueas habet magis concomitans & terreas magis resolutas est durius, quia durities ex terre siccitate prouenit & hæc satis de dubijs huius capi.

CAP. DECIMUM.

An sit tempus.

Intēdit Ari. agere de tempore in hoc capite, & facit duo in prima parte inquit an sit tempus in, secunda quid sit, ad primam partem deueniendo, dicit tempus esse & difficilimum cognitu, ita ut esse non videatur ex rationibus quæ sunt ad oppositum & incipit a rationibus logicis & prouabilibus quæ tamē procedunt ex communibus & ita per suasionem solam faciunt non euentiam, prima ratio est id cuius partes non sunt non potest habere esse cum totum realiter sit omnes suæ partes, sed partes temporis non sunt ergo nec ipsum totū nepe, tempus poterit esse probatur minor, partes temporis sunt præteritū & futurū quia omne tempus ex præterito & futuro componitur sed præteritū nō est sed antea fuit futurū etiā nō est quia postea erit ergo

partes tēporis non sunt & consequenter, nec ipsum tēpus. Secūda ratio est omne diuisibile & habēs plures partes, vñt in rerum natura iam quod non habeat omnes suas partes simul aliqua saltē debet habere, sed tēpus nullā partē habet, ergo probatur minor, quia nullam aliam partem habet nisi præteritā aut futurā, sed nullum horum existit, ergo, sed quia posset aliquis dicere præter has datāliā scilicet præsens, itea hāc solutionē excludit, quia omnis pars componit suum totum & aliqua res sumpta, suum totū adæquat se. Nunc præsens nec tēpus, cōponit, nec mensuratur ex multis. In nunc, non constat, tēpus cum istud sit diuisibile, alia vero indiuisibilia, indiuisibile vero aditum indiuisibile non facit magnitudinem sicut debet esse tēpus, nūc sicut punctum quia est indiuisibile non est pars lineæ, sed cōtinuatū suorum partium ita instantia non est pars temporis sed cōtinuatū suarū partium.

Tūc q̄ non sit ipsum nūc probat hac ratione, si esset maxime quia esset vnū & idē per totum tēpus, vel aliud, & aliud vt vno destructo aliud sequatur sed neutrum horum, ergo, quod non secundum probatur quia si corrumperetur, nūc vel aliud quod sit simul cū ipso, vel in ipso vel in alio sequenti, non primū, quia non possunt dari duo, nunc, simul, nisi simul dentur duo tēpora, quorum vnū sit extra aliud quia ipsa, nunc, sit terminatiua tēporis sicut punctum lineæ, sicut ergo vt sint duo puncta simul secantētia requireretur quod sint duæ lineæ simul vna extra aliā ita vt sint duo nūc simul requiritur quod sint duo tēpora simul sed hoc fieri non potest quia licet possint dari duo tēpora quorum vnū aliud includat vt talis dies mensis & annus simul sunt sed tūc duo. Dices menses aut anni simul esse non possunt, ergo non potest vnū nūc corrumpi in alio q̄ sit simul cū illo: non secūdu quid, si nūc esset quia in illo vt in mēsurā sit talis

corruptio & non esset quia ponitur corruptio, consequens vero est impossibile, non tertium ad quod supponit non posse esse duo instantia immediata sicut nec duo puncta in linea & tunc facit argumētū si corrumpitur in alio instanti sequenti, vel immediato, vel mediato, non primū ex suppositione allata, nec secundū, quia inter quęcūq; duo instantia mediata mediat tēpus, in quoniam autem tēpore cū sit cōtinuum sunt infinitæ partes & cōsequenter infinita instantia quibus cōtinuantur, ergo cum toto illo tēpore intermedio non corrumperetur vsque ad instantis sequens sequitur quod illo tēpore intermedio durabit & erit simul cū instantibus illius, cuius oppositū supra probauimus scilicet non posse duo instantia simul vnū extra aliū ergo sequitur quod non possunt esse diuersa instantia in tēpore, quod erat secūda pars argumēti, sed quod non potest esse vnū tēpus vt dicebatur in prima parte argumēti, probatur hac ratione, omne finitū, siue sit ad vnum siue ad plura, idē sit siue habeat vnā dimensionem siue plures, sicut lineā, superficies & corpus eo ipso, quod est finitū duplici termino & extremo finitur, sed nihil prohibet accipere aliquod tēpus finitū vt dies, hora, ergo duplici termino debet finiri, & talis terminus est nūc vel instans, ergo duo erunt instantia in tēpore & nō vnum tantum.

Secundo probatur quia instantū esset vnum nūc per totum tēpus, ergo omnia essent simul tam quę fuerē mille annos, quā quę modō sunt, patet cōsequētia quia sunt in eodē nūc, vel instanti tēporis, ad similitudinem vero tēporis nihil amplius requiritur & ita iam non esset prius & posterius secundum tēpus.

In 2. parte incipit declarare quid sit q̄ duplici ratione inquit esse difficile, primo quia rationes aduētæ circa q̄, an sit videntur probare quod tēpus solum sit per intellectum, secundo, quia antiqui valde erga hoc dissentiant quidā enim dicunt

dixerunt esse motum cœli & cœli:
alij vero ipsum cœlum, primos autē sic
impugnat, pars temporis est tempus, cū
sit homogeneum tempus sed pars circu-
laris motus vel circulationis non est cir-
culatio ergo tēpus nō est mō circularis,
secundo quia si essent plures cœli essent
plures motus circulares quia tales mo-
tus est accidēs per subiectum individua-
tum, ergo essent tunc plura tempora si
mul, vnum vero extra aliud ita quod v-
num non sit pars alterius sicut non est v-
nus motus pars alterius, consequens au-
tem est falsum quia iam supra probavi-
mus non posse dari duo tempora simul
ad primos conuertitur Arist. dicens, ideo
illos existimasse tempus esse ipsum cœ-
lum quia omnia dicuntur esse in tempo-
re & similiter in cœlo ex quo inferebāt
cœlum esse tempus, sed nō, quia alio
modo sunt res in tēpore, ac in cœlo, quia
in tō sunt tanquam in loco communi, in
illo vero tanquam in mensura vniuersa-
li & cōmuni & motuum hos autem non
impugnat, quia clare patet huius senten-
tiæ falsitas.

Sed ad tertiam sententiam cōuertitur
illorum, qui dicebant, quēlibet motū
esse tempus, & hoc primo reicit, quia
motus & mutatio tantum vbi est suum
subiectū & in suo subiecto vt non alibi:
at tēpus vbiq; est ergo motus non est tē-
pus, 2. quia motus dicitur aut velox, quia
in paruo tēpore pertransit multū spaciū
aut tardius, quia, in multo tēpore parū
pertransit spaciū: tēpus nec velox, sed
horū pōtias mensura, ergo tēpus nō est
quicūq; motus, sed subdit q; tēpus nec et
quātū, nec vt quale tēpore mensuratur,
vt dici possit tardum, aut velox, sed tātū
breuius aut longius, & hæc de hoc cap.

CAPUT XI

Quid sit tempus.

In eentū Ari in hoc cap. est debeatate
quid sit tēpus q; præcedit cap. in cepe-
rat & facit, 1. primo dicit q; licet tempus

nō sit motus, est tamē ali q; ip̄s ip̄s, secū-
do quibus iam suppositis agredī declarā-
re definitionē tēporis. Ad q; tantū accedē-
do concludit ex dictis tēpus nō esse mo-
tū, vel mutatiōē, quia pro eodē hic su-
mit vt nūq; . 1. pro successu orālitū, sed in-
quit debere esse aliquid motū, & probat
hac ratione, non possum tēpus percipe-
re sine motu, aut mutatiōe, ergo tēpus est
aliquid motus, antecedēs declarat, 1. ex
plo dormientiū quī ideo non percipiunt
tēpus in quo dormiūt quia in eo non per-
cipiunt mutatiōē, sed potius illud aunc
in quo incepere somnū coniungunt cū
alio, nunc, in quo exurgiscunt, ad q; ad-
ducit quoddā dīctū fabulosum de his q; dō-
rmiunt apud Heros in Sardo, q; hic de-
clarat Tolerus, imo quādā hystoria addu-
cit ibidē quorundā qui post nocturnas e-
pulas cepere somnū & totā illā noctē
die sequētī cōtinuati vtiq; ad noctē illā
in qua cū quidā eorū excitaretur somno
existimauit vñ tātū noctē cepisse somnū.

Ratione pbat Ari quia si tātū esset vñ
nunc, post hoc tū nō esset tēpus, require-
ret ergo quādam variatōē & mutatiōē, nūc
vt possit tēpus apprehendi, vnde cū mens
est vñ rei fixa eāq; cū gustu cōtēplat, nō
percipit tēpus q; in cōtēplatione illa cō-
sumit & si aliquis esset in tenebris cōsi-
tutus, nullūq; motū externū perciperet,
tātū posset apprehendere tēpus medio ima-
ginationis motu, est ergo tēpus aliquid
motus cū per se sunt cognoscant quāuis &
aliquando eōdē cognoscant motū per tē-
pus, vt si quis vñ horā in lectione cōsūp-
colligit tale lectionē nō fuisse magnā.
In 2. pāte cap. vt declarat de definitionē
tēporis, 1. supponit motus & tēpus iohē
cōuenire, q; vt q; habet cōtinuitatē &
prius, & posteriū, diuersimode itā, quia
tēpus habet cōtinuitatē a motus motus
vero a cōtinuitate spaciū, supragrāuē
nā tale spaciū magnitudinē habet motū
nā ita magnitudō spaciū habet tēpus, & pos-
teriū in quā tū quēdā pātescunt in pō-
res & cōtēplatiōē ad hoc priū & posteriū
spaciū habet motus suū prius in pō-
tēplatiōē

parte spatij, & suum posterius in posterio-
ri, & tandem tempus habet suum prius,
& posterius per correspondentiam ad mo-
tum & ita ut prius temporis sit illud pri-
us in quo est prius motus, & posterius tem-
pore sit in quo est posterius motus. No-
tat tamen Arist. quod prius & posterius
motus sunt idem re, ratione tamen ab
illo differunt, quia motus ut motus solū
est actus entis in potentia secundū quod
in potentia, quod vero habebat prius, &
posterius hoc est illo accidens in quan-
tum ab uno in aliud postremum proce-
dit, vel in quantum per magnitudinē fit.

Secundum supponit quod tempus sit a
liquid motus non secundum se sumpti,
sed in quantum habet prius & posterius,
nam tunc percipimus tēpus quando per-
cipimus motum in quantum habet pri-
& posterius, non vero in quantum preci-
se illum cognoscimus in quantum est
actus entis in potentia, sicut si lectionē
apprehendamus coniungendo illi quod
præcessit & sequutum est, tunc percipi-
mus tempus non vero in quantum perci-
pimus in quantum est quidā actus nam
quādo intellectus percipit, ac distinguit
vnum nunc, ita aliū tanquam duo ex-
trema & tempus medium distinguit, &
percipit quia supponi inquit debet modo
licet sine probatione quod tēpus aliquo
nunc & instanti terminatur, & demum
subdit quod quando tantum vnum nūc
apprehendimus nec illud ad prius & pos-
terius referimus tempus nunc percipi-
mus & ita ex his colligit integram defi-
nitionem temporis dicens [tempus est nu-
merus motus secundum prius & poste-
rius] quæ tantum definitio in questione
latius a nobis declarabitur. Probat autē
a signo quod tempus sit numerus quia si
eum numero mensuramus pannum vel nas
replicando aut palmos, ita tempore me-
suramus partes motus, & quia duplex est
numerus alius numerus numeratus, qui
rebus formaliter inhaerent, alius nume-
rans, qui ab intellectu formaliter abstra-
ctus ab omni materia tempus est nume-

rus non quilibet sed numeratus quia est
id quo motus redditur numerabilis, aut
mensurabilis.

Deinde Arist. declarat successuum esse
tempus, quod quemadmodum motus
est alius & alius, idest partes habet suc-
cedentes diuersas, ita & tēpus, sed ne ali-
quis ex hoc colligeret plura esse tempora
subdit quod licet tēpus habeat partes di-
uersas est tamen vnum & idem, quia ha-
bet vnum nunc re, quantum diuersum ra-
tione, idest diuersæ partes temporis vni-
co instanti copulantur ut est finis præte-
riti & principij futuri sicut diuersæ par-
tes lineæ sunt vnum in quantum vnico
puncto continuatur, duo autem dicit de
ipso nunc, primo quomodo se habeat ad
tempus, secundo quomodo sit vnum. Pri-
mo dicit quod, nunc, ita se habeat ad tē-
pus quod illud metitur, secundo dicit q
nunc est quodammodo idem, & quodam
modo non, quia est idem re diuersum ra-
tione, & explicat hoc exemplo,
quemadmodum punctum vnum est re,
ratione tamen diuersum in quantum di-
uersas partes continet ita ut sit princi-
pium vnius, & finis alterius, & sicut mo-
bile vnum re, ratione diuersum in quan-
tum est in diuersis partibus spatij, & sic
causat prius, & posterius in motu: ita
nunc est vnum re, ratione tamen diuer-
sum, ut numeratur cum priori & poste-
riori, & hac ratione, tempus facit & per
ipsum tempus cognoscimus, & rursus id
iterum repetit dicens, quod quia prius &
posterius sunt vnum cum motu & mo-
us est vnus ideo nunc est vnū re & subiecto
est tamē eius ratio diuersa in ratione nu-
merabilitatis in qua consistit ratio tēpo-
ris in quantum accipitur cum priori, aut
posteriori parte temporis.

Sed quia posset aliquis obicere nullā ef-
se similitudinē aduētā inter nūc & mobi-
le, quia mobile est cōpositum & hoc ali-
quid: motus vero nō, & cōposita sūt notio-
ra & ita per mobile pōt cognosci motus
at nūc nō est cōpositū & ita nō erit motus
ut per ipsum possit cognosci tempus.

Ad hanc obiectionem Responder quod hoc non obstante semper ipsum nunc est motus & ita per illud cognosci tempus infert verò quandam proprietatem nunc dicendo illud dici ad conuertentiam, cum tempore, & affirmatione & negat. one est instans ergo tempus è contra non est instans ergo nec tempus, & è contra sicut motus, & mobile dicuntur ad conuertentiam est motus, ergo aliquid mobilis motus est mobile ergo aliquo motu mobile & cõtra rursus cõparat nũc ad mobile dicens, q̃ sicut mobile aliter, & aliter acceptum facit motum in spatio præ ratione [nunc] aliter & aliter acceptum facit tempus deinde ait quod tempus & nunc ex una parte se habent sicut motus & mobile ex alia sed motus & mobile sunt simul, ergo tempus & nunc probat, quia tempus est numerus, motus, nunc vero licet non sit numerus mobilis quia hoc est tantum unum erit tamen eius unitas.

Deinde Ari. quia comparauerat nunc puncto & lineæ explicat in quo teneat cõparatõe & in quo nunc, & ita dicit quod tenet in hoc, quod sicut idem punctum re ut principium unius lineæ & finis alteri continuat diuersas partes lineæ, ita, & nunc est continuatum partium temporis in hoc tamen non tenet quia idẽ punctum rationem puncti retinet adhuc in quantum comparatur ad duos motus discontinuos in puncto reflexionis, quare interposita in quo tamen puncto neuter motus est, sed potius quies at nunc nõ habet tempus componere sic cum tempus quoduis sit continuum sed potius assimilatur duplici ex modo puncto eiusdem lineæ, quia sicut ista relinquunt lineam continuam, ita & instans vel nunc ipsum tempus ad punctum illud quies non dicit motum continuum. in omni modo ibi est motus fateor enim huius loci interpretationem nimis esse difficilem & ita in hoc vacillare videntur Sorus, & Tollerus nec bene percipitur quid sibi velint concludit ex dictis quod cum tempus sit continuum & nunc sit eius conti-

nuatibum, non erit nunc pars temporis sed tamen principium sicut eadem ratio ne nec punctum lineæ, nec mutatum esse est pars temporis & ita sicut pars lineæ lineæ est & non punctum sic pars temporis tempus est & non nunc hoc autẽ loquendo de tempore, pro ut cõtinuum est quia si in ratione, vel ad modum discrepti cõsideretur scilicet, ut numerus, sicut unitas est pars numeri, & illud mensurat ita & nunc est pars temporis. quia concipitur, quasi quidam numerus duorum nũc prioris scilicet & posterioris sed subdit non esse numerum numerantem ut supra dixerat sed numeratum & de hoc capite.

CAPVT DVODECIMUM.

Explicatur quædam cõsectaria

Inte tum Arist. in hoc cap. est declarare quale sit tempus cum eius quid sit superiori cap. explicuisset, & facit duo, primo proponit quicunque proprietates temporis secundo declarat quid sit esse in tempore ad primam partem accedendo infert ex dictis, tempus esse numerum motus, secundũ & prius & posterius, ita tamen esse numerum quod sit cõtinuus, quia est numerus motus continui sicut numerus partium continui etiam habet rationem continui & ita colligit, tempus nec omnino cõtinui, nec omnino discreti habere rationem sed aliquod vtriusque participare, at quod supponit hoc discretum inter numerum simpliciter id est numerantem & numeratum, qui ex discontinuis componitur ex una parte: & numeratum partium continuarum ex alia: q̃ primus numerus habet absolute minimum aut ipsam dualitatem quæ non est dabilis numerus minor autem unitatem infra quam descendendi non potest at secundo numerus quodammodo habet minimum & quodammodo nõ habet quæ parte est discretum habet minimum, quia

infra dualitatē non potest descendi sed qua parte est continuum non habet minimum, quia diuisio continui procedit in infinitum & ita inquit se habere tempus quod qua parte est discretum habet minimum quia est dualitas prioris & posterioris quia vero est continuum non habet minimum; & hæc est prima proprietas tēporis: secunda proprietas est quod qua parte est discretum vocabula discreti sibi vendicat & ita dicitur multum vel paruum: qua vero est continuum vocabula continui & ita dicitur longum, & breue velox autem, vel tardum non dicitur quia hoc est proprium rei mensurate per tempus sicut est motus non vero ipsius temporis cum alio tempore extra se non mensuraretur.

Tertia proprietas quod est idem ubiq; respectu eorum quæ sunt in tempore, ut idem est annus respectu omnium, quæ in anno quia non prius peruenit annus ad viros, quam ad alios & partes temporis non sumptissimus sed quadam succedunt aliis diuersis recedentibus: & probat, quia tempus est numerus ipsorum (nunc) sed numerus numeratus est diuersus pro diuersitate rerum numeratarū, cum ergo diuersa sibi succedant nunc erit tempus diuersum pro diuersitate partium.

Quarta proprietas est quod sicut regreditur idem motus qui factus fuit nō numero sed specie ut idem prandium, aut cena ita redit idem tempus nō numero sed specie ut idem ver.

Quinta proprietas est quod tempore, & mensura mensuramus motum sicut media pecunia singulos equos & valorem eorum, & contra medio motu ut mensurabile mensuramus tempus ut mensuram sicut qui medio equo mēsuraret pecuniam. Ratio huius proprietatis est quia ita se habet tempus ad motum sicut motus ad spatium sed per motum solemus mensurare spatium ut cum spatium indicamus magnum qui in ei⁹ transitu defessi sumus & cōtra per spa-

tium mensuramus motum sicut quando per magnam distantia viæ cognoscimus fuisse nostrum inter longum, ergo similiter per motum possumus mensurare tēpus & e contra per tempus ipsum motū.

In 2. parte declarat, quæ dicuntur esse in tempore & quid sit esse in tēpore hoc autem colligit ex definitione temporis quia cum illud sit mensura temporis nihil aliud erit motum esse in specie, quā motum mensurari tempore & illi corref pondere vt mensuræ taliter, quod sicut tempus non habet partes, simul, ita nec motus, declarat vero quomodo motus mensuratur tēpore dicens, quod aliquā partem motus mensuramus aliqua certa parte temporis, quā multiplicata tot⁹ motus menturatur, sicut in permanentibus contingit, mensurata enim vna parte panni media vlna illam postea multiplicando totum pannum mensuramus, ut v.g. hora aut anno mensuramus aliquā partem motus & postea illa multiplicata totum mensuramus: duo autē sunt in motu, quæ possunt mensurari & quantitas motus desumpta ab spatio, & ipsius motus successio, primū voca Arist. motum: secundum vero moueri quando ait tempus esse mensuram motus & moueri, id est quantitas sumpta ab spatio, & successionis illius: & hinc vniuersaliter colligit quod esse in tempore est mēsurari tempore & cum illo habere successionem & mutationem, quia tempus est mensura successiva & mutabilis. Sed triplex potest aliquid dici esse in tempore. Primo esse cum tempus est. Secundo esse partem aut passionem temporis sicut unitates dicuntur esse in numero, quia sunt partes numeri, ut est par, & impar dicuntur esse in numero, quia sunt passionēs numeri.

Tertio mensurari à tempore sicut etiam esse in numero est mensurari numero, his vero postremis modis dicitur aliquid esse in tempore, vel quia nūc prius, & posterius sunt aliquid tēporis in quo dicuntur esse, primo quia

reliqua omnia quę in corpore esse dicuntur in illo ut in mensura succedunt sunt, sicut res locata est in loco tanquam in mensura permanenti & quod non sufficiat primus modus ut aliquid dicatur esse in tēpore probat sic nō sufficit esse cū est locus aut locus ut res dicatur esse in loco aut motu alius cēlum esse in grāno moli quia est, quando istud est, imo quodlibet esset in quolibet, quia est quādo aliud est, ergo similiter non sufficit esse quando tempus est ut res dicatur esse in tēpore, & probat secūdo, quia si esset in tempore nihil aliud esset quam existere quando existit tempus, cum hoc sit accidentale & posset vnum sine alio esse consequens est falsum, quia sicut mensuratum non potest esse sine mensura, ita nec esse in tempore sine tempore.

Ostendit qualiter se habeant ad tēpus quę in illo esse dicuntur dicendo, quod ab illo continentur, & exceduntur, sicut numerus maior minores excedit, ut unitates sub se contentas, & ita nihil eorum quę sunt in tempore toti, temporis adequatur, nisi tantum parti illius vel pręterito. I. futuro ex quo colligitur omnia quę sunt in tēpore esse finita, quia ab illo comprehenduntur sicut res numeratę a numero & non solum a tempore exceduntur, quę in illo sunt, sed ab eo patiuntur, sicut communiter omnes dicunt omnia tabescere, & senescere in tempore, & obliuisci, & si quęras an tempus sicut dicitur causa corruptionis, & obliuionis possit dici generationis & recordationis. Respondet Aristoteles quod non, quia tempus consistit in motu, motus autem est necessarius a propria dispositione quam res habet, & ita, quę moventur magis a corruptione accidunt & ob hoc tempus potius dicitur esse causa corruptionis, quam generationis, ex dictis colligitur res sempiternas ut Deum, & Angelos non esse in tempore quia quę sunt in tempore ab illo continentur, & exceduntur at ista nec a tempore conti-

nentur, nec exceduntur & probat a signo, quia a tempore non patiuntur, nam illo non senescunt: nec tabescunt, sed semper sunt eodem modo, sicut idem Aristoteles docet 10. cęli textus. 100. dicit, quę semper sunt, non subdi temporis in quantum semper sunt. I. secundum illa quę secundum perfectum quia secundum alia quę non semper sunt temporis subduntur sicut substantia cęli quę semper est temporis non subditur ex quibus colligitur eius tamen locus & situs cum non semper sit, sed varietur temporis subditur ex quibus colligitur quod esse in tēpore est ab illo mensurari vinei & pati ex quo etiam provenit quod quę in tēpore sunt tota simul non possint possideri sed vñ post aliud ita quod vñ expectet aliud sicut vna pars lectionis aliam expectat, & vna pars cęne aliam hoc autem provenit ex eo quod tempore mensuratur quod est successiva mensura sicut ex eo quod res vincuntur a tempore sequitur, quod non sint perpetua & ex eo quod ab illo patiuntur quam sint miseris varietatibus & multis mutationibus exposita.

Modo declarat quomodo quies sit in tēpore dicendo hoc esse per accidens. I. per aliud. I. per motum, quia tantum mensuramus esse quietem, quia tantum motum simul mensuramus.

Sed obijciat aliquis cum tempus sit aliud quod motus quomodo quę non sunt in motu, & quiescent post in tempore esse. Respondet rationem esse quia tempus non est motus sed eius numerus, & ita potest aliquid esse in tempore quantum non sit in motu quia potest esse in numero vocat autem quiescentia, quę ita carent motu quod sunt apta moveri, & quia dixerat esse in tempore esse in numero esse declarat quid sit esse in numero. I. quod sit numerus illius rei & illi per ipsam mensurabilis si ergo tempus est numerus esse in tempore erit tempore mensurari, & quod tempus illius

illius sunt mēſura. & cum tempus ſit numerus motus & quies ſit priuatio motus quæ ad illum reducit̃ur meſurabit̃ur tempus & quæ mouentur & quæ quieſcunt, concludit̃ autem res quæ mouentur, & quæ quieſcunt eſſe in tempore non media ſua quantitate permanenti ſed potius quantitate permanenti ſed potius quantitate ſuorum motuum quia tempus eſt meſura motus per ſe, & hoc medio quieſtis vnde quæ nec mouentur, nec quieſcunt ſed prorsus ſunt immobilia in tempore non ſunt.

Declarat deinde quomodo quæ non exiſtunt ſint in tempore dicens quod illa quæ ita non exiſtunt quod ſunt impoſſibilia nullo modo ſunt in tempore quia nullo modo dicunt ordinem ad motum aut quietem per quæ ſunt res in tēpore quæ vero ita non exiſtunt quod non ſunt impoſſibilia ſed vel erunt vel fuerūt, hæc in tempore ſunt, ſicut ſunt generabilia, & corruptibilia, & dat rationem quia quæ ſunt in tempore ſeparātura tempore ſed iſta ſuperantur quæ fuerunt exceduntur a tempore ſecundum futurum quæ erunt, exceduntur a tempore ſecundum præteritum, ad quæ numquam ſunt aut eſſe poſſunt non vincuntur & ita non poſſunt eſſe in tempore Demum diuidit ea, quæ non ſunt & in tempore ſunt quædā fuerunt vt Homerus quædā eruntque dā partim erunt & partim fuerunt vocat̃ autem futurum ad vtrum vis, quia poteſt eſſe & non eſſe at ea quæ nec ſunt nec fuerunt, nec erunt non continēt̃ur a tempore talia vero ſunt impoſſibilia quorum oppoſita ſemper ſunt contingentia & generabilia cum a tempore ſuperentur in illo ſunt ſit ergo ex hijs motum quietem res mobiles & quieſcibiles generabiles & corruptibiles in tempore eſſe & hæc de hoc capite.

CAPVT. XIII.

In quo expl̃antur quædā ad
uerbia temporis.

Intentum Ari. in hoc cap. eſt declarare quomodo res dicāt̃ur diuerſimode eſſe in tempore & facit duo primo explicat̃ quæſdam differentias temporis. Secundo, quomodo tempus ſit cauſa corruptionis. Ad primam partem deueniendo ſex proponit differentias tēporis, quæ ſunt nunc, aliquando, iam, nuper, quodā, repente, & dicit duplex eſſe nunc, ſumēdo illud pro quodam indiuifiibili, intelligitur ratione quia re. docet eſſe vnum aliud quod eſt continuatio, vel continuationum partium temporis alterum, quod eſt terminatibum eorum principium futuri & ſinis præteriti, ſicut & duplex eſt punctum in linea ſecūdm hæc duo officia eſt tamen hoc diſcrimen quod punctum non eſt permanens cum ipſa linea nunc cū eſt permanens ſed recedit cum ipſo tempore & ne aliquis exiſtimaret duas partes temporis dari actu diuiſas quia poſſuit duo nunc alterum terminatibū futuri per modum principij & alterum terminatibum præteriti per modum ſinis. Reſpondetur non eſſe duas partes tēporis actu quia punctum non diuiditur actu ſed poteſtate, quia ſi tempus eſt diuidendum in nunc debet fieri diuiſio, ſicut ſi linea eſt diuidenda in puncto debet fieri diuiſio, alio modo ſumitur, nūc, pro tempore proximo ipſi nunc, ſicut nunc veni, quia in proximo tempore veni, & hodie nunc veniam quia in proximo tempore veniam, ſcilicet hodie.

Secunda differentia temporis eſt Aliquando, quam dicit eſſe tempus quodam determinatum non iſto nunc præſenti, ſed præterito aut futuro vt aliquādo capta eſt roma aliquādo erit dilubium cum ergo aliquando dicat tempus diſtans ab hoc nunc præſenti, alio nunc terminatū colligit quod ab iſto nunc vſque ad illud erit aliquod determinatū tempus quod vocatur aliquando.

Sed obiicit ſi aliquando dicit tempus determinatum alio inſtanti diuerſo a præſenti cum omne tempus ſit aliquando ſequitur quod tempus omne erit finitum conſ. eſt

conf. est falsum quia cum motus sit infinitus, tempus etiam erit infinitum ad du-
bium Respondet quod si idem aliquādo
est: & quod torpe accipitur bene seque-
retur inconueniens adductum, sed quia
est semper non aliud, atque aliud ideo
manebit tempus infinitum & quod sem-
per sumatur nouum aliquādo probat ex
motu quia semper alius atque alius asu-
mitur quasi diceret licet quoduis aliqū-
do sit seorsum finitum, sed quia incesan-
ter adduntur noua, & noua aliquādo
ideo tempus infinitum erit probat autem
eius infinitatem ex ipso nunc quod est
principium & finis nō respectu eiusdem
alias opposita eidem in essent secundum
idem sed respectu diuersorum præteriti
quidem finis, & futuri principium ex quo
fit quod tempus semper est in fine & in
principio unde si semper est in principio,
nunquam desinit sicut si semper est in fi-
ne nunquam incipit & ita ex utraque par-
te erit tempus infinitum hoc autem so-
lum est verū in sententia Arist. qui putat
mundum non incepisse nec præteritum
esse & ita omne nunc est continuatum
præteriti cū futuro ut finis illius & prin-
cipium huius at secundum fidem aliquod
fuit nunc incipit tempus ante quod
nullum præteritum præcessit ut illud pos-
set continuare cum futuro & ita est pure
initiatum sicut est illud punctum a quo
incipit linea recta at Ari. ponit esse nunc
sicut punctum lineæ circularis quod sem-
per est continuatum partis prioris cum
posteriori, quia in tali linea non est da-
bile punctum illud primo initians taliter
quod ante illud non sit linea ob quod ta-
lis linea solet esse infinita explicat tertiā
driam quæ est iam, quia est tempus proxi-
mum nunc præteriti ut iam ueni iam le-
gam. i. parum est quod ueni parum restat
ut legam & distinguit illud iam a nūc
in secunda significatione quia istud dici-
tur tempus proximum huic non cō-
gnificando illud per modum præsentis at ve-
ro ipsum iam dicit idem tempus proxi-
mum significando illud per modum

præteriti, aut per modū futuri alias tres
driās explicat scilicet nuper quondā, seu
olim & repente quia nuper dicit præte-
ritum ut propinquum huic nunc at vero
quondam, vel olim dicit præteritū sed
distans & remotum ab hoc nunc repen-
te vero quod cū aliqua mutatione subita
fit. In secunda part. cap. postquam expli-
cuit differentias eorum qui existunt in
tempore etiam quando in se nō sunt mo-
do regreditur ad declarandum quomodo
tempus sit causa corruptionis cuius gra-
tia aducit duo dicta antiquorum de tem-
pore quidam enim vacabant tempus sa-
pientissimum quasi in tempore cōparen-
tur scē at Pythagoras vocabat tēpus in-
doctissimum quasi scientiæ cum tempo-
re pereant & laudat magis hoc dictum,
quam primum quia tēpus magis est cau-
sa corruptionis quam generationis ratio
est quia tempus dicit mutationē mu-
tatio autem magis est remota ab actu
naturali & ita minus generatiua quā cor-
ruptiua & a signo probatur quia videm⁹
non fieri quidquam nisi id sit aliqua cau-
sa, sicut in generatione a parente, at videm⁹
corrumperī nulla causa aparente, & hanc
corruptionem tribuimus tempori non
quod tempus sit causa illius, sed quia in
tempore sit & nulla illius apparent causa,
sicut in generatione a parente epilogat dic-
ta dicens ex his patet quod sit tempus,
& quid sit & quæ sunt driæ temporis, &
quorū modis dicatur Nunc.

CAPVT XIII.

*in quo explicatur tres
questiones.*

Intentum Ari. in hoc capite est quid-
dam soluere dubitationes de tempo-
re ut hac ratione doctus de illo magis
elucescat facit primo probat motum es-
se in tempore, secundo suam intentionē
exequitur proponendo & soluendo dic-
tas dubitationes. Ad primam partem ac-

cedido hanc propositionem conliti uit
omnis motus omnisque mutatio in tem-
pore est & illo mensuratur, & similiter
omne quod mouetur & mutatur & pro-
bat primo tardius & velotius sunt in tem-
pore sed vnus motus est alio velotior quia
ciclus vnus peruenit ad eundem termi-
num quam alius supposita velociate spa-
cij & regularitate motus de quibus la-
tius ageatur. 7. phisic. ergo motus est in
tempore secundo probat prius & poste-
rius sunt in tempore quia sunt distinctæ
ab aipso nunc quod est in tempore disti-
tia autem & terminus ad idem peruenit
sed prius & posterius sunt in motu ergo
motus erit in tempore sed notat diuersi
mode reperiri prius & posterius in præ-
terito, quam in futuro quia in præterito
illud est prius quod in nunc præsentis, est
remotius illud vero posterius quod an-
tè præsentis minus distat econtra vero in fu-
turo id est prius quod nunc præsentis est
proximus id vero posterius quod an-
tè præsentis est remotius.

In secunda vero parte proponit quasi
dubitationes quarum prima est cur tem-
pus dicatur esse vbique scilicet in terra
mari, & omni loco, & responderet quia
motus aliquis reperitur in quocunque
loco & tempus est passio motus & ita de-
bet esse vbi est motus, secunda est verum
tempus sit extra animam, ita quod non
dependeat ab intellectu & non respon-
det directe, sed facit hanc rationem, si
non esset possibile quod numeraret, vel
numerus numerans non esset possibilis,
quod numeratur seu numerus numeratus
at tempus est numerus numeratus &
intellectus, vel anima numerus nume-
rans ergo si non esset possibilis intellec-
tus non esset possibile tempus, quod est
dicere numerum pendere ab intellectu
quantum ad numerabilitatem nam
quantum ad materiale scilicet duratio-
nem & motum poterit sine anima ma-
nere nisi motus ab anima sit quod dicit
propter Platōnem, qui dicebat cælum a

propria sua anima moueri, vnde ablata
anima auferetur motus cæli & hoc abla-
to auferetur omnes motus ergo adhuc
non maneret motus ablata anima.

Tercia dubitatio cum tempus sit nu-
merus motus & iste sit multiplex alce-
rationis augmentationis generationis,
& lationis cuius dubeat dici numerus,
responderet quod, nisi cuiusque horūsim
communi sumatur & ut motus est & ne
aliquis putaret tempus esse numerum
duorum motuum simul id prohibet dicē-
do quod solum sit numerus eius motus
continui.

Quarta dubitatio est tempus, est nu-
merus motus sed possunt dari simul plu-
res motus æquales quod cum vnus sit ex-
tra alium ergo poterunt dari simul plu-
ra tempora æqualia quorum vnum sit ex-
tra aliud quod supra impugnauimus Res-
ponderet Aristoteles per interrogationem
& exemplum, & solutio stat in hoc
quod sunt, plura tempora materialiter
pro diuersitate, motuum est tamen tem-
pus ex se & formaliter vnum, & idem si
cur si sint, simul plures septenarij lapi-
dam & hominum v.g. numerus septim^{us}
formaliter & ex se est vnus idē sed mate-
rialiter sunt plures vnde Aristoteles vult
probare quod tempus sit aliorum men-
sura ad q^{uod} supponit primo effelationem
vel motum localem huius quæstionis v-
nam speciem esse motum circularem se-
cundo quod vnumquodque aliquo suge-
nerationis mensuratur, ut decem lapi-
des vno aliquo lapide decem homines,
vno aliquo homine.

Tertio supponit, quod motum men-
surat tempus sed non quilibet motus,
sed qui iam tempore determinatus est
sicut pars panni mensurat ultra reliquum
pannum mensurat, & rursus quod quæ-
dam certa pars temporis mensurat tem-
pus reliquum, ex his tamen concludit
circulationem primi mobilis quam vo-
cat diurnam esse mensuram mensuran-
tem propter suam primitiam & regu-
laritatem.

laritatem, & quia eius tempus notissimum est reliquos vero motus & temporariorum non esse primo mensuras propter suam irregularitatem & deformitatem.

Modo excusat antiquos circa naturam temporis dicens illos, decipi putando motum cœli esse tempus quia videbant illo mensurari alios motus, & tempus, sed re vera talis motus non est tempus sed potius eius numerus declaratur etiam quare vulgariter dicatur res humanas etiam naturales esse in circulo, & rota, & dicit illud bene quodammodo dici, quia omnia ista mensurantur circulatione primi mobilis in qua tempus notissime residet, & ob hoc istæ res videntur simul habere principium, & finem, quod est proprium circulationis imo inquit, quod sicut multæ vlnæ simul sumptæ sunt totus pannus ita multæ circulationes sunt totum tempus iterum docet plures septenarios esse eundem numerum formaliter ad quod ponit hoc documentum quotiescunque plura, ita conveniunt in vno, quod per illius differētiās differunt non sunt idem in illo sicut homo, & equus non dicuntur idem animal, quia differunt per triās proprias animalis, ut sunt rationale & irrationale, at quando ita conveniunt in aliquo quod non differunt proprijs differētijs illius imo potius sub vna illius tria clauduntur, ut homo, & equus sub corpore quia non differunt per arimatū, & in animatum, sed potius sub animato ponuntur tunc dicuntur esse idem in illo sic ergo septenus hominem & leonem, quia ita conveniunt in numero, quod non differunt differētijs proprijs numeri, hinc est quod sint idem numerus, atque ita conveniunt in septenario, quod illius differētijs triunt, ideo non sunt idem septenarius ex qua doctrina ait simpli, quod intendit docere diversa priora, & posteriora motus dici, idem tempus

specie nam sunt idem numerus, & tempus est numerus motus sunt tamen diversa materialiter sicut plures vinarii, & hæc de litera huius capituli.

ANNOTATIONES circa literam.

A Ntraquam ad principes quæstiones deveniamus brevitè declarabimus aliqua dubia textuum. Primum est erga caput decimum textus, 94. & 95. qualis committatur defectus in illo syllogismo antiquorum quo probabant tempus esse spheram cœlestem, quia omnia sunt in tempore & similiter omnia sunt in sphaera cœlesti ergo. Respondent philosophi, & Averro. quod in secunda figura procedit ex duabus affirmatiuis, quia differunt sic esse formandum in sphaera sunt omnia in tempore, ergo sphaera est tempus hoc est panum vitium, quod manet medium in vitrobique indistributum, sed dices iste syllogismus potius est in tertia figura scilicet in Darapti dicendo, omnia sunt in sphaera cœlesti & omnia sunt in tempore ergo tempus est sphaera cœlestis, sed respondetur primo quod non debet in septima figura formari, quia concludere videtur vllitur de omni tempore in tertia figura tantum particulariter, sed ad misso, quod in tertia figura fiat. Respondetur quod non debet illo modo conclusio colligi, quia non assumitur totale extremum sicut est existens in tempore & existens in sphaera cœlesti: unde sic debebat concludere omnia existunt in sphaera, & omnia existunt in tempore ergo aliquod existens in sphaera est existens in tempore hoc autem est verum, sed non infert identitatem temporis cum sphaera sed potius existētis in tempore & in sphaera ad calcem huiuscaputis nota, quod per tempus quantum intelli-

intelligit hanc durationem in communi, per tempus vero quale intelligit hac durationem, vel illam, ut estibalem, vel hyemalem, nocturnam, vel diurnam.

Secundum dub. erga caput. 11. in tex. 99. de quo motu Arist. loquatur, quando ait tempus esse passionem motus. & respondetur cum Tolero quod de motu primi mobilis, ac præterea dicit, quod quatus fuerit iste motus, tantum erit & tempus ubi est aduertendum quod quando Arist. hic dicit motus continuitatem sumi ex continuitate spatij non intelligit hanc solam sufficere, quia ut. 5. phisic. dicitur ex aliis pluribus pendet motus continuus, sed intelligit esse vnum ex requisitis.

Tertium dub. est erga caput 12. tex. 117. quid intelligat Arist. per illa tria tabescere, senescere, & obliuisci. Respondetur quod intelligit omnia generac corruptionum, quæ conueniunt omnibus generibus rerum, quæ sunt in tempore: primo intelligit per, tabescere, illam quæ media tabescit quæ communis est animatis, & in animatis: secundo intelligit per, senescere, illam quæ solis viuientibus conuenit, quibus solis senectus conuenit: tertio intelligit per, obliuisci, illam quæ solis hominibus conuenit.

Quartum dubium est erga eundem tex. quare Arist. dicat quod tempus est causa corruptionis, senectutis, & obliuionis, & non habituum oppositorum, scilicet generationis, iuuentutis, & recordationis. Si dicas rationem esse quia tempus dicit motum sicut iste est recedere à dispositione naturali ut hic Aristot. Respondetur, contra etiam motus est aliquando accessus ad dispositionem naturalem, ergo debet similiter poni causa generationis, iuuentutis, & recordationis, præcipue quia sicut res in tempore corrumpitur senescunt, & temporis processu obliuiscuntur ita in tempore generantur, & flore iuuentutis polent, sicut cum sapientia & prudentia aduenit recordatio, ergo æqualiter se habet tempus ad causandum

hæc omnia. Respondetur, quod in rigore loquendo nullus effectus horum est tempus causa, sed a suis proueniunt causis particularibus, ita quod tempus solum sit mensura in qua fiunt, nihilominus tamē quia generationes sepe habent causas determinatas & non apparentes ideo his, & non tempori attribuitur generatio, at corruptiones econtra sepe habent causas indeterminatas & non apparentes ut patet in ruinis & corruptionibus quæ paulatim fiunt, & ideo harum defectus tribuitur tempori. Et præterea quia tempus sua continuitate potius corruptionis, quam generationis est causa quia illa impedit rei perfectionem, & illius vigorem paulatim remittit cum quæuis res mensurabilis corruptibilis sit, quæ ex hoc ipso habet paulatim decrescere & in via corruptionis poni.

Quintum dubium est erga cap. 13. tex. 116 quia videtur confundere duas differentias temporis ut iam, & nunc, in secunda significatione, eundem utraque dicat, quod significet tempus proximum huic instanti præsentis Respondetur, quod non confunditur quia nunc dicit illud tempus per modum præsentis ita solemus Hispanice dicere, agora vine, agora vendra, quando in tempore proximo huic instanti per modum præsentis significato fait, aut venturus est aduentus: iam vero Hispanice sonat, præteritum, como ia vino, aut futurum como ia vendra.

Sextum dub. est erga cap. 14. tex. 129. ubi ait illum motum esse velociorem quo citius peruenimus ad eundem terminum ab eodem termino. Contra fieri potest, quod ab eodem puncto arcus ad idem punctum duplex mobile moueatur simul vnum per aereum, & aliud per cordam, & quod hoc citius perueniat ad idem punctum, quam id quod per arcum mouetur & nihilominus quod maiori velocitate moueatur & maiori impetu. Respondetur, id verum esse & ratio est quia ibi non est idem spatium inter duo illa puncta quando per arcum aut cordam fit transitus, sed maior est

ior est distantia transeundo per arcum, quam per chordam quia chorda est linea recta, & ita est succesiua at arcus est linea circularis & ita est longior, at quando Arist. dicit motum illum esse alio velociorem, qui citius peruenit ad eundem terminum debet intelligi supposita adaequitate spatij quæ hic deficit ut vidim? sed latius examinare in quo consistat, & a quo sumatur velocitas motus ad. 7. phil.

ficorum expectat, in hoc tractatu detem-
pore quatuor sunt investiganda, primo
vtrum sit ens reale, vel rationis, secundo,
quid & quomodo sit & in quo eius essen-
tia sit sita, tertio quomultiplex sit quod ad
eius qualitatem pertinet an sit multiplex
vel vnum & qua vnitare specifica an ge-
nerica, quarto quæ & quomodo dicatur
esse in tempore, & hæc de hoc
libro.

SUPER QVINTVM LI- brum Arist. Physicæ auscultationis

Cōmentaria vna cum quæstionibus.

A VTHORE P. E. PETRO DE OÑA

Sacrae Theologiæ Præsentato.

SVMMA TEXTVS

CAPVT PRIMVM:

*Quo pacto aliquid moueatur
& motum diuersum esse
a mutatione.*

IN TENTVM Ar. in hoc libro est species motus declarare illius unitatem, & contrarietatem, sed specialiter in hoc capite intendit declarare quid sit motus proprie, & stricte sumptus & facit duo in prima parte proponit tria Theoremata in secunda numerum mutationum ut ex illis possit colligere quid sit motus proprie dictus, ad primam partem accedendo ponit primū

theorema quæ mouentur sunt in tripi-
ci tria quædā mouentur per accidens scilicet
accidentia quæ in herent rei ut album
currit quædam per partem ut oculus sa-
natur quædam secundum se ut ignis sur-
sum, ista verò quæ secundum se mouen-
tur distinguuntur secundum diuersitatem
motus quædam enim mouentur latrone
secundum ubi quædā autem ratione secun-
dum quantitatem quædam alteratione
secundum qualitatem & rursus in quouis
genere horum motuum secundum varias
species est secundum theorema in quo
eamdem repetit distinctionem ex parte
mouentium quædam enim mouentur per
accidens ut album edificat quædam per
partem ut homo percutit, quia manus
percutit quædam per se primo ut ignis ca-
lefacit medicus sanat, ut tertium theore-
ma ponit supponit quæque esse in quouis
motu quod moueri ageas quod moue-
tur pri-

entur primò passum terminans a quo & ad quem vt calidum, & frigidum in calefactione, & in quo sit motus scilicet tempus modo constituit theorema ex his omnibus motus tantum est in eo quod mouetur, vel in passu non autem in termino ad quem, quem vocat formam (respectu generationis & alterationis tantum respectu augmentationis & locum respectu lationis ex quo colligit aliud esse quod mouet, & mouetur a termino motus cuius dicit se contradidisse definitionem illam, non in esse terminis quia accidentia sunt vt albedo & scientia quæ vt sic sunt immobilia formas autem immobiles esse præuare est metaphysicè & ideo supponit hic & non probat, sed obijcit sic Ari. qualitates quæ sunt termini motus, vt albedo &c. sunt passionēs, sed iste sit motus ergo iam terminus motus quod postea impugnatur. Respondetur quod iste qualitates non dicuntur passionēs, quia in se sunt motus, sed quia sunt termini motus vt calor non est motus, sed ad illum terminata calefactio rursus eadem diuisionem tri membris ponit ex parte termini ad quem (imo similiter potest poni ex parte terminia quo) quia quidam est terminus per accidens vt intelligibile respectu de albatōis, quia per accidens in iungitur cum termino per se, vt est albedo quidam est secundum partem vt Europa respectu tendentis athenas, quæ sunt partes Europæ, & secundū se vt color albus respectu albefactionis epyllogat dicta coll gens quia mouet, & mouetur simpliciter dici & similiter terminans ad quem in quo motus non existit, sed potius immobili.

In secunda parte dimissa mutatione per accedens, quia est in omnibus omnium & semper, i. nec subiectum, nec terminum, nec tempus determinatum habet (& ideo ab arte reijcitur) ad mutationem per se conuertitur, quæ est inter determinatos terminos scilicet contrarios vt album nigrum &c. & quia aliq̃ is, obijcere ad medium colorem

scilicet fuscum posse motum terminari & ab illo incipere vt termino a quo. Respondetur quod medium pro vt relatum ad vnum extremum habet rationem alterius sicut fuscum comparatum ad album habet rationem nigri quodam modo & contra non tamen perfecte statim ait quod cum mutatio sit transiens ab vno extremo ad aliud vt ipsum nomen sonat in illa debent dari duo extrema ex quo prouenit quod quadrupliciter possit variari transitus vel a subiecto in subiectum scilicet a termino positio uo impositum, vt a calido in frigidum, vel ex non subiectum in non subiectum, i. a negatibo in negatibum, vel a subiecto in non subiectum, i. a positibo in negatibum, vt est corruptio, vel contra a negatibo, vel non subiecto impositum, vel subiectum vt est generatio ex quadruplici vero conuinatione secunda est in vtilis quia duo negatiui nullo genere oppositionis opponuntur, nec contrarie, vel re latue, quia hoc petit duo ex materia positiua, nec contradictorie aut priuatiue, quia hoc saltem requirit vnum extremum positum reliquæ vero tres conuinationes sunt viles, ita quod tertia sit corruptio generatio, siue simpliciter id est a substantiam, siue secundum quid, i. ad accedens sed neutrum horum debet esse motum & de generatione id probat sic quod non est non mouetur ergo, quod generatur non est ergo quod non generatur non mouetur & consequenter generatio non erit motus a sumit vero vt certum quod non est, non posse moueri, sed de non ente distinguit dicens esse triplex aliud omnino non ens vt scientia & falsa, quæ sunt in compositione & diuisione intellectus, & de hoc certum est quod non potest moueri aliud est non ens simpliciter, vel non substantia non se o actu sed potentia nec hoc inquit potest moueri si non habeat esse aliud esse non ens secundum quid vt non album & hoc moueri potest quia est simpliciter ens

Sed quia posset aliquis dicere quod materia

teria prima est ens & generatur, & ita quod generatio potest esse motus hoc re mouet dicendo, quod secundum id, quod generatur per accidens, ut est materia, sit sed id quod generatur per se, ut est compositum non est & ita respectu illius non erit generatio motus & subdit, quia nec quies alias quod non est quietet quod habet eadem inconuenientia ac dicere quod non est mouetur, quod probat esse impossibile alia ratione quæ est quod mouetur debet esse in aliquo esse in aliquo determinato loco, sed quod non est, non est in loco, nec in aliquo determinato loco, ergo quod non est moueri non potest, & probat statim quod corruptio non sit motus, quia ad hoc erat necessarium quod generatio illi opposita esset motus, vel quies ac neutrum est ut vidimus patet maior, quia oppositum vniuius motus tantum potest esse aut alius motus, aut quies concludit caput, dicens ex triplici conuinatione vtili aduclta solum primam, quæ est a subiecto in subiectum. 1. apositio in positum, esse motum quia est inter contraria aut media, aut inter priuatiua affirmatiue significata ut nudum & tenebrum quæ pro contrariis sumuntur reliquæ vero sunt mutationes, quia inter contradictoria, vel priuatiue opposita motum autem diuidit in tres species augmentationem, lectionem, & alterationem secundum quod ad tertia prædicamenta terminantur quantitate qualitatem & ubi excludendo reliqua prædicamenta, quia ad illa non est per se motus & hæc de hoc capite.

CAP. SECVNDVM.

huius libri.

De generibus motuum.

Intentum Ar. in hoc capite est prouare quod motus non sit motus nec mutationis mutatio & facit duo primo probat ad substantiam & relationem non est

se per se motum & duplicem sensum de clarat illius propositionis motus est motus, vel mutationis est mutatio secundo probat suum intentum multiplici ratione ad primam vero partem deueniendo aut Ar. ad substantiam, nō esse per se motum & probat motus est inter contrarios sed substantiæ nihil est contrarium ergo ad illam non est per se motus nec etiam ad relationem & probant sine aliqua sui mutatione per solam mutationem alterius extremi potest aliquid de nouo recipere relationem ergo ad hanc nō est per se motus antecedens prouatur quia si aliquid sit album & ipso emutato aliud incipiat albescere resultat in illo priori relatione similitudinis ergo potest relatio acquiri sine mutatione subiecti in quo acquiritur rursus aut ad actionem & passionem non esse per se motum cum istis sit motus sequeretur quod motus & mutationis mutatio quod esse impossibile ut probet distinguit duplicem sensum dictæ propositionis alter est quod motus sit motus, vel mutationis mutatio tanquam subiectum, quod motus sit quod mouetur & mutatio quod mutatur sicut dicitur homo moueri & alterari & hoc ut aperte falsum vnica tantum ratione reuocat quia motus est in alio, ut in subiecto ergo nequit esse motus subiectum, quasi dicat motus est accidens inherens ac subiectum debet esse per se existens ergo motus nō potest esse subiectum alterius motus nec mutationis mutatio alter sensus est quod motus sit motus tanquam termini, ita quod sicut motus ab vna forma in aliam procedit ut a claritate in agitudine ut a termino in terminum sit motus ab vno motu in alium procedat ut ab vno termino in alium, quod nisi per accidens probat esse impossibile multis rationibus.

In secunda parte incipit probare quod motus nō possit esse per se alter motus ut termini & supponit inter motum & mutationem quod motus est inter duos terminos contrarios & mutatio inter duos contrarios ut generatio & corruptio & sic confir-

mat primam rationem omnis mutatio ex suis terminis per se procedit quibus positis nō est opus alia mutatione alios terminos habere nisi per accidens, sed si mutationis esset mutatio sequeretur, q̄ posset ab vna mutatione esse necessariū aliam poni cons. est falsum ergo probatur sequella, quia si abvna mutatione aliquid mutatur in aliam, ergo exterminis vnus mutabitur ad terminos alterius, vt si a sanatione mutatur in aliam mutatio nem sequitur quod postquam semel fuit mutatum ab ægritudine ad sanitatē debet postea necessario poni alia mutatio inquā prior terminetur, q̄ verō sit cōse- ques falsū probatur minor primo quia pos sita vna mutatione potest quiescere, ergo necesse est aliam poni mutationem secū do quia si hoc esset verū maxime in mu tationibus contrarijs, quia motus est in ter contraria, sed ibi non ergo. probatur minor quia inde sequeretur quod simul aliquid moueretur motibus contrarijs probatur quia quod mouetur simul est subtermino a quo, & ad quem si ergo vna motatio contraria est ergo terminus al terius vt egroratio sanationis ergo simul ærotatur in termino ad quem. i. transit a sano in ægrum & sanatur in termino a quo. i. transit ab ægro in sanum subdit ta men per accidēs posse mutari ab vna mu tatione in aliam, vt a sanatione in de am bulationem, quia accidit quod sana tur deambulando, secunda ratio si mo tus esset motus, vel mutationis mu tionis, mutatio esset processus in infini tū consequens est falsum ergo prouat sequella, quia si vnus motus sit per alium vt eius terminus cur non sit maior ratio de illo, quam de alio rursus ille fiet per alium motum & ille per alium & ita pro cedatur in infinitum quod si dicas in ali quo esse finitum, quod nō produciatur per alium motum idem erat dicendū de primo & in illo sistendum cū omnes sint eiusdem rationis probō consequens esse falsum, quia inde sequeretur nullum esse motum & probat supponendo quod id

quod sit dum sit nondum tunc sic si iste motus sit nondum est, sed per alium esse comparat & cum iste similiter fiat non dum erit ergo debet dari alius per quem compareret esse & sic deinceps sed in infi nito non est dare aliquid primum in quo si stamus ergo nullus motus poterit esse

Tertia ratio si motus sit per motum per se, ergo similiter quiescit & corrum pitur per corruptionem per se quia cum ista sint opposita cuius est habere vnum est etiam habere aliud, sed impossibile est motum corrumpi per se ergo proba tur minor, quia vel corrumpitur antequā sit & hoc non quia respectu eiusdem rei impossibile est quod sit prius corruptio quam generatio sed hæc ad illam suppo nitur, vel postquam fuit & iam non est & nec hoc quia quod corrumpitur debet esse cum sit corruptio transitus ab esse ad non esse, vel quando est, & nec hoc quia motus ab esse est illi fieri & generari cum in hoc eius esse consistat, ergo si sic corrumpitur sequitur quod simul gene reretur & corrumpatur quod est impossi bile non est ergo motus, motus vt termi ni.

Quarta ratio id quod sit habet mate riam vt in diuisione patet in eo quod au getur & alteratur, ergo si motus sit alio motu debet habere materiam, & r. r. sus ille alia, ac tales materię non sunt, ergo non sit motus vnus per alium, vt eius ter minum, sed potius motus est id quo alia fiunt, infuor probatur, quia tantum est vnum subiectum termini qui sit.

Quinta ratio, terminus motus debet esse aliquid vltimum non ordinatum ad aliud vt in eo motus cesset, & quiescat sed motus non est aliquid vltimum vt in eo possit alius cessare, sed potius quilibet motus est quedam via ordinata ad aliud ergo vnus motus non potest esse alterius terminus.

Sexta ratio si motus vnus esset alius ma xime vnus in specie vt generationis gene ratio, sed hoc non est disciplinationis a lia disciplinatio, ergo vnus motus nō po test

est esse terminus alterius, nisi dicitur motus forsan alterius rationis præter aliquos, qui non est dabilis ultimo id probatur quia si verus motus esset alterius motus, vel tanquam termini, vel tanquam subiecti vnus prædicaretur de alio conf. est falsum, quia falsum est loci mutationem alterare. i. consequentia alterationem loco moueri per se loquendo, quia per accidens ratione subiecti in quo concurrunt diuersi motus potest dici, quod currens frigitur sed quæ per accidens sunt reijci debent ex dictis infert, quod cum motus per se non terminetur ad substantiam relationem actionem & passionem quia hijs omnibus deficit contrarium tantum erit triplex motus ad quantitatem qualitatem, & vbi quibus imponit nomina dicendo motum ad quantitatem dici alterationem sed dicit se non de qualitate substantiali vbi est differentia, sed accedente tali loqui motum ad quantitatem dicit vnico non posse nomine vocari & ita dupliciter cum nominatur si fuerit ad perfectam quantitatem augmentatio si ad imperfectam diminutio motum ad vbi inquit, nec in communi, nec in particulari habere proprium nomen unde huius defectu dicitur latius quamuis hoc tantum sit proprium eorum quæ naturaliter mouentur, ita quod in sua non sit potestate motum incipere aut finire.

Modo ostendit illam mutationem quæ fit secundum magis, & minus eiusdem formæ etiam esse alterationem & fieri a contrario secundum quid vt terminus albo magis album, quia quando absolute fit album ex nigro fit, ex contrario simpliciter ostendit etiam quod quando ex magis, vel minus procedit mutatio etiam fit a contrario, qui vbi est minus ibi est permixtio cum alio contrario vt minus album aliquid nigri participat, & ita subdit, quod in remissione tendit forma a seipsa in suum contrarium in intensione contra tendit forma a suo contrario in seipsam semper tamen alteratione, sed postquam de motu, & eo quod

mouetur dixerat incipit erere de suo opposito immobili quod dicitur esse simplex primum quod non est capax motuum vt Deus & intelligentiæ, secundum quod ægre mouetur sicut saxum difficile mouile solet dici immobile etiam quod non mouetur, quando est aptum moueri & nullum est impedimentum, & hoc proprie dicitur quiescens, quies vero est priuatio motus priuatio est carentia in subiecto apto nato, & hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM.

Ponuntur quedam affectiones eorum, quæ sunt in motu.

Intentum Aristotelis in hoc capite est quedam vocabula ad motum pertinere declarare & præstare duo in prima parte declarat quedam illorum in secunda vero parte declarat alia. Ad primam partem deueniendo vocabula sunt hæc septimum simul, separatum, tangere inter, continuu, contiguu, hæc enim motibus & mobilibus insunt & ideo antequam illorum declaremus vnitatem oportet illa declarare incipit a prima differentia dicendo ea dici simul secundum locum, quæ sunt in eodem primo loco proprio, quia ex eo, quod sunt in loco communi non dicuntur esse simul, ea autem dicuntur esse separata, quæ diuersum habent locum primum & proprium vt duo corpora dicuntur esse separata corpus vero & eius accidentia & a materia dicuntur esse simul.

Tertiam differentiam declarat dicendo illa dicuntur se tangere quorum vltima sunt simul sine aliquo intermedio sicut duo corpora dicuntur se tangere quando illorum superficies sunt simul sine aliquo medio.

Quartam differentiam declarat, quæ dicitur,

H

dicitur,

dicatur, inter in qua explicanda multus est Arist. & inquit esse id, in quod prius peruenit mobile quod ab vno contrario mouetur in aliud continue, & ita concludit q. inter sit quoddam veluti medium inter duo extrema contraria, & id quod interea dicitur esse, sed quia fecit mentionem continuitatis in motu, ideo declarat quid sit moueri continue, & quid sit contrarium habere in loco, dicit id moueri continue quod mouetur sine vlla temporis interruptione, quanuis parum interrumpatur de spacio, sicut si quis pulset primam cordam, & sine vlla temporis interruptione pulset ultimam media relicte, dicitur moueri continue deinde explicat quomodo sint sumenda loca contraria, vt inueniatur quid inter sit dicit autem esse sumenda ex linea recta, vt mensura vitur, quia est breuissima omnium quia ab vno puncto in aliud dici possunt, mensura autem est finita, & brevis diuersa, ergo loca sunt sumenda, secundum diuersas lineas rectas, & id proprie dicitur, inter quod medium est inter duo loca, per lineam rectam distantia.

In secunda vero parte reliquas explicat differentias quantam declarat, quæ dicitur consequenter dicens quod vt vnum sit consequenter ad aliud, multa sunt necessaria. Primum est, quod sit vnum principium ad quod aliud consequenter dicatur, non quod est principium non dicitur consequenter sed potius quod post illud ponitur, vt secundus tres consequenter se habet ad primum, & ternarius ad binarium, non e contra requiritur, etiam quod nihil eiusdem generationis mediet inter id, quod consequenter se habet, & id quod consequenter se habet sicut quando vnus miles est alteri proximus dicitur, se habere consequenter ad illum, dicitur eiusdem generationis quia licet mediet aliud alterius generationis non tollit quominus vnum consequenter se habeat ad aliud, sicut quauis inter duos milites me-

diet lapis dicitur vnus consequenter se habere ad alium quia nullus alius mediat miles præterea id quod consequenter se habet ad aliud multiplex est quod dam positione quando id quod consequenter se habet continuum quid est, vt domus ad domum linea ad lineam aliud natura, sicut vnus numerus ad aliud aliud perfectione vt Elephantus est conueniens ad hominem in perfectione aliud tempore alijsque præterea modis explicat quid dicatur contiguum, & inquit esse illud quod consequenter se habet, & tangit, sicut duo corpora immediata se tangencia dicuntur contigua, inter quæ non est aliud cuius occasione iterum regreditur ad declarandum ipsam inter, & medium dicens quod in motu est inter non vero in generatione, & corruptione, eiusque ratio est, quia motus fit inter contraria contiguum, & inquit medium at generatio fit inter contradictoria inter quæ non est medium. Deinde quid sit continuum ostendit dicens esse illud, quod ita aliud tangit quod vtriusque terminus vnus, & idem sit vt media linea, alteri mediet dicitur esse continua vnde differt a conuguo in hoc quod in continuo est vnus terminus, vtrique parti communis vt vnum punctum duas partes lineæ continuat, & ita dicitur continuum, id est vno tantum termino continens, at in contiguo est duplex terminus immediatus, ostendit vero illa esse apta fieri vnum totum secundum contrarium, quæ vero vnum totum non sunt fieri apta vt lapis, & aqua non eunt vnum continuum sicut autem vnum continuum, quando vnum terminum communem habent, & hoc inquit multipliciter, quædam enim clauo, quædam glutine, quædam institutione, & tactu vnum continuum faciunt, & vnum totum quanuis non sunt hæc proprie continua, vt priora. Comparat autem consequenter esse ad tangere, dicens primum esse superius ad secundum, quia non omne, quod conse-

quæ

quenter se habet tangit bene, tamen contra omne quod tangit, consequenter se habet. Vnde in numeris est consequenter se habere, non tamen tangere comparat etiam continuum ad actum dicens, quod omne continuum tangit, non tamen omne quod tangit est continuum vnde in siccio, & copulatio [quæ sunt quidam modi continuitatis] posteriores sunt generatione, id est particulariores ipso tactu, cum quæ consista sunt se tangant non e contra,

Ex hijs concludit quod quauis essent separata realiter vnitas, & punctum vt aliqui voluerunt, adhuc non essent idem, & ponit interea puxplex discrimen primum quod puncto inest, tactus, vnitati vero consequenter se habere, alteram est quod inter pñcta debet aliquid mediare puta lenæa, quia duo puncta non possunt esse immediata in continuo, at inter vnitates non est opus quod aliquid mediet, quia in numero bene possunt esse vnitates immediate, & hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

De vnitate motus.

IN TENTVM Aristoteles, in hoc capite est agere de vnitate motus postquam iam egit de suis speciebus, & facit duo. Primo adducit quosdam modos vnitatis. In secunda parte explicat, quomodo sit vnitas accipienda in motu. Ad primam partem veniendi ait quod cum vnum dicatur multipliciter, vnus motus potest dici multipliciter. Primo quidem vnus genere, qui est ad rem vnus prædicamenti, sicut omnes alterationes ad qualitatem terminantur sunt vnus vnus genere & similiter omnes motus augmentationis ad maiorem quantitatem terminari & omnes motus lationis ad vbi sicut tria ista prædicamenta inter se genere differunt ita, & illi motus inter se. Secundo dicit vnus motus in specie

specialissima qui ad terminum taliter vnus terminatur vt dealbatio ad albedinem quæ cum sub aliquo genere sit non est amplius diuisibilis in alias species.

Tertio dicitur vnus motus in specie secundum quid eius terminus genus, quoddam sub alteram quod partim est genus, & partim species vt disciplinatio terminata ad sciã quæ est genus sciã species vero habitus deniq; ex vnitate terminat quæ inquit debere colligi vnitatem motus.

Contra hoc tamen proponit dub. dicēs si ab eodē pñcto duo moueantur, mobilia alterum motu recto & alterum circulari habent eundem terminum ad quē ergo si ab hoc debet sumi vnitas specifica motus sequitur quod motus rectus & circularis non differant specie Resp. negando cōsequentiã quia in motu locali hoc est peculiare quod præter terminum est pensandum spacium taliter quod si hoc fuerit multiplex in specie, & est spacium rectum, & circularē motus erit in specie diuersus quauis sit terminus vnus, quia huius vnitas non prodest nisi quando est supposita vnitas spatij. Quarto dicitur vnus motus numero tanquam quoddam singulare, & indiuiduum motus quod vnum maxime vnum vocat sicut in substantia motus, & ad hanc declarandam dicit tria reperiri, in motu quod, vel subiectum quando, vel tempus in quo vel terminus ad quem in secunda parte asserit, quod ad vnitatem specificam & genericam sufficit, vnitas termini, & non requiritur vnitas temporis quæ ad contiguitatem sufficit, quauis motus terminentur, ad varias formas eiusdem mobilis verum tamen ad numericam vnitatem: hæc tria requiruntur vnitas mobilis temporis, & termini ita quod sit vnus numero terminus & vnum tempus non interruptum: ita quod nullo modo, cesset motus in illo, alias omnino dissoluetur, talis vnitas & vnum numero mobile, & per se.

Sed ad temporis vnitatem regreditur etiam dubium verum si Socrates

post primam sanationem in alium incidat morbum, & postea ab illo sanetur sic eadem numero, secunda sanatio cum prima? & Respondet sub conditione quod si iam corruptum per naturam non redit idem numero, sed specie erit vna sanatio in specie, si vero potest idem numero redire, eadem numero erit, sed vt Plato volebat, non potest idem numero reparari per naturam postquam semel fuit corruptum, sed id quod motu sanationis dubitauerat de eius termino scilicet sanitate acquisita dubitat vtrum sit eadem numero quæ secunda separatur cum illa quæ sunt primo acquisita & ex vna parte videtur quod sit eadem numero forma, quia si vnitas duraret per tres dies continuos in eodem subiecto eadem esset ergo quanuis fuerit secunda die destructa si postea reparatur. Tertia eadem erit numero sanitas sed ex alia parte, vt quod non sit eadem quia corpora subiecta qualitatibus secundum tempus variantur ad hoc, secundum dubium non Respondet directe sed inquit non esse præsentis negocij illud examinare sed quantum ad propositum satis est scire quod quanuis esset eadem numero sanitas, in duplici casu dicto motus in sanationis, sine dubio est multiplex quia vnitas termini non sufficit ad vnitatem motus, nam sicut se habent actus, & habitus ita motus, & terminus, quia motus est quidam actus, & terminus est quidam habitus sed multiplicatio actus non multiplicat habitum quia potest vnus numero habitus plures actus habere ergo similiter potest vnus numero, terminus partiales habere terminos ad se terminatos in diuersis temporibus sed sicut e contra multiplicatio habitus multiplicat actus quia plures habitus necessario plures actus debent habere, ita multiplicatio termini pluralitatem motuum infert statim docet quod vnus numero & continuum sunt idem, & ita inquit motum simpliciter vnus esse continuum & e contra simpliciter vnus esse continuus, & quod motus sit continuus ob terptio

bat quia est diuisibilis in partes quæ erant antea vnus. Declarat deinde qui motus possunt continuari dicendo quod quemadmodum reliquæ res cum sint diuersæ rationis non possunt continuari, vel quia altera non habet terminum, vt res incorporea quæ cum non sint quantæ terminum non habet qui possit illam continuare vel cum alia corporea vel cū incorporea quia licet vtraque habeat terminum, sed ineptum ad continuationem vt linea & deambulatio quia sunt diuersæ rationis, quando vero sunt eiusdem rationis possunt continuari vt duæ aquæ sic ergo illi motus qui sunt diuersæ rationis quia ad diuersos terminos terminantur non possunt continuari illi vero qui sunt eiusdem rationis, quia habent eundem terminum possunt continuari, quia continuari, est vno communi termino continuari, vel copulari ad contiguitatem vero sufficit vnitas temporis, quanuis non adsit vnitas termini quemadmodum, si postquam aliquis cucurrit immediate sanetur tales motus sunt cōtigni continui vero secus quia deficit vnitas termini. Concludit ergo ad continuitatem tria requiri terminum mobilis & temporis vnitatem, ita quod tempus non interrumpatur, quia quando in medio motus, mobile vel minimum quiescat, impossibile est quod duo illi motus continentur, & similiter hæc tria requiri ad vnitatem numericam motus, & per consequens illam esse omnium maximam.

Pæter dictos modos vnitatis alios constituit dicens, illum motum dici vnum qui perfectius est, sine vnumgere specie vel non sit perfectum enim idem est, quod totum ac vnum sicut in alijs etiam rebus, id quod est perfectum est: vnum est autem motus perfectus, ille qui ad suum terminum peruenit ad quem ordinabatur, sed ne aliquis, inde colligeret imperfectum motum, qui ad suum terminum non peruenit non esse vilo modo vnum.

Est autem motus perfectus, inquit illi esse unum, sed minus vnum dicitur enim vnum precise quia cūtinuū est alio etiam modo dī vnus motus quando regularis est & vniformis: vnde irregularis aliqua parte est vn^o aliqua parte nō quia difert regularis eūdū magis & min^o, quia regularis est magis vn^o irregularis vero min^o in quouis aut genere motus reperit regularitas & irregularitas in augmentatiōe alteratione & latōne duas autem radices irregularitatis constituit altera est spaciū in motu locali quando est disforme sicut per giratūam & tortuosam lineam mouile mouetur talis motus est irregularis, quia partes non sunt eiusdē rationis, altera est quando stante eodem tempore termino & spacio est diuersa velocitas eo quod mobile velocius mouetur per vnā, quam per aliam partem spaciū, vt cum lapis mouetur velocius mouetur in fine, quam in principio & ob hoc iste motus est irregularis ex quibus infert, quod velocitas & tarditas regularitas, & irregularitas sunt non specificæ sed accidentales differentia motus cum eīdem motui secundum speciem possint conuenire ex quibus etiam infert quod maior, vel minor grauitas, vel leuitas in eodem non faciant motum differre in specie quod non difert motus plumbi deorsum a motu eiusdē quāuis vnus fiat per aquam & aliter per aerem & consequenter primus velocior secundo demum concludit irregularem motum vnum dici cum cūtinuus sit minus tamen vnum quam regularem vt pater de illo qui fit per spaciū aliquū quia cū sit minus vnus habebit magis de pluralitate, quia quod est minus de vno opposito debet esse magis de alio sicut, qd est minus album habet magis de nigro cōcludit capud dicens quod motus specie diuersi non possunt continuari, quia omnis motus cūtinuus aliquando potest esse regularis & aliquando irregularis vt mot^o compositus ex duplici specie diuersa vt ex lectione non potest esse regularis, quia non habet partes vniformes ergo nec po-

terit esse cūtinuus, & hęc de hoc capite.

CAP. QVINTVM.

De motuum contrarietate.

Intentum Ari. in hōc cap. est agere de contrarietate motus & mutationis caput est ita breue quod non indigeat partitione incipit autem a contrarietate motus quodam diuīso argumēto sic. Motus si possit contrariari, vel hoc est quia terminus a quo vnus est terminus ad quem alterius vt motus a sanitate & motus ad sanitatem aut secundo quia termini a quibus sunt contrarij, vt motus a sanitate & motus ab agritudine aut tertio quia termini ad quos sunt contrarij sicut motus in sanitatem & motus in agritudinem & motus ab agritudine in sanitatem & quia alio modo termini non possunt disponi hīc est quod nec alio modo possint variari contrarietates motuum & incipit excludere aliquos modos horum qui non sufficiunt ad contrarietatem motus, & incipit a quarto dicens illum sufficere quod scilicet terminus a quo vnus motus contrarietur termino ad quem alterius cum eodem numero motu hęc reperiatur contrarietas certum autem est, quod vnus & idem motus sibi ipsi non contrariatur sicut motus ab albo in nigrum subdit tamen quod licet sit vnus motus re est multiplex ratione prout est acquisitio termini ad quē & deperditio termini a quo & accessus ad vnum, & recessus ab alio.

Secundum modum excludit quādo rēmini a quibus sunt cōtrarij dicens illum non sufficere primo quia possunt esse termini a quibus contrarij & tamen terminus ad quem vnus & tamen illle motus cū sint eīsdē spēi propter vnitatem termini non possunt esse contrarij et motus ab albo in fuscum & a nigro in fuscum: sed quia hoc argumētum non habet vim, quia postea dicturus est hos terminos esse contrarios ideo se remittit ad dicenda po-

Ita ideo probat, secundo quod contrarietas potius a terminis ad quos quam a terminis a quibus debeat sumi hac ratione in illis magis viget contrarietas que magis vigent dum motus sunt, & sunt, sed termini ad quos sunt huiusmodi, ergo probatur minor, quia dum motus sunt maior sit accessus ad terminos, ad quos, & maior recessus a terminis a quibus ergo magis vigent termini ad quos quam a quibus cum motus sunt, & sunt alias se queretur, quod si minus vigerent dum motus magis tenderent essent minus contrarij, tertio probat quia ab ea a quo sumitur nomen, & definitio debet sumi contrarietas, & species sed hoc est terminus ad quem ergo inde colligitur tantummodo os modos ex dictis valere ad contrarietatem, vel quando termini ad quos sunt contrarij vel quando simul termini a quibus, & ad quos sunt contrarij, tertium scilicet & quintum imo ad vnum modum inquit reducitur omnis contrarietas quia tertius modus ad quintum reducitur, & ita quod illi motus dicantur contrarij qui sunt a terminis contrarijs, ad terminos contrarios ad quod repetit differentiam, mutationis a motu, quod motus procedit a contrario in contrarium id est appositione in possumum, secus vero mutatio, ex qua format argumentum omnis motus procedit ex contrario in contrarium ergo nec motus contrarij debent procedere a terminis contrarijs ad contrarios in hoc ergo quinto modo constituit contrarietas motus ut patet in motu a sanitate in egritudinem & contra ab egritudine in sanitate longaque inductione ponit exempla in motu tam alterationis quam locali quia in augmentatione est de se notum.

Ostendit modo qua ratione contrarietas debeat sumi in mutatione dicens debere sumi quia vel procedit a non contrario, vel non subiecto in contrarium, vel subiectum ut a non albo ad album, vel a contra, ut patet in hijs quae ca-

rent contrario, ut a lucido in tenebrosum, quod etiam in substantia aperet, quia non habet contrarium. Unde primus ille motus antea reiectus a contrarietate motus est quia ad mutationis contrarietatem prodest scilicet quando terminus a quo varius est ad quem alterius quia ratione dicuntur contrariarij generatio & corruptio quia generatio est a non esse corruptio vero ab esse modo regreditur, ad id quod supra dixerat de motibus tendentibus ad idem medium, ab extremis contrarijs ut ab albo in fuscum & a nigro in idem fuscum dicens, illos esse contrarios, quia licet terminus ad quem sit materialiter idem formaliter est diversus quia medium comparatum ad diversa extrema locum, habet duorum sicut fuscum respectu albi est nigrum & ita motus ab albo in fuscum est demigratio contra tamen fuscum, respectu nigri est album, & ita motus a nigro in fuscum est dealbatio unde concludit caput dicens, motus illos esse contrarios, quia terminus contrarijs in terminos contrarios tendunt, & hac de hoc capite.

CAP. SEXTVM.

De contrarietate quietis.

INTENTVM Aristoteles, in hoc capite est, agere de contrarietate quietis, & facit duo. In prima parte declarat, quo modo quies contrarietur motui. In secunda parte proponit quaedam dubia, ad primam partem accedendo ait, quod aliter motus contrariatur motui quam quies quia motui contrariatur simpliciter id est perfecta contrarietate, quia utrumque extremum est, formaliter possumum ac quieti improprie contrariatur quia illi privative opponitur, quo supposito ait quod non quilibet quies contrariatur motui.

motui cuilibet motui, et tantum quies eiusdem generationis cum motu ut quies in loco motui locali, quies in qualitate, motui alterationis &c. & hoc est loquendo de quiete in communi quia de illa in particulari reitat dubium quæ quies sit motui contraria an illa quæ est termino a quo an potius alia quæ est in termino ad quem quiescere autem in aliquo est in eo stare, vel ab illo non recedendo, vel ad illum non accedendo, sed in eo perseverare pro quo notat duos esse terminos motus, & duos quietis alter est terminus a quo in quo est sua quies alter terminus ad quem in quo est etiam, sua quies ex quibus aut quod quies in termino a quo contrariatur ipsi motui, ut quiescere in albedine contrariatur motui qui ab albo, tenet in nigrum, non autem quies in nigre ex quo colligit, quod quietes, quæ sunt in terminis a quibus contrariorum motuum sunt contrariæ sicut quies in albo (quæ opponitur motui ab albo in nigrum) & quies in nigro, quæ opponitur motui a nigro in album sunt contrariæ sicut & dicti motus sunt contrarij & probat quia inconueniens est motus esse contrarios, & non quietes illius contrarias, quasi dicat, quæ contrariis contrariatur; sed dictæ quietes motibus contrariis contrariantur, ergo ipsæ inter se debent contrariari, & ita inquit, quod quies in sanitate opponitur quieti in ægritudine, & motui ex sanitate in ægritudinem, quies tamen in ipsa ægritudine tali motui non contrariatur cum sit quies in termino ad quem & probat primo quia nihil tendit in suum contrarium, sed motus tendit inquietem existentem in termino ad quem, ob quod motus potest dici quodammodo quietatio, i. via inquietem ergo motus non contrariatur quieti, quæ est in termino ad quem cum ad illam obtinendam ordinetur, sed quia posset aliquis obijcere, quod quem admodum, quies in

termino ad quem eiusdem motus non contrariatur motui, ita nec quies in termino a quo eiusdem motus, sed potius quies in termino a quo alterius motus, ideo. Responderetur quod hoc est falsum, & si huius non reddit rationem.

Modo autem ostendit an quies opponatur mutationi ad quod, ad quod supponit, quod una mutatio non contrariatur alteri propter accessum ad possibilia contraria, sed potius propter accessum, & recessum ab eodem termino possibilibus ut generatio, & corruptio secundo supponit quod in mutatione non sit proprie quies, sed potius quædam immutatio, vel non mutatio ut esse ignem est quædam mutatio opposita mutationi, quæ est ab igne in non ignem. Tercio supponit quod cum immutatione detur unum subiectum, commune utrique extremo opposito possibilibus, & negatio hinc est quod talis carentia non pura negatio sed potius priuatio sit habens subiectum, & ita immutatione sub termino a quo contrariatur mutationi, quæ ab illo termino procedit ut esse ignem quod est quædam immutatio & velut quies opponitur mutationi ab igne in non ignem & contra & eodem modo quietes, vel immutationes, quæ sunt in terminis a quibus contrariis, sibi contrariantur, sicut & ipsi termini, siue in communi siue in particulari Dubium tamen proponit cum dixisset quod illum non esse, quod dicitur immutatio, vel quies non est pura negatio, sed subiectum dicit si esset pura negatio immutatio, vel quies in ente cui mutationi opponeretur quia non entis, vel nihiliterus oppositi non potest esse aliqua immutatio, vel quies, quod dubium Aristoteles non soluit sed potius voluit hoc inconueniens in ferre ad insinuandum, quod illud non eas debet dicere subiectum alias immutatio, vel quies sub ente non posset aliam immutationem, vel quie-

tem contrariam habere: sed inquit quod talis immutatio non est proprie dicenda quies, nisi dicas quod aliqua quies non opponitur motui, quod est contra omnes, vel quod generatio sit motus cum generationi opponatur immutatio sub non ente, sed quia nui non sit quies proprie, quia non est privatio motus, est tamen illius de similis, quia sicut quies est privatio motus, ita immutatio est privatio mutationis & sicut dixerat supra quod quies non quævis sed terminatur a quo opponitur motui ita immutatio, quæ est sub ente ut in termino a quo opponitur mutationi sub non ente aut nulli sed non ens, est nihil & præterea etiam opponitur corruptioni quæ est ab ente in non ens, & non generationi & ratio est eadem ac de motu, quia illa generatio tendit in ipsam immutationem sub ente, corruptio vero recedit ab ipsa immutatione, ergo vel quies sub ente, quæ est terminus a quo corruptionis ipsi corruptioni opponitur non generationi quæ ad manendum sub ente dinatur.

Alium motum contrarietatis in motibus & mutationibus intendit declarare, scilicet naturale & violentum & proponit quoddam dubium quare in solo motu locali inuenitur quidam motus naturalis, & alius præter naturam ut patet & non in reliquis quod inductione longa ostendit in text. Respondetur dicēs quod si præter naturam accipitur pro violento re vera sicut in motu locali reperitur distinctio naturalis & violenta, ita & in reliquis & ita quædam corruptio dicitur violenta quædam naturalis, & similiter in generatione augmentatione & diminutione contingit & etiam in alteratione, ut sanari in diebus indicatorijs & criticis nāle est ut in alijs diebus non est naturale sed violentum appellat autem dies indicatorum, in quibus mors, & natura sensibilibus pugnant concludit autem generationem contrariari corruptioni, & alteri generationi quarum una est naturalis & alia violenta & similiter de cor

ruptione nec hoc inquit est inconueniens quia alio modo generatio contrariatur corruptioni & una generatio alteri, vel una corruptio alteri quia prima contrarietas est secundum substantiam at secundum est secundum qualitatem naturalem vel violenti concludit ergo motus & quies habere contrarietatem ita quod contrarij motus secundum speciem referantur ad contrarios terminos ad quos sibi motus sunt naturales in diuersis mobilibus secundum speciem, sicut motus ignis sursum, & aquæ deorsum si vero vnus naturalis & alter violentus in eodem mobili secundum speciem imo secundum numerum esse possunt sicut motus qui est deorsum est naturalis sursum vero violentus, quæ secunda contrarietas est secundum qualitatem motus prima vero est secundum substantiam & specie quies etiam & motus secundum naturale, & violentum opponuntur, quia quædo quies est naturalis in termino a quo motus ab illo est violentus quando vero contra quies est violenta motus ex inde est naturalis loquendo de motu locali cuius factis parent exempla.

In secunda parte proponit quædam dubia primum dubium est utrum quies quæ non semper est ut violenta generetur & producat supposito quod quies vere nihil aliud sit quam a motu cessare & stare & pro parte negatiua sic arguit si quies quæ non semper est generatur quies violenta eius quod violententer mouetur generatur ut quies lapidis sursum, sed hoc est impossibile ergo probatur minor quia si illa quies violenta tunc producit cum est motus violentus per illam debet produci cum non sit tunc alia corruptio, sed hac ratione non primo quia quod ad quietem mouetur velotius mouetur in fine quam in principio & medio ut patet de his quæ naturaliter mouentur in sua loca, sed quod violententer mouetur potius e contra remissius vel tardius mouetur in fine quam in principio, & medio ergo talis motus violentus est

propter

propter quietem acquirendam.

Secundo quia non dicitur res quiescere nisi quando est in suo loco naturaliter ergo nec motus potest tendere in quietem nisi tendat in locum naturalem solutio ad dubium colligitur ex illis verbis Ar. qui bus ait quod quies violenta producit per accidens sicut per accidens est intentio quia in fine motus deficiit virtus motu qua deberet alterius causare motum cuius defectu cessat ibi motus & ob hoc dicitur esse ibi quies alio autem diuerso modo fit quies naturalis quia est per se intentio a mobili per cuius virtutis motu efficiencia fit quia attingit illa virtus locum debitum & naturalem illi mobili & ita cessat illo obiecto ob operatione non quia deficiat virtus vel remittatur quia eadem manet sine diminutione sed quia finis talis motus est adeptus quo facto cessat actio sicut cessat ignis calefactione quando passum ibi similesuit in calore.

Secundum dubium est contra id quod diximus quod quies existens in termino a quo fit contraria motui si enim hoc esset verum sequeretur quod duo contraria simul essent quia quando aliquid mouetur ad terminum ad quem aliquo modo manet sub termino a quo cum non possit fieri in instanti recessus ab illo & in illo etiam quiescit ergo iam duo contraria simul sunt in termino a quo scilicet motus & quies. Respondetur quod non est inconueniens quod contraria secundum aliquid siue simul sint ita vt sub aliquo gradu nigritudinis maneat subiectum & ad alium albedinis gradum moueatur at duo motus contrarii nullo modo possunt esse simul quia non potest vnus simul tendere ab albo in nigrum & consequentia a nigro in album ex quo fit quod magis contrariatur vnus motus alteri quam motus quieti epilogat autem quod de motuum contrarietate vltimate & quiete dixerat & hic finitur text. Arist. secundum gradum quia in argyrolis quod hic sequitur Toletus alia duo dubia pro

ponit multum a fine procedentibus alterum est verum quem ad modum motus naturalis per quietem terminator ita & violentus & respondet ita esse quod duplici ratione probat primo quia motus violentus manet & finitur cum ipsa violentia cesset ergo post illam sequitur quies alias si motus sequeretur non quod cessaret motus sed quia motus terminaretur per motum & rursus ille per alium. Secundo quia quot modis dicitur vnus contrarium tot modis dicitur aliud sed motus dicitur dupliciter secundum naturam & preter naturam ergo & quies dicitur dupliciter secundum naturam & preter naturam secundum dubi. cum idem videatur habere duos motus oppositos vt motus ignis sursum habet motum eiusdem deorsum & terræ similiter deorsum vter eorum sic contrarius respondet quod vterque sed diuersimode primus vt naturalis violento ita enim se habent motus sursum & deorsum eiusdem mobilis secundum vt naturalis naturali ita enim se habent motus terræ deorsum & ignis sursum idem prorsus est de quiete dicendum quies enim terræ deorsum contrariatur quieti ignis sursum tanquam naturale naturali qui est tamen ignis deorsum contrariatur quieti ignis sursum ita quam naturale violento & ita duplicem colligit contrarietatem alteram secundum substantiam & alteram secundum modum naturalis & violenta omnia tamen quæ in toto hoc libro dicuntur a Tolleto colliguntur per octo conclusiones in summa prima est vnitas generica motus & specifica sumuntur ex vnitate generica vel specifica termini ad quem secunda vnitas numerica motus & eius continuatio sumuntur ex vnitate numerica termini ad quem & mobilis per se ex tempore interruptio. Tertia conclusio contrarietas motus debet sumi a contrarietate terminorum ad quos & a quibus quarta conclusio quies in termino a quo motus incipit ab eodem termino a quo contrariatur & due quiesces ter

minorum a quibus contrariorum, similiter sunt inter se contraria. Quia conclusio duo motus contrarij ita se posse habere quod vel ambo sint, eiusdem mobilis & tunc si vnus est naturalis, alter debet esse violentus, & e contra, aut quod vnus sit vnus mobilis, alter alteris & hoc adhuc dupliciter, aut ita quod vterq. sit naturalis vt motus sursum ignis, & deorsum terræ, aut ita quod vterque sit violentus, aut e contra, motus terræ sursum & ignis deorsum, & idem prorsus est de quibus dicendum, quia si sint eiusdem mobilis non potest esse vtraque violenta, sed si vna est violenta, altera debet esse naturalis, & contra, si vero sunt diuersorum mobilium potest vtraque esse naturalis, & vtraque violenta, & hæc sexta & septima conclusio includuntur, octaua conclusio si motus est naturalis quies ad illum sequuta in termino ad quem, est naturalis, & si motus est violentus quies inter termino ad quem est violenta: est autem contrarietas motuum, vel quietum aut secundum solam substantiam motus, & quietis, & hic ex terminis est petenda nulla habita ratione naturalis, & violenta, aut secundum qualitatem solum illorum & ad hoc debet inspicere rationalis, & violentus, hac est totius libri quinti.

AN NOTATIONES circa literam.

Sed antea quam ad principales questiones deveniamus quedam dubia textus sunt examinanda & supra cap. Primo in principio est primum dubium, quid intelligat Aristot. per moueri per aliud, & quid per moueri per accidens quo inquam modo hæc duo membra inter se differant & omnes conueniant, quod moueri per aliud sit moueri per aliquam sui partem vt dicitur homo sanari, quia oculus sanatur, moueri autem per accidens est ef-

se accidenst rei, quod mouetur per se, vt album dicitur moueri per accidens, quia est accidens subiecti, quod mouetur, sed inter hos modos ponit hoc discrimen. Auerroës quod pars potest separari a toto in quo mouetur vt extra illud mouetur & accidens non potest separari a subiecto vt extra illud mouetur, intelligitur naturaliter, sed quauis hoc discrimen aliquando sit verum, non tamen in vniuersum, quia aliquando pars separata a toto non est capax illius motus, quem habebat in toto sicut oculus separatus a toto non dicitur sanari, quia vt sic non habet vitam, quæ requiritur ad sanationem, vnde vera differentia inter hos modos est illa quam assignat Tolerus, quia illud quod mouetur per aliud vel per partem ita se habet, quod eius pars sit, quæ vere mouetur sicut oculus est cui per se conuenit motus sanationis & medio illo toti composito, at illud quod mouetur per accidens, vel secundum accidens ita se habet quod illud secundum quod mouetur per accidens non mouetur per se sicut dicitur album per accidens currere ratione albedinis, tamen albedo non est id, quod mouetur per se per talem cursum vt ex illa possit cursus deriuari ad subiectum, imo potius ex subiecto deriuatur ad illam prout in concreto significatam.

Secundum dubium est erga caput secundum erga secundam rationem, quam Aristoteles probat quod motus non sit motus quia daretur processus in infinitum quod impossibile esse videtur, quia in infinito non est dare primum, & ita nunquam esset motus in rerum natura, est inquam dubium secundum Aristotelem dicitur infinita hominum multitudo & ita non datur prius homo, nihilominus hoc non tollit quominus possint esse homines in rerum natura, ergo nec debet impedire in motu non dare primum, vt posset esse motus in rerum natura. Respondetur disparem esse rationem, quia
in ef

in essentialiter subordinatis, cum vnum pendeat actualiter ab omnibus aliis. nō potest dari processus in infinitum, at in accidentaliter subordinatis potest dari talis processus quia vnum non pendet actualiter ab alio, sed potest sine illo consistere, & ita vt existat vltimum non requiritur quod exstat primum ex quo fit, quod cum homines inter se tantum accidentaliter subordinentur liquidem potest homo genitus sine generante non inueniunt in illis dari processum in infinitum: ac vero quia motus factus, & ille per quem fit essentialiter subordinatur cum vnum sit via ad aliqd, sine quo nō potest esse, & a quo specificatur hinc est quod in motibus non possit dari processus in infinitum.

Tertium dubium textus est supra cap. 3. tex. 16 vbi ait Aristoteles quod generatio est inter terminos contradictorios inter quos non est medium, est tamen inter terminos contrarios, est ergo dubium, primo, quia nomina contraria habent medium: secundo, quia ipse Aristoteles secundo Metaphysicorum textu. 7. ait, quod inter terminos generationis mediat generatio, & similiter quod inter quod est, & quod non est media id quod fit, ergo non omnia contraria habent medium nec contradictoria illo carent. Respondetur notando primo quod termini generationis non sunt pure contradictorii, cum isti sint aliquid, & nihil alias generatio ex nihilo esset, sed hoc modo opponuntur solius creationes scilicet animationis termini vnde termini generationis potius sunt priuatiue oppositi quia v.g. non ignis prout est terminus a quo potest esse dupliciter inter opposita, vel per negationem extremorum & hac ratione licet inter terminos priuatiue oppositos datur tale medium quod est diuersa ratio ab extremis & hac ratione debet intelligi quod Aristoteles in metaphysica dixit quod inter quod est, & quod non est media id quod fit quia nec est quod

est nec quod non est & etiam ratio est media inter id quod est, & id quod non est.

Tertio dupliciter potest esse medium per participationem extremorum & remissionem ipsorum a sumo gradu vt in rectalium & nigrum est fuscum & inter calidum in sumo & frigidum est remissum calidum, vel frigidum, & hoc medium solum potest esse inter contraria, & ita tantum hoc medium negat Aristoteles inter terminos generationis, quia quodam modo sunt contradictorii, primo priuatiue oppositi vnde ad dubium in forma. Respondetur quod Aristoteles non asserit inter omnia contraria dari medium sed indefinite loquendo de medio per participationem & hoc est verissimum de terminis autem generationis quia sunt quodam modo contradictorii, scilicet priuatiue oppositi dixit non dari medium inter illa intelligitur eiusdem rationis & participatione extremorum sed quia non sunt pure contradictorii ideo inter illa datur medium per abnegationem, & diuersa rationis.

Quartum dubium erga idem caput est quia videntur confundi duae illae differentiae scilicet se tangere & esse contigua quia omnia, quae se tangunt sunt contigua & contra imo eandem videntur habere rationem formalem, quia sicut illi dicuntur se tangere quorum vltima sunt simul pari ratione illa dicuntur contigua quorum vltima sunt simul ergo nullo modo differunt, & essentialiter difficile est inter hec assignare discrimen nihilominus. Respondetur quod differunt, quia vt aliqua se tangant non est necessarium quod vnum se habeat consequenter ad aliud nec quod aliquem dicant ordinem sed duo principia quorum nullum consequenter se habet ad aliud cum hoc sit contra rationem principij dicuntur se tangere, si vltima eorum sint simul in loco primo si dupliciter terminatiuo, eorum vnum respondeat loco in

in loco vt duplici puncto vnum aut duplici linea, vel superficie vna linea, vel superficie ex parte locantis at vero vt aliqua sint contigua debent se consequenter habere & supra hoc addere tactū vn de ratione prioris distinguntur se tangere & esse contigua sumendo contiguitatem in rigore prout est differentia diuersa a tactu, quia si late sumitur contiguitas idem est aliqua se tangere & esse contigua vtdelicet quod vltima sint simul & tantum hoc probat dub. aduētum, & ita aliquando ab Ari. confunduntur imo in hoc capite confunduntur quando inquit quod tangere & consequenter se habere se habent sicut superius & inferius ita quod omne quod tangit consequenter se habet non contra, vbi patet quod in ipso tangere Ari. includat consequenter se habere, & ita eadem dat tactū, vel se tangere quā dederat contiguitati, & non mirum quia tangere & contiguesse habere ita sunt finita quod difficile sit illa praeindere.

Quintū supra caput quartū est quod modo Ari. dicit quod vbi minus est de vna forma ibi est magis de alia contraria, vel e contra cum tamen posuit esse in aliquo subiecto minus de lumine quā in alio & tamen ibi non est magis de forma contraria quia lumen non habet contrariū, respondet Tollerius quod per contrariū intelligit aut verum & proprium sicut est positum, vel improprium vt est priuatum certum autem est quod vbi est minus de lumine est magis de tenebra, sed hæc solutio non placet quia Arist. intendit ibi probare quod intensio & remissio sunt motus proprie dicti scilicet alteratio, quia licet non procedant a contrario simpliciter in contrarium simpliciter procedunt a contrario secundum quid in contrarium secundum quid, quia inquit, vbi est magis & minus (vt in remissione intensio) vbi est per mixto contrariorum sed contrarium quod requiritur ad motum proprium vt est alteratio debet esse positum & non sufficit priuati

bum ergo quando dixit quod vbi est minus de vno contrario est magis de alio nō de priuatiue oppositis loquitur sed de oppositis extremis, vnde ego facile. Respondeo quod non loquitur de quacūque forma sed de illa quæ habet verum contrarium qualis non est lumen vnde sensus, Ari. est in formā quæ contrariū habent quanto minus est de vna forma est magis de contraria cuius ratio est quia tota latitudo debet esse semper impleta, vel ex vna, vel ex alia vel duplici simul, vnde cum latitudo sit semper eadem vt g. vt octo sit tres sunt gradus caloris quinque debent esse frigiditatis, vel contra secundum quamlibet aliam proportionem & hoc debet intelligi regulariter loquendo quia aliquando contingit quod tota latitudo non sit impleta nec ex vna, nec ex duplici forma ita, quod quauis illa habeat contrarium & non sit in sumo non habeat res duos gradus alterius contrarij sicut habet ignis siccitatem prope sumū scilicet vt se & nihilominus duos residuos gradus non habet ex humiditate quæ est forma contraria sed illa est latitudo non impleta si sumatur ignis in statu naturali antequam ab aere, vel aqua alteretur, quia post hanc alterationem bene potest comparare aliquem gradum humiditatis & illum habere mixtum cum siccitate.

Sextum dub. est erga caput quintū cur potius Tollerius dicat quod contrarietas mutationis sumitur tū penes esse quā penes non esse si quidem contrarietas mutationis sumitur ab impossibilitate terminorum & sicut esse rei est impossibile cum non esse eiusdem rei e contra non esse est impossibile cum esse ergo nulla est maior ratio ob quam ab esse quod est vnus terminus quam a non esse quod est alius sumatur contrarietas mutationis si quidē contrarietas in hoc consistit quod id quod est terminus a quo vnus est ad quem alterius & sicut esse quod est terminus a quo corruptionis est terminus ad quem generationis ob quod generatio

neratio & corruptio contrariantur ita e
contra non esse quod est terminus a quo
generationis est terminus ad quem cor-
ruptionis ob quod similiter contrarian-
tur eadem ergo est ratio de esse, & non ef-
se cū vtrunque pōt esse terminus a quo
& ad quem, respōdetur rationē esse quia
non esse est priuatio. vel negatio quę ad
esse reducitur & per illud regulatur cū
sit illo perfectius & ita per accessum. &
recessum ad idē esse debet sumi cōtrarie-
tas mutationū quia generatio est acces-
sū ad esse & corruptio est recessus ab illo,
nō autē per accessum & recessum ad non
esse cum imperfectiora per perfectiora
regulanda sint.

Septimum dub. est erga cap. 6. quomo-
do Ari. quod corruptio aliquando est na-
turalis aliquādo violenta sicut & motus
localis, quia vel corruptio cōparatur ad
formā corruptā & ita omnis corruptio
est violēta, quia est cōtra formę naturam
vel cōparatur ad materiam & ita omnis
corruptio est naturalis, quia est secundū

naturā materię, quia cū vna formā nō sit
satiata aliā peti quā cū non possit simul
habere cum hac peti huius corruptionē
tamquā medium ordinatum ad genera-
tionem illius nam quando finis est natu-
ralis media ordinata ad illum debent ef-
se naturalia Resp. quod quauis si praci-
se comparatur corruptio vel ad formā. l.
ad materiā dicatur vel omnis naturalis,
vel omnis violenta nihilominus si cōpa-
retur addispositiones ad quas corruptio
cōsequitur quā dā est naturalis & quā dā
violenta vt series. v.g. mors est naturalis
quia sequitur præcise exdispositionum
deffectu conseruantū; & per illarū ex te-
nuationē quę sine vlla violentia secū dū
debitum cursum naturę sit at mors iube-
nis ab aliquo interficienti violenta dicit
quin per introductionē violentā alicuius
qualitatis mortiferę; vel per violentiam
corruptionem conseruatū contra con-
suetum. & debitum cursum tantū natu-
rę sit & hac ratione vna mors dicitur na-
turalis & alia vero violenta.

SUPER SEXTVM LI- brum Arist. Physicę auscultationis Cōmentaria vna cum quęstionibus.

AUTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burg. Sacrę Theologię Pręsentato.

SVMMA TEXTVS.

CAPIT. PRIMVM.

De partibus quantitatis,
& integralibus motus.

INTENTVM Arist. in hoc libro est
postquam in præcedenti egit de parti-
bus subiectiuis motus, declarando vnde

sumant suam specificationem agere de
partibus quantitatis & integralibus il-
lius & de ordine earum speciale vero in-
tentum illius in hoc capite est agere de
compositione continui an ex indiuisibili-
bus possit esse & facit duo in prima par-
te duas rationes format ad probandum:
non posse continuum ex indiuisibilibus
componi, in secunda alias ad hoc conge-
rit rationes. Ad primam deueniendo par-
tem

rem hanc conclusionem decisiuam ponit nullum continuum potest componi ex indiuisibilibus, sed necessario ex cōtinuis & diuisibilibus debet componi, q̃ est dicere continuum esse totum homogeneum & eiusdem rationis cum partibus, & ita exigere illas continuas & diuisibiles, sicut ipsum est, quam conclusionem ut probet ex præcedenti libro supponit definitiones continui, contigui, & cōsequenter se habentis, sunt enim continua, quorum vltima sunt vnum, vel qui vno termino communi copulantur: contigua vero, quorum vltima sunt simul, idest quorum termini sunt immediate, illa vero dicuntur se consequenter habere, quæ intra se non habent medium sui generis quantumuis vltima, nec vnū, nec simul, sed sint diuersa & mediata, prima ratio est, si continuum componeretur ex indiuisibilibus, maxime quia ista essent inter se continua, sed hoc repugnat ergo, minor probatur, quia partes cōtinui necessario debent esse cōtinuæ, minor probatur, de ratione continuorū est, quod vltima eorum sint vnū, idest, quod vno termino cōmuni copulentur, sed in diuisibilia non habent vltimum, ergo, probatur, quia vltimum dicit ordinē ad non vltimum & consequenter diuersitatem partium, sed indiuisibile caret partibus, alias in eas esset diuisibile, ergo caret vltimo & consequenter vna poterit vnum indiuisibile esse alteri contrarium & cum idem probat hæc ratio de contiguitate quia etiam adhuc requiritur habere vltimum, ideo quantumuis non esset de hoc præcipua intentio simul Arist. infert vnum indiuisibile non posse alteri continuū, nec etiam contiguū, & idē quod de puncto indiuisibili respectu lineæ colligit debet colligi de quocūq, alio indiuisibili sic, ut lineæ respectu superficies, & de hac respectu corporis.

Secunda ratio de idem format sic, si continuum cōponeretur ex indiuisibilibus maxime quia illa inter se aut essent continua, aut cōtigua, aut cōsequenter se

habentia, sed nullum horū ergo, non primum ut prima ratione probauimus, non secundū quia contigua tangunt se, quod tantū potest imaginari triplici modo, vel tantū totā, idest ita q̃ omnes partes vnius tangant omnes partes alterius, sic vt se penetrēt, vel tantū pars partem, quia se cundū aliquas partes se tangunt, vel tantū pars totū quia scilicet vna pars vni⁹ tangit omnes partes alterius, sed vnum indiuisibile nullo ex his modis potest aliud tangere, ergo nec illi esse cōuguū, probatur minor quia si aliquis tactus non esset vni indiuisibili respectu alterius, maxime primus quia secundus & tertius cum clarius exagant diuersitatem partium in tangenti & tacto non possunt illi conuenire, sed prius non sufficit, quia si indiuisibile tangit aliud ut totum, totum ergo penetratiue se habet & nō habet partem extra partem loco & situ distantem quod erat necessarium ad rationem continui & hoc est quod ex Aristotele solet referri quod indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, idest non facit extensum, & magnum, ita quod sit vna pars extra aliam, nec tertium potest dici, quod se habeant indiuisibilia consequenter quia cum non possint esse contigua non poterunt esse immediata & ita habebunt necessario medium quod pugnat cū ratione huius, quod est consequenter se habere.

In secunda parte capitis ponit alias rationes, est vero hæc tertia vnū quodq, diuiditur in ea ex quib⁹ componit, ergo si continuū cōponeretur ex indiuisibilib⁹ deberet in illa diuidi, consequens est falsum cum sit definitio continui, posse diuidi in semper diuisibilia tantum mediat aliud indiuisibile & hoc non quia duo indiuisibilia debent poni in media ra medium scilicet, & extremum, aut mediat aliq̃ diuisibile de quo rogo an diuisibile in semper diuisibilia, vel nō, si non ergo etiā tollitur continui ratio, vel diuisibilis quæ dicit posse diuidi in semper diuisibilia & duo indiuisibilia

tandem sequuntur simul si vero id quod
ita mediat est diuisibile in semper diui
sibilia erit continuum, & consequen
ter sequitur intentum, quod inter
duo, quæcunque indiuisibilia mediet
diuisibile & continuū, & quod istud de
beat diuidi in semper diuisibilia proba
tur, quia alias si indiuisibilia diuideretur
sequeretur quod ex illis componeretur,
& ita quod vnum aliud tegeret quod su
pra impugnauimus & idem docet de re
pore & motu debere hæc omnia compo
ni ex diuisibilibus, aut omnia ex indui
sibilibus, quia cum æqua sit vtrique
ratio, vel omnia debent diuidi indiuisi
bilia, vel omnia in indiuisibilia & id pecu
liaretur ostendit de motu, quia cum res
pondeat magnitudini & spatio continui
pars motus parti spacijs debet correspon
dere & illi adequari & ita si magnitudo
spacij ex indiuisibilibus constat consta
bit etiam motus qui ei adæquate respon
det si vero ex diuisibilibus similiter cōs
tabit & motus qua suppositione data se
cundum addit, quæ est tunc est motus. cū
est moueri rem & consequenter vnde si
motus ex indiuisibilibus constat consta
bit & ipsum moueri ex quibus quartara
tione concludit ita motum & moueri a
dæquari spacio, qui totus motus toti res
pondet spacio & pars parti ita vt quod per
totum mouetur spaciū toto motu de
beat & quod per partem spacijs partē mo
tus debeat moueri, quod declarat literis
vtendo, tam ex parte motus quam spacijs
vt talem adæquationem & corresponden
tiam magis declarat, sed si magnitudo
spacijs componeretur ex indiuisibilibus
talis adæquatio motus cum ipsa esset im
possibilis ergo nō est possibile continuū
ex indiuisibilibus componi, probatur
mi, quia id quod mouetur dum mouetur
non dum peruenit ad id ad quod moue
tur ita quod prius sit moueri quam mo
tum esse, i. prius est tendere ad illud quā
ad ipsum peruenire, sed id quod est indi
uisibile non habet vnde motus & quo mo
tus est. i. non habet diuersitatem partium

reposit esse prius in una, quam in alia,
quod est necessarium vt sit prius moueri
quam motum esse ergo, quod per illud
moueretur, simul mouetur ac motū, est
consequens autem est falsum quia sequi
tur quod simul sit in eo a quo mouetur
& in eo ad quod mouetur excludit quo
rundam solutionem dicentium id quod
per indiuisibile mouetur, non est esse si
mul in eo a quo mouetur & in eo ad, &
mouetur, quia iam ex hoc sequeretur ta
le indiuisibile diuisibile esse habendo extre
ma & medium in quo non dicatur quies
cere, quia hoc habebat in puncto extre
mo ex parte termini a quo, nec dicatur
motum esse, quia hoc habebit in secun
do extremo ex parte termini ad quē, sed
medio infert hæc se habere modo quod
est moueri sed hoc vt patet repugnat in
diuisibili ergo repugnat in partibus spa
cij indiuisibilibus motum fieri sed motū
fieri absolute est necessarium ergo tales
partes spacij esse indiuisibile est impossi
bile sed quia posset aliquis dicere, quod
licet in nulla parte spacij seorsum, quia
est indiuisibilis fiat motus in fieri in omni
bus simul hoc excludit multa inconue
nientia aduocando. Primum est quod mo
tus componeretur ex non motibus quia
motus quo mobile mouetur, per totum
spatium componitur ex illis quæ habuit
mobile in singulis partibus spacij ergo si
in singulis habuit non motum quia quæ
libet pars spacij est indiuisibilis motus,
iam componitur ex non motibus vt intui
tus secundum est quod aliquid erit mo
tum quod nunquam fuit motum, patet
quia si per totam magnitudinē simul est
motus ergo in fine magnitudinis verum
est dicere quod illa res iam est mota, est
in parte præcedenti nō præcessit motus cū
ponatur indiuisibilis, & ita incapax mo
tus & similiter dabitur transiisse in fine
magnitudinis sine vllō transiit præce
dere siquidem præcedens pars nō est incapax
illius cum transiit ille sit motus.

Tertium inconueniens sequitur etiam
quod per totam illam magnitudinē
simul

simul moueat, & quiescat probat, quod moueatur pater quia ita supponitur, & quod quiescat probatur quia quoties mobile non mouetur quiescit nam quies & motus immediate opponuntur in subiecto capaci cū sint priuatiue opposita, sed in qualibet parte magnitudinis in pote in diuisibilibus nō mouet ergo quiescit simul ergo quiescit in omnibus ac in tota magnitudine mouetur, & quia posset aliquis dicere, hinc tantū sequi quod quiescat in omnibus, partibus simul, & in tota magnitudine moueatur hoc reuocat dicens esse impossibile quia cum omnes partes simul sint ipsum totum si secundū omnes partes quiescit, secundum totum debet quiescere. Vltimo quia vel illa indiuisibilibus parte spatij est motus vel non ita sequitur. Primū inconueniens quod motus non cōponatur ex nō motibus, si vero in illa est motus ergo sequitur quod motu præsentis quiescit res cū in illo indiuisibili, & quoties alio ponatur quiescēs vltimam rationē format si magnitudo spatij componeretur ex indiuisibilibus sequitur tempus & enim cōponi ex indiuisibilibus consequens est saltum ergo probatur sequella tēpus. & magnitudo sibi correspondēt indiuisibilitate & in diuisibilitate ergo si vnum eorū componitur ex indiuisibilibus debet, & aliud componi. & cōtra probatur antecedens dicimus spatium ex indiuisibilibus componi, & supra illud moueri mobile æque velox in toto suo motu tunc si intāto tempore v.g. in hora pertransit totum spatium in dimidia hora pertransibit dimidium, & in quarta parte horæ quartā partē spatij ergo temporis & spatij diuisibilitas sibi correspondet, & hæc de hoc capite.

CAP. SECVNDV M.

Continuum non potest ex indiuisibilibus componi.

INtentum Arist. in hoc capite est perspicere probationē quam ceperat præce-

denti capite quod cōtinuum nō possit ex indiuisibilibus componi, & facit duo, in prima parte quædā fūdamēta aducit quibus probat suam intentionem in secūda soluit quodam argumētū Zeno. Ad primam partem reuertendo probat iterum tēporis diuisibilitatem, & cōtinuitatē ex magnitudinis diuisibilitate, & cōtinuitate, ita quod si hæc sit diuisibilis in semper diuisibilia diuidatur etiam & tēpus. Ad quod primo supponit velocius mobile in tempore æquali pertransiri maius spacium quam tardius & in minori tēpore aliquando æquale, & aliquando mai⁹ tres partes habet hoc fundamētū quā primā probat sic supponendo quod mobile velocius dicatur, & tardius vel & spatium. C. D. tunc est argumentum velocius mobile citius peruenit ad finē sui motus, quā tardius, ergo in eodem tēpore quo velocius mobile est in fine sui motus dico spatij. D. tardius mobile cū nondum peruenit ad finem sui motus erit citra finem eiusdem spacij, & consequenter velocius mobile in eodem tēpore pertransit mai⁹ spacium quā tardius secūdam partē quod in minori tēpore pertransit maius spacium probat sic, ex præcedēti casu in quo velocius mobile citius peruenit ad finem sui motus quā tardius accipiamus, quod in eodem tempore, quo tardius accessit ad spacium v.g. velocius accesserit ad motus spacium scilicet D. per aliquod intervallum distans ab ipso, E. & tunc accipiamus aliud spacium inter mediū quod sit maius ipso. E. quod erat spacium tardioris, & minus ipso. D. quod erat spacium velocius & vocetur hoc spatium. H. tunc sic si istud spatium est minus quam spacium. D. ad quod mobile velocius peruenit in eodem prorsus tempore ac mobile tardius ad spatium. E. ergo tempus in quo idem mobile velocius peruenit ad minus spacium quam prius scilicet ad H. debet esse minus quam precedens tempus quod erat æquale ei in tempore tardioris mobilis ergo iam velocius mobile in minori tempore pertransit maius spacium nec

tardius,paret consequētia, quia illud spatium intermedium modo de nouo acceptum est maius spacio præcedenti tardioris mobilis. & ex alia parte tempus vidimus est minus, quia est minus alio tempore æquali in quo idē velocius mobile pertransibit illud spatium D. quando tardius mobile pertransibat spatium C. vt autem probet tertiam partem fundamenti aduēti, quod in tempore minori pertransit velocius mobile æquale spatium ac tardius supponit duo, primū est id quod nunc probauimus, quod in minori tempore pertransit maius spatium secundo supponit quod idem mobile siue tardum, siue velox nulla ad aliud facra collatione in tanto tempore pertransit tantum spatium & in maiori maius, & in minori minus, & facit argumentū in terminis geminatis, quæ cū nihil significant potius pariunt obscuritatē, quā claritatem & certe probatio ex se est facilis, quia si in minori tempore velocius mobile pertransit maius spatium, quam tardius, ergo in minori adhuc tempore poterit pertransire æquale spatium, ac idem tardius, quia qui potest in maius potest etiam in minus, cum ergo æquale illud spatium sit minus dicto maiori si maius pertransibat in minori tempore: multo melius pertansibit æquale, imo in minori adhuc tempore vt si. v. g. velocius mobile integram leuquam pertransibat in media hora & tardius in maiori tempore scilicet in vna hora pertransibat minus adhuc spatium scilicet tres partes leuquæ, ergo easdem tres partes pertransibit velocius mobile, quam tardius scilicet in minori adhuc tempore quam dimidia hora in qua integram perfoluebat leuquā, quod iterum hoc argumēto probat, denus æquale spatium pertransendum ab utroque mobili tardiori. & velociori, aut ergo illud transibunt in tempore equali & hoc non quia utrunque esset iam æque velox cum nec in tempore, nec in spatio differant, nihil enim amplius requiritur ad æqualitatem veloci-

tatis, aut in maiori tempore pertransit æquale istud spatium id quod est velocius, & hoc non quia eo ipso esset tardius siquidem maiorem facit moram in eodem pertransendo spatio, aut in minori tempore tale spatium æquale pertransit, & sic habemus intentum.

Secundum fundamentum supponit, & est, quod velocitas, & tarditas debent accipi ex tempore, quod Aristoteles dicit accidere in tempore, & probat hac ratione, omne quod absolute mouetur, in tempore mouetur, sed quod tardius, & velocius mouetur reuera mouetur, ergo tarditas & velocitas motus ex tempore debet pensari sicut & ipsa motus substantia: ex his ergo fundamentis infert tempus continuum esse, id est diuisibile in sepe diuisibilia.

Et modo ex parte tertij fundamenti quod scilicet velocius mobile in tempore minori pertransit spatium, colligit tempus & magnitudinem debere diuidi in infinitum tempus per reasumptionem velocius mobilis & magnitudinem per reasumptionem tardioris, quod si mobile tardius moueretur per leuquam in vna hora, ergo velocius eandem leuquam in minori tempore pertransibit tunc in isto minori tempore tardius mobile minus spatium, ergo iam magnitudo illa prioris spatij diuisibilis est cum habeat maius & minus, & rursus hæc magnitudo minor pertransitur a velociori mobili in minori tempore adhuc debet pertransiri, in quo rursus minori tempore, si iterum moueatur tardius mobile minorem adhuc pertransibit magnitudinem per replicationem, ergo velocitatis & tarditatis huiusmodi infinitum diuideretur tempus & magnitudo per velocitatem semper numerando tempus & per tarditatem magnitudinem unde concludit quod cum sit semper hæc conuersio a tardiori ad velocius, & e contra semper erit diuisio temporis, & magnitudinis, ita quod ad indiuisibile utriusque nunquam possit peruenire, quod si ad hoc perueni-

res non esset differentia inter velocius & tardius imo non essent tardum & velox & quantus hoc argumentum procedat supposita diuisione magnitudinis ad diuisionem temporis & contra sed tamē vtrunque debet prouari per naturas tardioris & velocioris, tertio deinde argumento probat correspondentiam temporis & magnitudinis quod ita consuebit dici apud eos qui de hoc tractant & rationem eorum ponit, quia scilicet eadem est veritasque diuisio quod proportionaliter intelligitur, quia si tantam magnitudinem tanto pertransiuit tempore maiore debet pertransire in maiori & minorem in minori.

In secunda parte vt soluat argumentū Zenonis hanc cōclusionem ponit quod si magnitudo est finita erit etiā tempus finitum & si est infinita erit etiam & tempus infinitum & eodem modo ob quod distinguit duplex infinitum aliud actu aliud potentia primum vocat ex terminis secundum vocat diuisione & subdit quod si magnitudo spaciū est infinita actu erit similiter & tempus & si infinita in potentia erit etiam tempus & si vtroque modo actu & diuisione est magnitudo infinita erit similiter & tempus modo soluit argumentum Zenonis quod erat hoc in quous spacio sunt infinita pūcta & infinitæ partes sed infinitum est in pertransibile ergo nullum spaciū poterit pertransiri probatur minor quia in finitum si deberet pertransiri maxime tempore infinito sed hoc tempus nō est dubile nullum ergo spaciū erit pertransibile infert Zeno illum laborare in aequo uoco quia sumit magnitudinem potentia infinitam tempus actu infinitum cū tamen vtrunque deberet accipi eodē modo ita quod si magnitudo est potentia infinita similiter sit & tempus vnde nullū in cōueniēs magnitudinem finitā & tū pōa infinitā tempore actu finito pertransiri cū hoc sit pōa in finitū vnde tū repugnat magnitudinem infinitā trāsi tēpore finito, aut cōtra si vtrunque sumatur

eodem modo scilicet in actu & quod finita magnitudo non possit tempore actu infinito pertransiri probat supponendo, quod æqualis magnitudo æquali tempore debet ab eodem mobili pertransiri quod dato supponamus magnitudinem finitā esse quadrupedalem parum enim refert in hac, vel in illa mensura illam sumere si finita est tunc sic pars huius magnitudinis v.g. pedalis in tempore finito pertransitur ergo alia æqualis, in alio finito debet pertransire, & alia in alio, sed partes huius magnitudinis finitæ sunt sicut ipsa magnitudo ergo tempora in quibus sit transitus debent esse finita sed ex finitis finities acceptis nō potest resultare infinitum ergo tempus quo tota illa magnitudo pertransitur debet esse actu finitum nequit ergo esse infinitū in actu & quia fieri potest quod pars illa assumpta non esset aliqua tota vel æqualis & ita quod aliquoties sumpta totū nūquā æquaret, sed vel excederet, vel ab eo deficeret vt quartus est pars nō reliquata nouenarij, quia si bis assumatur a nouenarij & octauarium facit si vero ter sumatur excedit nouenarium & duodecimariū facit inquit Ari. parū referre quod illa pars sic accepta non adæquet totum quia ex eo quod excedat & sit maioris quantitas similiter probatur intentū quia si maior quantitas nō nisi tempore finito mensuratur minor sicut est dicti totius multo minus poterit infinito tēpore mensurari idē fere argumentū alia via fortiori ponit demus magnitudinē finitā quā diejs tēpore infinito pertransiri tunc sic non omnis magnitudo pertransitur eodem tempore ergo si tota hæc magnitudo tempore finito pertransitur par illius debet diuerso tēpore pertransiri & minori sicut, & ipsa pars est minor & consequenter finita sed hæc pars finities sumpta suum totum vt pote finitum facit ergo tempus. Respondetur toti illi magnitudinē debet esse finitū patet cōsequētia quia re asumendo finities finitas partes magnitudinis trāsumimus magnitudinē finitā reasumendo etiam si

etiam finities tempora finita partium finitarum tantum potest fieri tempus totum finitum toti illi respondens magnitudinis: quod vero parti illius magnitudinis non correspondeat tempus infinitum probat, quia ex utraque parte habet terminum tempus, quod illi parti respondet, primo ex principio, quia sicut incipit motus in ipsa ita & tempus, & etiam ex parte finis, quia plus temporis correspondet toti magnitudini quam illi parti, ergo ultra tempus respondens illi sequitur tempus ulterius respondent tota magnitudinis tempus ergo illius partibus finem habuit cum illo cessante fuerit aliud ulterius sequutum sicut si ego vnam leu quam deambulo tempus, quod dimidie finem habet quia istud cessat, & quod sequitur non est talis medietatis, sed toti magnitudinis, eodem ergo argumento ait posse probari e contra infinita magnitudinem non posse finito tempore pertransiri quia si quolibet magnitudo finita finito tempore pertransitur, ergo infinita cum in alio diuerso debeat transiri necessario supertransitur infinito tempore debet pertransiri, patet consequentia quia totum finitum tempus consumitur in totius magnitudinis finitæ transitu ex quibus omnibus colligit non posse continuum ex indiuisibilibus componi.

Vltimo hoc probat dicens: si continuū componeretur ex indiuisibilibus, sequeretur quod indiuisibile esset diuisibile: consequens est falsum, & repugnans, ut patet, ergo ut sequelam probeat supponit primo, quod cum in tempore equali velocius mobile pertranseat maius spatium quam tardum parum refert in hac vel in illa proportionem accipere illud maius cum multipliciter possit esse maius, sumatur ergo in proportionem sex qui altera secundum supponit, quod est spatium velocioris sex qui alterum ad spatium tardioris sit v.g. trium indiuisibilium & spatium tardioris duorum sic enim debent poni supra dicta proportionem, & quod continuū ex indiuisibilibus constet, & similiter de

pus respondens motui velocioris extrahitur debet indiuisibili componi & etiam tempus tardioris cum sit æquale modo necesse est argumentum in eodem tempore, quo velocius transsit maius spatium, transsit indiuisibile, sed velocius id facit in tempore trium indiuisibilium: tunc sic ergo suum dimidiū spatium, scilicet vnum indiuisibile pertransibit mobile tardum in dimidio temporis, scilicet in vno, & dimidio indiuisibilium: patet quia tria non possunt aliter diuidi quam per duas integras unitates & per medietates alterius tertie ergo iam aliquod indiuisibile est diuisibile & clarius probatur cum mobile velocius in vno indiuisibili tempore pertransit aliud indiuisibile spatium: sed in maiori tempore: ergo vel in vno & dimidio sicut in tulimus & ita sequitur in eodem mensuratum. Igitur in duplici indiuisibili temporis pertransit tunc vnum spatium, quia hoc est impossibile quia aliud indiuisibile spatium pertransit in alio indiuisibili temporis remanenti & hoc non quia iam sequeretur quod eodem tempore tardum & velox transirent idem spatium quod est impossibile. In alio duplici indiuisibili temporis pertransit illud indiuisibile spatium & nec hoc quia iam inde sequeretur quod non esset æquale tempus vtriusque mobile vel ut supponebat si tempus tardioris habet quatuor indiuisibilia & tempus velocioris tunc tria ut diximus ex quibus omnibus vltimo concludit non posse continuum ex indiuisibilibus componi sed ex aliis continuis. I. diuisibilibus in se per indiuisibilia. Primum dubium, text. erga text. ubi Ar. dicit quod ex eo quod duo indiuisibilia non sunt cōtigua sequitur quod habeant mediū & consequenter nō se habeant dub. est, non sufficit quod cum mediū ad tollendū quod aliqua, consequenter se habeant sed requirit mediū ei⁹ de generis ergo nō bene intulit ex eo quod ab solute habeant mediū nō se habere cōtē quēter cum mediū possit esse alterius generis quod non impedit hoc quod est cōsequenter se habere. Resp. Tolet quod bene hoc Ar. intulit quia si inter quæcūque indiuisibilia mediat continuū cum in hoc sint rursus indiuisibilia sequitur quod habeant

illa indivisibilia modum eiusdem generis & ita quod illa non consequenter se habeant cum non sit accipere duo puncta, ita coniuncta in linea quod non habeant aliud intermedium.

Secundum dubiū textus est erga eundem textum ubi docet quod continuum non potest componi ex illis quæ se tangunt secundum se tota, contra mixtum est continuum & tamen componitur ex elementis quæ se tangunt secundum se tota cum quilibet pars mixti sit mixta in qualibet parte erunt omnia elementa & ita se tangunt ex mixto secundum se tota siquidem simul omnia inveniuntur in omni parte mixti. Respondet Toletus q. secūdi dubij prætermisissis variis modis quibus declaratur mixtionis possibilitas dicendo quod cum elementa corumpuntur ut fiat mixtio, nec illorum formæ nec dimensiones manent in mixto ut in qualibet eius parte possit fieri cōtactus per incōueniētes illatū. Sed tātūmanet illorū materia, quæ vnica recipit vnā mixti formā: ex qua vna tantū educitur quantitas & sic cum elementorum quātitates non maneant non manebit cōtactus illis medius faciendus.

Tertium dubium est erga textū quartum quomodo Aris. dicit motum tempus & magnitudinem esse eiusdem rationis cum specie, imo genere differant tāquam successibum & permanentem. Respondetur quod non loquitur de identitate absolute, sed consequētia, vel proportionalitatis ita ut valeat, vnum horum est diuisibile, ergo aliud & cōtra aut q. sicut se habet magnitudo ad suas partes in hoc q. ex indivisibilibus nequit cōponi, ita se habeant tēpus & motus ad indivisibilia, ita quod ex his non potest.

4. dubiū erga text. 7. quomodo Ar. dicat q. moueri & motum esse non sunt simul siquidē illuminatio est motus & in simul est illuminari & illuminatum esse, imo congelatio, quæ est verus motus est tota simul ut Aris. dicit lib. de sensu & sensibili. Respond. loquebatur de motu phisico prout a mutatione differt in hoc q. est a

positiuo in positium transire. ac illuminatio mutatio nō est a negatiuo in positium ita nō obstat q. in illo sint simul mutari & mutari esse, vnde ad illud de cōgelatione vt resp. non est q. motus pōt dupliciter habere partes vel ratione subiecti vel ratione termini ad quem vt patet in motu locali hominis: prius, n. motus est vna pars illius quam alia & iste motus nō est totus simul adhuc respectu partium subiecti sed aliquando posita omni modasimulrate partium subiecti in recipiendo terminū ad quē propter huius diuisibilitatē est totus motus simul, sed prius acquiritur vna pars termini ad quē, quā alia. Res. q. quādo Aris. dixit congelationē esse totam simul loquebatur de similitudine partium subiecti q. erat dicere omnes partes a quæ incipiunt æqualiter recipere terminum congelationis: quādo vero generaliter hic docet motum & mutari non esse simul loquitur de partibus motus ex parte termini ad quē, qui cum semper sit diuisibilis & per motum diuisibiliter acquiratur nunc est totus motus simul ex parte illius & ita est semper prius moueri, quam mutari esse.

Quintū dubium est erga ca. secundū text. 15. quomodo Aris. dicat omne mobile, & tardius & velocius moueri siquidē cælū eadem velocitate vniformiter mouetur imo elementa videntur semper eadem velocitate debere moueri illorum virtus motiua sit omnino ad vnum determinata prætermisissis variis solutionibus quas hic Toletus refutat, respondetur, quod quādo Ar. dixit omne q. mouet tardius & velocius moueri nō loquitur de quouis mobili in singulari, sed in genere quasi dicat in omni genere mobilis sunt istę differētię velocitatis & tarditatis q. est verissimū: quia tā in latatione quā in augmētatione & alteratione dāt quædā mobila quę mouet tardius & alia velocius nec est necessarium q. semper in vno & eodē mobili hæc adsit diuersitas sicut nec est necessarium quod in vno & eodē motu semper hoc adsit secundum diuersas partes: sed sicut pōt dari aliquis motus in singulari

omni-

omnino vniformis ita etiam potest dari aliquod mobile omnino vniforme, & satis est quod in genere vtrobiq; hæc deformitas velocitas, & tarditas, & ad illud elementis dicitur quod licet habeat naturas, & formas determinatas ad vnum, sed quia habent diuersa contraria acurrentia modo, maiore modo minorahinc est quod illa diuersimode vincant modo tardius modo velocius moueantur.

Postremum dubiū erga text. 18. est quomodo Arist. dicat, quod si tempus est infinitum, & eodem modo siquidem ex eodem tempus est actu infinitum tam a parte ante quam a parte post, & tamen magnitudo æstus spaciū circa qd fit motus cæli prædictum tempus, causans est magnitudo finita imo generaliter in magnitudine circulari, finita non prohibet motum, & tempus esse finita Respondetur quod Arist. hic tantum loquitur de motu simplici, qualis est rectus aut circularis in prima circulatione & istorum finita, vel infinitas verum etiam est quod sequitur spaciū infinitatem & eam similiter inferunt in tempore, at vero motus circularis per replicationem circulem supra idem spaciū, fit quodam modo geminatus & compositus, & ita nō est inconueniens quod tempore infinito fiat quia licet quælibet simplex circularis sit finita, sed in infinitum replicantur, & ita infinitum tempus debet in eis consumi, & hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM.

Motus non potest esse in instanti.

INtentum Arist. in hoc capite est pro uare quod motus non possit esse in instanti & diuiditur in duas partes. In prima probat ipsum instans vel nunc indiuisibile esse. In secunda hoc posito probat motum non posse fieri in illo ad primam partē deueniendo dicit ipsum nūc

indiuisibile esse ita, vt cū dū totum sit terminus præteriti, ita quod vltra illud non sit aliud talis præteriti, & in initium futuri ita quod ipsum nihil sit illius futuri hoc enim probat quod secundum se sit terminus vtriusq; temporis præteriti & futuri probatur, ait Arist. esse istud esse omnino indiuisibile prober vero sic, si non est idem nunc quod terminat præteritū & futurum ergo erunt duo sed hæc cum sint indiuisibilia non possunt esse inmediate ergo debent habere inter se mediū eiusdem generationis cum ipsis sicut inter duo puncta continui mediat necessario aliquod eiusdem generationis scilicet linea tunc sic illud tempus inter medium non potest esse præteritum aut futurum, quia hæc sunt ex materia copulanda inter quæ mediat debet ergo esse tempus præsens hoc ergo erit terminus communis vtriusq; parti continuatæ tūc sic omne tempus est indiuisibile sed tale tempus cum sit terminus communis secundum se præterito & futuro est in vtroque, ergo cum illud tempus in se includat præteritum & futurum, si secundum se totum ponitur terminus vtriusq; sequitur quod aliquod futuri erit in præterito, scilicet illud tempus intermedium quod includit futurū & contra aliquid præteriti erit infinitum scilicet idem tempus intermedium includens præteritum, sed hoc est impossibile, ergo terminus communis vtriusq; parti temporis non potest esse aliud tempus sed indiuisibile nunc in quo non sunt tales partes.

Iterum hoc reprobatur quasi terminus communis posset esse tempus & diuisibile sequitur quod non sit terminus per se & adequate sed secundum vnā partem erit terminus vnus & secundum aliam, erit terminus alterius at cuius continuū debet esse aliquis terminus per se & adequate ergo necessarium est, quod talis terminus sit indiuisibilis, vt secundum se totum possit esse vtriusq; parti communis. Tertio probatur quia esse cōtinuatū debet esse totū simul & in se præsens, sed nullū tēp^{us} diuisibile est totū simul & in

se præsens cum diuidatur in præteritum & futurum ergo nullū tempus potest esse illud nunc præsens continuans præteritū cū futuro concludit ergo ex dictis quod cum nunc continuatio non possint ista competere quod sit diuisibile non totum simul & idem & nō per se terminus quæ necessario sequitur si tale intermedium continuatum ponatur tempus necessarium erit quod sit & idē instans cui tria opera conueniunt quod sit diuisibile totum simul & idem & per se terminus vtriusque partis quæ omnia necessario sequitur ad rationem continuatiui.

In secunda parte ponit conclusionē intentum nullus motus potest esse in nunc diuisibili, sed in tempore & probat quia si motus potest esse in instanti similiter poterunt esse velox & tardū quæ sunt differentie illius sed cōsequens est falsū ergo probatur minor dem^o quod mobile velox in instanti transiit spatium vnius palmi in eodem instanti aliud duplo tardius transiit medietatem spatij, vel palmi rursus ad hanc præcisē medietatem transiit ad aplice tur primum mobile velox illā pertransiit in medietate temporis prioris, ergo cū positis fuerit ille motus in instanti sequitur quod instans sit diuisibile ex hac cōclusionē inferit aliā quod quies nō sit in tēpore & probat quies est priuatio motus, sed priuatio est carentia in subiecto apto nato quādo & quomodo, & loco est aptū ergo cū tū sit aptū moueri in tēpore solū poterit in tempore quiescere, & probat simul vtrāque cōclusionē duplici suppositione prima est quod sit idē nūc cōtinuatiuū præteritū cū futuro secunda quod dati alicuius tēporis ita se habeāt partes quod medietate præterita fuerit motus, & in futura sit quies ex quo format argumentū si motus & quies possent esse in instanti possent esse simul in eodē mobili cōsequens est falsū cū sint priuatiue opposita ergo & antecedēs probat sequella, quia si motus est in parte præterita erit in nūc cōtinuatiuo illius cum alia, si quidem est terminus in intrinsecus illius & si quies est

in parte futura erit etiam in eodem nūc cōtinuatiuo illius cū sit terminus in intrinsecus eiusdē cū ergo illud nūc cōtinuatiuū sit vnum & idem, vt iam probauimus & supposuimus prima suppositione, si motus & quies possant intrinsece & ad æquale esse in instanti sequitur quod simul in eodem instanti sint motus & quies, quod est absurdum ergo tertio ex definitione quiescentis id enim quiescit quod ita se habet sicut prius cum opponatur ei quod mouetur quod aliter se habet nūc quam prius sed in instanti non est assignabile prius cum sit indiuisibile ergo non est quies in solo nunc omne ergo quod mouetur, & quiescit in tempore mouetur, & quiescit.

Deinde vt probet motū esse diuisibile probat prius omne mouile esse diuisibile hac ratione omne quod mouetur partem habet in termino a quo & partē in termino ad quem ergo omne quod est diuisibile ens probatur quia quando totū mobile est in termino a quo, vel totū in termino ad quem vtrique quiescit & non mouetur ergo omne quod mouetur partim est in vno termino & partim in alio & quia posset aliquis obijcere quando aliquis mouetur ex Roma ad Neapolē nō est partim Romæ & partim Neapoli, ergo non omne quod mouetur partim est in termino a quo & partē in termino ad quem. Respondet se non loqui determinis vt timis motus sicut sunt ista sed de proximis puta de hijs in quib^o sit primum mutatio vt cum proximē mouetur ab A. ex B. partim est in A. & partim in B. sicut quod mouetur ex albo ipso proximo termino habet medium puta fuscum non tamē est opus quod sit simul in terminis proximis & remotis hæc de licera.

ANNOTATIONIS

circa literam.

Primum dub. text. est circa, text. 23. illi rationem qua Ari. probauit motum & quies-

& quietem debere esse simul. In eodem instanti ex eo quod sit idem nunc continuatibum quid intelligat Ari. per nunc, quod secundum se terminat esse indivisibile ad quod, respondetur notādo quod sicut potest aliquid dupliciter tangere aliud, vel inadeguate quando non tangit secundum se totum ut digitus tangit lignum solum secundum ultimum sui scilicet ultimam superficiem, vel adæquate qui tangit secundum se totū ut dicta superficies tangit idem lignum sic potest aliquid dupliciter determinare, vel inadeguate quando non terminat secundum se totum, sed secundum aliquid sui quod hoc modo terminat est divisibile, vel adæquate quando secundum se totum terminat & quod hoc modo terminat debet esse indivisibile modo ergo dico quod terminare sū se totum & adæquate tribuit Ari. ipsi indivisibili nunc quod dicit addi eam alterius acceptionis quæ accipitur nunc pro tempore proximo instanti hic ergo non sic sed pro ipsomet instanti sumitur, ut hac ratione possit habere rationem termini adæquati & secundū se.

Secundum dub. est erga tex. 31. in illa rationem quæ Ari. probavit motum, & quietem debere esse simul in eodem instanti ex eo quod sit idem nunc continuatibū præteriti tēporis in quo ponitur motus & futuri in quo ponitur quies. Posset enim aliquis R. quod illud instanti est extrinsecū utrique ita quod sit primum nō esse motus ibi desinentis per primum nō esse, & ultimum non esse quietis ibi incipientis per ultimum non esse & ita tam lōge abest ut sequatur in illo instanti esse simul motum & quietē quod neutrum illorū est in illo ut vidimus. Respondetur quod posito quod quies posset esse in instanti nō deberet incipere extrinsece & per ultimum nō esse, sed intrinsece & per primum sui esse & ita in illo instanti erit posset etiam quod motus esse posset in instanti nō deberet desinere per primum non esse sed potius per ultimum sui esse sicut de sinu totius mutationes instantaneæ & ita in eo

dē instāti utrique intrinseco deberent poni ultimum esse motus & primum quietis, & ita colligit Aristoteles bene simul debere esse motum & quietem in illo instanti.

Sed fortius cōtra hoc instat Toletus etiam si ponatur motus & quies posse habere esse in instanti nō sequitur quod in illo eodē instāti sint simul & probat quia posset esse quod vnū inciperet per primum sui esse scilicet quies & ita intrinsece esset in illo instāti & alterū desineret per primum non esse ita quod in illo instāti non esset sicut in generatione vnus substantia & corruptione alterius est necessario dicendū quātūvis generatio & corruptio sint in instanti ut si v.g. in alicuius tēporis cōtinui medietate præterita ponatur forma embrionis, ergo in illo instanti continuatio illius cum secunda est forma embrionis, & in alia immediate futura forma animalis non bene sequitur in tota prima medietate fuit forma embrionis ergo in illo instanti continuatio illius cum secunda forma embrionis & similiter forma animales quæ ponitur esse in secunda illa medietate sed tantum sequitur quod extrinsece & per primum non esse desierit in illo forma embrionis & intrinsece & per primum sui esse sit forma animalis, & nihilominus istæ forme in instanti ponuntur corrumpi & generari ergo quātūvis motus, & quies in instanti possint habere esse nunquam sequitur quod in eodem instanti sint simul, sed tantum quod simul ac vnū de sint extrinsece aliud incipiat intrinsece & hoc dubium tantum roboris habet apud Tolles. quod ab illud Ari. deferat, dicendo eius rationem non probare demonstratione sed topicæ verum tamen si hoc dubium solutionem non haberet nec topica esset eius ratio & ideo responderetur notādo, hanc esse differentiam inter mutationes instantaneas, & reliquas res per illas prædictas, vel corruptis quod tales mutationes desinunt esse intrinsece, & per ultimum sui

atres quæ per illas desinunt per primum non esse desinunt v.g. substantia quæ corrumpitur desinit esse per primum non esse ipsa vero corruptio per quam desinit, non ita desinit sed potius per vltimū suū esse quia in illo instanti, quando primo non est substantia tunc vltimo est corruptio, ita quod in illo habeat esse, & ita cum mortuus si esset in instanti deberet se habere sicut ipsa instantia mutatio non vero tanquam res per illam desinens cum magis tali mutationi assimiliter (cum trunque sit via & corruptio) quam ipsi rei desinenti hinc est quod debeat in instanti intrinseco desinere per vltimū suū esse sicut ipsa mutatio, at ex alia parte quies cum incipiat per primum suū debet in instanti intrinseco incipere ergo iam sequitur inconueniens illatum ab Aristoteli quod in eodem nunc continuatio simul erunt motus præteritus & futura quies, quia ibi est vltimum esse motus & primum esse quies & ita ratio Aristoteli in suo robore cum sit dispar ratio de ipsius rei rebus quæ incipiunt, vel desinunt ac de motibus, vel mutationibus per quas desinunt & incipiunt de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

De diuisione motus.

Intentum Aristoteli in hoc capite est probare motum esse dupliciter diuisibilem ad diuisionem scilicet mobilis & temporis in prima parte hoc probat in secunda declarat quomodo reliqua quæ sunt in motu possint eodem modo diuidi ad primam partem deueniēdo ait quod motus alicuius terminus diuiditur in motus partium illius totius & probat quia in eas partes diuiditur motus totius ex quibus constat, sed constat ex motibus partium ergo diuiditur in motus partium probatur minor ita se habet partes mobilis ad totum mobile ac partes motus ad totum motum sed partes mobilis componunt totum mobile ita quod illæ simul iunctæ sint totum mobile ergo partes motus debent compo-

nere totum motum ita quod simul iunctæ sint totus motus sed totus motus est quo mouetur totum compositum & partes motus sunt quibus mouentur partes compositi, ergo de primo ad vltimum motus totius compositi componitur ex motibus partium mobilis ut si aliquod totum moueatur habens duas medietates, quælibet medietas mouetur suo motu partiali diuerso ab alio ergo totum compositum debet moueri motu totali & integro composito ex illo duplici motu partiali partium. Secundo id probat deducendo ad inconueniens, si motus compositus ex motibus partium non esset totus mobilis vel esset ipsarum partium seorsum, vel alterius mobilis, non primum quia singulæ illæ partes non toto illo motu mouentur, sed tantum illius medietate, non secundum quia si totus ille motus esset alterius mobilis ergo partes illius motus essent motus partium alterius mobilis quia eiusdem subiecti vnicus est totus motus, sunt etiam partes motus consequens autem est falsum cum compositum sit partes illius motus esse motus partium huius mobilis, v.g. & non alterius. Nisi dicas, quod vnus motus sit plurium mobilium, quod est absurdum, ergo necessarium dicendum est quod motus coniunctus ex motibus partium est totius illius compositi cuius sunt partes quæ singulis partibus illius motus compositi mouetur.

Tertio id probat sic, si motus compositus ex motibus partium non esset motus illius totius deberet alius assignari, sed hoc non est possibile, ergo, probatur quia ab illo motu, qui de nouo aduenit asseritur partes æquales illis partibus motus antiqui, quibus singulæ partes talis mobilis mouebantur ac singulæ illæ partes duplici moueantur motu, & antiquo & nouo tunc sic, quod superest de motu nouo ablatis partibus æqualibus, aut est æquale aut maius, aut minus si est eis æquale ergo erit æquale motui composito ex prioribus partibus, quibus istæ sunt æquales nam quod est æquale vni medio-

dio debet esse æquale alteri extremo tali medio æquali sed posito vno motu æquali & vnus speciei in vno toto non potest alius simul poni. ergo illo primo motu composito ex motibus partium debet necessario illud totum moueri & consequenter motus totius erit compositus ex motibus partium quod erat intentum si autem quod superest est maius ille excessus nullius mobilis erit, non partium quia iam habebant suum motum æqualem, non totius cum sit minor ille excessus toto illo mobili, non alterius mobilis quia iam non esset continuus si haberet excessum in vno subiecto & reliquum motum in alio: si vero quod superest est minus partibus ablatis excessus ille motus partium nulli subiecto conueniet. & ita necessario est dicendum quod talis motus sit æqualis motibus ablatis.

Vnde vis argumenti stat in hoc, si motus compositus ex motibus partium non correspondet illi toti maxime est quia non esset ei æqualis, sed quilibet alius motus singulari in tali toto debet esse æqualis illi motui composito non minor, vel minor, ergo vel nullus debet dari tali toti vel compositus ex motibus partium debet concedi quod erat intentum & ita colligit motum esse diuisibilem ad motum subiecti cum motus totius componatur ex motibus partium: alium modum diuisibilitatis ex parte temporis probat esse in motu quia totus motus est in toto tempore & minor motus minori, & minor in minori est. ergo diuisibilis motus ad diuisionem temporis in quo fit.

In secunda parte hanc diuisionem motus mobilis & temporis docet reperiri in aliis, quæ sunt in motu: quinque vero ponit motum, tempus, moueri, id est motum in concreto, mobile & in quo fit motus, id est terminus ad quem motus ait ergo hæc omnia eodem modo diuidi proportionabiliter ita quod diuisio vnus correspondeat diuisioni alteri quæuis diuisionis ratio non sit per se augmentatio sit per se diuisibiles, qualitates vero per acci-

dēs ratione quantitatis in qua sunt: & primo de motu, & tempore quæ se in diuisione consequat, probatur: totus motus est in toto tempore, & pars motus in parte temporis & similiter totum tempus est mensura totalis motus & pars temporis est mensura partitis motus, sibi ergo correspondet hæc duo quæ vero moueri, & motus sibi correspondant similiter probat, totum moueri esse eundem totum motum & minus moueri secundum minorem motum nunc res multum mota cum motus est magnus tunc parum cum parus est motus, ergo diuiditur ad motus diuisionem ipsum moueri sed quia posset aliquis dicere, quod licet partes moueri respondeant partibus motus, non tamen motum moueri toti motui, perat dicere moueri totius non componi ex moueri partium, sicut contradicebatur de motu. Hoc reicit, primo quia si diuisio moueri in duas medietates isti respondent dabus medietatibus motus necessario & totum moueri totum motum debet respondere & si citra hoc moueri esset aliud iam duo moueri prouenirent ab vno motu, quia ab vno toto ut vidimus tamen est vnus motus compositus ex motibus partium.

Secundo probat motus totius componi ex motibus partium, ergo & moueri totius componi debet ex moueri partium & ita totum moueri respondet toti motui sicut partes partibus. Tertio quia sicut ex vtroque motu partium fit vnus continuus respondens toti mobili ita ex vtraque moueri partium fit vnus motus continuus respondens toti mobili.

Quod dixerat de motu, tempore, & moueri quantum ad diuisionem, dicit etiam de terminis motus ut in longitudine, & in augmentatione & de aliis tamen reliquis quæ uis hanc quædam super accide diuisibiles quædam vero per se & non solū dicit se hæc omnia consequi quantum ad diuisionem sed etiam quantum ad finem quæ omnia tamen in diuisione, quæ in ipsa finitate a mobili ut a radice proueniunt quia eo ipso illud sit quantum & diuersas partes habens fa-

cit in motu, & tempore successione, & diuisibilitatem, & hæc de hoc capite.

CAP. QVINTVM.

De ordine partium motus.

Intentum Aris. in hoc capite est declarare ordinem partium motus declarando finem, & principium illius, & facit duo. In prima parte ponit duas fundamenta. In secunda declarat quomodo in motu sit principium, & finis. Ad primam deveniendo ponit primū fundamentum & est quod mutatum est cum primū mutatum est in eo, quod primū mutatum est explicat exemplo, movetur aliqui l. ex ligno ad album cum primum est sic mutatum ponitur sub albo, dicitur cum primum quia bene posset postea ex illomutari in aliud, & probat sic mutari aut est relinquere terminum a quo, aut non est sine hoc, ergo mutatum esse erit reliquiasse terminum a quo, patet consequentia quia eodem modo se habet mutari ad relinquere ac mutatum esse ad reliquiasse sed cum primum mobile reliquit terminum a quo ponitur sub termino ad quem siquidem recessus a termino aquo est accessus ad terminum ad quem, ergo, secundo idem probat in mutationibus ubi clarus hoc apparet, mutari est relinquere terminum a quo, & mutatum esse illum reliquiasse, cum primum mutatum est per generationem de non esse ad esse relinquit non esse, & ponitur sub esse quod est terminum ad quem & contra contingit in corruptione, quæ ad non esse terminatur, & idem inquit erit in reliquis mutationibus, quæ secundum contradictionem fiunt, quia non est dare mediū inter duo contradictoria, & non contentus hoc probare in mutationibus substantialibus descendit ad accidentales & format argumentum, quod mutatum cum mutatum est, non est in termino a quo, quia ipsum reliquit, erit ergo alicubi, id est in altero loco, si motus fuerit localis, vel in alio termino si alius fuerit motus ut alterationis, vel augmentationis, tunc

sic, relicto termino a quo, vel mobile est in illo termino ad quem in quem mutabatur, vel in alio, non in alio ergo in illo probatur minor, denus aliquid mobile, ex A. moveri ad C. si relicta A. ut terminum a quo non est in C. ut termino ad quem erit ergo in alio priori ante. C. quod sit B. tunc sic illud B. non potest esse immediatū C. vel cum ambo sint indivisibilia, & in spatio continuo ponantur, erit ergo aliqua distantia ex B. ad C. & ita poterit moveri ad quod iam erat motum, scilicet ad ipsum C. ad quod fuerat motum: consequens vero est impossibile, quia cum primum si ego mutatus ad ahunc locum eomet tempore quo sum ad ipsum mutatus simul ad ipsū mutari non possum infert ergo ex fundamento dicto, quod cum id quod mutatum est, cum primū mutatum est, sit in termino ad quem sequitur quod factum est cum primum factum est esse, quod esse est terminus ad quem factionis, & quod corruptum est cum primum corruptum est non esse, quia non esse est terminus ad quem corruptionis.

Secundum fundamentum, id in quo primum mutatum est, quod est mutatum debet esse indivisibile: explicat vero quid appellet mutari in aliquo primo & dicit esse mutari in aliquo ratione sui & non ratione alicuius partis illius, sicut lectio hodierna non est primo in hac die quia non est in illa ratione sui, sed ratione partis, est autem in hora, in qua sit quod est in illa ratione sui, asserit ergo quod id, in quo primo est aliquid mutatum & primum esse motus facti est indivisibile, quod Themistius de tempore exponit dicens esse indivisibile instans illud, in quo primo verificatur, quod si motus factus factus, & probatur quia si est diuisibile tempus partitur in duas medietates, aut ergo in utraque harum est mutata res: vel in utraque, vel in una mutatur, & in altera est mutata vel in utraque mutabatur, si datur primum ex falso dicebatur in toto illo tempore rem esse mutata est in partibus

liprio.

li priori fuerit mutata nisi velis dare prius primo, & idem sequitur si detur, tertium quia si in vna parte mutatur, & in altera est mutata ergo falsum est, quod in tota illa esset mutata secundum etiam dici non potest quod in vtraque sit primum mutata quia cum vna pars sit prior alia iam daretur prius primo mutato scilicet prima illa pars precedens secundam in qua etiam ponitur res primo mutata cum ponatur in vtraque nec dici potest. Quartum quod scilicet est falsum, quia in illo toto ponebatur primo mutata colligit ergo ex dictis fundamentum secundum id in quo primum mutatum est esse debere indiuisibile ex quo inferri id quod generatum & corruptum est, id in quo finitur motus, ita ut verum sit dicere nunc primo factus est motus est indiuisibile instans.

In secunda parte distinguit duplex mutatum esse alterum versus finem ita ut sit primum in quo finita est mutatio & alterum versus principium ut sit unde incipit, motus quomodo vere utrunque reperitur in motu statim declarat prouando quod ex parte finis debeat dari primum mutatum esse quia mutatio non durat in infinitum, debet ergo finire per aliquid quod indiuisibile quod non possit ulterius diuidi sed primum mutatum esse est tale indiuisibile ut vidimus ergo in fine motus dari debet primum mutatum esse sed circa principium motus inquit non dari primum mutatum esse, & probat omne mutatum esse supponit moueri, sed non datur prima pars motus sed qualibet data est alia prior & prior ergo nec datur, i. mutatum esse a quo incipit motus sed aliud fuit prius & prius sicut non datur prima pars sed alia fuit prior & prior minor probatur non datur prima pars temporis in qua incipiat motus datur, ergo nec prima pars motus patet, conle, quia ista sibi correspondet mutatio antecedens probatur datur tale tempus primum aut est indiuisibile aut diuisibile non primum quia sequeretur duo instantia immediata consequens est falsum ergo patet minor &

sequella & probatur post primam istam partem motus potest alia equalis immediate, sequi ergo, si prima erat in instanti similiter debet esse, secunda erit ergo iam duo instantia immediata, si dicas illam partem esse minorem, contra, ergo in minori tempore quam indiuisibile debet esse quod est absurdum si dicas fore maiorem non valet, quia de motu semper est prius, minus quam maius. Secundo id probat quod non sit indiuisibile tempus in quo est prima pars motus quia sequeretur in eodem instanti esse simul motum, & quietem nam ponamus quietem tempore praeterito extitisse si illam potest esse in instanti erit intransiens in illo instanti quod determinat praeteritum, & illud coniungit cum futuro, & cum duo instantia non possunt esse immediata erit necessario idem instantis in quo est vltimum esse quietis praeteritae & prima pars motus futuri si talis pars in indiuisibile temporis potest esse quae ratio eodem modo debet explicari ac vltima illa capitis praecedentis, quae probauit motum proprie dictum, & priuatiua quietis non posse esse in instanti quod non secundum (scilicet quod sit diuisibile tempus in qua est prima pars motus) probat sic diuidat tale tempus in duas partes vel in neutra earum est primo motus vel in vtraque, vel materia tamen non. i. quia si in neutra est motus quomodo in toto illo tempore ponebat, i. esset talis motus non. i. quia si in vtraque parte ergo falso dicebatur in toto illo esse primo motum cum in parte illa priori sit, prius non tertium quia si in altera tantum primo ponit, motus ergo in toto illo tempore non potuit poni, i. cum ergo non datur primum tempus in quo, i. sit motus non erit prima pars motus & ita nec primum mutatum esse a parte ante a quo incipiat motus secundo idem probat ex parte mobilis quia hoc diuisibile esse est probatum, supra moueatur ergo lignum supra vnum locum secundum partes inuicem succedentes, i. tamen ex ratione calefiat & tunc est argumentum si datur prima pars motus in prima parte mobilis in aliquo tempore tunc sic in toto illo tempore, i. staret ille

ergo

ergo in parte tēporis erit pars illius motus, sed tempus est indiuisibile versus minus in infinitum, ita quod non sit aliqua prima pars motus, nec primum mutati esse versus principium, sicut si meus digirus transeat successiue per lineam prius pertransit vna pars quam alia, sed nonda tur vna prima pars transiens quia hæc diuisio tendit in infinitum, ergo nec prima pars motus & consequenter nec primum mutatum esse, vel sus initium, & postquā ex parte mobilis, & temporis probauerat non posse dari primam partem motus, idem probat ex parte termini ad quem, quia hæc etia tempus, mobile, & terminum dixit sibi correspondere indiuisibilitate, distinguit autem duplex diuisibile aliud perse (& sic tempus mobile, & spatium sunt perse diuisibilia, quia sūt perse quanta) aliud per accidens diuisibile vt qualitates, quæ sunt in toto, probat ergo quod in magnitudine spatij perse diuisibile non sit primum motus, nā spatium in motu locali tenet se ex parte termini, & arguit hoc modo, si datur prima pars motus localis supramagnitudinem spatij ab. A. v.g. in. C. ego rogo vel hæc duo sunt immediata & hoc nun quia cū sint indiuisibilia huius partis continui sequeretur duo indiuisibilia esse immediata, vel non sunt immediata & sic mediat spatium prius in quo fuit motus, quia eū sit diuisibile in semper diuisibilia non habebit aliquam partem primam & ita nec illam habet motus localis ex parte termini ad quem, & idem iudicium est de augmentatione terminata ad quantitatem, & de alteratione terminata ad qualitatem, licet qualitas sit per accidens diuisibilis quantum ad extensionem, & hæc de hoc capite.

CAP. SEXTVM.

Continuatio partium motus.

Intendit Arist. in hoc ca. continuare, quod precedenti incepit agendo de ordine partium motus postquam de illi

principio & fine egit in precedenti, & agit duo primo probat ante quolibet partem diuisi motus præcedere vnum mutatum esse, secundo quod ante quodlibet mutatum esse præcedit aliqua pars motus. Ad primam partem deueniendo supponit quod mutari in aliquo tempore stat dupliciter vel primo, & perse, vel secundum aliud, mutari primo & per se est in illo tempore adæquate, & secundum se totum mutari: non vero ratione partium & ita vt totus motus sit in toto tempore & pars in parte, & hoc patet ex definitione. 1. est enim primum in quo secundum se & non secundum alterum sit aliquid, mutari vero in tempore secundum aliud est in aliqua parte temporis mutari vt quod motatur in vna hora diei in oradie dicitur mutari non perse primo, sed secundum aliud nempe secundum partem illius scilicet horam illam, probat ergo motum qui sit primo in aliquo tempore in omnibus illius partibus fieri hæc ratio ne sit tempus, in quo primo sit motus vna hora, quæ diuiditur in duas medietates, tunc si vel in neutra medietate mouetur, vel in vna vel in vtraque, non primum quia si in neutra moueretur, ergo in toto illo tempore quiescit patet consequentia quia impossibile est moueri in aliquo tempore quod in nulla eius parte mouetur, non secundum, quia si in vna tantum medietate mouetur, ergo in toto illo tempore non mouebatur primo & perse, sed tantum per aliud & ratione partis debet ergo a sufficienti diuisione concedi tertium, quod in vtraque parte moueatur & ita colligitur intentum, id quod in aliquo tempore primo, & perse mouetur in qualibet illius parte moueri, cum ergo omnis motus sit in tempore erit in aliquo tempore primo quia quod in primo non est ratione primi debet esse in tempore quod est dicere cui libet motui æquale tempus debet respondere ex quo principio inferat ante quolibet partem motus præcedere mutati esse quod primo primo probat ex spatio, & tempo

re su-

re sumamus tempus primum in quo est motus supra magnitudinem aliquam & diuidatur tale tempus in duas medietates tunc sic si in tota tempore per totum illud spacium mouetur in medietate illius per aliquam partem fuit mutatum ergo iam istud moueri quod est in toto tempore precessit tale mutatum esse & rursum cum illa pars sit diuisibilis diuidatur in alias duas medietates & fiat idem argumentum inueniemus quod illud moueri existens in tali parte precedit mutatum esse in sua medietate & sic deinceps vnde cum diuisio tendat in infinitum verum erit dicere quod ante quodlibet moueri dicitur mutatum esse vnde visus rationis consistit in hoc quod mutatum esse est quodam indiuisibili terminans precedentem partem motus sicut punctum continuarum terminat precedentem partem lineæ vnde sicut antequamlibet partem lineæ continuæ præcedit aliquod punctum terminatum aliterius prioris & ante illud aliud & aliud in infinitum sicut procedit diuisio partium lineæ ita ante quamlibet partem motus continui præcedit aliquod mutatum esse quod istam partem initiat & præcedentem terminat & ante illam aliud & aliud in infinitum sicut procedit diuisio ipsius motus modo vero subtiliter probat quod immediatè illius temporis tale mobile dicatur mutatum ut hac ratione illud mutatum esse præcedat moueri quod est in toto tempore sumamus aut aliud mobile æque velox cum isto simul pertransiens hanc medietatem spacij & ibi fixens ita sine dubio dicitur ibi mutatum, sed aliud quod ulterius transit & mouetur per residuum spacij, ita vere transit medietatē spacij sicut primum ergo sicut primum dicitur mutatum fuisse, quia transiit totam medietatem, ita & secundum quia ulterius pertransire non tollit quominus in illa medietate fuerit vere mutatum secundo idem probat sic ideo in toto illo tempore dicitur res mutata, quia est vnum nunc terminans tale

tempus in quo res mutata dicitur sed quælibet pars temporis suo nunc terminata est ergo in qualibet parte illius temporis erit suum mutatum esse sed vna pars præcedit aliam diuisione tendente in infinitum ergo similiter quamlibet parte motus debet præcedere mutatum esse terminatum partis prioris tertio probat sic omne quod continue mouetur (quia nec corruptum est tale mobile nec cessauit a motu) aut mouetur, aut mutatum est sed in tempore mouetur & in omni est mutatum ergo cum sint infinita mutata esse sunt infinitæ partes propter earum diuisibilitatem sequitur quod antequamlibet partem motus erit suum mutatum esse.

In secunda parte capituli probat quod ante quodlibet mutatum esse præcedit suum moueri ad quod supponit omne motum a quodam in quodam, i. a contrario in contrarium in tempore esse factum & probatur quia quando ex albo fit nigrum aut in eodem instanti quo erat sub albo est res mutata in nigrum & hoc non quia cum addit terminus ad quem cum primū res est mutata sequitur quod simul erit alba & nigra talis res quod est impossibile aut in diuerso instanti & hoc dupliciter vel immediato & hoc non quia duo instantia non possunt esse immediata aut mediata & cum inter hæc mediet tempus in illo tempore inter medio erit motus & ita colligit omnem motum a contrario in contrarium esse in tempore etiam si contraria sint in gradibus remissis quia cum motus sit recessus ab uno termino & accessus ad album & hoc simul non possit fieri in eodem instanti, nec in duobus immediatis debet in duobus mediatis fieri & consequenter in tempore quod inter illa mediet.

Ex quo fundamento colligit ante omne mutatum esse præcessisse suum motum & probat sic omne tempus diuisibile est in infinitum in minores & minores partes ita quod non sit aliquod nunc quod non præcedat aliqua pars temporis, id motus est

us est eodem modo diuisibilis ac tem-
pus ergo si tempus præcedit suum nunc
per quod terminatur similiter pars mo-
tus debet præcedere suum mutatum el-
se per quod terminatur, & de parte huius
partis est idem dicendum & sic tenden-
do per partes minores in infinitum ante
quodlibet mutatum esse dabitur sua pars
motus illum antecedens idem probat &
clarius in motu locali ubi spatium est con-
tinuum per semoueatut ergo aliquid ab
A in C, quæ sunt duo indiuisibilia huius
spacii, vel ista sunt immediata & hoc nõ
quia in continuo duo indiuisibilia ut su-
pra vidimus non possunt esse immediata
aut sunt mediata & sic iam mediabit di-
uisibile spatium quod cum in infinitum
sic diuisibile ante quodlibet punctum con-
tinuum habet suam diuisibilem par-
tem & sic est dicendum de motu quod an-
te quodlibet continuatum illius erit
aliqua pars diuisibilis motus idem etiã
ostendit in reliquis moribus non conti-
nuis & in generationibus & alterationi-
bus quatum terminati sunt quantum per
accidens sed ex tempore hoc ipsum cog-
noscemus ex quibus omnibus colligit
suum intentum quod mutatur mutatum
fuisse & quod est mutatum prius muta-
ri, ante quodlibet moueri dari mutatum
esse & ante quodlibet mutatum esse da-
ri moueri & hoc esse in vniuersum verum
in quavis mutatione continua & diuisi-
bile ex eo quod in continuo propter eius
diuisibilitatem non datur prima pars
& hoc dicit patere in generationibus par-
tialibus factionibus & corruptionibus,
& alijs in quibus fieri & generari præce-
dit factum esse & contra & quoniam nõ
fit idem prorsus quod fit satis est, quod
fit pars illius ut quando fit domus prius
fundamenta postea parietes fiunt & hæc
de hoc capite.

CAP. SEPTIMUM.

*Teoremata de finitate vel infi-
nitate motus.*

Intendit Ari. in hoc capite quædam
teoremata ponere de finitate vel infi-
nitate motus & facit duo primo ponit
tria teoremata secundo vero ponit alia
tria ad primam partem deueniendo.

Primum theorema est magnitudinem
finitam infinito tempore pertransiri siue
motu regulari qui habet vniuniformitatem
per totum spacium ita ut semper tarde,
aut semper velociter sit siue irregulare
qui modo est tardus modo est velox im-
possibile est pertransire hoc tamen limi-
tar quando motus non sit sæpe supra eã-
dem magnitudinem aut aliquam eius
partem tunc enim magnitudine existen-
te finita tempus erit infinitum ut patet
in circulo sed debet aliqua tota magni-
tudo accipi in qua totus motus fiat nõ re-
petitoroto spacio nec parte & ad hoc pro-
uandum supponit motum fieri in tempo-
re & in maiori tempore maius pertransi-
re spatium, quod de motu regulari de-
bet intelligi, quo supposito probat suum
teorema in dicto motu sic datur, datur
magnitudo finita & diuidatur in partes
æquales quæ in numero & magnitudine
necessario erunt finitæ tunc sic quælibet
pars harum pertransitur tempore finito
imò & æqualicum alia quacunque ergo
omnes simul debent pertransire tempo-
re finito tanto scilicet ac est aggregatum
ex temporibus dictarum partium patet
consequentia quia sicut partes spacii æ-
quales quia sunt magnitudine & nume-
ro finitæ faciunt totam magnitudinem
finitam ita partes temporis cum sint ma-
gnitudine & numerositate efficiunt mag-
nitudinem totam esse actu finitam idem
etiam probat quando motus est irregu-
laris & facit argumentum diuisa illa
magnitudine in omnes suas partes æqua-
les cum sint numero & magnitudine fi-
nitæ tempus consumptum in qualibet
finitum debet esse licet non sit æquale
alteri tempori quod in alijs consumitur
ergo tempus in tota magnitudine con-
sumptum necessario est finitum quod
est aggregatum ex temporibus finitis il-
larum

farum partium æqualium ergo, impossibile est esse infinitum quia hoc non habet aliquam partem aliquotam quæ aliquoties sumpta illud totum adæquet sicut habet tale aggregatum quod argumentum Aristoteles format in literis, sed eius vis est iam declarata colligit Aristoteles idem esse de quiete quod scilicet quies finita non potest esse tempore infinito ratio est quia est privatio motus finiti & ita eadem mensura cum illo debet mensurari, & idem colligit de generabili & corruptibili finitis quia in finito tempore non possunt generari & corrumpi.

Secundum theorema magnitudo infinita finito tempore pertransiri non potest proutur dividatur hoc finitum tempus in partes æquales numero & magnitudine finitas tunc sic in qualibet parte huius temporis transit mobile magnitudinem finitam, ergo in omnibus simul magnitudinem finitam debet pertransiri patet consequentia quia ex finitis finities acceptis non potest vllum infinitum fieri sed omnes ille partes quas trāsit numero & magnitudine sunt finitæ sicut partes temporis ergo totam magnitudinem faciunt finitam sicut faciunt omnes partes temporis totum tempus finitum.

Tertium theorema nullum mobile finitum potest pertransire spacium infinitum tempore finito quod dicit patere ex reliquis dictis.

In secunda parte ponit alia tria theorema quartum est mobile infinitum etiam magnitudinem finitam non potest finito tempore pertransire & probat ratione subtili demus, aliquod spacium infinitum supra quod moveatur mobile finitum, e.g. cubitale & contra mobile infinitum supra spacium, v.g. cubitale moveri tunc sic utroque modo accidit pertransiri infinitum a finito primo modo spacium a mobili, secundo mobile ab spacio ergo sicut repugnat tempore finito a finito mobili infinitum transiri spacium

ita e contra repugnat eodem finito tempore in finitum mobile ab spacio finito transiri nec aliter inquit potest, imaginari infinitum a finito transiri nisi hijs duobus modis quod spacium sit finitum mobile vero infinitum, & hoc est finitum uti infinito immouendo, aut quod spacium sit infinitum & mobile finitum, & hoc vocat infinitum uti finito uti lationi.

Quintum theorema est mobile infinitum spacium infinitum nequit pertransiri tempore finito & probat primo non potest aliquod mobile infinitum pertransire aliquod spacium nisi illud prius pertransierat aliqua pars finita eiusdem mobilis & hoc vocat Aristoteli infinito in esse infinitum quia cum pars sit minor toto prius ipsa transit spacium quam totum mobile sed ut iam vidimus finitum mobile spacium infinitum non pertransit tempore finito ergo nec infinitum mobile id poterit præstare hoc supponit illud secundo probat dividatur illud tempus finitum in partes finitas numero & magnitudine tunc sic in qualibet harum pertransit spacium finitum ergo, & in omnibus simul sicut iam vidimus.

Sextum theorema motus infinitus non potest esse tempore finito probat eadem est ratio de motu, & magnitudine cum sit eadem variis que diuisio sed magnitudo infinita non potest tempore finito transire ergo nec motus infinitus tempore infinito esse ex hijs omnibus colligit infinitam magnitudinem tempore infinito & motu infinito posse transiri vel a mobili finito, vel infinito ratio est quia hæc tria tempus magnitudo, & motus, parum & coniunctam rationem habent indiuisione, & hæc de litera capit.

ANNOTATIONES

circula literam.

Antea quam ad principales quaestiones deveniamus aliqua dubia tex. sunt examinanda primum est erga cap. quartum circa illum tex. 37. in quo Ari. dicit qualitates ad quas terminatur alteratio esse per accidens diuisibiles contra istas qualitates habent propriam latitudinem intensiuam qua mediaper se habent diuisibilitatem ut hac ratione possint motum per se terminare ergo falso dicit Ari. eas esse per accidens diuisibiles, responderetur notando quod dictae qualitates possunt sumi dupliciter aut secundum extensionem quanto accipiunt a subiecto quanto aut secundum intensiorem partium gradualium quam habent ex propria sua natura si primo modo sumantur sunt per accidens diuisibiles quia illa extensio quae quantitati conuenit per se ad illas deriuatur per accidens sicut ad reliqua accidentia eiusdem subiecti, & hoc modo loquitur Ari. si vero secundum sunt per se diuisibiles sed hoc modo non loquitur Ari. & ita tollitur contradictio.

Secundum dubium est erga caput quintum quod Ari. intelligat per mutatum esse quando inquit tex. 46. non dari primum mutatum esse in principio motus. Responderetur quod quemadmodum in communi per mutatum esse non intelligit ipsum motum aut aliquam partem illius quia ista sunt diuisibilia & ita necessario debent in tempore non vero in instanti, sicut est ipsum mutatum esse in fine motus sed intelligit quodam indiuisibile ipsum motum terminans, vel continuans & ita adaequate in instanti existens ita per primum mutatum esse quod negat in principio motus intelligit quodam indiuisibile motum iniciens diuersum a parte motus & patet ex ipso contextu. quia probat non dari primum mutatum esse quia hoc supponit motum, & non datur prima pars motus ergo aliquid diuersum intelligit non esse primum mutati esse & primae partes motus cum vnum probet per aliud alias in ipsa probatione committeret petitionem princi-

pilj probando idem per idem.

Tertium dub. quomodo Ari. cap. 6. tex. 58. appeller generationem & alterationem responderetur cum Tolle. ibidem hac esse differentiam inter motum localem ex vna parte & reliquos ex alia quod in reliquis cum termini sint omnino contrarij & specie differentes nullo modo sunt continui adhuc in eo a quo sumuntur at in motu locali cum termini desumantur ex ordine ad spatium, & hoc sit continuum aliquo modo inest maior continuitas motui locali quam reliquis & ideo in comparatione huius dixit illos non esse continuos, vel secundo possumus dicere quod sicut supra dixit terminum alterationis esse per accidens diuisiuilem non quia omni careat diuisibilitate per se sed quia aliquam habet per accidens communicatam a quantitate in qua est ita dicuntur isti motus non continui non quia nullam habeant continuitatem in se, sed quia non habent tam ac motus localis cui maxime conuenit continuitas, scilicet. 4. modo vt. 8. physie. dicitur.

Quartum dubium est erga caput septimum in tex. 63. quid intelligat Ari. per magnitudinem finitam quando inquit hanc non posse pertransire spatium in infinitum tempore finito, quia magnitudo & spatium pro eodem solent ab ipso usurpari ergo videtur esse implicatio in adiecto quod sit magnitudo finita & spatium infinitum responderetur hic cum Toleto quod nomine magnitudinis finitae intelligit mobile finitum mobile vero diuersum est ab spatio & ita quauis spatium sit infinitum potest intelligi quod mobile sit finitum & quod hoc modo intelligat probat Tole. ex ipso contextu, quia Ari. semper post vnum theorema de vna re ponit aliud ei contrapositum nam postquam in primo fuit loquutus de spatio finito dicendo illud sine repetitione non posse tempore infinito transire in se cundo de eodem spatio, sed infinito ponit contrarium spatium scilicet infinitum

finito

finito tempore non posse pertransiri sed in quarto theoregmate sequenti ait, qd mobile infinitum non transit magnitudinem finitam, tempore finito, ergo quādo in tertio dixit magnitudinem finitā non posse spatium infinitū finito tempore pertransire nomine magnitudinis non intelligit idem mobile, sed compositum infinitum. & hæc de hoc cadit.

CAP. OCTAVVM

De quiete, & quietatione.

Intentum Aristotelis in hoc cap. est agere de quiete & quietatione, id est de motu quo quies acquirit & facit duo primo probat non dari primū in quiete & quietatione, vel actione sicut non datur in motu. In secunda quoddam notabile permittit vt sequenti capite soluat argumentum Zenonis ad primam partē deueniendo primo probat quod quietatio vel statio sit in tempore quia talis quietatio est motus ad obtinendam quietem sed omnis motus est in tempore ergo an recedens probat, omne quod est aptū moveri tempore modo, & loco, quibus est aptum moueri vel reuera mouetur, vel quiescit, sed quod stat vel quieratur non dum quiescit cum sit in via ad obtinendam quietem, ergo debet moueri & consequenter in tempore est quietatio, vel statio, secundo probat tardius, & velocius in tempore sed quod stat aliquando tardius, aliquando velocius stat, id est ad statum & quietem mouetur, ergo statio vel quietatio est in tempore, secundo supponit aliud principium quod etiā in motu supposuit quod in aliquo tempore primo stat in qualibet parte illius debet stare & probat quia cum illud tempus indiuisibile esse non possit alias in eo non posset esse motus diuidatur in duas medietates tunc sic vel in neutra estat vel in vna tantum vel in vtrique, non primam quia si in neutra stat in coniuncto e viris que quomodo poterit stare Non secundū

quia si in altera tantum ergo in toto illo coniuncto non erat, tunc & per se sed ratione partium, dicendum ergo est tertium scilicet id quod constat in aliquo tempore primo in qualibet illius parte debet constare, Modo ergo format rationē ad probandū quod non detur prima pars in quietatione, quia si daretur, vel hoc esse tempore indiuisibili, & hoc non alias quietatio non esset motus cum iste exigeret diuisibile tempus vel in tempore diuisibili & nec hoc quia diuidatur istud tempus in quo ponitur prima pars quietationis vel stationis in qualibet medietate illius temporis debet esse statio vel quietatio, vt in primo principio diximus, suis ergo statio prius in illa medietate temporis quam in toto illo tempore primo rursum illa medietas iterum diuidatur, & iterum prius erit in quauis medietate quam in toto tempore & cum diuisio temporis per medietates tendat in infinitum ita qd non sitabilis alia qua prima medietas non poterit dari aliqua prima pars stationis, vel quietationis, idem dicit esse de ipsa quiete dicendum, quia quies est in tempore & huius non datur prima pars, ergo nec quietatio dabitur, sicut etiā non datur quietationis ad eam terminatā probat quod quies sit in tempore dupliciter: primo quia id quiescit quod est moueri aptum, & tamen nō mouetur sed in instanti nihil est aptum moueri, ergo nec in illo erit quies.

Secundo probat ex definitione quiescentis, quia id quiescit, quod se habet eodem modo ac artea, sed in instanti non est isti diuersitas nunc, & ante, sed tantum in tempore, ergo in tempore debet esse quies.

IN SECUNDA parte vt solbat argumentum Zenonis præmittit hoc notabile, quando aliquid mouetur in aliquo tempore, primo non potest esse in vno loco equali, aut in vno gradu formæ, sed semper mutat, & mutat locū aequalem, & est sub alio gradu formæ & probat quia in aliquo loco æqua-

li per aliquod tempus maneret, ergo ibi quiesceret, patet quia quiescere est eodē modo se habere nunc quam prius, ergo si in toto illo tēpore primo nō mouebat cū ponat in aliquo quiescere infertur ergo quod cum non sit vlla parte temporis in vno & eodem loco aequali erit in instanti in tali loco sibi aequali & in alio instanti in alio loco aequali (at in tempore semper mutat aequalia loca) nec ex hoc sequitur quod in instanti quiescat cum in illo non possit moueri, & ita concludit, quod in aliquo toto tempore mouetur in qualibet parte illius mutare loca aequalia semper nec quiescere licet in vno instanti sit in vno & eodem loco aequali quia instans non est tempus, & hæc de hoc capite.

CAPVT. NONVM

Solutio argumentorum Zen.

Intentum Aris. in hoc capite est solvere quædam argumenta Zenonis, & facit duo. in prima parte soluit tria argumenta, in secunda vero soluit reliqua. Ad primam partem deueniendo soluit quoddam argumentum quod erat hoc, quod in singulis nunc quiescit non potest moueri illo tempore in quo sunt talia nunc, sed id quod dicitur moueri. v. g. sagitta in quolibet nunc quiescit, ergo nō mouetur probatur minor quia in quolibet nunc est in loco sibi aequali, ergo in illo mouet, sed q. non mouetur quiescit ergo in singulis quiescit, soluit Ari. hoc argumentum dicendo nullam habere vim ex eo quod tempus non componitur ex instantibus, vnde non sequitur si in quolibet nunc quiescit quod in toto tempore non moueatur, quia in partibus illius temporis quæ tempus etiam sunt mouetur tale mobile quia in nulla earum permanet mobile in loco sibi aequali vt dixerat præcedenti textu, sed semper aliū & aliū mutat æqualem locum, imo

nec nunc moueri in nunc est proprie quiescere, cuius occasione omnes rationes Zenonis adducit quibus probabat motum esse impossibile, quarum prima supponit motum debere esse a termino in terminum alicuius spatij & tale spatium esse diuisibile in infinitum tunc sic mobile non potest peruenire ad finem spatij nisi prius transeat dimidium illius sed hoc spatium est diuisibile in infinitum secundum medietates dictas, ergo cum infinitum finem non habeat non poterunt istæ medietates pertransiri sed hanc rationem dicit se iam soluisse, quia se remittit ad textū. 19. quo dixerat has partes spatij esse actū finitas & infinitas in potentia & ita per partes motus pariter finitas & infinitas posse transiri.

Secundam rationem Zenonis proponit quam vocat achillem non quia esset validissima vt erat Achilles vt aliqui male interpretantur sed quia in ea utebantur exemplo Achilles & ratio est duceus ad inconueniens scilicet quod celerissimum mobile vt erat Achilles, tardissimū vt est testudo non attingeret & format sic argumentum de muso spatium in quo sit motus miliare esse. 8. constans stadij & Achilles moueatur a principio primi stadij & testudo a medio illius, & sit casus quod Achilles sit in dupla proportionē velocior tunc sic dum Achilles pertransit illud dimidium stadij testudo transiit decimam partem illius stadij, & sic illam tunc non apprehendit, tunc sic quando Achilles transeat illam decimam testudo pertransiit saltem aliam decimam tales decimæ, & cum in infinitum possint tendere istæ diuisiones, & proportionēs decimarum sequitur, quod nunquam Achilles testudinem apprehenderet. Hanc rationem vt soluat dicit esse quodammodo eandem cum prima in quantum vtrique ponit infinitum spatium, vt sic non possit peruenire ad finem, sed simpliciter non est eadem quia facit primam diuisionem secundæ medietatē scilicet quæ sunt partes propor

proportionales absoluta sine ordine ad
velocitatem at vero secundo mudo diui
sionem facit secundum proportionē tar
dioris, & velocioris vnde ad idem tendūt
duæ rationes & debent solui eodem mo
do solutio ergo est quod licet velox non
aprehendat tardum dum nullum non at
tingit, sed tñ apprehendat quod aliquan
do attinget quia spatium est actu finitū
& in eodem tempore maius spatiū tran
sit velox, quam tardum at argumētū sup
ponit habere spatium infinitas partes ac
tu & ita ruit sed clari⁹ ergo in forma res
ponderetur quod in secundo motu aprehē
det Achilles testudinem, vel ad sumum in
tertio quia, vel eo tempore quo Achilles
per secundum motum pertransit illam
totam decimam, testudo tamen transit
decimam illius decimæ & ita in fine mo
tus illam attingit, vel si tunc testudo trā
seat primo alterius ratione quando per
tertium motum reuertatur supra illam
Achilles transibit totam illam, & aliud
spatium nouum quod tunc transit testu
do imo & multo maius & sic ipsum at
tinget imo & transibit.

Tertia ratio Zenonis erat quā in prin
cipio capitis posuimus de quiete in singu
lis instantibus & ideo non est necesse il
lam aut eius solutionem reperere.

In secunda parte cap. ponit quartam ra
tionem Zenonis quæ ad hoc impossibile
ducebat duplum tempus esse æquale suo
dimidio vt hora dimidiæ ad quod suppo
nit quod quando mobilia æqualia in ve
locitate supra æqualia spacio mouētur
tempora vtriusque motus sunt æqualia,
secundo supposebat dari tres magnitudi
nes æquales inter se alteram immobi
lem, scilicet inter mediam & alias mobi
les scilicet extremas quarum prima con
staret quadruplici B. vt quadruplici par
te secunda quadruplici A & tertia qua
druplici C. vt hæc figura demonstrat, ita
quod primum B. primæ magnitudinis sit
cum secundo A. secundæ magnitudinis,
& cum postremo A. eiusdem magnitudi
nis sit primum C. tertiæ magnitudinis &

tunc est argumētū tertia magnitudinis quæ
est C. mouetur per totam magnitudinem
quatuor A. perhoram itaque quando per
ueniat ad secundum A. prima magnitudo
quatuor, B. mouetur versus illū primū, B
a quo incipit magnitudo tertia tñ illadi
midia hora residua qua magnitudo. C.
trāsīt alia duo A. residua trāsibit prima
magnitudo B. alia duo A. similiter resi
dua & ita in fine horæ vltima horū om
niū erūt simul primū, B. cū vltimo A. &
C. & cōtra primū C. cū vltimo B. & A. in
tali casu certū est quod tēpus tertiæ mag
nitudinis C. est duplo motus quā tempus
primæ quia tertia magnitudo pertransi
bit duplo maius spatiū scilicet quatuor
A. & prima magnitudo tñ diei, sed ista
tēpora sunt æqualia ergo ita sequitur in
cōueniēs intentū probatur quia magni
tudo B. in fine huius horæ pertransit qua
tuor C. tertiæ magnitudinis siquidem in
principio motus erat primū, C. cū vltimo
B. & in fine motus illius dimidiæ horæ
sunt simul vltimū B. & vltimum C. sed il
lud quadruplex C. est æquale quadrupli
ci A. q. in tota hora trāsibit magnitudo
i. ergo cū spacia sint æqualia & mobilia
æque velocia vt diximus tempora erant
æqualia & nihilominus aliud fuerat mo
tus per integram horā aliud vero per di
midia solutio vero argumenti stat in hoc
quod ibi nō sunt æquales magnitudines
spacij pertransiti, quia altera est omnino
quiescens vnde egit mobile tota illa ho
ra vt totam illam transeat altera est mo
ta contra illum mobile vnde non indi
get mobile tota hora, vt illam pertran
seat, sed tantum dimidia, quia cum am
bæ mouētur simul vna sub alia tantum
vnius supponitur alteri in illa media ho
ra quantum e contra alterius supra illam
ponitur & ita ambæ simul contra se mo
ta faciūt in dimidia hora quod fieret in
vna si vna quiescente altera tantum moue
ret vnde quādo pertransit vnum B. vnum
A. quiescens duplex scilicet motū tran
sit alterum, quod tranfit alterum, quod
tranfret si esset C. quiescens & alterum

i. mag
nitud
motu.
BBBB.
2. quie
scens.
2222.
tertia
motu.
cccc.

K 2 quod

quod motum se supponit ipsi magnitudi-
nib. media illa magnitudine fixa, vnde
solutio causaliter ita in hoc, quod vt sit
æquale partium debet, aut vtrobiq. esse
quiescens aut vtrobiq. æqualiter mo-
uum quia si in vna parte ponatur quies-
cens & in alia motum non sunt æqualia
in ordine ad transitum quauis absolu-
te sint inter se æqualia,

Deinde soluit alia duo argumenta, qui-
bus motus negari solebat, quæ licet Ze-
noni adscribantur ab aliquibus, id tamē
non placet Toletio & est primum si esset
possibilis motus saltem inter contradic-
toria, vt a non albo ad album, seque-
retur, quod daretur medium inter contra-
dictoria, consequens est falsum, ergo,
probat, quando res mutatur nec est in
vno termino nec in alio sed ponuntur cō-
tradictoria, ergo erit aliquid subiectum
eiu nullum ex contradictoriis cōueniat
nec album nec non album. Respondet
Aristoteles negando consequentiam, nā
inquit, quod tale subiectum tunc erit
partim album, partim non album quia ni-
hil inquit vetat quod aliquod dicatur al-
bum quāuis habeat aliquas partes albas
tantum ergo esset inconueniens quod ali-
quid non esset album, nec non album.

Secundum argumentum potest fieri,
quod aliquid moueatur localiter, & ta-
men nec mutet locum secundum se to-
tum nec secundum partes sed circa idem
semper voluantur vt patet in motu sphe-
ræ, ergo iam motus circularis de medio
aufertur hoc vero ablato necesse est om-
nem auferri. Quod si dicas adhuc motū
circularem tunc esse, sequitur quod ali-
q. simul moueatur, & quiescat, moueatur
quia habet motum circularem, quiescat
quia non mutat locum, soluit argumen-
tum, primo negando q. partes non mu-
tēt locum imo singulæ illarum mutant
locum cum non semper corepondeant
eiusdem partibus continentis, vt v. g.
partes. 8. spheræ non semper correspon-
dēt eisdē partibus non æ, sed vbi erat vna
pars succedit postea alia, & alia secūdo ne

gat quod ipsum totū non mutat locum
& hæc de hoc capite.

CAP. DECIMVM. V. indiuisibile possit moueri.

INcentum Aris. in hoc cap. est determi-
nare vt vni indiuisibile possit moueri
& primo determinat quomodo possit,
secundo quomodo non possit. Ad primā
partem deueniendo primo tollit æquiva-
cationem dicendo se loqui de indiuisibi-
libus in quantitate vt de linea, & puncto
&c. non vero de reliquis indiuisibilibus,
vel secundum formam, qua ratione spe-
cies vltima dicitur indiuisibilis in plures
species vel secundum indiuidua qua ra-
tione potius dicitur secundum indiuiduū
indiuisibilis quia plura indiuidua nō po-
tēst diuidi, dicit ergo quod indiuisibile
in quantitate potest moueri per accidens
ad motum quantitatis in qua est non eo
modo quo pars dicitur moueri per acci-
dens ad motū totius quia huic correspon-
det suus partialis motus ita quod a toto
separata possit perse moueri sed potius
eo modo quo nauis dicitur moueri ad mo-
tū nauis absq. eo quod aliquis motus par-
tialis adhuc ei respondeat per motū præ-
cisse respondentē navi & sicut accidens
dicitur moueri ad motū subiecti sine a-
liquo motu ei correspondente & ita q. nō
possit a subiecto separari, aut separatum
perse existere, & quod partibus correspon-
deat partialis motus proprius diuersus a
motu totius, vel reliquarum partiū, pro-
bat aperte in partibus circuli quia si su-
mantur illæ, quæ propinquiore sunt cē-
tro moto tardiori mouentur quia breuius
rē circuli describūt remotiori vero ma-
iorē describunt circulum & ideo tardi-
us mouentur, & iterum repetit indiuisibile
moueri per accidens sicut accidēs in sub-
iecto nullo autem modo perse adhuc vt
partes.

IN secunda parte probat q. indiuisibile
separatū non possit moueri motu locali,
vel alio, quia si moueretur ab vno ter-
mino

mino in alium, in aliquo tempore debet moueri, tunc sic vel in illo tempore est in solo termino a quo, vel in solo termino ad quem, & ita sequitur quod utrobique quiescit, quia se habet eodem modo, ac antea, si vero est partim in vno, & partim in alio, ergo iam indiuisibile erit diuisibile, & habens partes, nec potest dici, quod moueatur, & nullo modo fit interminis cum motus sit transitus ab vno termino ad alium, & quia posset aliquis dicere quod tempus componitur ex instantibus & ita quod in illis mouetur indiuisibile separatim, hoc primo reicitur dicens esse impossibilem talem compositionem, ut vidimus supra.

Secundo quia in quolibet instanti esset mobile mutatum & in nullo esset motus, unde sequeretur ipsum motum componi ex mutatis esse quod est impossibile, cum sit motus continuus & mutata esse sint indiuisibilia, secunda ratione hoc reicitur quia omne mobile transcendit aliquod spatium se maius transit prius per spatium minus & sibi æquale quam per maius, ergo si punctum, v. g. per spatium se maius ut per lineam, transit prius debet transire vel minus se quod est impossibile cum sit indiuisibile æquale sibi, sed nec hoc est possibile, ergo nullo modo potest indiuisibile separatim moueri, probatur minor, quia si punctum pertransit totam lineam semper tangendo sibi equalia scilicet puncta, ergo linea componitur ex punctis, consequens ut patet est falsum, ergo, probatur sequela, quia pertransit tota a solo puncto solum tangente in puncto, ergo ab illo solo mensuratur a fine, & ita passiva mensura illi correspondens, cum debeat esse homogenea tantum erunt a alia puncta.

Tertio idem probat deducendo ad hoc inconueniens, quod tempus & motus non essent æqualia sed daretur aliquod tempus minus omni motu, ad quod supponit omnem motum esse in tempore, & omne tempus esse diuisibile, tunc sic moueatur illud indiuisibile ab vno indiuisibili

in aliud iste motus in tempore diuisibili erit ex suppositione data, & talis motus diuisibilis non est, quia in vno solo indiuisibili non potest esse, sed necessario in duplici, tunc sic totum illud tempus est æquale illi motui, ergo pars illius temporis erit minor, quia pars est minor toto, sed talis pars est tempus, ergo datur aliquod tempus minus omni motu, cum talis motus indiuisibilis sit, ex quo sequitur aliud absurdum quod ita moueatur aliquid in aliquo tempore, quod in minori non possit moueri minus nisi indiuisibile diuidatur, quod est absurdum.

Et quia posset aliquis dicere, quod ille motus a puncto in punctum erit in instanti hoc reicitur dicens esse non posse, quia sequeretur motum componi ex mutatis esse, & consequenter quoduis continuus ex indiuisibilibus, deinde ne aliquis colligeret ex his, quod de mutatione diuisiuium fuere dicta mutationem esse infinitam inquit mutationem esse actu finitam ita ut sit ad extrema finite distantia & probat, quia omnis motus, vel mutatio est a contrario in contrarium, vel a contradictorio in contradictorium, sed talia extrema habent inter se finitam distantiam, ergo & ipsæ mutationes sunt finitæ quia singulæ non sunt extra sua extrema, & in augmentatione ubi erat difficilius explicat quoniam sint termini & dicit extremum augmenti vel eius terminum esse illam quantitatem maximam, quam potest vnunquodque attingere secundum naturam, terminum vero diminutionis, ait esse huius remotio nem quasi diceret termini sunt maior & minor, de motu vero locali, qui secundum voluntatem fit cum non constet extrema esse determinata, alio modo probat non posse infinitum esse hoc modo ille motus est impossibilis cuius mutationem est impossibile, nam ad hoc redducitur omnis motus, sed per motum infinitum impossibile est esse mutatum, ergo est impossibilis motus localis infinitus, & maior inductione probatur quia

impossibilis est generatio ubi est genitū esse impossibile, impossibile est fieri ubi factum esse est, impossibile, ergo similiter impossibile est motus cuius, motus immutatum esse est impossibile, sed quia impossibile dicitur dupliciter quod egre & difficiliter erit, & quod nullo modo potest esse, ideo dicitur de hoc secundo impossibili loqui quia hoc est propriè impossibile, concludit ergo, quod cum sit motus nec aliquid moueatur, nisi possit secundum talem motum esse mutatum non erit motus infinitus cum non habeat finem, ut secundum illum possit dici mutatum.

Demum ostendit quomodo possit reperiri infinitas in mutatione, dicendo quod in vna perse, quæ ad determinata extrema terminatur non potest esse infinitas, in vna tamen per accidens, puta per contiguationem ratione temporis potest esse infinitas ut si alterationi succedat generatio, & generationi augmentatio & huic latio, & iterum generatio, ratio est, quia hic non est vna mutatio secundum extrema, at in vnicuique motu continuo hoc non potest fieri, excepto motu circulari, qui infinitas dicitur, ut octavo libro dicemus, quia in eo sunt quodammodo plures motus & circulationis quantum prater illorum continuitatem vnius dicatur & hæc de hoc cap.

ANNOTATIONES circa literam.

P R I M V M Dub. textus est erga ca. 8. tex. 67. cur Aristoteles distinguendo ipsum quiescentis partes addiderit ex parte mobilis dicendo tunc aliquid quiescit cum non mouetur, & erat aptum sic moueri tali loco & tempore. Responderetur quod id fecit ad ostendendum quod quies non negauit aut priuationo tus est circumstantiis dictis vnde per illam particulam aptum moueri, distin-

gitur quiescens ab immobili quia licet non moueatur non quiescit quia moueri non est aptum, sed addidit aptum moueri quia ponit quous motu dicitur mobile quiescere esse habile quod potest habere, & non habet, vnde celum licet absolute sit aptum moueri hoc non sufficit ut a motu recto dicatur quiescere quia tali motu non est aptum moueri, & dicitur tali loco quia licet aliquid sit aptum moueri & motu recto, quia in puncto spatij non potest moueri quia non est locus in quo possit motus fieri, ideo sibi non quiescit & rursus dicitur & tali tempore quia licet sit aptum moueri & tali motu & tali loco, sed tamen si hoc totum sumatur in instanti quia in hoc non est aptum moueri non erit illa caliditas motus quies priuatiua, sed debet necessario esse in tempore. in quo motus est possibilis cum reliquis circumstantiis ut sic dicta quies.

Secundum dubium est erga textum 74. eiusdem capitis quid Aristoteles intelligat quando ait cum aliquid mouetur in aliquo tempore primo & adæquato in nulla parte illius potest manere in aliquo loco sibi æquale aut in aliquo gradu formæ secundum alios motus, sed se per mutat alium & alium locum & est sub alio & alio gradu formæ. Responderetur notando quod dicitur tempore primo vel adæquato quia si sumamus tempus non primum vel excedens potest fieri quod in vna parte illius aliquid moueatur mutando semper æqualia loca & in alia parte finito motu permaneat in aliquo sibi æquali ut si ego modo mouear in gymnasio, quia in aliqua hora huius diei moueor in alia hora motu finito possum permanere in aliquo loco æquali, & ideo Arist. addidit quod in aliquo tempore primo vel adæquato mouetur in nulla parte illius potest permanere in aliquo sibi æquali loco.

Secunda est notandum quod dixit in loco æquali & adæquato toti s. mobili, quia in maiori bene potest permanere quia ille maior

maior ambit omnia loca æqualia; quæ
mutat dum mouetur & debet proportio
nabiliter intelligi quia si mouetur secun-
dum se totum non potest pro illo tempore
manere in aliquo sibi æquali & si secun-
dum partem non poterit manere in ali-
quo loco æquali parti motæ, sed semper
quod mouetur secundum illud quod moue-
tur & in illo ad æquato tempore in vno sibi
ad æquato loco non potest manere, sed
aliud & aliud debet semper mutare & is est
sensus Arist. in illis verbis ut in hoc dub.

Tertium dub. est erga cap. 9. tex. 83. quo
modo Ari. dicat id quod de non albo mu-
tatur in aliquam partem esse sub non albo
& partem sub albo cum sit eandem partem
possit aliquid mutari præfisse, at non est
possibile illam simul habere sub albo,
& non albo. Resp. not. quod ad albedinem
potest dupliciter aliqua mutatio termi-
nari vel secundum intensionem in eadē
parte illam albedinem magis, ac magis
radicando in subiecto & adhuc motum
certum est qd non requiritur vnā partē
mobilis esse sub vno termino & alia sub
alio & tamen hoc probat obiectio, & de
hoc non loquitur Arist. Secundo modo
potest mutatio ad albedinem terminari
extendendo illā per diuersas partes sub-
iecti & ad hunc motum extensionis sicut
ad localem requiritur vnā partem mo-
bilis esse sub vno termino, & aliam sub
alio, rursus non loquitur Aristoteles de

mutationibus instantaneis in quibus mu-
tari & mutatum esse sunt simul quia in
his tantum est mobile sub termino ad
quæ in illo instanti quo est mutatio: fuit
tamen in termino a quo in illo tempore
præfuit ut vidimus primo libro tracta-
tu an priuatio sit principium rei naturalis.
Quartum dubium est quomodo Arist. di-
cat in philosophia circulariter motum non se-
cundum partes, sed secundum se totum mu-
tare locum cum nunc quædam talis sphaera
exeat ab vno loco in alium. Respondetur
cum Toleto, quod intra eundem circu-
lū possumus plures totales circulos ima-
ginari inuicem se includentes si aduer-
sis punctis incipiamus, & hac ratione cor-
pus circulare quod interiorius mouetur di-
citur cum mouetur diuersos istos circu-
culos transire quomodo est in illo qui in-
cipit, v. g. ab A. modo in illo qui A. B. &
hoc sensu patet habere verum propter
A. quod sphaera circulariter mota secun-
dum se totam mutat locum id est mutat
illos totales circulos sed quia isti se ad in-
uicē includunt ideo absolute non concedi-
tur quod tale corpus secundu se totū mu-
tet locū sicut etiam in motu recto contin-
git quia possum ego aliquo modo muta-
re locū quē habeo ab illo parū recedēdo
ita quod non deferam totum priorem, &
hac ratione ista loca dicuntur se inclu-
dere & ob hoc non simpliciter diuersa,
& hæc de hoc capite.

SVPER SEPTIMVM LI

brum Arist. Physicæ auscultationis

Cōmentaria vna cum questionibus.

AVTHORE P. PETRO DE ONA

Burg Sacræ Theologiæ Presentato.

DE hoc lib. dub. est apud Autores an sit Ari. & ratio dubitandi est quia aliqua quæ hoc libro docet repetit lib. sequenti unde valles in commento inquit illum fuisse extractum, ex quibusdam codicibus Aristoteles, nondum limatis & ad formam libri redactis & ita Themist. & simp. & alij veteres illi interpretacionem omisere, sed quia S. Thom. ex alijs expositoribus visus est Ari. dignus & illum interpretantur non erant uilebre inter hoc perficere. Intentum Ari. in eo est ponere quædam præludia & principia necessaria ut sequenti lib. possit agere de principio effectiuo motus & hoc facit in prima parte lib. in secunda agit de comparatione vnius motus ad alium.

SYMMA TEXTVS.

CAP. PRIMV M.

Omne quod mouetur ab alio mouetur.

INtentum Ari. in hoc capite est probare quod omne quod mouetur ab alio mouetur in prima parte ponit duo theoremata in secunda vero ponit tertium in prima parte primum theorema est quod hic intendit prouare omne quod mouetur ab alio moueri & hoc probat primo inductione in hiis quæ mouentur quia si moueantur motu violento vt mouentur proiecta a principio externo vt patet mouentur & ista ab alio si vero motu naturali vt viuencia adhuc dicit moueri ab alio quia diuiduntur viuencia in duas partes alteram per se mouentem & alteram per se motam vt vna moueatur ab alia, & hac ratione dicitur mobile moueri ab alio ratione dictæ partis ita quod sicut nauis mouet nauim & rursus per accidens motu nauis dicitur moueri, unde si eum esset ignorantia dicere quod non mouetur nabis ab alio quia mouetur a nauis intra se clauso pari ratione inquit est

ignorantia dicere quod viuens non mouetur ab alio quia mouetur a parte existente intra se quia esset non distinguere totum a parte deinde id probat ratione ad quam tria supponit principia.

Primum est quod mouetur omnino a se non pender in suo motu ab alio & ita quæuis aliud cesset moueri non sequitur, istud debeat cessare secundum principium est contra quando aliquid cessat moueri quia illud extra ipsum cessat moueri tunc non a se sed ab alio mouetur.

Tertium principium id quod mouetur diuissibile est modo sic formatur ratio seclusis literis qui illam obscurant omne quod ita mouetur ut alterius quiete quiescat non mouetur a se sed ab alio (vt patet ex duplici principio ad ducto quia in hoc motu pender ab alio) sed omne quod mouetur est huiusmodi, ergo probatur omne quod mouetur est diuissibile in plures partes vt vidimus per tertium principium tum sic, vel vna earum quiescente adhuc mouetur secundum totum vel non non primum quia inde sequeretur, quod si mul moueretur secundum se totum quia ita supponitur & non secundum se totum quia tantum mouetur secundum vnam partem ergo debet dari secundum quia ex quiete vnius partis cesset ille motus totius secundum se totum ergo iam ille motus non a se sed ab alio est ex cuius cessatione cessat.

Infert ex hoc secundum particulare theorema omne quod mouetur localiter ab alio debere moueri, & illud ab alio & sic deinceps ex hoc tamen non sequitur inquit processus in infinitum quia deueniendum est ad aliquod primum mouens omnino immobile & non probat dictum theorema quia iam fuerat in communi probatum sed hoc quod addidit non esse processum in infinitum in mouentibus ad quod supponit tria principia primum est quando vnum mouetur ab alio moto simul verumque mouetur probatur quia quando istud mouetur debet mouere aliud a quo mouetur quia sunt simul motum & mouens sed tale mouens mouet in quæ.

in quantum mouetur ergo quando mouet debet moueri & ita de primo ad vltimum debet simul vtrunque moueri.

Secundum principium quilibet motus horum est finitus in se & vnus numero quam mouile in quo est & extrema inter que versatur sunt finita quamuis essent numero infiniti propter infinitatem subiectorum, occasione quod dixit illos motus in se esse vnus numero dicit motum posse esse tripliciter vnum numero specie & genere vnus numero est quando ab vno termino a quo ad vnum terminum ad quem in vno & non in interrupto tempore per quietem fit vnus genere, quando est ad terminum vnus pradicamentum vnus specie quando est ad terminum vnus spei de quibus late in quinto libro modo reuertitur ad suum institutum & ponit tertium principium quilibet motus finitus debet esse tempore finito imponens nomina hijs motibus & temporibus per literas sed hoc totum magis confundit modo ex hijs format ratione motus vnus mobilis horum quod alio modo mouetur est tempore finito sed reliqui omnes simul sunt cum hoc per primum principium ergo omnes isti motus sunt tempore finito ergo in hijs mouentibus & motis non potest esse processus in infinitum alias motus infiniti erunt tempore finito quod est absurdum & parum inquit referre quod illi motus inter se sint æquales, vel inæquales quia sepe est idem inconueniens infinitus motus esse tempore finito.

Sed quia posset aliquis obijcere dicendo quod motus vnus rei si infinitus est repugnat fieri tempore finito ac cum plures sunt motus in infinito mobilibus non repugnat infinitos motus esse tempore finito sicut nec repugnat plures motus esse simul & eodem tempore quando sunt in diuersis subiectis hanc excludit objectionem dicendo quod id quod ab alio motu corporeo moto mouetur localiter debet esse illi coniunctum, vel per continuitatem, vel per contiguitatem & cum non occupent minorem locum cōtinua

quam contigua ponamus omnia illa inobilia continuari eodem similiter tempore mouebuntur & tamen post continuationem iam est effectum vnum mobile cui vnus conueniet motus infinitus ex illis infinitis conflatus ergo iam motus infinitus erit tempore finito, sibi illud mobile ponatur finitum sicut infinitum quod omnino repugnat ergo deueniendum est mouentibus ad aliquod primum auferendo processum in infinitum ex quo sequitur si inconueniens allatum & quis poterat aliquis dicere hanc rationem non concludere, quia supponit hoc falsum, quod omnia illa mobilia sint continua hanc objectionem rejicit Arist. dicendo quod cum illud sit possibile bene licet vti hac suppositione quia possibile posito in esse nullum sequitur inconueniens, unde vis argumenti stat in hoc ex eo quod sint mobilia infinita, & continuentur, quod est possibile sequitur quod motus infinitus sit tempore finito, quod est impossibile sed vnum impossibile non potest sequi nisi ex alio ergo cum dicta cōtinuatio sit possibilis infinitas illorum debet esse impossibilis vt hoc secundum impossibile ponat.

Deinde declarat quomodo mouens & motum debent esse simul & primo dicit se loqui de mouente efficienter, quia mouens finaliter bene potest distare a re quæ propter illum mouetur imo ita fit communiter secundo inquit quod mouens & motum esse simul est, quod non sit inter ipsa medium ita vt se tangant vtrum vero concludant istæ rationes dixi primum mouens immobile, & omne quod mouetur ab alio moueri libr. 3. latius dicitur, & hæc de hoc capite.

CAPVT SECVNDUM.

Mouens, & motum debent esse simul.

K 5 Inten-

Intentum Arist. est probare quod mo-
uens, & motum debeant esse simul, &
facit duo. Primo hoc ostendit, secundo in
motibus alterationis, & augmentationis.

Ad primam partem debendo hoc de
motu locali, probat omne quod mouet-
ur localiter vel ab intrinseco, vel ab ex-
trinseco mouetur, sed in quouis horum
mouens, & motum sunt simul, ergo in
omni motu locali patet prima pars mi-
nor in his quæ mouentur ab intrinseco
quia cum in illis mouens, & motum sint
partes vnius compositi certum est quod
erunt simul, secunda vero pars quæ est di-
fficultior quod scilicet in motu ab extrin-
seco sint simul probat distinguendos
motus ab extrinseco in quatuor quos pos-
tea reducit ad duos, sunt ergo quatuor
pullio, tractio, visio, vertigo, pullio est
motus quo aliquid in aliud pellitur vel
a se ut quando se quis in mare proicit. l.
atque se deiecit ab alio, ut liber vel lapis
a manu proijciuntur sed huius duplex est
species ut quando id quod pellit non re-
mouetur a pulso in toto motu & expul-
sio ut quando deferit ipsum pulsum, sed
huius (pullionis) adhuc est duplex species
alia dicitur projectio, quando scilicet id
quod pellit licet relinquat pulsum sed ta-
men maiorem illi motu imprimat, quæ
sua natura postulat ut si aliquis lapide
maiori velocitate faciat descendere per
impulsum quam in sua natura de scendere
alia non projectio quando etiam remo-
uetur a pulso sed fortiolem ei motu non
imprimat sed illud relinquit ut sua natu-
ra moueatur tractio vero est quando al-
iquid a se vel ad aliud aliquid adducit,
maiori motu quam secundum naturam
veniret quia si suo motu aduenit ipsa res
venit non trahitur sed huius est duplex,
species alia quæ dicitur attractio quando
ad se adducit alia quæ ad aliud & hec vo-
catur extensio ad quos duos motus trac-
tionis & pullionis multos alios reducit
quia inspiratio tractio quædam est & ex-
piratio, expulsio & similiter operationes
illæ quibus vitæ naturæ alimentum

attrahunt, & ex remota illius expellunt,
similiter spiratio & spatio, diffusio, &
delaceratio, & denique cōmuni videri trac-
tiones possunt dici congregationes quia
id quod mouet & mouetur coniungun-
tur vel congregantur pulliones vero dis-
gregationes quia e contra disjunguntur
& disgregantur mouens, & mobile ver-
tigo est motus circularis quo trahitur to-
ta visio vero motus quo pondera ferun-
tur supra alia hanc vero, ventionem re-
ducit ad tractionem, vel pullionem quia id
quod vehitur non mouetur motu proprio
sed alterius supra quod in quo est: unde
si istud pellitur trahitur aut vertitur si-
militer pondus supra illud vectum ver-
tigo etiam a tractione & pullione non di-
fert imo ex utrisque constatur nam quod
circulariter fertur secundum vnam par-
tem recedit a mouente & ita talis motus
est pullio & secundum aliam accedit, &
ita est tractio unde si in omnibus hijs spe-
ciebus motus ab extrinseco mouens, &
motum sunt simul in omni motu erunt
simul, & quia maior difficultas erat in
motu projectionis cum in hoc mouens,
videatur non esse simul cum motu ideo
in hoc probat simul esse ad quod definit
projectionem, dicens esse motum quo
res vehementius moueatur quam sua na-
tura postulat & quod mouens maiorem
vim & impetum illi imprimat & maiori
vi illam a se expellit unde tantum durat
ille motus quo durat illa expulsio & hac
ratione medio isto impulsu colligit mo-
uens esse simul cum motu & ita genera-
liter mouens, & motum in motu locali
esse simul.

In secunda parte hoc ipsum probat in
motu alterationis & dicit se loqui de vl-
timo alterante & primo alterato quia a
liquando primum alterans, & vltimum
alteratum distant ut quando ignis a son-
ge calefacit vltimum ligni prius alia
intermedia calefaciendo unde debet su-
mi vltimum alterans ut est aer calefac-
factus proximus ligno, ut sit simul cum
alterato ligno imo alterans vltimus, &

per-

primum alteratum non secundum se tota debent esse simul: sed secundum vnam partem alterantis & primam alterationem quod nunquam fiat alteratio sine aliquo contrarietate alterantis & alterati qui secundum eorum extremam debet fieri ut autem hoc probetur dubio supponit alterum est quod dicantur alterari alterum in quibus accidat alteratio: aut ergo; quod in qualitatibus sensibilibus accidit alterari, & hoc est quod dicit alterari quale ut sensibile, sunt autem qualitates sensibiles albedo, nigredo &c. & hoc est quod dicitur quod sunt passionibus subiectæ qualitatibus, quæ sunt termini harum passionum, vocat enim terminum subiectum per quas qualitates dupliciter differunt corpora: aut quia illos habent diuersos in specie aut quia illos participant secus dum magis & minus, secundo declarat quæ dicantur alterari & hæc sunt omnia corpora tam animata, quam inanimata, & partes animatorum inanimatae ut ungues & capilli hæc enim omnia calefiunt & frigeant reliquas patitur alterationes secundum aliquas qualitates aliam peculiarem alterationem dicitur animalibus citra eas quæ habent illa quæ non sunt animalia nempe sentire quia animalia habent omnes alterationes quas habent non animalia eas quæ accidunt nobis illas non sentientes & ultra has habent sentire quod est alia noua alteratio qua carant inanimata & quod sit sentire alteratio probat quia sensatio nisi in corpore patiente, i. organo sensu recipiente spiritus sensibilibus ex his omnibus format argumentum ad probandum suam intentionem & est alteratio secundum qualitates sensibiles quæ sunt obiecta sensus sed hæc agunt per modum illis contiguum ergo inter alteras ultimum & alteratum primum nullum est medium ostendit hanc medij contiguitatem dicendo quod corpori in quo est subiectum color est contiguus aer & similiter visui & sic lumen agit in corpus & superficiem per aerem contiguum, &

color similiter per aerem in visum & ita in reliquis sensibus similiter in augmento & diminutione docet mouens & motum debere esse simul nec loquitur de augmento viuentium quia cum hoc fiat ab intrinseco certum est quod augens & actum sint simul sed de augmento non viuentium quia sit per additionem sicut & diminutio per ablationem & etiam in hoc ait augens & augmentum diminutum & diminuens debere esse simul ex quibus omnibus colligitur quod ultimum mouentis & primum moti se tangunt secundum ultimas superficies & ita quod generaliter sit in omni motu verum quod mouens & motum sunt simul & hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM.

Ad qualitates tertie speciei tantum est alteratio.

Inuentum Arist. in hoc capite est probare quod ad solas qualitates tertie speciei sit alteratio in prima parte capituli probat ad qualitates quartæ speciei non esse alterationem in secunda parte idem probat de qualitatibus primæ: ad primam partem deueniendo cum tantum antea probasset alterans, & alteratum esse simul in qualitatibus tertie speciei modo reddit rationem dicens eam esse quia ad has tantum est alteratio & prætermissa secunda specie de qua erat certum quia est cum ipsa substantia rei a principio generationis coniuncta & cum ipsa simul sit & ita nec sui priuationem aut contrarium prius tempore præsupponit in subiecto sicut requiritur ad mutationem, vel motum per se terminandum ad quartam speciem qualitatis scilicet formam & figuram probatur non esse per se alteratione a figuris incipiendo quibus id magis videbatur in esse cum aliqua fiat acquisitio vel remotio earum productione: sed hæc motum in

nem inquit non terminari per se, primo ad figuras sed in dolatione. v.g. ubi partes detrahuntur per se terminatur ad partes ablatas secundario vero ad figuram con surgentem ex tali detractioe, sicut e cōtra in actione pingendi motus per se terminatur ad illos liquores, appussito per motum localem aut accidentia, alia per alterationem ibi causatam, secundario vero ad consurgentem figuram sicut per se primo terminatur de albatio ad albedinē & ad similitudinem secundario, & probat duplici ratione quarum prima est qualitas ad quam est per se alteratio æquiuocæ prædicatur de subiecto suo, ac contra subiectū de illa sicut enim dicim⁹ homo est alb⁹ ita cōtra albū est homo æs est humidum, humidum est æs, at qualitates quartæ speciei non æquiuocæ prædicantur de suis subiectis, ergo ad illas non est per se alteratio probatur minor quia dicimus æs est statua non tamen contra statua est æs sed potius ærea argentum est, phyla non tamen cōtra, sed potius phyla est argentea & hoc vocat prædicari in dō æquiuoce id est non æqua voce, primū vero æquiuoce id est æqua voce unde non sumitur æquiuoce ut distinguitur contra vniuocis, secunda dōratio est quod sit non alteratur quia alteratio est rei iam facte & præexistens at quod sit nōdum est sed cum res comparat formam vel figuram absolute sit, ergo secundum causas non alteratur.

In 2. parte probat quod ad qualitates primæ speciei sicut sunt habit⁹ nō sit per se alteratio, & ut declaret quid est illud ad pōcōsequē supponit, & incipit ab habitib⁹ corporis & probat hac ratione omnis habitus siue virtus, siue vitium sit est ad aliquid sed ad ea quæ sunt aliquid non est per se generatio vel alteratio ergo nec ad prædictos habit⁹, maior sic efficit de sanitate, quæ est habit⁹ corporis dicēdo qd cōmēsuratio calidorū & frigidorū, aut eorū, quæ ad intra sunt aut ad continens de reliquis habitibus corporis probat quod sint ad aliquid quia sunt dispo-

sitiones præstaris & perfecti ad optimū ut sunt robur & maius (postea latius hoc declarabitur in dub. text.) & de virtutibus moralibus id probat primo sic, ad id per quod aliquid perficitur non est alteratio sed per virtutes perficitur homo, ergo ad illas non est per se alteratio, probatur minor tunc aliquid maxime perficitur cum attingit summum suæ naturæ, sed homo per virtutes attingit summum suæ naturæ ergo per illas perficitur non est ergo alteratio ad virtutes, imo nec ad opposita vitia, sed horum inquit tantum sunt corruptiones. Secundo probat quia etiam istæ virtutes sunt aliquid & præsupponunt aliquid in quo sit alteratio & ad id quod ipsæ sequuntur, ergo adeas non est per se alteratio & ut declaret quid est illud ad quod consequuntur, supponit illas esse impossibilitates vel passionem moderatæ quod vocat passibum, ut sic primum dicitur propter Schoicos, qui putabant ad rationem virtutes morales requiri quod esset omnino enerbia tæ & raticæ passionis, secundū dicit propter Peripateticos, qui dicunt sufficere illas esse temperatas & sutas ut quādo insurgunt a ratione domentur, sed quicunque horum sit ad hoc institutum parum refert quia in vtraq; opinione est verum quod virtus moralis cōsurgit ex victoria passionum & hoc est quod Aristoteles vult docere cum ait totam virtutem moralem possitam esse in voluptatibus, & tristitiis dicit autem tristitiā, & voluptatem esse in sensu & hoc posse tripliciter intelligi vel accidere, vel secundum actum præsentem aut secundum memoriam præteritū vel speciem futurū & demū colligit primo alterationem terminari, ad has passiones, non vero ad virtutes quæ illas consequuntur.

Quarto idem probat de habitibus intellectus quia scientia est ad aliquid, & ex alterius alteratione provenit scilicet sensus quia ex partium & singularium experientia quæ est in sensu colligit intellectus vniuersale illud ciens absque alia altera-

alteratione, vel mutatione quam illaque sunt in sensu & particulatim, id ostendit in scientia quæ duplex est alia quæ est in homine iam docto & scienti i scilicet quæ præsupponit habitum scientiæ & aliaque antecedit per quam scilicet fit homo doctus dicitur ergo quod nec ad primam nec ad secundam scientiam est per se alteratio, vel generatio sed consequuntur ex alteratione in alio factam, & id probat exemplo dormientium ebriorum, & aliorum male habentium, in quibus omnibus facta alteratio vel mutatione in corpore per quam peccantur humores siue ratione & tatis siue disciplina & alijs exercitiis siue aliqua alia alteratione in anima est ipsū intelligere & scire, & ita concluditur caput dicendo ad solas qualitates sensibiles dari per se alterationē, & hæc de hoc capit.

CAP. QVARTVM.

De comparatione vnus motus ad alium.

IN Secunda parte huius libri agit de comparatione vnus motus, ad alium intantum que Aristoteli in hoc capite est prouare quod non quilibet motus sit comparabilis & facit duo. In prima parte hoc ostendit. In secunda aduocit leges comparabilitatis ad primam partem deueniendo probat, quod non quilibet motus sit comparabilis alij cuiusque alias sequeretur quod circularis esset comparabilis recto, consequens est falsum ergo probatur minor quia sequeretur spacium rectum & circulare esse æqualia quod est impossibile & quod sequatur, probatur si sunt comparabiles maxime in velocitate poterunt esse velociores, & tardiores, & aliquando æque veloces sed motus æque veloces sunt qui in tempore æquali pertranscunt æquale spatium ergo spatia illa circularis & recti quæ sunt curbum & rectū essent æqualia quod est impossibile secundo probat quia si omnimotus potest cuius alteri comparari, ergo latitudo & alteratio essent æquales si in eodē

tempore fierent, consequens est falsum ergo probatur quia motus æquales sunt, qui in vno tempore percurrunt æqualia, sed alteratio & latitudo nullo modo possunt percurrere æqualia cum alteratio qualitate percurrat & latitudo spatium quæ duo non possunt esse æqualia, ergo nec alteratio, & latitudo possunt esse æquales motus, & consequenter non est quilibet motus comparabilis alteri & quia poterat aliquis respondere ad primum argumentum motus illos circularem & rectum comparabiles esse in hoc sensu quod sit vñ velocior semper alio non tamen ita quod sine, aliquando æque veloces inquit hoc esse inconueniens quod numquam duo mobilia possint æque velociter moueri supposito, quod sint comparabilia alterum scilicet rectū & aliud curbum quia hoc esset de illis facere eandem rationem ac de motu per accliuē & decliuē, id est de ascensu sursum & descensu deorsum, ubi frequentius est velocior motus decliuē vel descensum & iterum rejicit hæc solutionem quia quæ ad modum ex eo quod motus circularis sit sepe velocior aut tardior, recto sequi quod sit linea circularis, maior vel minor recta ita debet sequi quod sit æqualis, & probat quoties vnus mobilis est velocius quia pertransit in eodem tempore maius spirituum ita se habet ad tardum, quod in minori tempore transibit æquale spatium cum ipso tunc sic moueatur, ergo aliquid supra spatium circulare velocius quam aliud supra rectum in eodem tempore, v.g. hora vna si excessus est duplus, pertransiit maius spatium in duplo quod supra circulare spatium, mouetur ergo diminuto tempore in duplo æquale spatium circulare pertransiit mobile velox cum tardo ergo iam rectum & circulare sunt æqualia & ita concludit non omnes motus esse comparabiles alias sequeretur inconueniens allatum.

In secunda parte incipit declarare leges eorum quæ debent comparari, & prima est quod illud in quo debet fieri comparatio non sit æquiuocum id est diuersæ rationis in extremis comparatus sicut est acutum

cutum respectu gladij, & cordæ liræ, & ira non dicitur gladius acutior corda vel contra, sed tantum vnus gladius alio acutior vel vna corda quā alia quia in hijs est acuties eiusdem rationis. Sed proponit dub. an sufficiat quod vni vniocum vt in eo fiat cōparatio & ratio dub. est quia multum dicitur vniuoce de aqua & aere & tū comparabilia non sunt, & ne aliquid negaret multū de illis nō dici vniuoce propter vniuersalitatē ipsius dub. multi sub se claudentes varias differentias multitudine ideo ponit exemplum in duplo, quod cum sit species infima non poterit habere æquiuocationem & probat ex definitione dupli quæ semper est eadem scilicet bis vnum, at aqua non dicitur dupla, ad aerem vel contra ergo non sufficit cōuenientia in aliquo vniuoce, vt sint cōparabilia extrema soluit hoc dubium, primo dicens quod licet multum duplum, & æquale easdem habēt definitiones cū alijs similibus vt æquale quod habent eandem mensuram duplum quod bis se habet ad vnum sed tamen ipsæ definitiones æquiuoce, & non secundum eandem rationem dicuntur de aqua, & aere quia singula horum aut quantitatem aut facultatē dicunt quæ duo vnum sunt vbi est aduer. quod licet æquale & duplum sit relata, nō definit per alia extrema, vt relata sed vt absoluta vt patet sed admissio quod ista dicantur vniuoce de aqua, & aere inquit non esse comparabilia alia ratione quia non sunt in eodem susceptiuo, primo id est in eodem subiecto.

Secunda lex comparabilium est, quod non solum sit vniuoce & eiusdē rationis illud accidens in quo fit comparatio sed quod sit receptiuum immediatum illius eiusdem rationis in vtroq; extremo comparationis: quia non solum albedo in qua fit comparatio est eiusdem rationis in vtroq; sed superficies quæ est immediatum receptiuum albedinis est eiusdē rationis in vtroq; cū defectu aqua non dicitur albior, id est clarior voce quia claritas in aqua recipitur ratione super-

ficies non sic in voce: & vt tertiam legē constituat dubit. contra secundā quod hoc esset incidere in opinionem Platonis, & sola materia distinguētis naturas si esset vera maxime quia per distinctionem receptiuū variantur naturæ specificæ cōsequens autem est falsum quia hoc esset incidere in sententiam Platonis ex sola materia distinguētis naturas, & ita omnia facere vnum: secūdo impugnat quia receptiuū propria formarum multiplicatur ex diuersitate formarum quæ in eis recipiuntur ergo formæ ex se sunt diuersæ & non pro diuersitate subiectorum animalium propria formæ non possent habere propria subiecta, & ita ponit tertiam legem quod forma in qua fit comparatio non tantū debet esse vniuoce sed vna in specie infimam ipsa insequatur illius primæ receptiui vnde in calore quod genus est comparatio non fieri sed in albedine quæ est vna in specie infima, vnde colligit illos motus esse æquæ veloces, qui cū sint eiusdē speciei in eodem tempore sunt & æquale transeunt spatium, & ita ad argumenta in principio adducta Respon. lationem & alterationem circulationem & rectum motum non esse cōparabilia vt bene probat argumentum, quia motus in quo conueniunt non est vnum specie infima sed potius vnum genere id est analogice vnde in ipso non potest comparatio fieri sicut nec in colore possunt comparari albedo, & nigredo vt vnum sit magis colloratum quā aliud.

Dubitatur tamen Aristi quæ ratio sit ob quam motus; & circularis non possunt comparari an quia motus est genus, an quia linea est genus ad rectam, & circularem & Res. ob vtrūq; nam vnum sequitur aliud quia si terminus motus est in vno genere erit etiā motus ipse vnus genere recti. du. an diuersitas specifica instrumenti torū quibus motus fit illū variet in specie, & in cōparabile faciat Res. q. nō supposita vnitatis spatij vnde motus factus per pedem progressib; aut alia sicut volatio eiusdē sit speciei & magnitudo spatij per quam sunt

sunt est eiusdē speciei vel recta, vel circularis & ita sunt comparabiles in velocitate & possunt dici æquæ veloces secus tamen si non sint ei⁹ dē speciei tale spatium sed ut melius percipiat motuū cōparatiō necessariū dicit esse cognoscere differētiā motuū quia re vera in genere latet multa ita ut licet vnitās in illo appareat sit tamen magna varietas clausa & cum gen⁹ sit quodā vniuersale cōmūnem vocē importans distinguit tres gradus æquiuocationis, qui sub vna cōmuni voce ponit esse primum gradum vocat remotionem quādo sola vox est cōmunis rationis sunt omnino diuersæ & taliter sūt æquiuocata casu. Secūdu⁹ gradus est analogice proportionis quādo multe res sub vna cōmuni voce significātur propter similitudinē earū sicut homo viuus & pius sub homine in cōmuni significātur tertius gradus est proportionalitatis, vel cuiusdā naturæ generice ut ridere de homine & prout animal de homine & leone nā quāvis appareat vna natura multiplex tñ est diuersa ob hoc necessarium est hæc omnia distinguere ut specificas eliciamus naturas in quibus solis est comparatio inquiritur vero quādo sit forma diuersa in specie an quādo est in subiecto diuerso in specie ut patet in albedine hominis, & leonis an quādo circa diuersitatē subiectoris forma ipsa est in se diuersa quæsi. nō respōdet secundū inquit quādo definitio significabit formā esse in specie diuersā an quādo significat illā in diuersis subiectis specie an vero quādo eandē in se nō significat sed potius in se aliā & aliā cui etiā quæsi. nō responderet. Modo declarat verū alteratio nes sint cōparabiles & arguit pro parte affirmatiua quia poss. sanari duo eodē tempore si ergo alteratio est sanatio cū sit vtrōque ei⁹ dē speciei cōparabiles erūt dicte alterationes sed pro parte negatiua videt qd nō sint cōparabiles, quia qualitates ad quas alteratio terminat nō diūt æquales sed similes ergo nec ipsæ alterationes poterūt esse æquales & cōsequenter nec cōparabiles erūt quia illa quæ possunt cōparari possūt esse equalia, respōdet tñ qd

cū idē quod est in quantitate æqualitas sit in qualitate similitudo & ita simile & æquale late accepta soleant cōmuniter cōfundi siue terminus sit similis siue æqualis quādo motus sunt secundū eūdē terminū specie cōparabiles erūt & sic poterunt esse æquales & ita alterationes erūt cōparabiles. Quo supposito duas questionēs proponit, prima est an comparatio alterationum sit sumenda secundū qualitates quæ sunt in termino ad quē an potius sint partes subiectorum, quæ aliterantur, secūda quādo est verū ad cōparatiōnē dictarū alterationū sit inspiciedū sola idēitas, vel diuersitas specifica qualitatū an etiam idēitas gradū intensiōis & hanc secūdam respōdet qd idēitas specifica formarū sit inspiciedū & ideo de albedine & sanationē nō esse cōparabiles quia ad diuētāsin specie formas cōparantur vel terminantur sicut supra diximus motū rectū & circulārē nō esse cōparabiles & ideo inquit multū ad hoc prodesse cognoscere diuersitatē specificā alterationū ad hoc aut inquit debere inspicere terminū ad quem quia ex horū vnitare specifica, vel generica pēdet similis vnitās mot⁹ ad primā vero quæstionē respōdet distinguēdo duplicē idēitatem in alteratione alterā qualitatis & alterā similitudinis ad. 2. est necessariū & qd termini sint eiusdē speciei & intensiōis ut alterationes ad illos terminatæ sint, similes aliter inquit ei⁹ similes erūt sicodē tempore duo calefiat qd vis ut quatuor tales alterationes sunt similes ad 1. vero idēitatē qualitatis debet inspicere partes subiecti alterationis sint æquales, vel inæquales in eodē tempore deum declaratur qualiter sit in generationibus faciendā comparatio nō mine vero generationis non tantū intelligit instantaneā introductionē formæ in materiā sed contra successiuā formationem partium præcipue viuētū quæ paulatim formantur & ait quod cum substantia non sit in subiecto ut est qualitas non potest sumi æqualitas generationū quod ad substantiam terminantur ex æqualitate subiectū, vel partium illorū sed potius ex idēitate specifica termini &

partium

partium illius unde tunc dicitur generatio-
nes descendunt æque veloces quando in eo-
dem tempore termini eiusdē speciei per
illas formantur secundū easdem partes.
scilicet duo homines dicitur tamen hoc ef-
se discrimen inter substantiā ex vna par-
te, & quantitatem, & qualitatem, ex alia
quod in qualitate sunt nomina inuenta,
quibus diuersi gradus producti significā-
tur vt remissum & intensum in quanti-
tate maius, & minus, æquale vel in æqua-
le, in substantijs vero non sunt talia no-
mina inuenta nam homo imperfectus, &
quæcunq; substantia, quando perficitur
nō habet diuersa nomina, & sic distingui
non videntur generationes sed omnes ef-
se æquales at re vera non sunt, quoniam
nomina deficiūt quib? talis diuersitas sig-
nificetur, nisi vtamur opinione Platonis,
qui cum res diceret cōponi ex numeris,
per nomina numerorum distinguebat ge-
nerationes dicendo modo hominem ge-
nerari ad vñ modo ad duo, &c. sed hæc
inquit sententia falsa est epilogit dicta
dicens patet ergo ex iam dictis quomodo
generationes alterationes, & lationes,
sint comparabiles ad has vero reducun-
tur augmentationes cum in vtrisque quati-
tas sit inspicienda.

C A P. Q V I N T V M.

Quomodo fiat comparatio in ex motus.

Intentum Ari est tradere quasdam re-
gulas quibus declaret qualiter debeat
fieri inter motus comparatio quam præ-
cedenti capite probauit esse possibilem,
& facit duo in prima parte ponit tres re-
gulas. In secundā ponit quatuor, ad primā
partem deueniendo supponit quatuor ef-
se in motu virtutem motiuam quam vo-
cat mouens resistentiam ab illo superan-
dam (quam vocat mobile vel quod moue-
tur) & tempus in quo fit talis motus, &
spatium in motu locali vel aliquid æqui-
ualens in alijs, & est prima regula harum

proportionum si aliqua virtus mouet ali-
quam resistentiam in aliquo tempore per
aliquod spatium eadem virtus in eodem
tempore dimidium resistentiam mouebit
per duplum spatium. Secunda regula, si
aliqua virtus mouet aliquam resistentiam
in aliquo tempore per aliquod spatium,
eadem virtus mouebit dimidium resiste-
tiæ per idem spatium, in dimidio tempo-
ris rationem harum regularū tradit quia
ita seruatur eadem proportio spatij ad tē-
pus & mobilis ad mouens. Tertia regula,
si aliqua virtus mouet aliquam resistent-
tiam per aliquod spatium in aliquo tem-
pore eadem virtus mouebit eandem resis-
tentiam per dimidium spatij in dimidio
temporis.

In secunda parte proponit reliquas re-
gulas. Quarta regula est, si aliqua virtus
mouet aliquam resistentiam in aliquo tē-
pore per aliquod spatium dimidium virtu-
tis mouebit dimidium resistentiæ per idē
spatium & eodem tempore & ratio huius
regulæ est declarare, quia eadē est propor-
tio totius virtutis & resistentiæ, ad totam
& dimidiæ ad dimidiā, ergo manebit idē
spatium & tempus vtriusq; vt si virtus vt
sex mouet mobile vt quatuor per miliare
in hora mouebit virtus vt tria mobile vt
duo per idem miliare in eadem hora.

Quinta regula est negativa, si aliqua vir-
tus mouet aliquam resistentiam per ali-
quod spatium in aliquo tempore non est
necessarium quod eadem virtus moueat
duplam resistentiam in eodem tempore
per dimidium spatium & addit Toletus,
nec quod in duplo tempore, moueat per
idem spatium, v.g. si mouens vt sex resis-
tentiam vt quatuor per horā mouet per
miliare non est necesse quod eadem vir-
tus resistentiam, vt octo moueat per di-
midium miliari in eadem hora, & addit
Tol. nec quod per duas horas in eodē mi-
liari & ratio huius regulæ est quia a pro-
porcione minoris inæqualitatis, non est
a&io id est quando virtus actiua est mi-
nor resistentia non potest in eam agere
quod si sequeretur in casu adueto, si tam
diminuto tempore augetur resistentia
in duplo

induplo valeret, tamen hec regula a afir-
mativae etiam ut reliquæ, si illa duplicata
resistentia maneret minor & inferior res-
pectu virtutis æstivæ ut si virtus, ut primo
moveret resistantiam ut quatuor per horā,
& miliare eadem virtus resistantiam ut 8,
moveret in eadem hora per dimidium mi-
liare aut duabus horis per idem miliare.

Sexta regula si aliqua virtus movet ali-
quam resistantiam per aliquod tempus &
aliquod spatium non est necessarium quod
dimidia virtus moveat totam resistantiā,
per dimidium spatij in toto illo tempore,
ut si movens ut sex movet resistantiam, ut
quatuor in hora, & per miliare non est ne-
cessarium quod virtus ut tria moveat ean-
dem resistantiam, ut quatuor in toto illo
tempore per dimidietatem spatij imo nec
per quantumq; minorem partē spatij hu-
ius etiam regulæ est eadem ratio ac præ-
cedentis quia non peruenit actio a mino-
ri sed quando tota illa resistantia æstivi-
tati medietate talis virtutis tunc bene po-
ssit regula affirmativæ colligere sicut vidi-
mus in precedenti & ita bene Aristoteles dicit
non esse necessarium in hac duplici regu-
la non tamen dicit esse impossibile se pro-
bat Aristoteles suam regulam hoc inconueniē-
ti quia si ex sola diuisione spatij manen-
te eadem resistantia deberet diuidi virtus
motiva sequeretur quod unus tantum ho-
mo posset trahere nauem tunc sic diuida-
tur spatium ita quod sit vnum tantum mi-
liare ergo per illud posset eodem tempore
trahere nauem centessimam pars illius vir-
tutis motivæ qualis est unus tantum homo,
& ita soluit sophisma Zenonis quo pro-
bat minimam partem milij debere fa-
cere aliquem sonum in aere si totus mo-
dius milij illum facit non valet quia illa
particula milij seorsum non potest vince-
re resistantiam aeris ut ita causet sonum,
potest simul cum toto modio illam vince-
re & tendit rationem, quia aliquid potest
facere pars quando est coniuncta totique
nullatenus potest facere separata, sicut
potest oculus videre quando est toti con-
iunctus sed separatus nec minimam potest

visionem efficere.

Septima regula quando duæ virtutes
motivæ, æquales movent duas resisten-
tias æquales in aliquo tempore per aliquod
spatium tunc virtus motiva ex illa dupli-
ci composita poterit resistantiam tertiam
ex illa compositam per idem spatium mo-
vere eodem tempore demum querit an
quod hucusque dixit de motu locali sit e-
tiam verum in motu alterationis & aug-
mentationis quia in quovis horum reperi-
untur illa quatuor quæ diximus in mo-
tu locali est v.g. quod alterat, & quod alterat: &
tempus quo fit alteratio, & quarto loco
spatij magis, & minus differentia qualita-
tiva similiter in augmentatione est quod
auget & quod augetur, & tempus in quo
fit augmentatio & quarto loco spatij est
maius & minus de ipso quanto & respon-
detur affirmativæ similes ponendo regulas
tam affirmativas quam negativas.

Prima regula est si aliquod augens vel
alterans aliquod augmentabile vel altera-
bile movet in aliquo tempore eadem vir-
tus in duplo tempore duplo maius move-
bit (& hoc vocat duplum in duplo) secun-
da regula si aliqua virtus aliquod auget
vel alterat in aliquo tempore, eadem
virtus dimidium alterabit vel augebit di-
midio tempore, & vocat dimidium in di-
midio, tertia regula si aliqua virtus auget
vel alterat aliquod, aliquo tempore dupla
virtus duplo magis alterabit & auget eo-
dem tempore & hoc vocat ad duplum in
duplo quarta regula, si aliqua virtus ali-
quod auget vel alterat in aliquo tempore
dimidia virtus dimidium alterabit vel au-
get in eodem tempore (& hoc vocat audi-
midium in dimidio quinta regula negati-
va si aliqua virtus auget, vel alterat ali-
quod in aliquo tempore non est necessa-
rium quod eadem virtus duplo maius al-
terat vel augeat in eodem tempore in di-
midio subiecto vel eo quod responderet spa-
tio motus localis sexta est, si aliqua virtus
auget vel alterat aliquod in aliquo tempo-
re non est necessarium quod dimidia virtus
totum illud augeat, vel alteret per dimidium

subiectum in eodem tempore, & ratio est eadem quia tam hic quam in motu locali quoties vel augetur resistentia manente eadem virtute vel manente eadem resistentia minuitur motus virtus semper hoc debet observari quia remaneat maior virtus motus quam resistentia, alias non poterit esse motus quia peruenit extra hunc cessavit virtus motus supra resistentiam mobilis, quia si non remanet, non recte sequitur talis proportio ex augmento resistentie. h. diminutione virtutis, & ratio est clara quia cum tarditas, & velocitas sint modi ipsius motus eius debent substantiam relinquere illam quam talentum petit excessum virtutis motus supra resistentiam mobilis.

Septima demum regula, si duae virtutes aequales in aliquo tempore, aliquid alterant vel augent compositum ex illa duplici virtute in eodem tempore faciet tantum ac est illud tertium compositum ex duplici illo primo alterato & aucto & sic de litera huius cap. septimi libri.

ANOTATIONES

circula literam.

ANTEA Quam ad principales quaestiones diuertamus aliqua dub. textu 55. examinanda circa hoc caput. Primum est erga caput tertium text. 17. & 18. quomodo dicat Aristoteles habitus tam corporis quam animae esse ad aliquid cum sit prima species qualitatis, certum autem est quod qualitas, & ad aliquid sunt duae praedicamenta primo diversa Respondet Toletus non velle Arist. eos recte ponere in praedicamento relationis sed solum eos assimilare relationi in hoc quod si aliter relatio immediate consequitur ex concursu & habitudine multorum scilicet fundamentorum inter se ita isti habitus consurgunt immediate ex concursu multorum inter se visamque ex deuta proportionem primarum qualitatum pulchritudo ex debita partium dispositione & robur ex optima membrorum

cooperatione, & si dereliquis ex quo vult Aristoto. colligere ad illos non esse per se motum alterationis sicut nec est ad relationem per se motus sed tamen in hoc dubium & vagum Aristotel. se ostendit quia postea sepius dicit, absolute sanatione esse motum alterationis, & capite quinto ait esse incomparabilem ab effectu iniqua ad diversas in specie formas terminantur aliquando vero id dicit sub conditione, si sanatio alteratio est ut text. 31. verum hoc ita sit? Arist. dixit ad omnes illos habitus non esse per se motum dicemus postea.

Secundum dubium text. circa caput quartum text. 23. quia videtur Aristoteles colligere ex eo quod motus circularis sit tardior vel velocior recto quod debet esse aliquando equae velox & consequenter quod si linea circularis aliquando est maior, & aliquando minor recta quod debet esse aliquando aequalis hoc videtur multipliciter falsum quia non recte sequitur datur aequalis numeri maior ternario & alia minor ergo debet dari aequalis nec sequitur datur aequale maius circulo & aliud minus ergo datur aequale & datur elementum maius aere (scilicet ignis) & minus (scilicet aqua) & tamen non datur elementum aequale Respondet Toletus hic quod Aristoteles absolute non facit tale argumentum datur maius & datur minus ergo debet dari aequale quia hoc non concluderet verum bar dubium, sed aliter asseruit argumentum illud mobile circulari aliquando pertransit maius spatium quam rectum quia est illo velocius & aliquando minus quia est tardius ergo poterit aliquando transire aequale probatur sequella ex definitione mobilis velocioris quod sicut eodem tempore pertransit maius spatium quam tardum ita tempore minori transit aequale.

Tercium dubium est circa textum vigesimum quintum eiusdem capitis. 4. quare dicit Aristoteles quod multum non dicitur unius orce de aqua & aere pro cuius intelligentia notandum est quod simpliciter quod aqua & aer possunt considerari dupliciter, aut secundum quantitatem quam actu habent alio modo

do secundū quantitātē quā habent in po-
tentia q̄ vocat Simp. in facultate si in a-
quā ac fieret aqua. Contra & haec ratio
ne parua aqua s̄m quantitātē in actu est
magna in facultate quia p̄t magn⁹ aer
fieri ex illa & contra est magnus aer in
quantitate quā habet actu, est parua in
facultate quia parua aqua p̄t fieri ex il-
lo, ex quo fit q̄ aliter cōparatur vna aqua
alteri, & vnus aer alteri, quā aqua aeris. h.
contra, quia vna aqua respectu alterius
eandē habet proportionē in quantitate
& facultate, & similiter vnus aer respectu
alterius, at vero aqua respectu aeris, l.
contra non habet eandē proportionē in
quantitate & facultate, sed potius diuer-
sum vt vidimus, & ideo quia absolute nō
habent eandē proportionē multum de a-
qua & aere non dicitur vniuoce vt repe-
tit Ari. tex. sequenci quia singula horū,
& quantitatem & facultatem dicunt quā
duo non sunt vnum & idem.

Quartū quid intelligat Ari. tex. 1. quā
do ait q̄ sanitas consistit in cō-enturatio-
ne calidiorum & frigidiorū, quā sunt ad
intra. h. ad continens & resp. cū Auerri. q̄
per primū intelligit sanitatem animalis
quā consistit in illa intrinseca cōmensu-
ratione, per. 2. vero intelligit sanitatem
ambientis, quā ratione aer vel aqua cir-
euntans dicuntur sanas in illis ois.
Quintū dubitatur quomodo intelligen-
dū sit q̄ Ari. docet habitum esse dispo-
sitionē perfectā ad optimū. Respon. ex S.
Thom. 1. secundū. q. 30. & q. de virtutibus
& alibi sapē, quod quia habit⁹ supponit
naturam in suo esse perfecto, & ordinat
ipsam vt melius se habeat per operatio-
nes sequentes, ideo dicitur dispositio per-
fecta ex parte subiecti ad optimū ratione
finis, & ita inquit Mathematicā esse ha-
bitū perfectiē subiectū ad motus velo-
ces & ideo non est in obiectis, & haec de
7. dicta sint dū ad quāst. peruenimus.

SVPER OCTA VVM LI- brum Aristot. Physicæ auscultationis de motu in ordine ad primū motorē Cō- mentaria vna cum annotationibus.

A VTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burg. Sacrae Theologiae Presentato.

CAP. PRIMV M.

An motus sit sempiternus.

HIC liber octauus, qui est postremus
phis. plenus est vt inquit Simp. opti-
mis, multisq; theorematib⁹, nā primo in
eo disputat de eternitate motus vbi pa-
gat via ad illū. q. de eternitate Mundi, dis-

putat etiā de primo motore & prima cau-
sa non accurate & ex professo sed obier-
vt docet Aristoteles ne esset in his pro-
gressus in infinitum, nam disputatio de
Deo ex professo pertinet ad primam phi-
losophiam vnde haec disputatio quae ad-
fertur hoc libro non tantū vtilis est vti hic
docet Ari. ad cōsiderationē naturae sed
etiā ad cōsiderationē phisicā & disputa-
tionē de primo principio. Exordiat autem

hic disputationem ab ea parte sit ne motus eternus, vel potius cæperit aliquando, siquid sit habiturus, quâ partē Anax. falso ad cœli motū contrahit, cum sit indefinite accipiendâ, nā sensus illius est, nam sit aliquis primus motus cui nullus alius præcesserit, vel potius ante omnē motū fuerit motus & nō sit futurus ultimus motus quo nullus sit posterior, vel potius post omnē motū sit futurus motus, quāvis aut hæc quæ sit cōposita, hoc est, qualis sit motus non tñ est necesse, ut prius disputetur, q. simplex, hoc est an sit motus, quā omnes naturales phil. admisserūt motū esse, omnes. n. assererebant mundū factum esse quare disputantes de ortu, & interitu mundi, motū admittere, sine quo ortus, & interitus constare nō possunt, alij n. constituebant mundos infinitos cōpositos ut Democrit. & Leucip. atq. in his alios oriri, aliosq. interire in ætē nō vñ necessario statuebant æternū motum, alij vero faciebant vñ mundū, diverso tñ modo, nā alij vñ æternū, non tñ eundē numero, sed alium, atq. alium ut Emped. alij aut vñ eundē numero, non tñ æternū ut Anaxag. qui omnes admittunt motum, præterea duobus modis intelligitur motum aliquando incepisse vno modo ut Anax. qui existimabat omnia principum fuisse indigesta quandam massā, seu molē rudē, deinde accessisse diuinā quandā mentē, atq. per motum ex ea disgregasse, vnde sentiebat Anax. in ea disgregatione incepisse motum & antea præcessisse æternā quietē, 2. modo intelligitur ut dicebat Emped. scilicet res ipsa nunc moueri, nunc quiescere, assererebat n. per concordiam omnia elementa, & corpora congregari, atq. ex multis vñ fieri & postea per discordiā illud vñ dissipi in multa rursusque intermixto multo tēpore congregari vñ atq. hāc vicistudinē esse æternā vnde sentiebat Empedoc. in ipsa congregatione & disgregatione esse motum interiectis autem temporibus esse quietē, ait ergo Arist. considerandū esse diligenter quo

nā modo se habeat, quoniam huius. q. explicatione nō solū ad naturālē cōceptationē sed etiā ad intelligentiā primi principij valde conducit Arist. ergo sentit non esse ortū aliquando mundū q. idē demonstrat assermat. sed esse æternū, idq. nonnullis rationibus ostendere nititur, principij aut statuit loco præsentis res esse prius quā moueantur q. perspicuū euadit etiam ex definitione motus, quē dicimus esse actum eius q. mouetur tam ex singulis motibus, q. n. ambulat potestare antea habuit ut ambularet, quare fuisse ante motū necesse est sic etiā q. cōmutatur necesse est præcedat idē mobile numero, ut accidit in motu ad locū in cōmutatione, & acesione. 2. ut non procedat idē numero mobile sed eius materia ut in generatione non n. id q. generat prius existit sed eius materia in qua generat hoc posito principio prima ratio qua probat Arist. nullū fuisse principij motuum, neq. fore postremū sed esse æternū, talis est res aliquando moueri cæperint, aut fuerunt ante tēpore finito ut aiebat Anaxag. aut ortus sunt aliquando si ortus sine aliquando cū ortus ipse sit mutatio, atq. ad omnē motū sit necessarius motus ante principij motū fuisse alius motus, q. absurdū si aut res semper fuerint duo lequeretur absurda, primum ut ab æterno fuisset aliq. q. posset mouere & aliquid q. posset moueri, fuerintq. prius in æterna quiete & postea vñ cæperit mouere & alterū moueri, huius. n. rei nulla potest reddi probabilis ea alteri est ut ante principij motū fuerit alius motus, nā si infinito tēpore res quieuerūt & postea cæperūt moueri necessario aliquā fuisse causā & hāc ē medio auferri q. cū sine motu fieri nō possit efficiē, ut. 1. motui aliis præcesserit ille quo sublato ē causa quietis. 2. rationē antequā cōiciat præfat. corū, quæ mouēt duplex esse gen. alia mouēt naturaliter quæ libere quæ cūcō potissimū discrimine differre videt q. hæc cōtrariis moueantur motibus, illa vero vno tñ modo tamen non omnino hoc discrimine

separantur eū & ea, quæ natura mouetur, contraria agere quodammodo possint, nūm frigidum & frige facit & sua absentia calefacit, quāuis id sit ex accidētī hac præfactus. Arist. ita rationem cōponit si res caperunt aliquando alia quiddā mouere & aliq̄ moueri necesse est, vt cū antea non intercesserit inter istas ea proportio, quæ requirit vt alia mouerent, & alia mouerentur, nunc demum intercedat, nam mouens & quod mouetur sunt relatā, sed relatiō noua non potest aduenire nisi vtrūq̄ extremū mutetur, vel corte alterū sit, igitur primo motu sit aliprior nimirum ille quo huiusmodi proportio parata est, tertia sumitur ex tēpore, si enim est aliquis primus motus vt iure dicere licet, nunc esse motum cum prius non fuerit certe ante primum ortū, prius & posterius, sed prius, & posterius sunt differentiæ tēporis ergo. i. motū anteceferunt differentiæ tēporis, quæ cum a tēpore separare non potest nec tēpus amotū sequitur procul dubio primo motui alium antecedere, quod fieri non potest, quarta est, tempus est æternum ergo & motus æternum esse tempus ex eo colligitur cum intelligit tempus absque momentō nō posito momentum omne finit sic vnus temporis, & alterius principium efficitur necessario nec ortū esse, nec posse interire, eadem erit ratio superioribus argumentis docuit Arist. non cēpisse aliquando motum restat vt nec interiturū esse ostendat, hac ergo ratione id probat quæ vim sumit ex hoc principiō motum & potestātē ad motum non simul interire nec interitum & potestatem ad interitum nunc ita concludit si quid sit quod vltimo moueatur cessante motu adhuc potestatem retinebit vt rursus moueatur quæ cum in actum reuocabitur fiet vt sit motus posterior postremo quod alienum est a ratione vt sit, non ergo futurus est vltimus motus.

CAP. SEVNDVM.

Reprehēdit Arist. sētētiā philo.

Hætenus æternum esse motū docuit Arist. deinde cadere a veteribus dicebantur. refutare instituit dissoluit quæ rationes quibus hanc sententiam dicebantur labefactare Anaxagoras igitur, & Empedocles suorum decretorum hanc rationem adferebant quod ita esset natura comparatum quam causam reficit Arist. hæc enim in his tantū reddi potest, quæ ad rei essentiam pertinent, vt cū quærimus quare homo est animal rationale. Respondemus quia ita vult Deus & natura Præterea cum verāq̄ sententiā falsa sit, eam tamen, quæ est Anaxag. magis reprehendit, primum quia tollit de medio ordinem cum infinita statuat rerum quietem, & postea infinitum motum & infiniti ad infinitum nulla sit proportio, ac proinde nullus ordo, nā ibi erit nitor ordo vbi est aliqua proportio, quod potest facile perspicui ex numeris qui & ordine quoddam & proportionē inter se affectu sunt, deinde quia euertit opus naturæ nam hoc aut eodē semper modo fit, aut si aliquando aliter euenit, potest reddi aliqua ratio vñ ex perfecto animali oriatur monstrum, quod vero Anaxagor. statuit, nec eodem modo semper se habuit nec ab eo aserit aliqua causa cur aliter eueniat longe itaq̄ probabilius Emped. qui finito tempore res moueri asseruit, & finito quiescere sed in eo reprehendendū est q̄ hoc vicissim fieri sine ratione existimant, nā q̄ ait hæc ita fieri q̄ se per ita facta sint & sēpiterno nullā esse causā non omnino reprehensione caret nā et si sēpiter norum, quæ vera principia sunt nulla causa esse possit multatamen sunt æterna & necessaria, quæ causam habent circuloꝝ demonstrationem velut triangulū habere tres angulos pares duobus rectis ad decretū Emped. non est principū, debuit ergo illius adferre, vel demonstrationē vel aliquam rationē, deinde proponit argumenta veterū quib⁹ probabant ortum esse aliquādo motū principū est motus est a contrariis in contrarium, sed intervallū inter contraria si

nisi est ergo finito motu percurrere e-
 quare necesse est & capisse motum & finē
 habiturū. Aliter est gratuita, & leuīa post-
 quiete mouent capere aliquādo motū, cer-
 tū est animalia a se ipsis mouent non ab
 externo aliquo ergo in eis ortus erit ali-
 quando motus quod si in animali mino-
 ri quādo ortus est aliquando in motu eorū
 re & in maiori mundo idem in toto ver-
 so ortū habuit aliquando dicitur animal
 minor mundus quoniam maiorem simili-
 tudine quadā imitat nam ut in maiori
 partes diuerse sunt, diuersæq; partitio-
 tiones, quæ omnes ex principio aliqua
 causa vim accipiunt scilicet a Deo sic mi-
 nori nepe ex corde vel ex cerebro. Hæc
 argumentum dilluit. At primo respon. om-
 ne motū, qui sit ex contrariis in contrariū
 esse finitū, tam ex esse aliqūe contrarij ex-
 parte vni, & infinitū id est motus celi li-
 secundo resp. non esse absurdū motū gra-
 uis, & leuium aliquando capisse, sed cū
 hic motus ab externo moueret, propriū
 moueri opus est oportet illi motui, quo
 ipsa fuerunt præcessisse aliū motū qui eo-
 rū motus causa fuit & ante illum debuit
 pari ratione præcedere alius motus, & ita
 in infinitū, tertio animalia vno tantum
 motu se ipsam mouere nempe illo qui ad to-
 tum accommodatus est propterea qd in eo
 tum potestate situm est moueri hoc mo-
 tu & quiescere cum vult, mutationes, ve-
 ro alias vt acretionē & nutritionē licet ab
 interno principio proficiant, qui autē na-
 turales sunt vt vel ipsis animalibus mistis
 exerceant non ita animalibus conuenire
 vt his animalia cerpia moueant ac motus
 quidem ad locum capio in animalibus, a-
 liquando tñ illi motui multi alij antece-
 dunt, quæ partim ab ambiente aere sunt
 vt calefactio, & frigidatio partim ab a-
 liamento vt nutritio & acretio. qd hinc
 perspicui potest calefactio corpore humo-
 res excitant exercitatq; potius deside-
 rium tum fantasia mouetur, cognoscit
 qd potum esse necessariū quā cognitio
 ne sequi motio appetit quæ cupit potum
 potatio ad sumendum potum seipsū,

animal loco mouet, qd autē perennis in
 sic in animalibus motus ex sōno intelli-
 gi potest quo tempore cum sit sensuum
 in actiones impeditur videatur animal om-
 nium motuum carere, afficitur tñ mul-
 tis mutationib; nā & nutritur & crescit
 & respat quidem licet aliquando ani-
 malia quiescant in loco & postea loco
 moueri incipiunt non propterea tñ incipit
 prius animalibus motus aliquando vt a-
 liquando desinunt.

QVAEDAM OBSERVATIO.
 Cum hæc est de eternitate motus im-
 plicata est alia quæ est de eternitate mun-
 di quam nos ex professione disputabimus in
 lib. de celo quam obrem hoc loco has
 rationes Arist. breuiter tñ diluimus ac
 primo tollendæ est hypothesis illa antemo-
 tum præcedere mobile, si enim intelli-
 gitur præcedere natura vera est hypothe-
 sis nā mobile est subiectum motus & om-
 ne subiectum prius est natura accidenti
 si vero intelligatur præcedere tempore
 falsa est hypothesis vt recte docet Philo-
 sop. multi enim sunt motus in quibus mo-
 bile non præcedit tempore, sed tantum
 natura quam principium n. gignitur ig-
 nis in loco inferiori ascendit sursum &
 quā principium gignitur aqua in nubib;
 descendit deorsum sic etiam mælum quam
 principium factum fuit cepit mouere ce-
 terum vrget illa ratio ante omnem mo-
 tum præcedere materia substantia lequo-
 niā ex nihilo nihil potest fieri, materia
 vero substantia non est sola sed eum for-
 ma aliqua quauis igitur in quibusdā
 motibus mobile non præcedat tempore
 ipsum motum tñ debuit præcedere alia
 res ex qua factum fuit mobile vt Simp.
 obicit contra Philop. ea vero res habuit
 primum aliquem motum atq; ita nō da-
 bitur primus motus. Resp. Philop. & D.
 Tom. in mutatione naturali necessariū
 esse substantiā materiam, quæ præcedit
 naturā quia natura est in materia, vt ait
 Philop. nihil potest produci nisi ex substan-
 tia materia at vero principia rerū alectio
 qua proxime sunt cōdita a Deo omnia
 sunt

fuit mutatio naturalis, sed quædam rerū emanatio a primo principio quam philosophi appellant creationē, quia Deus omnia condidit ex nihilo fecit enim totū ens materiam simul & formam quod potuisse fieri ab ipso Deo non diffidendum est cum habeat potentiam infinitam, sequitur ad singulas rationes respondemus quibus Aristoteles conatus est demonstrare motū esse æternū, ad principium quæ colligebat rē quæ mouet & quæ mouetur, aut fuisse genita, aut æternam ita Respond. principia causa mouens quæ est Deus æterna fuit ante principium motū res aut quæ mouetur non fuit æterna sed aliquando facta nec tamen inde sequitur ante principium motum præcessisse aliquem motū quoniam ut diximus ab initio non fuerunt factæ res naturali, mutatione sed fuerunt creatæ ex nihilo a Deo verum vrget secūda ratio si enim ab æterno erat causa mouens non potuit accedere ad motū nisi per aliquam mutationē si ea causa semper se habuit eodē modo, quo postea se habebat cū motū efficeret, certe ab æterno motū fecisset, quod si prius se habuit vno modo semper, & postea alio iam intercessisset aliqua mutatio Respondemus tamen causam mouentem semper se habere & habuisse eodē modo, quoniam in Deo nulla potest cadere mutatio nec tamen inde efficitur ab æterno mouisse quia Deus ea quæ sunt æterna non agit necessitate naturæ, sed est causa libera eorū quæ potuit quando licui mouere & condere mundum neque enim accessit ad mundum constituendum aliquo nouo concilio aut voluntate sed ab æterno proposuit condere mundum deinde condidit illum, quando placuit sine vlla sui mutatione, quoniam in Deo potestas agendi & actionis distinguntur ac proinde non eadem, rediit, ex potestate ad actum per aliquam mutationem. Ad tertium cum dicimus prius non fuisse motum ad verbum prius non significat tempus, ante principium motum, sed solum negatione qua negamus ante principium motum alium existisse, quia non suppetunt alia vocabula quibus rem

explicemus, quem ad modum eum dicimus extra cælum nihil esse propositio extra non significat locum quasi extra cælū sit locus in quo nihil sit, & si alias soleat esse differentia loci sed tantum significat negationem qua negamus extra verum aliquod esse ad quartum non omnem motum esse finitum præteritū & principium futuri, sed quia tempus finitum est finitum aliquod momentum quod tātum erat principium temporis non autem finis alterius esse, & sic tandem aliquod momentum, quod tantum erit finis vt in linea non omne punctum est finis vnius principij & principium alterius sed sunt duo puncta quorum vnum tantum est principium & alterius finis ad vltimam rationem quæ probat, non habiturum finem Respondet falsam esse illam hypothese finem post omnem motum super esse aliquod quo possit moueri nam in mundi interitu absoluetur motus omnium rerum manebūt ipsa corpora naturalia non tamen cum potestate ad motum nec relinquet aliquod quod metiri possit nam corpora mixta solvuntur in elementa horum excepto elementa vero non poterunt vllam sortiri mutationem, nec agent inuicem & patient hæc autem ficta non a motione, sed a voluntate diuina, sed de his latius dicemus in primo de cælis.

CAPV. TERTIVM.

Proponitur quadam diuisione antiquorum, & refellitur.

POSTquam inquam probauerat Aristoteles dari motum sempiternū instituit probare etiam in singulis esse aliquem motū vnum infinitum & sempiternum qui nec initium habuerit nec finem sit habiturus & quoniam ex solutione questionis propositæ capite superiori pendet cætera scilicet quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt semper quiescunt vt hoc intelligatur facilius proponit hoc cap. hic

diuisione in vbi omnia quiescunt vt dicebat Zenon aut omnia mouentur, vt sentiebat Erachitus, vel quædam mouentur, vel quædam quiescunt & horum autque mouentur semper mouentur, & que quiescunt semper quiescunt vel aliquando mouentur, & aliquando quiescunt incipit ergo refellere singulas partes, & primo illam Zenonis omnia semper quiescere. Primo qd hoc sensui repugnet quo percipi multa moueri. Secundo quia hæc opinio destruit nō modo vnā partem sed totam philosophiam & omnino naturam quæ est principium motus non modo vnā scientiā sed omnes artes & scientias euertit & quoniam omnes artes fiunt per motum & principia philosophia supponit motum saltem spirituales perque inuestigat primum motorem, & Mathematicæ supponunt motum a quo abstrahunt. Tertio quia tollit principia naturalia, & ideo non est a phil. contra Zenonē disputandum deinde refutat alteram partem Erachiti scilicet horam semper moueri nam hæc etiam opinio euertit naturam, quæ sicut motus ita etiam principium est quietis tum quia repugnat sensui experimur enim quædam quiescere sed sequaces Erachiti. Respondebunt quauis res nobis videatur quiescere per tamen habere aliquem motum scilicet occultum cæterum hoc rejicit Ar. quia si discurramus per singulas partes motus nullam inueniemus semper rebus omnibus conuenire. Primo in acretionē quæ in rebus inquit viuētibus nō fit cōtinuē & temper ex quo loco volunt alii qui colligere acretionem non esse motum cōtinuum sed immerito plane quia sensus Arist. perspicuus est non enim intendit probare acretionem eotempore quo durat non esse motum continuum, sed non conuenire esse tempore animalis sed de hac dubitatione lege quæ diximus s. phil. cum de acretionē disputamus probat motu alterationis non omnia moueri semper primo, si diceret aliquis ex partibus subiectis semper vnā modo, modo alteram commutari hoc

inquit falsum est quia aliquando omnes partes substantiæ, simul cōmutantur, vt patet in concrectione aque vel in congelatione lactis, secundo nec ex parte terminorū; quia omnis cōmutatio fit ab vno cōtrario in alterū contrariū comparato ergo illo termino cessat motus, tertio experientia nō si alteratio semper durat semper intenduntur forme sed experimur nō ita accidere, imo potius lapis in eadem durities perseverat vt nec fiat durior, nec mollior de motu localidem probat quia cum res perueniūt ad sua loca naturalia ibi etiam quiescunt. Præterea rejicit illam tertiam partem quædam semper moueri & quædam semper quiescere primo quia repugnat experientiæ, nam lapidē vt antea diximus experimur nunc quiescere nunc moueri; secundo quia ex hac positione tollitur acretionē, quæ intermititur vt diximus aliquando aufertur præterea motus violentus qui non est perpetuus sed ex quiete naturaliter procedit tollitur generatio & corruptio licet denique omnis motus qui sunt a quiete in vno termino ad quietem in altero quartam partem quæ fuit Empedoclis asserit quoq; esse falsam nimirum omnia aliquando moueri, & aliquando quiescere quæ sententia in superiori capite fuit refutata cū ergo nec omnia semper moueantur nec omnia semper quiescant nec quædam ex omnibus semper moueantur quædam semper quiescant nec omnia modo moueant, & postea quiescant vt hactenus probatum est restat inquirendum, vtum aliqua sint omnino immobilia alia quæ semper moueant, alia vero quæ interdum moueantur interdum quiescant,

CAP. QVARTVM. Omne quod mouetur ab alio moueri.

PROBAT Arist. quædam esse immobilia quædam sēper moueri quædam vero nunc

nunc mouere postea quiescere ex quo de
inde colligitur unum motum eternum, &
vnum primum motorem eternum ad hoc
probandum hoc aliud fundamentum pro-
bat in hoc capite scilicet omne quod mo-
uetur ab alio moueri & quantum hoc idem
septimo libro traxisset tamen in commu-
ni illo in loco modo vero in particulari
discutitur quod sit mouens prius quam
mobilis quam rem ut explicet praefatur
tres diuisiones. Prima est iam exposita
lib. 5. capite primo eorum quae mouentur
quaedam per accidens quaedam per par-
tem mouentur vel mouentur Secunda diuisio
eorum quae per se mouentur quaedam mo-
uentur a principio interno efficiente ut
animata alia a principio aguntur, ut in-
animata. Tertia diuisio eorum quae per se
mouentur tam a se quam ab alio quaedam
mouentur naturaliter quaedam violenter
explicat hos motus primo in animalibus
in quibus si motus comparatur toti ani-
mali dicitur totum animal moueri natu-
raliter sed si comparatur corpori tum
loquendum est secundum elementum,
predominans nam si sit motus sursum ut
cum animal saltat senset illi motus quo-
dammodo violentus sed si sit deorsum natu-
raliter similiter respectu partium in parte
anteriori progreditur nam leditur pe-
dibus sed retrorsum aniburare violentum
deinde in animatis nam lapis cum deorsum
rendit mouetur naturaliter, cum vero sursum
violenter accedit iam ad explicandam quae
positam an omne quod mouetur ab alio moueatur
& ait haec in motibus violentis clarum
esse nam motus violentus oritur a princi-
pio externo similiter in motibus natura-
libus animatorum videtur esse manifestum,
quia se habet animal sicut nauis quae di-
citur moueri a se quia intra se habet nau-
tam a quo mouetur ita animal habet in
se animam aqua mouetur corpus & ideo
dicitur totum animal a se moueri tota
ergo difficultas est in motu animatorum
ut grauium & leuium quae videntur mo-
ueri a se & tamen non cernitur in eis,
quae pars sit per se mouens & quae per se
mota unde non videtur moueri ab alio

probatum igitur ista etiam cum naturali-
ter mouetur non moueri a se sed ab alio pro-
cipio a se moueri est viuere, ut in secundo
de anima dicitur sed in animata non viuunt
ergo non mouentur a se 2. si moueretur
a se haberent potestatem existendi a motu
sicut animalia, tertio si se moueretur
haberent plures motus ut ignis sursum &
deorsum nam ideo animalia mouentur
varijs motibus, quia mouentur a se & a prin-
cipio interno sed consequens est falsum er-
go & antecedens quae rationes probabiles
sunt ut inquit D. Tho. quarto in omni eo
quod mouetur aliud est quod mouet & al-
liud quod mouetur ita ut illa sint distincta,
& separata nam vnum continuum non po-
test agere in semetipsum cum agens & pa-
tiens sint semper diuersa quare in anima
malibus quae se mouent inuenimus par-
tium distinctionem sed in animatis non
possumus inuenire partem mouentem sepa-
ratam a parte per se mota imo omnes par-
tes vnum continuum efficiunt ergo non
possunt moueri a se sed ab alio ut ergo di-
soluat, propositam dubitationem praefatur
duo. Primum est sicut inter mouentia ita
inter mobilia quaedam moueri per se quaedam
ex accidenti. Secundo annotat dupliciter ali-
quid in potentia esse vno modo in potentia
proxima cum quis iam habet formam, & fa-
cultatem ad agendum sed non habet actum,
sunt nimirum in functionem illius formae
ut cum quis iam scientiam comparauit sed
non dum aliquid contempletur alio mo-
do in potentia remota quae dicitur potentia
essentialis, seu potentia ad formam seu
ad actum primum ut cum res non habet for-
mam neque principium operandi ut ho-
mo antequam addiscat scientiam ex hac
distinctione quae locum etiam habet in
grauiibus & leuiibus soluit quaestionem si
quidem prius quam vnum elementum con-
uertatur in aliud est potentia remota non
modo ad motum illius sed ad eius formam,
ad grauitatem, seu leuitatem postquam ve-
ro conuertitur in illud habet actum primum
& habebit statim actum secundum nepe
motum nisi impediatur, si ergo aliquid
tollat illud impedimentum ille res mouetur

habens partim erit causa illius motus partim vero non est enim causa per accidens non vero per se causa autem per se motus grauium & leuium est tres illa quatuor tribuit actus primos & formas quidam formas dat consequentia ad formā sed huiusmodi causa fuit generans, ergo a generante mouetur per se & a re motū te prohibens per accidens quare verum est quod in hoc cap. instituebat probare omnia quæ mouentur ab alio moueri.

cap. QUINTVM. Deueniendum esse ad vñū pri- mum motorem.

Cum probatum sit quidquid mouetur ab alio moueri cap. superiori accedit Ari. ad probandum hoc cap. in omni motu deueniendum esse ad vñū primum motorem qui non mouetur per se vt vel omni careat motu, vel certe mouetur tantum per accidens ita vt nō mouetur ab alio sed si mouetur mouetur a seipso prefatur autem duas mouentium diuisiones prior est quædam ita mouentur vt simul ab aliqua externa vi moueantur vt baculus qui motus ab homine lapidem pellit alia mouent a se ipsis mota vt animalia hæc vero quæ a se ipsis mouentur, aut mouent proxime ita vt tangat rem motam aut vno, vel pluribus vtuntur mediis vt cum homo manu mouet baculū, & baculo lapidem præterea cum multa sint mouentia quæ primi moues sequuntur, ita ad illud affecta sunt vt minus moueant quam illud tum quia mouentur a primo nec vicissim mouentur primum tum quia primum potest sine aliis mouere alia vero sine primo non possunt. His cōstitutis quibusdā rationibus propositum theorema demonstrat Ari. prima est si omne quod mouetur ab alio mouetur illud quod mouetur aut mouetur a seipso aut ab alio externo principio si mouetur a seipso & non ab alio hoc est primum mouens quod querimus si autem ab alio externo principio cum sit progressus nō sit infini-

tum necessario perueniemus ad mouens quod nō moueatur ab alio sed aut nō mouetur aut moueatur mouetur a seipso quod autem non sit progressus in infinitum inde constat quia si esset non daretur primum mouens quare nec esset quod ultimo moueretur hæc enim inter se consunt vnde se queretur vt motus tolleretur e medio quod fieri non potest deinde tractat hanc rationem paulo aliter cum omne inquit mouens aliquid moueat & aliquo hoc est aut seipso aut medio externo medium autem nō potest mouere nisi ab alio externo mouetur rursusque illud aliud si est medium debet ab alio externo moueri hic autem progressus non potest esse in infinitum sequitur deueniendum esse ad aliquod mouens quod nō moueatur ab alio, sed vel sit immobile, si moueatur mouetur a seipso. Altera ratio est si quidquid mouetur ab externa vi moueatur, aut sit per accidens & fortuito aut per se & necessario principio fieri fortuito absurdum est alioquin posset aliter euenire scilicet vt moueret aliquid cum interim ab alio non moueretur & illo posito nihil sequeretur impossibile at illo posito sequitur impossibile scilicet vt non sit motus nam si necesse est vt quidquid mouetur moueatur ab alio, ita vt nihil moueri possit quin ab alio mouetur primum autem mouens ex hypothesi non mouetur ab alio certe non mouetur, quod si non moueatur tollitur motus fieri igitur non potest vt moueat aliquid & fortuito accedat, quod mouetur ab externa vi moueri proximum erat vt alteram partem refelleret sed prius ratione interferit quam mouens primum esse doceat ab omni motu liberum quæ certe ratio non est huius loci vt ordo in versus esse videatur sic igitur colligitur ratio cum tria experiatur in motu id quod mouet id quod mouetur, & medium quo mouens mouet quid quid mouetur, non est necesse vt aliud moueat potest enim moueri tantum medium autem simul mouet & mouetur quia conuinctum est cum eo quod sequitur ergo verisimile est dari aliquid quod moueat & non moueatur vnde laudanda est hanc in parte

arte sententia Anaxagoræ, qui dicebat mentem illam diuinam quâ faciebat primam causam mouentem esse liberam ab omni motione & permixtione non enim aliter poterat esse primum mouens. Hac ratione interpositam iam partem alterâ diuisionis antea propositâ refellit docetque quod mouetur ab alio moueri id non per se & necessario fieri nam aut mouetur eadem specie motus aut diuersa eadem moueri non potest fieret enim ut idem curaret, & curaretur doceret geometriam eandem; disceret, sed neque si uersa eadem species motus definitur sunt perueniendum eadem erit ad id quod moueat & non moueatur, quod si dicere petendas esse priores formas, atque ita perpetuâ fore ut quod mouet alia specie moueatur id constare non posse ex eo docet quia sequeretur id enim eodem modo nam quod vltimo mouetur non solum a proximo mouente sed a superiore & primo magis ac versus mouetur si igitur moueatur ut homo ad sanitatem & finitâ dem formis motus eadem repetantur necesse erit profecto aliquem ex superioribus mouentibus eodem metu affici cumque illa mouentia hominem moueant fieret tandem ut idem ad sanitatem & moueat, & moueatur. Dices non esse in eodem modo idem mouere & moueri eadem specie motus nam baculus mouet lapidē & eodem motu mouetur ab homine a ter etiam calefacit corpus & calefit ab igne. Respondeo etiam si aliquid moueat, & moueatur eadem specie motus non tamen necessarium & in omnibus, ita euenit sed id conuenit tantum his quæ sunt media, & quasi instantia primi mouentis ratio vero probat in omnibus & necessario ita euenire ut si constitutur primum mouens quod ab alio non moueatur, tertia ratio est magis id mouet quod mouetur a se ipso quâ id quod mouetur ab alio magis enim mouet lapidē homo ipse quâ baculus si ergo in motu collocandum est mouens quod sit fons & principium motus profecto collocandum erit quod non moueatur

ab alio, sed aut nullo modo aut a se ipso ex his perspicuum euasit collocandum esse primum aliquid mouens quod vel non moueatur, vel certe non moueatur ab alio sed a se ipso quo autem pacto fieri possit ut idem se ipsum moueat inquirat Aristoteles primum non posse ita fieri ut totum moueat & totum moueat primo si totum moueat totum sequeretur idem mouere & moueri eadem specie motus quod absurdum est secundo eum id quod moueretur tu sit & id quod mouetur potestate sane si totum moueat ad calorem & ad calorem moueatur idem erit ad calidum & potestate calidum quod fieri non potest non enim aliquid ita se mouet ut totum moueat & totum moueatur restat ergo ut aliquid moueat & aliquid moueatur quod tribus modis intelligi potest aut ut pars utraque moueat utramque aut ut pars una, vel plures seipsas moueant ceteris in æthere quietescentibus, aut ut pars una moueat immota & alia moueatur non primam partem esse falsam ex his colligit Aristoteles quia ex eo sequitur utramque partem esse primo mouentem si enim corpus animam mouet, & vicissim anima corpus profecto utrique accommodabitur ratio primi mouentis unde fiet ut nihil sit quod primo moueatur nam esse plura quæ primo moueantur fieri non potest secundo eum si conclusio esse aliquid quod se ipso mouetur fieri non potest ut quidquid mouetur ab alio moueatur hinc efficitur utramque partem ab utraque non moueri 3 si ita sit sequitur ut idem moueat, & moueatur eadem specie motus partem autem secunda falsam esse ita demonstrat si proprie rea totum se ipsum mouet quia pars tota, i. plures seipsas mouet certe totum se ipsum primum non mouebit sed gratia partis, ita tamen relinquitur eo quod se ipsum mouet partem unam per se immota manere alterâ vero moueri tantum nihilque mouere quod ita esse in hunc modum persuadet sit aliquid motus constans ex his tribus A. B. C. & amoueat, B. & B. moueat, C. C. autem tantum moueatur certe, quod ex his

cons.

constat se ipsum mouere dicitur & quā
uis pars. C. auferatur, quod reliquum est
ex partibus A. B. compositum nihil omni-
nus se ipsum mouebit igitur in eo quod
se ipsum mouet duæ tantum partes nece-
ssariæ sunt quarum una moueat & alte-
ra moueatur quæ ita sunt affectæ inter se
vt vel sit inter illas mutus contactus,
vel certevna alteram tangat nec vicissim
ab illa tangatur mutus contactus in
corporibus cernitur qui vero non est mu-
tus in his quorum alterum tantum cor-
pus est vt in partibus animalis tãgite enim
anima corpus virtute sua qui versus con-
tactus non est sed est contactus specialis
& virtutis vicissim autem non tangitur
a corpore. Deinde Ari. proponit quãdam
dubitationem si ab eo quod mouet seip-
sum auferatur aliqua pars a parte mouē-
te & item aliqua a parte quæ mouetur,
q̃ superest seipsū adhuc moueat hoc est
an pars quæ superest ipsius A. moueat par-
tem quæ super est ipsius B. est enim quæ-
sio dubia in vtramque partem nã si pars
quæ superest ipsius A. adhuc mouet &
pars quæ superest ipsius B. adhuc mouea-
tur antea non mouebat totum se ipsum
primo & per se, sed per partes non enim
totum A. mouebat totum B. sed pars par-
tem si vero facta detractio pars ipsius
A. quæ superest non mouet partem quæ
superest ipsius B. ideo sequitur incommo-
dum totum antea non mouisse se ipsum
primo & per se sed per partes detractas
Respondet Arist. facta detractioe quod
superest ipsius A. moueri idq̃ superest ip-
sius B. nec sequitur illud incommodum,
quod facta detractioe id quod superest
aliter se habet quam antea se habebat
quoniam ante diuisionem quod modo su-
perest ipsius A. erat in ipso mouente A.
tanquam pars in tota natura actualiter
potest esse quare non mouebat a actu & per
se sed vna cum toto & pars quæ superest
ipsius B. erat in mobili B. tanquam in sub-
iecto, atque ita mouebatur nō per se sed
vna cum toto facta vero diuisione vtrum-
que habet rationem totius vnde parsque

superest ipsius A. ita quā totum mouēs
actu mouet partem quæ superest ipsius
B. tanquam totum mobile actu tunc om-
nia intelligenda sunt ex hypotēsi si pars
mouens corpus continuum diuidi possit
re vera primum mouens non potest diui-
di sed his videtur repugnare id quod do-
cet Arist. in libro 7. nempe parte quiesce-
re totum quiescere non, ergo parte ide-
tracta quo superest potest moueri respon-
deo quod scripsit Ari. lib. 7. esse intelli-
gendum si pars continua cum toto quies-
cat tunc enim totum quiescit hic autem
docet si pars auferatur quod superest pos-
se moueri ex his colligit Ari. in omnib⁹
quæ mouentur primum mouens esse in
mobile vt vel natura moueatur vllō mo-
do vel certe non ab alio sed a seipso

CAP. SEXTUM.

Quo probatur dandum esse vnum primum motorem.

Ostensturus Arist. esse aliquod primum
mouens quod omni motu caret vt
nec per se nec per acciden moueatur sit
que commune omnium rerum ex mo-
tus æternitate ex ordium dicit probatq̃
primo loco mouens esse æternum tum
quia motus est æternus quare necesse e-
rit motum esse æternum qui perpetuo
moueat tum etiam ex animalium formis
id perspicitur quo argumento & rem
propositam probat Ari. & dubitationi oc-
currit sic enim posset aliquis obijcere quæ-
dam sunt quæ cum partibus careant & si-
ne ortu fiant, & sine interitu esse desinūt
vt animalium formæ quæ cum a se ipsis
moucantur videntur nullam aliam cau-
sam priorem requirere ac proinde non
oportere præter ipsas mouēs aliquod pri-
mum & commune excogitare quam ob-
iectionem ita diluit Ari. vt admittat ani-
malium formas neque oriri neque inte-
riri hæc enim proprie compositorū sunt
sed negat ideo fieri vt præter illas nullū
primum

primum mouens & commune collocandum sit quia potius cum perpetua sit illarum formarum successio necesse est ab aliquo principio ortum habeat nā illius neque vna forma animalium neque omnes possunt esse causæ vna quidem quia aliquando non est & quod non est æternitatis causa esse non potest omnes quādo sunt simul suntq; infinitæ necesse igitur est aliquid ab his omnibus diuersū quæ oriuntur, & intereunt sit causa huius æternæ successions primū ergo principium æternū erit siue vnū sit siue multa quāuis probabilius sit vt sit vnum secundum principium vnde omnia pendent, nam vt melius est esse principia infinita, quam infinita si modo ex finitis idem sequantur sit satius vnum principium quam multa si illud sufficiens sit semper enim natura id facit quod melius est cum ergo vnum primum principium sufficiens sit ad illa omnia putanda quæ multa præstare possunt satius erit vt sit vnum primum principium quam vt sint multa dei de eum ostensum sit perpetuo fuisse motum necesse est vt sit aliquis primus motus, qui huius æternæ motū successions causa sit sed vnus motus ab vno motore procedit si ergo primus motus vnus est & primus motor vnus erit sequitur iam vt demonstret Ari. primum motorem expertem esse omnis motus quod ipse tum ex his quæ demonstrata sunt tum ex animalium motione confirmat nam animalia vno tantum motu se mouēt scilicet locali hæc enim solum eorum imperio & appetitui sulcit. & hoc motu ad hæc non proprie se mouent quoniam illius principium externum est qui locus alioqui difficilis sic est breuiter exposendus motus ad locum ex anima quidem habet ortum tanquam ex interno principio sed quia sequitur alios motus quorū externa est causa hoc nomine dicitur ab externo principio proficisci cum igitur vno motu se animalia moueāt & is æternus esse non possit quia quod ipsa mouet vna cum illis mouetur ex accidenti si

quid igitur sit quæ æterno motu moueat, necesse est prius carere omni motu sed primus motor vt probatum est externus moueturque motu æterno necesse igitur est vt omni motu liber sit vt neque per se neque per accidens moueatur itaque totius rationis summa hæc est ea causa, quæ dum mouet mouetur per se aut per accidens non potest efficere motum æternū si igitur aliquis motus est æternus eius motor primus nullo modo debet moueri, nec per se, nec per accidens sed debet esse liber omni motu alioqui non posset efficere motum æternū iam vero, & existis versū idem colligi potest nā verum in seipso sempermanet in eodēque spatio & mutat locum tantum causa partium opus igitur motorem esse ab omni motu cuius consecutionis vis vel hæc est motor primus causa est vt cælū maneat in eodem spatio eoque vt totum quodam modo quiescat ergo vacabit ipse omni motu vel certe hæc est per accidens mouentur quæ in his sunt quæ locum mutant sed primus motor toti orbis sit totus autem orbis locum non mutat primus igitur motor, nec per accidens quid mouebitur obijciat aliquis aduersus priorē rationem orbis planetarum moueri per accidens & tamen æterno motu moueri ergo mouentur per accidens sed Ari. negat orbis planetarum moueri per accidens a suprema sphaera sed mouentur inquit ab alio nam per accidens ea mouet, quæ sunt in his quibus per se inest motus. His demonstratis ostendit Arist. aliquid esse debere primum corpus æternū quod perenni motu creatur, idque concludit tum ex primi mouentis æternitate tum etiā ex varietate mutationum quæ in rebus inferioribus cernitur, nā si primus motor in motib⁹ proximè moueret hæc res inferiores nulla certe esset varietatis ratio sed aut mouerentur semper omnia eodēque motu aut semper quiescerent cum videamus igitur varias esse mutationes in rebus inferioribus & nunc moueri & nunc quiescere profecto oportet præter motorem

motorem primum esse aliquod primum corpus ex cuius motu varietas hæc proficiscatur ex quibus omnibus colligit Aristoteles quidpiam omnis motus expers, ut primum motorẽ & quidpiam quod semper moueatur vt cælum & quidpiam denique quæ interdum moueantur interdum quiescant verum neque he rationes Aristoteles omnino formæ nam si primus motor esset æternus quatenus motor est esset necessarium mobile æternum esse tamen, quia non est æternus quatenus motor est, sed secundum suam naturam ob solutam non esset necessariū mundum esse æternū non enim mouet Deus necessitate naturæ sed libera voluntate unde quauis ipse proxime moueret res has inferiores posset tamen in eis efficere varias mutationes quoniam vt docent theologi quidquid facit Deus per causas secundas efficientes potest per se ipsum sine ipsis efficere.

CAP. SEPTIMUM.

Quo prebat motum localem esse omnium primum.

Cum propositum sit Aristoteles illa confirmare quæ aduenus de primo mouente conclusit & de æternitate eius quod mouetur a duabus questionibus exorditur, prior est si ne aliquis motus continuus, & perpetuus & quis nam ille sit altera est quis nam motus sit omnium primus ac potestatem questionem primam explicat atque primum motum esse lationem primo commutatio est prior accretione sed commutationis prior est latio ergo latio est omnium prima propositione ita probat accretio sit accidente alimento quod in principio dissimile est & vi quæ augetur contrarium postea simile fit & in eadem naturam conuertitur, sed non potest alimentum ex dissimile fieri simile sine commutatione ergo assumptionem

ita concludit commutatio non fit nisi quod commutat & quod commutatur se intendant cum antea longe distarent, ut autem quæ antea longe distabant, seu tangant latione opus est ergo latio prior est commutatione præterea, & veteres inquit, id confirmant, qui putabant rationem, & densum esse eo omnium principia rerum quidem collocationis, & motus iei densum vero frigoris, & duricie aliarum, & densum sine latione non sunt nam rerum est cuius partes magis distant densum vero cuius partes viciniore sunt latio igitur est omnium prima rursus vnum altero prius dicitur, vel natura vel tempore, vel dignitate sed his omnibus modis latio prior est cæteris motibus ergo esse in naturam priorem inde patet, quia potest esse sine alijs non contra & enim necesse est esse aliquem motum continuum & sempiternum id enim præstantius est & quod præstantius est si fieri possit id semper natura facit, at latio sola continua & sempiterna esse potest vt postea probabimus igitur sine alijs mutationibus esse potest alij fine ipsa esse non possunt efficiuntur ergo lationem cæteris esse natura priorem esse autem prius tempore constat ex eo quod latio sit æterna non autem reliquæ mutationes ad quod æternum est id ante cedit illis quæ tempore definita sunt latio igitur est prior tempore obijciens primam in animilibus mutationem esse ortum nam latio ultimo loco illis inest primus igitur locus dabitur ortui. Respondet Aristoteles eadem generationem præire alijs motibus omnino autem & absolute lationem esse priorem secundum hoc pacto generatio esset prima oporteret omnia esse genita ac proinde peritura quod manifeste absurdum est esse vero dignitate priorem his rationibus concludit primum id dignitate prius est quod est generatione posterius sed latio est generatione posterius alijs mutationibus cum anima latio ultimo se mouere soleant ad locum igitur cæteris præstantior est huius tamen

argenti

argenti propositio in rebus diuersis non est omnino vera cum videamus in ipsis animalium partibus causas esse perfectiores quæ primum a natura esformantur, ut cor aut cerebrum at in re eadem quodammodo vera est & enim res nō statim ac oriuntur perfectæ sunt, sed quo magis ab ortu recedunt eo perfectiores euadūt quod in plantis & in animalibus cernere licet sensus autem propositionis nostro insituto accomodatus hic est cū multa in rem conueniunt qui tempore posterioris conuenit, id est præstantius cumque latior talis sit superest eam esse potiore iam latior minime omnium motuū vim habet dimouendi rem a suo statu sit enim in locum qui in re ipsa quæ mouetur non haberet cum reliquæ mutationes in his sint quibus res, quæ mouetur affecta est latior igitur præstantior est potestremo, quæ re ipsa mouent omnium præstantissima sunt hæc autem sola latiorne se mouent voluntarie & non alia mutatione latior igitur cæteris mutationibus dignitate ante cellit. Absoluta hac quæstione docere parat Ari. cum sint tres latioris formæ scilicet recta in orbem, & quæ ex his componitur, cui demum primus locus debeat, quod ubi demonstratum fuerit simul perspicuum euadit, id quod secundo loco quærebamus scilicet motum aliquem continuum esse sempiternum & quis ille sit primum vero docet nullam ex aliis mutationibus continuam esse & sempiternā, nō omnis motus siue ad quantitatem, siue ad qualitatem pertineat est ex contrario in contrarium at distantia quæ contrariis extremis clauditur finita est nullus igitur huiusmodi motus infinitus esse potest & æternus quod vero multis contrariis moribus est ex albo in nigrum & vicissim ex nigro ad album neque ad aliquid perpetuo & continenter moueri hac ratione demonstrat si contrariis moribus continui sunt sequitur ut idem simul contrariis moribus moueatur, nam exploratum principium est, ut ait simpliciter quod mutatur, in aliquod

extremum quam primum cœpit mouere dici posset in illud mutari modo sit cōtinua mutatio, ut si aliquid ex albo in nigrum & vicissim ex nigro in album continue moueatur, ubi primum ex albomo ueri inciperet vere dicitur, & in nigrum mutari & in albū, quæ sane mutationes contentæ sunt cum illarū extremitatibus contraria, hæc eadem ratio in ortu & interitu valet nam si interitus sine medio tempore ortus commutatus sit quod oritur, simul & oritur & interit quod absurdum est. Deinde remouet Ari. tres obiectiones, quæ videntur ob stare his, quæ diximus, prima est ortus & interitus nō sunt mutationes contrariæ, sed contradicentes, quia sunt inter ens & non ens nihil igitur iuuabit quominus hæ mutationes sint continuæ Respondet etiam si nō sint contrariæ non posse tamen esse continuas, quia non possunt simul in eodem coherere nam alij motus contrarij non ideo negantur esse continui quia sint contrarij sed quia non possunt simul esse in eodem secunda est ortui & interitui nulla est contraria quies ut dictum est lib. 5. non igitur intercipiuntur quiete quæ erunt continui. Respondet & si non intercipiantur contraria quiete inter eos tamen est interesse tempus in quores nec oritur, nec interit ac proinde non esse continuos. Tertia vnum vni contrarium est, non multis sed motus est contrarius alteri motui non igitur est contrarius quicuiquam intercipiatur Respondet posse vnum aduersari multis diuersa ratione quomodo id quod est æquale aduersatur, maiori & minori vni per excessū alteri per defectum sic etiam motus oppositur & motui, & quieti motui ut habitus habitui, vel forma formæ & quieti ut forma priuationi. Ad extremum alia ratione probat motus contrarios, non esse continuos, ut ex his fiat vnus motus æternus, nam absurdum esset, id quod oritur, quam primum ortum est interire, siue vlla intermissione essent enim iniqua natura, & male prouida rebus

Naturalibus frustra que illas in lucē produxisse necesse igitur est, postquam res est orta permanere aliquo tempore eadē est ratio in alijs mutationibus non enim quod crescit quam primum crescit debet decrecere nec quod alteratur, quam primum alteratum est discedere debet ab ea quantitate sed conuenit ut aliquo tempore quiescat in eo extremo ad quod est mutatum.

CAP. OCTAVVM.
Motum circulare esse
aeternum.

CVM sit triplex ratio recta & in orbē ex his mixta quædam continuas & perpetua hoc cap. docet Aristot. primū mixtā posse esse æternā inde patet quod recta ex qua illa composita est æterna esse nequeat deinde rectam quæ sine recurſu sit æternam esse & continuam non posse ex eo demonstrat quod omnis magnitudo finita sit extremis clausa in qua nihil infinito motu fieri posse in sexto lib. ostensum est quod vero nec illæ mutationes continuæ & perpetuæ esse possint quæ reditu fiunt & recurſu aliquot rationibus persuadet prima est motus specie differētis vnā & eandem mutationem efficere non possunt, id est non possunt continuari ut dictum est lib. 5. cap. 4. et motus qui recurſu fiunt sunt specie differentes nam sunt contrarij & quia fiunt ad extrema contraria & quia se mutuo impediunt ita in circulo quam in recta linea ex his igitur vnus est continuus motus non coalescens secunda ratio ducitur ex his duobus postulatis prius est in magnitudine recta tria esse puncta principium a quo incipit motus extremum in quod desinit & medium, ac medium in motu continuo esse medium potestate fieri vero actu cum interruptitur quæte ut quiescat mobile, & postea redeat ad motum. Alterum est si quid motu continuo feratur nullum es-

se magnitudinis medium punctum ad quod res accedat, & a quo recedat aut enim accessus & recessus in eodem momento temporis fierent aut in alio & alio & cum inter duo quævis momenta medium sit tempus id quod continenter mouetur in illo medio tempore quiesceret quod absurdum est ex his, ita cōcluditur ratio nihil quod ad punctum aliquod accessit & ab eodem recessit illoque vitur tanquam principio actu & fine motus potest continue moueri sed quod recurrit accedit ad punctum aliquod scilicet ad illud unde incipit recurſus & ab eodem recedit illoque vitur, ut principio actu ipsius recurſus & fine prioris motus non igitur quod recurrit & regreditur potest continue moueri & semper has rationes vocat Aristot. proprias prius quam autem logicas adferat & communis diluit triarum argumenta primum est de mus ut eorum a qua celeritate feruntur vnū citius ad extremum perueniat sint enim duo corpora F. & G. quæ per æqualia spatia pari celeritate ferantur, F. à puncto A in punctum C. & G. à puncto B. in punctum E. Rursus statuamus corpus F. accedere ad punctum B. & ab eodem recedere vsque ad punctum C. sequitur corpus G. peruenire citius ad punctum E. quam F. ad punctum C. quod absurdum est cū positum sit corpora F. ista celeritate moueri responderi Aristot. non esse concedendum ut corpus F. ad punctum B. accedat, & ab eodem recedat si motus sit continuus sic enim hæc duo corpora non mouerentur secundum est quod Zenon tollebat motum non in magnitudine infinitæ partes continentur sed infinitæ percurrunt non possunt tempore finito nullis igitur motus esse potest responderi Aristot. in lib. 6. ca. pit. 2. & 9. hanc quæstionem esse explicatam ita non esse incommodum infinitas magnitudinis partes finito tempore pertransiri quod tempus perinde infinitum sit atque magnitudo verum hæc responsio inquit quævis interroganti occurrat tamen quæstionem penitus non dissolvit.

soluti si enim proponat sine compositione in hunc modum potest ne fieri: ut infinita quæ sunt in magnitudine percurratur, eadem certe Responsio adhiberi non poterit vera igitur, ex his quæ diximus. Responsio ad questionem hæc est cum ea quæ in magnitudine sunt tunc actu sunt tum potestate, potestate quidem, quando continua est magnitudo actu verò quæ dividitur quatenus potestate sunt præteriri posse quatenus vero sunt actu non posse. Tertium est si punctum mediū magnitudinis ad priorem partem pertineat ut finis & ad posteriorem, ut principium eodem modo momentum ad tempus affectum erit at hinc sequitur simul esse, & non esse & contrarios simul affici istud enim tempus, A. B. C. & corpus aliquod toto tempore, A. B. esse album tempore vera, B. C. esse magnum si medium momentum, B. & ad præteritum tempus pertineat & ad futurum efficietur plane in momento, B. corpus album & si pariter & nigrum. Respondet Arist. si temporis solus ratio habeatur medium momentum ad utrumque tempus referendum esse: tam ad præteritum quam ad futurum, quod si spectemus rem quæ mutatur medium momentum ad posterius tempus pertinere & ad potestatem affectionem, illis itaque omnibus positis corpus quod mutatur sitque ex albo nigrum toto tempore A. B. album esse præter ultimum, B. in illo enim iam desinit esse album & factum est nigrum, Hactenus rationibus propositis his desumptis ex proprijs principiis quod demonstratur vsus est Arist. deinceps logicæ adfert id est communes prima sumpta est ex hoc axiomate, quod continetur, fertur ad aliquod extremum non solum in fine, sed etiam in principio ad illud ferri dicitur. Hinc ita dicitur ratio si quod mouetur ex loco infero ad superum & rursus ex supero in inferum continenter ubi primum cepit moveri vere dicitur ferri ad superum locum, & item ad inferum at si motus continet idem igitur simul contrariis motibus afficitur

quod in commodum est sequitur & hoc alterum in commodum ut moueatur aliud inde ubi ubi nondum est nam si mouetur in locum inferum necesse est esse non posse & quod mouetur aliquo motu prius quam moueatur quiescere quiete illi motui contraria ex his ita concluditur, ratio quod mouetur ex loco infero ad superum simul non mouetur ex supero in inferum, quia sunt motus contrarii prius igitur, quam illo motu creatur quiescit quiete illi motui contraria quies autem illi contraria est in supero loco quiescit igitur in illo non ergo ascensus & descensus continui sunt cum sit intermedia quies tertia ratio concludit fieri simul oriturque contraria & contradicentia secundum continuo motu ex albo in non album & rursus ex non albo in album quidpiam moueatur, simul atque cæteri ex albo moueri fieret & non album, & album quæ cum absurda sint relinquitur recta mutationem quouis motu fiat continuam, & sempiternam esse non posse.

OBJECTIONES IN HOC CAP.

Hoc loco se offerunt hæc objectiones prima est si ita esset ut motus, qui sunt recessu intericerentur media quiete fieret ut graue corpus supra quiesceret cum nihil extrinsecus motum eius impediret secunda est si lapis sursum proiectus saxo occurreret ingentis cuiusdam magnitudinis certe non posset supra quiescere ante regressum alioqui oporteret ut exiguus lapis ingens saxum detineret hæc autem incommoda sunt nihil ergo prohibet motus qui sunt reuersu esse continuos prima obiectio sic diluitur aliquid esse quod prohibet ne graue corpus continuo recedat id vero non est aer neque natura rei quæ ascendit sed natura motus regressionis quoniam ut constat ex his, quæ dicta sunt ad illius rationem pertinet ut sit accessus & recessus actu compositione eiusdem puncti, qui nullo modo in temporis puncto esse possunt, secunda sic dissolvitur posita illa hypothese proiectum lapidem quiescere non posse sed continuo

descendere vbi occurrit saxo discedenti nō pascens, & descensus sint motus continui, sed quod sint contigui & consequentis neque id repugnat Aristotele. fenecti, quod enim scribit Aristoteles in intelligendum est rei natura, si enim lapis proiectus suæ naturæ relinquitur, ascendat que quousque durat impetus: extinguit vero impetu descendat plane nō prius descendat quam in puncto regressionis quiescat, at vero si illi in media via ante quam elanguerit impetus ingens aliquid saxum obuiam fuerit non mirum erit si absque quiete medio descenderit id enim non fiet per se sed per accidens. Dices hanc responsionē repugnare eo principio quidquid alio motu cietur, quo ante non ciebat antequam illo cietur quiescit quiete illi contraria. Respondeo hoc principium verum esse si res non impediatur quiete opposita quiescere, quod si impediatur quiescere non esse verum, quod autem dictum est de paruo lapide sursum proiecto cui in media via occurrit grande aliquod saxum, dicendum est etiam de pilla impetu missa, vel ad paui mentum, vel ad parietem, non enim quiescet quauis per eandem lineam retrocedat quia non sua sponte extinguitur iam impetu, sed vi impulsæ ante quam impetus a proficiente impræstus extinguatur retrocessit, nec tamen erunt si duo motus continui, sed erunt contigui, nec etiam refert quod non sit medio quiescat Arist. ut quia Arist. loquitur solum de eo quod per se fit, & ex natura rei non autem de eo quod fit per accidens.

CAPVT NONVM.

Quod motus in orbem sit continuus perpetuus, & omnium primus.

Monstrauit Arist. satis copiose præcedenti cap. motū rectum cum reflectione continuum, & perpetuum esse non

posse deinceps illud sequi et docet motū in orbem semperiternum esse posse, quod hoc cap. ostendit primū ex eo docet semperiternum esse quod si id statuatur nullū ex illis incommotis sequatur, quæ sunt superiori cap. constituta non enim hinc sequitur id quod mouetur in orbem ferri ad extrema contraria nam in circulo non sunt extrema contraria ad quæ corpus dicatur moueri: sed vnum & idem punctum est principium & finis unde fit motum in orbem perpetuum esse posse, deinde docet Arist. motum in orbem cū esse qui ex eodem ad idem punctum fit rectum vero qui ab vno extremo ad aliud extremum per lineam rectam mediā in motu recto, necesse est perpetuo in eiusdem versari & per idem moueri in motu vero in orbem id non est necessarium quæ verba duplicem possunt habere sensum prior est ut dicamus in motu recto esse punctum ad quod accedit id quod mouetur, & a quo recedit in reflectione at in circulo per quem fit motus in orbem non licet huiusmodi punctum reperiri, unde etiam fit ut motus in orbem perennis esse possit possunt etiam & hunc sensum reddere, ut dicamus in motu recto ipsum mobile quamprimum peruenit ad punctum ad quod mouebatur reflecti per eandem partem magnitudinis quod in circulo numquam fit: ex his colligit Arist. nullā aliā mutationem perpetuam esse cū vnaquaq; illarū oporteat esse punctum ad quod id quod mouetur accedit & a quo etiam recedat sic quod falsum esse Eractei & Chratili sententiam qui omnes mutationes ad diminutionē & accretionē referebant eos continuas & sempiternas statuens deinde docet Aristoteles motum in orbem ceteris omnibus rationibus esse priorem ac perfectiorem primumque proponit diuisionem rationis in rectam & in eamque esse in orbem, & mixtam rectam, & in orbem priores esse mixtam ex eo constat quod mixta ex his componatur partes vero constituentes priores sunt re constituta deinde motus

in orbem prior est motu recto nam motus rectus aut est finitus aut infinitus utroque autem prior est is qui est in orbis principio prior motu recto finito infinitum enim prius est finito vocat motum rectum infinitum qui ex contrarijs consistat mutationibus id enim quod simplicius est prius est eo quod est magis compositum & motus rectus, & finitus ex contrarijs mutationibus cum sit perpetuus cohaere sit etiam motus in orbem perfectior ceteris mutationibus atque infinitus & infinitum perfectius sit finito ex quibus omnibus constat motum in orbem sempiternum esse ac ceteris omnibus perfectiorem & priorem. Haec enim docuit Aristoteles motum in orbem perpetuum esse, & ceteris mutationibus priorē nunc causas explicat quibus perpetuus & prior dicatur motus rectus praeterea infinitus esse non potest quia in magnitudine per quam sit reperiuntur tria puncta distincta principium quo incipit motus medium ipsum & finis ad quem cum pervenerit id quod movetur quiescat necesse est ut iterum moveatur at in sphaera haec non reperiuntur, unum quoddamque enim punctum medium principium & finis dicitur potestate est tamen centrum punctum, scilicet in medio quod horum trium rationem habere dicitur principium dicitur quia sphaera a quo intervallo constituitur & sit medium quia omnes partes sphaerae ab eo pari distant intervallo finis vero quia omnes lineae ab sphaera ductae in centrum definiunt ex his sequitur sphaeram partim movere, partim quiescere moventur tantum partes & quia circa idem medium voluitur, quiescet autem quia non mutat locum deinde causam reddit Aristoteles quare motus in orbem sit ceteris mutationibus, prior est autem haec causa, quia est ceterarum mutationum mensura ut docet Aristoteles quarto philosophorum capite ultimo & secundo de caelo cap. 4. mensuram autem & idem docet decimo metaphysicorum oportet esse primam simplicissimam, & ma-

xime notam. Praeterea aequabile prius est in aequabile motus etiam a qualis est ut docet Aristoteles secundo de caelo cap. 6. ceterae mutationes in aequabiles erunt igitur converso ceteris mutationibus prior ceterae mutationes in aequabiles dicitur quia in illis reperitur vigor, intensio & remissio, in his quae moventur motu violento in principio est vigor & intensio in fine remissio cum quis lapidem projicit versus partem superiorem in motu naturali quo res magis accedit ad suum locum naturalem celerius movetur quo autem magis ab eo distat eo tardius agitur, quae nam autem sint harum differentiarum causas explicuimus quinto philosophorum prope ad finem.

CAPUT VLTIMUM.

Quod primus motor sit infinitus virtutis, & expers omnis magnitudinis.

DEMONSTRATURUS Aristoteles hoc decimo capite primum motorem infinitae esse virtutis, & expers omnium magnitudinis duo statuit theoremata quorum primum est huiusmodi, virtus finita non potest movere aliquid corpus tempore infinito cuius theorema tunc haec est explicatio scilicet corpus. A. virtus finita quod moveat corpus. B. tempore infinito. A. corpore. A. auferamus partem D. quae moveat partem mobilis. B. C. D. movebit ex minori tempore quam A. moveat ipsum. B. minor enim virtus minori tempore movet maior diuturniori tempore a virtute. A. aliam partem auferamus, eamque adiungamus parti. D. & A. mobili. B. parte etiam de maiori quam addimus parti. B. pars illa quae modo ablata est a virtute. A. coepta cum parte. D. maiori tempore movebit sed finito deinde a virtute. A. subinde aliamque aliamque partem auferamus tunc virtus illa. A. cum sit finita consumit omne etiam finitum ablatione finiti tunc consumit non

non igitur mouebit tempore infinito sed eodem taxat quod simul cum virtute cōsumitur & absoluitur. Secundum Theorema in magnitudine finita, nō potest esse virtus infinita hinc enim sequitur eadem magnitudinem per idem spatium, eodem tempore à virtute finita & infinita moueri quod ita demonstramus sit corpus, A. infinitæ virtutis quod moueat corpus, B. per spatium, C. D. tempore vnus horæ sit corpus finitum quod moueat eadem magnitudinem per idem spatium, tempore multo maiore sit tempus illud centum horarum deinde magnitudo finita augeatur, duplo mouebit haud dubie eam magnitudinem tempore quinquaginta horarū & ita sæpius augeatur quousq; moueat illam magnitudinem, tempore vnus horæ id enim fieri potest, vt scilicet virtus eius magnitudinis augeatur ita vterat illam magnitudinem tempore vnus horæ vnde sequitur magnitudinem illam moueri virtute finita, & infinita per idem spatium eodem tempore quod fieri non potest. His ita constitutis sic concluditur prima ratio virtus finita non potest mouere tempore infinito at primus motor mouet tempore infinito nō igitur est finita virtutis. Secunda ratio si colligi potest in magnitudine finita non potest esse virtus infinita atq; primus motor est virtutis infinitæ, non igitur potest esse magnitudine finita nec potest esse in magnitudine infinita quia talē magnitudinē infinitam naturam patiatur ex his igitur sequitur primū motore infinite esse virtutis ex parte omnis magnitudinis in reliqua parte huius cap. pertractat Arist. tres quæstiones, vt ex earum solutione multo magis intelligatur res proposita prima est an in magnitudine infinita possit esse virtus finita quod fieri non posse duabus rationibus demonstrat prior est si sit corpus infinitum A. habeatq; virtutē infinitā ac corpore, A. infinito extrahamus partem aliquam quæ moueat tempore aliquo certo rursus aliam partē auferamus duplo

maiores quæ quidem mouebit tempore duplo minorem magnitudinē per eundem aliquod spatium deinde alia esse partes extrahantur & cum infinitæ partes, ex magnitudine infinita extrahi possint, sequitur haud dubie virtutē extraham infinitam esse posse cum possit quæcūq; virtutem finitam superare & ita necessario concedendū est magnitudinē illam, infinitam habere virtutem infinitā. Secunda ratio si magnitudo infinita haberet virtutem finitam posset accipi magnitudo finita cuius virtus metiretur virtutē magnitudinis infinitæ & magnitudo etiam finita magnitudinem infinitā metiretur aut concedendum esset partē aliquam magnitudinis infinite sine virtute vlla esse quod cum fieri non possit, sequitur magnitudinē infinitam non habere virtutem finitā quod fuerat demonstrandum. Secunda quæstio est a quo tandem proiecta moueantur quidā Respondebunt moueri ab aere verum hī quæstionē non solvunt quæri enim ab illis iterum posset a quo tandem aer moueatur alij dicunt motū projectorū fieri per antiparistasim hoc est per reciproca corporum in suo locumutationem verum neque horum sententia verisimilis est restamen ita habet ait Ari. qui primo mouet rem proiectam ac rem proximū mouet, & in illum vni mouendi proximam partem aeris sequenter transfundit hæc virtus paulatim labefactatur ac remittitur quousq; ad eam partē aeris res proiecta deueniat quæ in sequentē partem aeris virtutem mouendi non posset transmittere cæterum melius est vt dicamus, quæ ad modum diximus in quinto physico-rum causam motus projectorū esse virtutem impressam a proiiciente qua virtute proiecta in partem superiorem feruntur quæ sensim remittitur, & ita necesse est causa in partē inferiore mreflecti quāuis aer cōcitatus vt diximus possit esse causa adiuuans hæc quæstio propterea proposita est ab Aristote. vt intelligamus motū projectorū perpetuū esse non per se

per se eoquod sit a multis motoribus unde si aliquis sit vnus, & sempiternus motor necesse est eum esse ab vno simplicissimo, atque infinito motore. Illud, quod ait Aristoteles hoc loco motum proiectorum non esse vnum & continuum non videtur verisimile quis enim credat, vt diximus in quinto Physicorum motum sagittæ aut alicuius alius corporis vi magna proiecti non esse vnum & continuum quandiu durat virtus proicientis. Tertia quæstio est in quo loco sit primus motor cum sint duo principia mundi centrum & extremitas, extrema.

Respondet Aristoteles primum motorem esse in extremitate extrema ipsius cæli non quidem, quod ea contineatur est enim magnitudinis expers, sed quia eius virtus in ea extremitate, quæ celerime omnium fertur maxime sit constituta ex his, quæ hætenus in his capitulis dicta sunt constat primum motorem infinitum esset, magnitudinis expertem vnum & simplicissimum, & ita absoluta est quæ de motu & primo motore suscepta fuerat ab Aristotele disputatio, a nobis vero paulo, altius est repetenda.

FINIS.

SUPER